

En ny strafftidslag

Betänkande av Strafftidsutredningen

Stockholm 2016

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2016:18

SOU och Ds kan köpas från Wolters Kluwers kundservice.
Beställningsadress: Wolters Kluwers kundservice, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: kundservice@wolterskluwer.se
Webbplats: wolterskluwer.se/offentligapublikationer

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Wolters Kluwer Sverige AB
på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02).

En kort handledning för dem som ska svara på remiss.

Häftet är gratis och kan laddas ner som pdf från eller beställas på regeringen.se/remisser

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet

Omslag: Elanders Sverige AB

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2016

ISBN 978-91-38-24419-7

ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 4 september 2014 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. (dir. 2014:132).

Justitierådet Agneta Bäcklund förordnades som särskild utredare samma dag. Den 1 oktober 2014 anställdes ämnesrådet Gunilla Berglund som sekreterare i utredningen.

Som experter i utredningen förordnades från och med den 20 oktober 2014 rättsvårdsexperten Gunilla Arfwidsson Edlund (Kriminalvården), rådmannen Ulf Jonare (Förvaltningsrätten i Linköping), advokaten Jan Karlsson (Sveriges advokatsamfund), ämnessakkunniga Elisabeth Kullman Gunnarsson (Justitiedepartementet), chefsjuristen Elisabeth Lager (Kriminalvården), vice överåklagaren Peter Lundkvist (Åklagarmyndigheten), professorn Magnus Ulväng (Uppsala universitet) och från och med den 27 juli 2015 hovrättsrådet, tillika vice ordföranden, Joakim Zetterstedt (Svea hovrätt).

Utredningen, som har antagit namnet Strafftidsutredningen, överlämnar härmed utredningens betänkande *En ny strafftidslag* (SOU 2016:18).

Experterna har i allt väsentligt ställt sig bakom utredningens arbete. Betänkandet har därför formulerats i vi-form.

Uppdraget är med detta slutfört.

Stockholm i februari 2016

Agneta Bäcklund

/Gunilla Berglund

Innehåll

Sammanfattning	13
1 Författningsförslag.....	25
1.1 Förslag till strafftidslag (2017:000).....	25
1.2 Förslag till lag (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande	32
1.3 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	34
1.4 Förslag till lag om ändring i brottsbalken	36
1.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.....	42
1.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.....	44
1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.....	47
1.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll	49
1.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.....	53
1.10 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder	54
1.11 Förslag till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)	55

1.12	Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder.....	59
1.13	Förslag till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen	60
2	Utredningens uppdrag och arbete	63
2.1	Uppdraget	63
2.2	Uppdragets genomförande	63
2.3	Avgränsningar.....	65
2.4	Betänkandets disposition	65
3	Kriminalvårdens uppgifter och organisation	67
3.1	Inledning	67
3.2	Kriminalvårdens uppgifter	67
3.2.1	Instruktionen för Kriminalvården	67
3.2.2	Häktena	68
3.2.3	Anstalterna	69
3.2.4	Frivårdskontoren	71
3.2.5	Nationella transportenheten	72
3.3	Kriminalvårdens organisation	73
3.3.1	Inledning.....	73
3.3.2	Organisatoriska nivåer	73
4	Gällande rätt	77
4.1	Brottsbalken.....	77
4.1.1	Påföljder för brott	77
4.1.2	Villkorlig frigivning.....	82
4.1.3	Sammanträffande av brott och förändring av påföljd	84
4.1.4	Om bortfallande av påföljd.....	89
4.2	Verkställighet av fängelse.....	90
4.2.1	Strafftidslagen.....	90

4.2.2	Verkställighet av fängelse i anstalt.....	96
4.2.3	Verkställighet i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll.....	98
4.2.4	Verkställighet av sluten ungdomsvård	100
5	Reformbehov och utgångspunkter	103
5.1	Reformbehovet	103
5.2	Allmänna utgångspunkter för en reform.....	104
5.3	Lagtekniska utgångspunkter	106
5.4	Lagens innehåll och tillämpningsområde	108
6	Inledande av verkställighet av fängelsestraff.....	111
6.1	Inledning.....	111
6.2	Nuvarande bestämmelser	111
6.2.1	Strafftidslagen	111
6.3	Den praktiska ärendehantering	118
6.4	Påtalade brister i regelverket	120
6.4.1	Hinder mot verkställighet i samband med prövning enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken	121
6.4.2	28:3–fängelse och förordnande om omedelbar verkställighet.....	121
6.4.3	Tillfällig förvaring i allmänt häkte eller polisarrest.....	123
6.5	Överväganden och förslag	126
6.5.1	När får ett fängelsestraff verkställas?	126
6.5.2	Prövning enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken ska inte längre hindra verkställighet.....	131
6.5.3	Hur ska verkställighet påbörjas?	135
6.5.4	Placering i häkte.....	143
6.5.5	Skärpt straff i högre rätt.....	146
6.5.6	Intagna som avvikit	147

7	Nöjdförklaring	149
7.1	Inledning	149
7.2	Nuvarande bestämmelser	149
7.3	Rättspraxis.....	155
7.4	Kritik mot Kriminalvården för felaktig handläggning vid nöjdförklaring.....	159
7.5	Rättsmedicinalverkets synpunkter på regelverket.....	161
7.6	Överväganden och förslag.....	161
7.6.1	Möjligheten att lämna nöjdförklaring utökas.....	161
7.6.2	Verkan av en nöjdförklaring.....	169
8	Uppskov	171
8.1	Direktiven	171
8.2	Gällande rätt	171
8.2.1	Uppskov	171
8.3	Överväganden och förslag.....	173
8.3.1	Bestämmelsen om uppskov förtydligas och görs mer ändamålsenlig.....	173
8.3.2	Bestämmelsen om automatiskt uppskov med anledning av en ansökan om intensivövervakning ändras	178
9	Strafftidsberäkning	181
9.1	Inledning	181
9.2	Nuvarande bestämmelser	181
9.2.1	Bestämmelser om beräkning av strafftid	181
9.2.2	Bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande.....	185
9.3	Kort översikt av regler om beräkning av strafftid i Danmark, Norge, Finland och Island	191
9.4	Den praktiska hanteringen.....	195
9.5	Problem med det nuvarande regelverket.....	198

9.6	Överväganden och förslag.....	200
9.6.1	Regelverket renodlas	200
9.6.2	Tidpunkten för strafftidens början.....	203
9.6.3	Beräkningsgrunder	208
9.6.4	Straffidsbeslut.....	213
9.6.5	Ändring av straffidsbeslut	218
9.6.6	Möjligheten att i vissa fall besluta om att vistelse utanför anstalt inte ska inräknas i verkställigheten tas bort	221
9.6.7	Avbrott i verkställigheten	222
9.6.8	Tillgodoräknande av tid för frihetsberövande	225
10	Övriga bestämmelser.....	241
10.1	Inledning.....	241
10.2	Gällande rätt	241
10.3	Överväganden och förslag.....	243
11	Överförande av straffverkställighet.....	247
11.1	Direktiven.....	247
11.2	Bakgrund och gällande rätt.....	247
11.2.1	Överförande av straffverkställighet.....	247
11.2.2	Europakonventionen och skillnader i regler om villkorlig frigivning	252
11.2.3	Europadomstolens praxis.....	253
11.2.4	Svensk domstolspraxis	256
11.2.5	Bestämmelsen i 3 kap. 22 § EVL.....	258
11.3	Överväganden och förslag.....	259
11.3.1	Villkorlig frigivning efter överförande för verkställighet i Sverige.....	259
12	Samråd och kompetensutveckling	267
13	Konsekvenser	269
13.1	Inledning.....	269
13.2	Faktiska konsekvenser.....	270

13.3	Ekonomiska konsekvenser.....	270
13.4	Övriga konsekvenser.....	272
14	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	273
14.1	Ikraftträdande.....	273
14.2	Övergångsbestämmelser	274
15	Författningskommentar	281
15.1	Förslaget till strafftidslag	281
15.2	Förslag till lag (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande	312
15.3	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.....	318
15.4	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	319
15.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.	326
15.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar	326
15.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom	328
15.8	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.....	329
15.9	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård	331
15.10	Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.....	331
15.11	Förslag till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)	332

15.12 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder	338
15.13 Förslag till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen.....	338

Bilaga

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2014:132	341
---	-----

Sammanfattning

Uppdraget

Vår uppgift har varit att göra en översyn av lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. och att presentera en ny, användarvänlig och modern lagstiftning som bättre svarar mot dagens krav på en effektiv och ändamålsenlig verksamhet och rättssäkert förfarande.

I uppdraget har särskilt ingått att

- föreslå hur lagstiftningen kan förändras så att det tydligare framgår när och hur verkställighet får eller ska inledas,
- föreslå hur bestämmelserna om beräkning av strafftid kan utformas på ett mer ändamålsenligt och rättssäkert sätt samt så att de är lättare att förstå och tillämpa, och
- bedöma vilka förändringar som behövs för att anpassa lagstiftningen till systemet med överförande av straffverkställighet.

Det har också ingått i uppdraget att lämna fullständiga författningsförslag.

En ny strafftidslag

Vi föreslår en ny strafftidslag som ska ersätta lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. Lagen innebär i huvudsak en omstrukturering och omarbetning av bestämmelserna i lagen om beräkning av strafftid m.m. i syfte att göra regelverket modernt, tydligt och enkelt att tillämpa. Den innehåller dock även sakliga nyheter. Lagen har utformats köns- och teknikneutralt. Den har även, så långt möjligt, utformats organisationsoberoende.

Vissa bestämmelser i lagen om beräkning av strafftid m.m. förs inte över till den nya strafftidslagen utan föreslås i stället regleras i författningar på lägre nivå. Vi föreslår också att vissa bestämmelser ska föras över till andra lagar. Det gäller t.ex. bestämmelser om avbrott och tillgodoräknande av tid för frihetsberövande.

Genom den nya strafftidslagen regleras förutsättningarna för när fängelsestraff får verkställas och hur tiden för sådan verkställighet ska beräknas. Det innebär att lagen även innehåller bestämmelser om nöjdförklaring och uppskov. Lagen är tillämplig på fängelsestraff som enligt lag dömts ut eller bestämts som påföljd för brott. Den är också tillämplig på frihetsberövande påföljder som dömts ut eller bestämts i något annat land och som ska verkställas som fängelsestraff i Sverige efter överförande hit. Lagen ska vidare, om inte annat bestämts, tillämpas vid samarbete med internationella domstolar och tribunaler, bl.a. Internationella brottmålsdomstolen.

Inledande av verkställighet av fängelsestraff

Laga kraft som grund för verkställighetens inledande

Det är både ur ett samhällsperspektiv och för den dömda angeläget att verkställigheten av ett fängelsestraff får påbörjas i så nära anslutning till domen eller beslutet som möjligt. Samtidigt är det viktigt att åstadkomma en ordning där såväl rättssäkerhetsintressen som effektivitetshänsyn gör sig gällande.

Vi föreslår som en lämplig och tydlig avgränsning att ett fängelsestraff som huvudregel får verkställas när en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft mot den dömda, dvs. när domen eller beslutet inte längre kan överklagas. Det innebär att fängelsestraffet blir verkställbart först när överklagandetiden passerats utan att den dömda överklagat domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff eller när den dömda lämnat nöjdförklaring. Även när det gäller utländska domar eller beslut som ska verkställas här som fängelsestraff efter överförande hit föreslås på motsvarande sätt som grundprincip att fängelsestraffet blir verkställbart först när domen eller beslutet i Sverige om verkställighet av det motsvarande utländska straffet fått laga kraft.

Rätten att påbörja verkställighet lagregleras

Sedan länge gäller som princip att en dömd som är på fri fot har rätt att inställa sig i häkte eller anstalt för att påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff. I praktiken fungerar det i de flesta fall så att en dömd som inställer sig och vill börja avtjäna ett fängelsestraff också ges den möjligheten. Det har dock under vårt arbete visat sig att det finns en osäkerhet kring hur man bör se på frågan i de fall en dömd visserligen är på fri fot i strafftidslagens mening men frihetsberövad i annan form t.ex. genom att han eller hon hålls i förvar enligt utlänningslagen. Enligt vår bedömning finns det därför behov av att tydligare än i dag reglera vad som närmare bör gälla i fråga om rätten till egen inställelse.

Vi föreslår att det ska införas en särskild bestämmelse enligt vilken en dömd ska ha rätt att påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff om han eller hon begär det och straffet får verkställas. Det ska för tillämpningen inte spela någon roll om den dömde är på fri fot eller frihetsberövad i någon form. En begäran om att få påbörja verkställigheten förutsätter som regel att den dömde inställer sig personligen i häkte eller kriminalvårdsanstalt. Det innebär att en dömd som är frihetsberövad och som inte redan förvaras i häkte eller kriminalvårdsanstalt kan behöva hjälp från ansvariga myndigheter med att inställa sig. En begäran kan endast tillmötesgå om det är möjligt att kontrollera att fängelsestraffet är verkställbart, att det inte finns något hinder mot verkställighet samt att det finns tid kvar för den dömde att avtjäna.

För att undvika att Kriminalvården ställs inför orimliga krav i exceptionella situationer, t.ex. vid upplopp på en eller flera anstalter föreslås att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ges rätt att få meddela föreskrifter om särskilda undantag från bestämmelsen.

Systemet med föreläggande om inställelse behålls för dömda som är på fri fot

Enligt nuvarande regelverk ska en dömd om han eller hon är på fri fot när fängelsestraffet får verkställas föreläggas att senast en viss dag inställa sig i den anstalt där straffet ska verkställas. Det har under vårt arbete inte framkommit något som ger anledning att

ifrågasätta regelverket på denna punkt. Vi föreslår därför att föreläggande även i fortsättningen ska vara den åtgärd som i första hand ska användas för att ett fängelsestraff ska gå i verkställighet när den dömd är på fri fot. Ett sådant föreläggande ska utfärdas utan dröjsmål. I vissa fall, t.ex. för att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna, ska Kriminalvården dock kunna avvakta med att vidta en sådan åtgärd under en tid om högst sex månader.

För dömda som är frihetsberövade ska verkställigheten påbörjas omedelbart där de förvaras

Vi föreslår att om en dömd är häktad, omhändertagen eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål när fängelsestraffet får verkställas, ska verkställigheten påbörjas omedelbart där han eller hon förvaras. Bestämmelsen föreslås verka med automatik.

Den som dömts till fängelse ska för verkställighet tas in i kriminalvårdsanstalt om inte något annat är särskilt föreskrivet (26 kap. 5 § brottsbalken). Vi föreslår därför att om inte den dömd redan förvaras i kriminalvårdsanstalt när verkställigheten påbörjas och inte heller samtidigt är häktad eller omhändertagen i annat mål, ska han eller hon överföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet.

Ökad flexibilitet i fråga om möjligheten till placering i häkte

Kriminalvårdens uppgift att placera intagna har blivit mer komplicerad och tidkrävande. Andelen intagna med långa strafftider, inte minst antalet livstidsdömda, liksom andelen intagna med narkotikamissbruk och intagna med olika former av psykisk ohälsa har ökat. Kriminella gängbildningar har blivit vanligare och den internationella och organiserade brottsligheten har fått en mer framträdande roll.

Kriminalvården har vid flera tillfällen kritiserats av såväl JO och JK på grund av att placeringar dragit ut på tiden på ett sätt som inte är förenligt med det skyndsamhetskrav som gäller enligt nuvarande regelverk.

Mot bakgrund av de ändrade förutsättningar som gäller för Kriminalvården finns det enligt vår bedömning skäl att förändra de tidsramar som gäller för placering i häkte i samband med placering av dömda.

Vi föreslår därför att det införs bestämmelser som reglerar dels i vilka fall och under vilka förutsättningar en placering i häkte får användas, dels under hur lång tid som en sådan placering får fortgå. Förslaget innebär att den som ska överföras eller förpassas till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelsestraff i anslutning till det får placeras i häkte i avvaktan på anstaltsplacering eller om det behövs med hänsyn till transportförhållandena. Den dömda får i sådana fall tillfälligt placeras i polisarrest.

När det gäller tidsaspekten, dvs. hur länge en placering i häkte bör få pågå, föreslår vi av såväl legalitets- som rättssäkerhetsskäl en lösning som tydligt anger de tidsgränser som ska gälla för placeringen. Det innebär att en placering i häkte inte får pågå längre tid än nödvändigt och inte längre än sju dagar. I vissa situationer kan dock en längre tid krävas för att åstadkomma en ändamålsenlig placering. Placeringen föreslås därför få fortgå längre tid om det finns särskilda skäl, dock aldrig längre än trettio dagar.

En motsvarande reglering föreslås i fängelselagen (2010:610) för bl.a. omplacering av intagna.

Nöjdförklaring

Möjligheten att lämna nöjdförklaring utökas

I dag är möjligheten för en dömd att lämna nöjdförklaring begränsad till tiden fram till dess att överklagandetiden går ut. Det innebär att om en dömd har överklagat men sedan ångrar sig och vill börja avtjäna sitt straff, han eller hon sedan tiden för att överklaga gått ut inte längre har möjlighet att genom nöjdförklaring få påbörja verkställigheten.

Vi föreslår att nöjdförklaring ska kunna lämnas även om den dömda har överklagat, självständigt eller anslutningsvis, och överklagandetiden passerat. Det framstår som rimligt att en dömd som vill börja avtjäna straffet ska kunna göra det genom att avge en nöjdförklaring. Det bör gälla även om överklagandetiden gått ut. Därmed kommer möjligheten för de dömda som vill kunna börja

avtjäna ett fängelsestraff redan innan domen eller beslutet fått laga kraft att utökas och gälla på samma sätt oavsett om tiden för överklagande har gått ut eller inte.

Formkraven för att lämna nöjdförklaring förtydligas och förenklas

För att en nöjdförklaring enligt nuvarande ordning ska bli gällande uppställs ett flertal formkrav. Enligt vår bedömning kan emellertid bestämmelserna om nöjdförklaring även med bibehållna krav på rättssäkerhet göras betydligt enklare. Vi anser att merparten av de i dag tämligen tekniska och formella kraven, som t.ex. kravet på betänketid och vittnes närvaro, inte längre ska finnas kvar för att en nöjdförklaring ska kunna lämnas med bindande verkan.

Vi föreslår i stället en reglering som innebär att en nöjdförklaring är bindande under förutsättning att den som lämnat förklaringen förstått innebörden och verkan av den. Det innebär att den dömde ska ha informerats om och fått klart för sig dels vad reglerna om nöjdförklaring innebär, dels vad domen eller beslutet konkret innebär för honom eller henne. Ansvar för att informera den dömde föreslås ligga på den som ska ta emot förklaringen.

Uppskov

Bestämmelsen om uppskov moderniseras och förtydligas

En grundläggande utgångspunkt är att verkställigheten av ett fängelsestraff ska påbörjas så snart som möjligt efter det att straffet blivit verkställbart. Enligt vår bedömning bör därför möjligheten till uppskov med verkställigheten alltså präglas av viss återhållsamhet.

Vi föreslår att uppskov med verkställigheten endast får beviljas om det är möjligt utan att kravet på samhällsskydd eftersätts och det finns särskilda skäl med hänsyn till den dömdes hälsa, familje-, arbets- eller utbildningsförhållanden eller andra liknande omständigheter. Vad som ska krävas för ett uppskov får avgöras genom en bedömning av föreliggande omständigheter där bl.a. de negativa konsekvenserna för den dömde av att påbörja verkställigheten får vägas mot samhällets krav och intressen. Det innebär t.ex. att om

det finns risk för att den dömda kommer att avvika eller att begå nya brott det som regel ska leda till att uppskov inte beviljas. Vidare krävs för att uppskov ska kunna beviljas att den dömda inte är häktad, omhändertagen eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål.

Uppskov föreslås kunna beviljas under högst sex månader om inte synnerliga skäl finns då uppskov ska kunna beviljas under ytterligare sex månader.

Möjligheten till återkallelse av ett beviljat uppskov utvidgas

En rimlig utgångspunkt är att den som fått en ansökan om uppskov beviljad ska känna sig trygg med att beslutet inte plötsligt ändras eller tas tillbaka. Enligt nuvarande regelverk gäller också att återkallelse kan ske endast i det fallet att det framkommer något som ger anledning att anta att den dömda kommer att avvika.

Det har emellertid under vårt arbete framkommit att det förekommer att dömda t.ex. hoppar av den utbildning eller avbryter den anställning som ett meddelat uppskov vilar på. Enligt vår bedömning kan det i sådana fall framstå som otillfredsställande att Kriminalvården inte har någon möjlighet att återkalla beslutet. Det finns också andra exempel på situationer där det väsentligen brister i förutsättningarna och det på motsvarande sätt kan framstå som orimligt att Kriminalvården inte har någon möjlighet att vidta åtgärd. Som exempel kan nämnas en dömd som sedan han eller hon beviljats uppskov häktas på grund av misstanke om ny brottslighet eller lagförs för nya brott.

Vi föreslår därför att Kriminalvården i fortsättningen ska ges möjlighet att kunna återkalla ett beviljat uppskov om det inte längre finns förutsättningar för det eller den dömda lagförs för nya brott.

Beräkning av strafftid

Behovet av ett förändrat och enklare regelverk

Strafftidsberäkningen är av grundläggande betydelse för verkställigheten och viktig för den intagne. En felaktig beräkning riskerar att få som konsekvens att den dömda hålls felaktigt frihetsberövad

eller att han eller hon friges för tidigt. Det är därför angeläget att regelverket är utformat på ett sätt som minimerar riskerna för misstag och felaktigheter vid tillämpningen. Det är också viktigt att lika fall behandlas lika.

Det nuvarande regelverket innebär att strafftiden ska beräknas på olika sätt, enligt kalendertid eller i dagar, beroende på fängelsestraffets längd. Delvis olika beräkningssätt gäller också för frihetsberövande som ska tillgodoräknas den dömda och för tillägg efter avbrott i verkställigheten samt vid senareläggning av villkorlig frigivning.

Enligt vår bedömning är regelverket svåröverblickbart och komplicerat att tillämpa. Dessutom innebär det, bl.a. beroende på när under året verkställigheten påbörjas, att det vid beräkningen uppstår skillnader i antalet faktiska dagar att avtjäna trots att det i grunden rör sig om lika långa strafftider. Det är givetvis inte tillfredsställande och ur rättvisesynpunkt svårmotiverat. Det har också i vissa fall medfört att Kriminalvården inte med säkerhet kunnat bedöma om det finns tid kvar för den dömda att avtjäna, varför myndigheten i sådant fall ansett sig förhindrad att förelägga den dömda att inställa sig. Enligt vår bedömning finns därför behov av att förändra regelverket så att det i grunden blir både enklare att tillämpa och att nämnda brister undanröjs.

En övergång till beräkning av strafftid enbart i dagar

Vi föreslår att det ska införas ett nytt beräkningssätt enligt vilket strafftiden i fortsättningen ska beräknas enbart i dagar. Förslaget innebär att när ett fängelsestraff på viss tid verkställs ska vid beräkning av strafftiden fängelsestraffet omräknas i dagar. Omräkningen föreslås ske enligt en schablon där med en månad ska avses 30 dagar och ett år 360 dagar. Endast med en sådan ordning är det möjligt att åstadkomma ett beräkningssystem helt utan skillnader och orättvisor i fråga om antalet faktiska dagar att avtjäna. Vid beräkning med en schablon som den föreslagna saknar det betydelse vid vilken tidpunkt straffet börjar avtjänas och i vilket skede tid för frihetsberövande tillgodoräknas. Enligt vår uppfattning överväger fördelarna med en sådan beräkning även om en viss skillnad uppstår mellan beräkningsresultatet och straffet sett i kalendertid.

Att strafftiden föreslås beräknas i dagar innebär att även sådan tid som avser tillgodoräknande av frihetsberövande eller tillägg på grund av avbrott eller senareläggning av villkorlig frigivning ska beräknas enbart i dagar. Vissa justeringar föreslås därför i brottsbalkens regler om villkorlig frigivning och prøvotid.

Tillgodoräknande av tid för frihetsberövande

En ny och samlad lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande införs

Vi föreslår att det ska införas en ny och samlad lag som reglerar under vilka förutsättningar som tid för frihetsberövande i Sverige och utomlands ska eller får tillgodoräknas en dömd som verkstälighet av påföljd. Lagen ska benämnas lagen om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. Genom införandet av den nya lagen ska bl.a. 33 kap. brottsbalken upphävas. Den nya lagen föranleder också i övrigt en rad följdändringar i andra lagar. Syftet med den nya lagen är att skapa ett så heltäckande system som möjligt. Genom en samlad och generell lag skapas också förutsättningar för en lag som till sitt innehåll står sig över tid. På så sätt främjas också en enhetlig tillämpning.

Behovet av en ändrad reglering i sak

De nuvarande grundbestämmelserna om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande i strafftidslagen bygger till stor del på lagstiftning från 1970-talet. Under den tid lagstiftningen varit i kraft har bl.a. flera förändringar genomförts på påföljdsområdet och ansvaret för tillgodoräknande av tid för frihetsberövande har flyttats över från domstol till Kriminalvården i fråga om fängelse. Bestämmelserna präglas också av en hög detaljnivå. Det innebär bl.a. att det i olika avseenden saknas förutsättningar för att tillgodoräkna tid för frihetsberövande trots att det framstår som rimligt att så borde kunna ske. Det gäller beträffande frihetsberövande i Sverige och frihetsberövande som ägt rum i ett annat land. Även i andra avseenden finns oklarheter. Det finns alltså ett behov av att reformera regelverket.

En ny och generell bestämmelse om obligatoriskt tillgodoräknande

Vi föreslår att regelverket i grunden ska koncentreras till en generell tillämplig bestämmelse som reglerar i vilka fall och under vilka förutsättningar tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd ska komma i fråga. Bestämmelsen föreslås till sin form vara obligatorisk.

För att bestämmelsen ska bli tillämplig krävs att någon dömts till fängelse eller sluten ungdomsvård. Det innebär att även frihetsberövande påföljder som dömts ut eller bestämts i något annat land och som ska verkställas i Sverige som fängelse eller sluten ungdomsvård omfattas. För att ett tillgodoräknande ska ske krävs vidare att den dömde med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar. Härmed avses dels sådana frihetsberövanden som föregått eller ägt rum i just det mål där det fängelsestraff eller den slutna ungdomsvård döms ut beträffande vilken tillgodoräknande ska ske, men avsikten är också att fånga in andra frihetsberövanden än sådana som har en direkt koppling till de brott som prövats i det aktuella målet. Beträffande det senare kan det t.ex. handla om frihetsberövanden som föregått en undanröjd dom enligt 34 kap. brottsbalken eller en utlämning för straffverkställighet i Sverige. Det kan också handla om frihetsberövande i form av redan verkställd tid i t.ex. kriminalvårdsanstalt i Sverige eller utomlands.

När det gäller frågan om vilka former av frihetsberövanden som bör omfattas anser vi att någon särskild uppräkningslista av dessa inte ska ske. Vi föreslår i stället den mer allmänna termen "frihetsberövad". Härmed avses dels s.k. straffprocessuella frihetsberövanden i form av t.ex. gripande, anhållande och häktning, dels sådana som skett t.ex. genom intagning i kriminalvårdsanstalt eller särskilt ungdomshem för verkställighet av fängelse eller sluten ungdomsvård. Det innebär att s.k. administrativa frihetsberövanden faller utanför tillämpningsområdet.

Vidare gäller att tillgodoräknande inte ska kunna komma i fråga om tiden för frihetsberövandet redan tillgodoräknats den dömde eller den dömde samtidigt har avtjänat sådan frihetsberövande påföljd i annat mål.

Villkorlig frigivning efter överförande för verkställighet i Sverige

Europadomstolen har vid flera tillfällen prövat frågan om ett överförande av straffverkställighet kan stå i strid med Europakonventionen på grund av skillnader i regler om villkorlig frigivning. Enligt domstolens uttalanden kan det inte uteslutas att så kan vara fallet om den dömda efter ett överförande riskerar en markant längre faktisk fängelsestid i den verkställande staten.

Mot bl.a. den bakgrunden har en särskild bestämmelse införts i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen enligt vilken Kriminalvården under vissa förutsättningar kan fastställa en tidpunkt för villkorlig frigivning som inträffar tidigare än vad som föreskrivs i 26 kap. 6 § brottsbalken. Bestämmelsen är emellertid tillämplig endast vid överförande av straffverkställighet från en annan medlemsstat inom EU. Enligt vår bedömning finns det skäl att införa en motsvarande möjlighet även vid överförande av straffverkställighet från andra länder.

Vi föreslår därför att det ska införas en ny och gemensam bestämmelse enligt vilken det vid verkställighet av ett överfört utländskt fängelsestraff ska vara möjligt att i klara undantagsfall besluta om en tidigare tidpunkt för villkorlig frigivning än vad som annars gäller enligt 26 kap. 6 § första stycket brottsbalken. För att det ska vara möjligt krävs att det framgår att den dömda annars kommer att få avtjäna avsevärt längre tid än vad som hade varit fallet i den andra staten. En allmän riktlinje är att en förlängning i fängelsestid motsvarande skillnaden mellan ett system med villkorlig frigivning efter en tredjedel och ett system som vårt med villkorlig frigivning efter två tredjedelar, bör kunna accepteras. För fastställandet av en ny tidpunkt för villkorlig frigivning föreslår vi att det ska införas en alternativ kvotdel. Vi föreslår att den ska anges till halva strafftiden.

Bestämmelsen ska placeras i 26 kap. 6 § andra stycket brottsbalken. Kriminalvården föreslås vara beslutande myndighet i frågan. Genom införandet av den nya bestämmelsen upphävs bestämmelsen i 3 kap. 22 § lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till strafftidslag (2017:000)

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om när fängelsestraff får verkställas och hur tiden för sådan verkställighet ska beräknas.

2 § Bestämmelser om verkställighet av fängelse i kriminalvårdsanstalt finns i fängelselagen (2010:610).

Bestämmelser om verkställighet av fängelse i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll finns i lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Inledande av verkställighet

När får verkställighet påbörjas?

3 § Ett fängelsestraff är verkställbart när en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft mot den dömda, eller när en dom eller ett beslut om verkställighet av ett motsvarande utländskt straff fått laga kraft.

4 § I vilka fall ett fängelsestraff är verkställbart utan att en dom eller ett beslut som avses i 3 § fått laga kraft framgår av särskilda bestämmelser.

5 § I vilka fall ett fängelsestraff inte får verkställas trots vad som anges i 3 och 4 §§ framgår av särskilda bestämmelser.

6 § En prövning ska ske av frågan om ett fängelsestraff får verkställas.

Rätten att påbörja verkställighet

7 § En dömd har rätt att påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff om han eller hon begär det och straffet får verkställas.

Dömda som är på fri fot

8 § Är den dömd på fri fot när fängelsestraffet får verkställas ska han eller hon föreläggas att senast viss dag inställa sig i den kriminalvårdsanstalt där fängelsestraffet ska verkställas. Ett sådant föreläggande ska utfärdas utan dröjsmål.

Om den dömd inte följer eller inte kan nås av ett föreläggande enligt första stycket eller om det finns risk för det, ska Polismyndigheten på begäran av Kriminalvården förpassa honom eller henne till häkte eller kriminalvårdsanstalt.

Om det bedöms kunna ske utan risk för att den dömd undandrar sig verkställighet, får Polismyndigheten förelägga honom eller henne att inställa sig i en kriminalvårdsanstalt i stället för att förpassa honom eller henne dit.

9 § Kriminalvården får avvakta med att vidta en sådan åtgärd som anges i 8 § första stycket under en tid om högst sex månader

1. för domar eller beslut på fängelse i högst tre månader om syftet är att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna,

2. i avvaktan på ett ställningstagande om överförande av verkställighet av en svensk dom eller ett svenskt beslut på fängelse till ett annat land, eller

3. i avvaktan på regeringens beslut i ett ärende om nåd.

Dömda som är frihetsberövade

10 § Är den dömd häktad, omhändertagen enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § första eller tredje stycket brottsbalken eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål när fängelsestraffet får verkställas, ska verkställigheten påbörjas omedelbart där han eller hon förvaras.

Förvaras den dömd inte i kriminalvårdsanstalt när verkställigheten enligt första stycket påbörjas och är han eller hon inte samtidigt häktad eller omhändertagen enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § första eller tredje stycket brottsbalken i annat mål, ska den dömd överföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet.

Placering i häkte

11 § En dömd som ska överföras eller förpassas till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelsestraff får i anslutning till det placeras i häkte

1. i avvaktan på anstaltsplacering, eller
2. om det behövs med hänsyn till transportförhållandena.

Den dömd får i fall som avses i första stycket tillfälligt placeras i polisarrest.

12 § En placering med stöd av 11 § första stycket får inte pågå längre tid än nödvändigt och inte längre än sju dagar, om det inte finns särskilda skäl för en längre tid. Även om det finns särskilda skäl får placeringen inte pågå längre tid än trettio dagar.

Nöjdförklaring

13 § En dömd får förklara att han eller hon avstår från att överklaga en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff (nöjdförklaring).

Innan en nöjdförklaring lämnas ska den som tar emot förklaringen ha upplyst den som vill lämna förklaringen om innebörden och verkan av en nöjdförklaring.

14 § En nöjdförklaring får inte tas tillbaka.

15 § Om den dömde har lämnat en nöjdförklaring, ska domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff genom nöjdförklaringen anses ha fått laga kraft mot den dömde.

Uppskov

Förutsättningar för uppskov

16 § Uppskov med verkställigheten får, på ansökan av den dömde och om det är möjligt utan att kravet på samhällsskydd eftersätts, beviljas under högst sex månader om det finns särskilda skäl med hänsyn till den dömdes hälsa, familje-, arbets- eller utbildningsförhållanden eller andra liknande omständigheter. Om det finns synnerliga skäl får uppskov beviljas under ytterligare högst sex månader.

En ansökan får inte bifallas om den dömde är häktad, omhändertagen eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål.

Återkallelse

- 17 § Ett beslut om uppskov får återkallas om
1. det inte längre finns förutsättningar för det, eller
 2. den dömde lagförs för nya brott.

Hinder mot verkställighet innan en första ansökan prövats

18 § Har den dömde ansökt om uppskov senast den dag han eller hon enligt föreläggande som avses i 8 § första stycket skulle ha inställt sig i en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet och har uppskov inte tidigare sökts i målet, får den dömde inte påbörja verkställigheten innan Kriminalvården prövat ansökan.

Beräkning av strafftid

Tidpunkten för strafftidens början

19 § Vid beräkning av strafftiden ska, om inte annat framgår av särskilda bestämmelser, tidpunkten för strafftidens början anses

vara den dag då fängelsestraffet får verkställas och den dömden av den anledningen berövas friheten.

Om ett fängelsestraff redan har avtjänats före den dag som anges i första stycket, ska tidpunkten för strafftidens början i stället anses vara den dag när domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft mot den dömden.

Beräkningsgrunder

20 § När ett fängelsestraff på viss tid verkställs ska strafftiden beräknas i dagar. Ett fängelsestraff i månader och år ska omräknas till dagar så att med en månad ska avses trettio dagar och ett år trehundrasextio dagar.

21 § Om flera fängelsestraff på viss tid verkställs samtidigt, ska den sammanlagda fängelsetiden läggas till grund för beräkningen.

22 § I lagen (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande finns bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd.

I 26 kap. brottsbalken finns bestämmelser om villkorlig frigivning och prøvotid efter villkorlig frigivning.

Strafftidsbeslut

23 § Den dömden ska utan dröjsmål meddelas ett strafftidsbeslut som fastställer följande uppgifter

1. dagen för strafftidens början,
2. fängelsestraffets längd i dagar,
3. antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande, och
4. dagen för strafftidens slut.

Om fängelsestraffet uppgår till mer än trettio dagar, ska i beslutet även fastställas uppgifter om

1. tidigaste dag för villkorlig frigivning,
2. återstående strafftid i dagar, och
3. dagen för prøvotidens utgång.

Om ett beslut enligt första stycket avser ett fängelsestraff på livstid ska beslutet fastställa uppgifter om

1. dagen för strafftidens början, och
2. antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande om straffet tidsbestäms.

Ändring av strafftidsbeslut

24 § Ett strafftidsbeslut ska ändras när omständigheterna ger anledning till det.

Övriga bestämmelser

Bemyndigande

25 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om inledande av verkställighet, nöjdförklaring, uppskov och beräkning av strafftid.

Beslutsmyndighet

26 § Ett beslut enligt denna lag fattas av Kriminalvården.

Ett beslut enligt denna lag gäller omedelbart om inte något annat förordnas.

Överklagande

27 § Kriminalvårdens beslut enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets den kriminalvårdsanstalt, det häkte eller det frivårdskontor är beläget där den klagande var inskriven när det första beslutet i ärendet fattades.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

28 § Ett beslut får inte överklagas enligt 27 § första stycket innan beslutet har omprövats av Kriminalvården. En sådan omprövning får begäras av den beslutet angår om det har gått honom eller henne

emot. Ett överklagande av ett beslut som inte har omprövats ska anses som en begäran om omprövning.

Vid omprövning enligt första stycket får beslutet inte ändras till den klagandes nackdel.

29 § En begäran om omprövning ska vara skriftlig och ha kommit in till Kriminalvården inom tre veckor från den dag då den klagande fick del av beslutet. I begäran om omprövning ska den klagande ange vilket beslut som avses och vilken ändring i beslutet som han eller hon begär.

Kriminalvården prövar om skrivelsen med begäran om omprövning har kommit in i rätt tid. Om skrivelsen har kommit in för sent ska den avvisas, om inte förseningen beror på att myndigheten lämnat den klagande felaktig underrättelse om hur man begär omprövning.

1. Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2017, då lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. ska upphöra att gälla.

2. Den gamla lagen ska fortfarande tillämpas för prövning av nöjdförklaring som lämnats före ikraftträdandet.

3. Den gamla lagen ska fortfarande tillämpas för omprövning och överklagande av beslut i ärende eller mål om uppskov som har meddelats före ikraftträdandet.

4. Den gamla lagen ska fortfarande tillämpas för den som före ikraftträdandet har meddelats ett strafftidsbeslut. Vid tillämpning av bestämmelsen i 22 § den gamla lagen ska dock med 19 och 19 a §§ samt 33 kap. 7 § brottsbalken även avses lagen (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. Avser strafftidsbeslutet ett fängelsestraff på livstid ska beslutet dock anses ha meddelats enligt 23 § den nya lagen.

5. Bestämmelserna i 11 och 12 §§ i den nya lagen ska tillämpas också på sådana placeringar i häkte som med tillämpning av äldre bestämmelser pågår vid ikraftträdandet.

6. Beslut enligt 17 § den nya lagen får endast grundas på förhållanden som har inträffat efter ikraftträdandet.

1.2 Förslag till lag (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om när tid för frihetsberövande i Sverige och utomlands ska eller får tillgodoräknas som verkställighet av påföljd.

Tillgodoräknande av tid för frihetsberövande i Sverige och utomlands

2 § Om någon har dömts till fängelse på viss tid eller till sluten ungdomsvård och den dömden med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, ska tiden för frihetsberövandet tillgodoräknas den dömden som verkställighet av påföljden.

Tillgodoräknande ska dock inte ske om

1. tiden för frihetsberövandet redan tillgodoräknats den dömden, eller
2. den dömden samtidigt avtjänat sådan frihetsberövande påföljd i annat mål.

Villkor som uppställts vid utlämning, överlämnande eller överförande från en annan stat till Sverige ska gälla vid tillämpning av denna lag.

Beslut om att utdömd påföljd ska anses helt eller delvis verkställd

3 § Om någon döms på sätt som anges i 2 § och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt

verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.

Om någon döms till böter eller ungdomstjänst och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på sätt som enligt första stycket ska tillgodoses som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

Övriga bestämmelser

4 § Vid prövning i högre rätt av ett överklagande angående utdömd påföljd får beslut i fråga som avses i 3 § ändras även om beslutet inte överklagats.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2017.
 2. Äldre bestämmelser ska fortfarande tillämpas för frihetsberövanden som ägt rum före ikraftträdandet.

1.3 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken att 49 kap. 5 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

49 kap.

5 §¹

En tingsrätts beslut får överklagas särskilt, om tingsrätten i beslutet

1. avvisat ett ombud, ett biträde eller en försvarare eller ogillat ett yrkande om detta,

2. ogillat ett yrkande av tredje man att få delta i rättegången som intervenient eller målsägande eller prövat fråga enligt 13 kap. 7 § om övertagande av ett käromål,

3. förelagt en part eller någon annan att lägga fram skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning eller vid prövning enligt 3 kap. 3 § andra stycket 4 eller 5 tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 § andra stycket 4 eller 5 yttrandefrihetsgrundlagen funnit det vara av synnerlig vikt att en uppgift som avses där lämnas vid vittnesförhör eller förhör med en part under sanningsförsäkran,

4. prövat en fråga om utdömande av förelagt vite eller häkte eller om ansvar för förseelse i rättegången eller om skyldighet för någon att ersätta rättegångskostnad,

5. prövat en fråga om ersättning eller förskott av allmänna medel till målsägande eller enskild part eller om ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller någon annan,

6. prövat en fråga i tvistemål om kvarstad eller annan åtgärd enligt 15 kap. eller i brottmål om häktning, tillstånd till restriktioner enligt 24 kap. 5 a §, en åtgärd som avses i 25–28 kap. eller omhändertagande enligt 28 kap. brottsbalken,

7. avslagit en begäran om biträde eller försvarare eller till sådant uppdrag utsett någon annan än parten föreslagit,

¹ Senaste lydelse 1998:601.

8. prövat en fråga som gäller rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1996:1619) i annat fall än som avses i 5 eller 7,

9. avslagit en begäran om att ersättning till vittne som åberopats av en enskild part *skall* utgå av allmänna medel enligt 36 kap. 24 § andra stycket *eller*

10. prövat en fråga enligt 33 kap. brottsbalken om avräkning av tiden för vissa frihetsberövanden.

9. avslagit en begäran om att ersättning till vittne som åberopats av en enskild part *ska* utgå av allmänna medel enligt 36 kap. 24 § andra stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2017.

1.4 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken
dels att 33 kap. ska upphöra att gälla²,
dels att nuvarande 26 kap. 5 § ska betecknas 26 kap. 4 §³,
dels att 26 kap. 6–10 och 23 §§, 34 kap. 10 § och 38 kap. 2 a § ska
 ha följande lydelse,
dels att det i balken ska införas två nya paragrafer, 26 kap. 5 och
 6 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 kap.

5 §

*Om verkställigheten av ett
 fängelsestraff pågår när hovrätten
 skärper fängelsestraffet, ska
 hovrättens dom eller beslut gälla
 omedelbart trots att domen eller
 beslutet inte fått laga kraft mot
 den dömden.*

*Om det finns särskilda skäl får
 hovrätten, eller om hovrättens
 dom eller beslut har överklagats,
 Högsta domstolen, besluta att
 hovrättens dom eller beslut tills
 vidare inte får verkställas.*

6 §⁴

När två tredjedelar av ett
 tidsbestämt fängelsestraff, dock
 minst *en månad*, har avtjänats

När två tredjedelar av ett
 tidsbestämt fängelsestraff, dock
 minst *trettio dagar*, har avtjänats

² Senaste lydelse av

5 § 2000:175

6 § 2006:891

7 § 2003:1157

8 § 2000:175.

³ Senaste lydelse av 5 § 1998:604.

⁴ Senaste lydelse 2006:431.

skall den dömden frigges villkorligt, om inte annat följer av andra eller tredje stycket.

Om det finns synnerliga skäl mot villkorlig frigivning skall den skjutas upp enligt vad som framgår av 7 §. Vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl mot villkorlig frigivning skall det särskilt beaktas om den dömden på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten.

Villkorlig frigivning får inte ske från fängelse som har dömts ut enligt 28 kap. 3 § eller från ett förvandlingsstraff för böter.

ska den dömden frigges villkorligt.

Om den dömden verkställer en utländsk dom i Sverige, ska villkorlig frigivning ske när halva tiden av ett tidsbestämt fängelsestraff har avtjänats, om det framgår att den dömden annars kommer att vara frihetsberövad under avsevärt längre tid än om verkställighet hade skett i den andra staten.

Villkor som uppställts vid överförande av straffverkställighet från en annan stat ska gälla vid tillämpning av första och andra styckena.

Villkorlig frigivning får inte ske från fängelse som har dömts ut enligt 28 kap. 3 § eller från ett förvandlingsstraff för böter.

6 a §⁵

Om det finns synnerliga skäl mot villkorlig frigivning ska den skjutas upp enligt vad som framgår av 7 §. Vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl mot villkorlig frigivning ska det särskilt beaktas om den dömden på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten.

⁵ Tidigare 6 a § upphävd genom 1998:604.

7 §⁶

Om den villkorliga frigivningen skjuts upp, *skall* det i beslutet anges *en ny tidpunkt för när den dömda skall frigis villkorligt. Vid denna tidpunkt skall villkorlig frigivning ske, om det inte även då finns sådana synnerliga skäl som avses i 6 § andra stycket.*

När den nya tidpunkten för villkorlig frigivning bestäms skall arten och omfattningen av de överträdelse som föranleder att den villkorliga frigivningen skjuts upp särskilt beaktas. Den villkorliga frigivningen får skjutas upp högst *sex månader* åt gången.

Om den villkorliga frigivningen skjuts upp, *ska* det i beslutet anges *med hur många dagar det ska ske.*

När antalet dagar med vilka den villkorliga frigivningen ska skjutas upp bestäms *ska* arten och omfattningen av de överträdelse som föranleder att den villkorliga frigivningen skjuts upp särskilt beaktas. Den villkorliga frigivningen får skjutas upp *med högst etthundraåttio dagar* åt gången.

8 §⁷

Om flera fängelsestraff verkställs samtidigt, *skall* vid tillämpning av 6 § hänsyn tas till den sammanlagda fängelsetiden. Vad nu sagts gäller dock inte tid för fängelse som dömts ut enligt 28 kap. 3 § eller förvandlingsstraff för böter.

Såsom avtjänad tid räknas även tid *varunder* straffet *skall* anses verkställt enligt bestämmelserna i 33 kap. 6 och 7 §§ och lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

Om flera fängelsestraff verkställs samtidigt, *ska* vid tillämpning av 6 § hänsyn tas till den sammanlagda fängelsetiden. Vad nu sagts gäller dock inte tid för fängelse som dömts ut enligt 28 kap. 3 § eller förvandlingsstraff för böter.

Såsom avtjänad tid räknas även tid *under vilken* straffet *ska* anses verkställt enligt bestämmelserna i lagen (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande.

⁶ Senaste lydelse 2006:431.

⁷ Senaste lydelse 2000:175.

9 §⁸

Kriminalvården fattar beslut om uppskjuten villkorlig frigivning enligt 6 och 7 §§. Sådana beslut gäller omedelbart om inte något annat *förordnas*.

Kriminalvården fattar beslut om uppskjuten villkorlig frigivning enligt 6 *a* och 7 §§. Sådana beslut gäller omedelbart om inte något annat *beslutas*.

10 §⁹

Efter den villkorliga frigivningen gäller en prøvotid som motsvarar den strafftid som återstår vid frigivningen, dock minst ett år.

Efter den villkorliga frigivningen gäller en prøvotid som motsvarar den strafftid som återstår vid frigivningen, dock minst *trehundrasextio dagar*.

23 §¹⁰

Förklaras villkorligt medgiven frihet helt eller delvis förverkad, *skall* med avseende på frågan om ny villkorlig frigivning vad som förverkats anses *såsom straff genom ny dom*.

Förklaras villkorligt medgiven frihet helt eller delvis förverkad, *ska* med avseende på frågan om ny villkorlig frigivning vad som förverkats anses *som nytt fängelsestraff. Detsamma ska gälla vid tillämpning av strafftidslagen (2017:000) och lagen (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande*.

34 kap.

10 §¹¹

Har med tillämpning av 1 § 1 genom *lagakraftvunnen dom förordnats*, att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård som dömts ut i tidigare mål *skall* avse ytterligare

Har med tillämpning av 1 § 1 genom *dom som fått laga kraft beslutats*, att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård som dömts ut i tidigare mål *ska* avse ytterligare

⁸ Senaste lydelse 2006:431.

⁹ Senaste lydelse 1998:604.

¹⁰ Senaste lydelse 1983:240.

¹¹ Senaste lydelse 1998:604.

brott, och ändras den tidigare påföljden av högre rätt genom dom som *vinner* laga kraft, *skall* frågan om påföljd för sagda brott efter anmälan av åklagare på nytt prövas av domstol. Detsamma *skall* gälla, när påföljd bestämts med tillämpning av 3 § andra stycket eller 7 § andra stycket och den tidigare påföljden ändras.

Visar det sig, när en dom på fängelse på viss tid eller på sluten ungdomsvård *skall* verkställas, att den dömda begått brottet innan en påföljd som han dömts till för något annat brott börjat verkställas, och framgår det inte av domarna att den andra påföljden har beaktats, *skall*, sedan domarna *vunnit* laga kraft, domstol efter anmälan av åklagare med tillämpning av 3 § andra stycket eller 7 § andra stycket bestämma vad den dömda *skall* undergå till följd av den dom som sist *skall* verkställas.

brott, och ändras den tidigare påföljden av högre rätt genom dom som *får* laga kraft, *ska* frågan om påföljd för sagda brott efter anmälan av åklagare på nytt prövas av domstol. Detsamma *ska* gälla, när påföljd bestämts med tillämpning av 3 § andra stycket eller 7 § andra stycket och den tidigare påföljden ändras.

Visar det sig, när en dom på fängelse på viss tid eller på sluten ungdomsvård *ska* verkställas, att den dömda begått brottet innan en påföljd som han *eller hon* dömts till för något annat brott börjat verkställas, och framgår det inte av domarna att den andra påföljden har beaktats, *ska*, sedan domarna *fått* laga kraft, domstol efter anmälan av åklagare med tillämpning av 3 § andra stycket eller 7 § andra stycket bestämma vad den dömda *ska* undergå till följd av den dom som sist *ska* verkställas. *En sådan prövning hindrar inte att domen får verkställas om inte rätten beslutar något annat.*

38 kap.

2 a §¹²

Har vid straffmätning eller val av påföljd enligt vad som framgår av domen särskilt beaktats huruvida den tilltalade till följd av brottet kan komma att drabbas av avskedande eller uppsägning från

¹² Senaste lydelse 1998:604.

arbetsanställning och har det antagande som i detta hänseende legat till grund för domen visat sig felaktigt, får den rätt som först dömt i målet efter ansökan av åklagaren eller den dömde undanröja den ådömda påföljden och döma till ny påföljd för brottet. Detta gäller dock endast om den tidigare ådömda påföljden inte har till fullo verkställts. Görs en sådan ansökan, får rätten förordna att den tidigare ådömda påföljden tills vidare inte får verkställas.

Är den tidigare påföljden villkorlig dom eller skyddstillsyn och bestäms den nya påföljden till fängelse, *skall* vid straffets bestämmande skälig hänsyn tas till vad den dömde undergått till följd av den villkorliga domen eller domen på skyddstillsyn. Härvid får dömas till fängelse på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. *Undanröjs fängelse eller slutet ungdomsvård och dömer rätten till ny påföljd av nu angivet slag, skall den tid under vilken den tidigare påföljden verkställts anses som verkställighet av den nya påföljden. Rätten skall i beslutet ange den redan verkställda tiden.*

Är den tidigare påföljden villkorlig dom eller skyddstillsyn och bestäms den nya påföljden till fängelse, *ska* vid straffets bestämmande skälig hänsyn tas till vad den dömde undergått till följd av den villkorliga domen eller domen på skyddstillsyn. Härvid får dömas till fängelse på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet.

1. Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2017.

2. Bestämmelserna i 26 kap. 6–10 §§ ska tillämpas i sina äldre lydelse för den som före ikraftträdandet meddelats ett straff-tidsbeslut enligt lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. Vid tillämpning av 26 kap. 8 § andra stycket i sin äldre lydelse ska dock med 33 kap. 6 och 7 §§ och lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. även avses lagen (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande.

1.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

Härigenom föreskrivs att 5 c § lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 c §¹³

Beslut om tvångsmedel gäller till dess att ärendet om överförande av verkställighet har avgjorts eller, om framställningen bifalls, till dess att påföljden har börjat verkställas i Sverige, om beslutet inte hävs dessförinnan.

Åklagaren eller rätten *skall* häva ett beslut om anhållande, häktning, reseförbud eller anmälningsskyldighet, om inte en framställning om överförande av verkställighet görs inom fyrtio dagar från det att den dömda anhölls eller häktades eller beslut om reseförbud eller anmälningsskyldighet meddelades.

Åklagaren eller rätten *skall* också häva ett beslut om anhållande eller häktning senast när det finns skäl att anta att den sammanlagda tid som den dömda har varit berövad friheten här i landet med stöd av 5 a § och i den andra staten uppgår till den tid som den dömda skulle ha varit berövad friheten för det fall verkställighet av påföljden

Åklagaren eller rätten *ska* häva ett beslut om anhållande, häktning, reseförbud eller anmälningsskyldighet, om inte en framställning om överförande av verkställighet görs inom fyrtio dagar från det att den dömda anhölls eller häktades eller beslut om reseförbud eller anmälningsskyldighet meddelades.

Åklagaren eller rätten *ska* också häva ett beslut om anhållande eller häktning senast när det finns skäl att anta att den sammanlagda tid som den dömda har varit berövad friheten här i landet med stöd av 5 a § och i den andra staten uppgår till den tid som den dömda skulle ha varit berövad friheten för det fall verkställighet av påföljden

¹³ Senaste lydelse 2000:459. Ändringen innebär bl.a. att fjärde stycket tas bort.

hade skett i den andra staten. hade skett i den andra staten.

Den tid som den dömda har varit berövad friheten enligt 5 a § skall enligt bestämmelserna i 19 a § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid avräknas från det straff som skall verkställas.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2017.

1.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹⁴ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §¹⁵

En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärd som avser endast måls beredande,
2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,
3. vid beslut som avser endast rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende och
4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsutten rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som avser endast beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare får utföras av en annan tjänsteman som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid förvaltningsrätten eller vid en tingsrätt på samma ort som förvaltningsrätten. Regeringen meddelar närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,
 2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om uppgifts eller handlings undantagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller annan skatteförfattning,
 3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämm-
3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämm-

¹⁴ Lagen omtryckt 1981:1323.

¹⁵ Senaste lydelse 2013:312.

melser om vård av unga, mål om vård i enskildhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet eller avskildhet enligt 34 § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har för- enats med särskild utskrivnings- prövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt *lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.*, mål enligt fängelselagen (2010:610) samt mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

melser om vård av unga, mål om vård i enskildhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet eller avskildhet enligt 34 § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har för- enats med särskild utskrivnings- prövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt *strafftidslagen (2017:000)*, mål enligt fängelselagen (2010:610) samt mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål rörande preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (2007:1091) om offentlig upphandling, lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster eller lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt och

8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2013:311) om valfrihetssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2017.

1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Härigenom föreskrivs att 25 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 §¹⁶

Skall enligt förordnande som avses i 2 § fjärde stycket eller 3 § verkställighet ske här i landet av påföljd för brott, för vilket lagföring ägt rum i främmande stat, gäller i fråga om sådan verkställighet vad som är föreskrivet om verkställighet av påföljd som ådömts genom svensk domstols lagakraftätagande dom, om *ej* annat följer av vad nedan sägs.

Skall verkställigheten ske i Sverige utan att ny påföljd bestämts här i landet av domstol eller annan myndighet enligt svensk lag, får verkställighet äga rum utan hinder av att påföljden är strängare än som enligt svensk lag kunnat följa på brotten. Ådömda böter får verkställas, även om bötesbeloppet överstiger det högsta bötesbelopp som kunnat ådömas enligt svensk lag. Innebär den ådömda påföljden

Ska enligt förordnande som avses i 2 § fjärde stycket eller 3 § verkställighet ske här i landet av påföljd för brott, för vilket lagföring ägt rum i främmande stat, gäller i fråga om sådan verkställighet vad som är föreskrivet om verkställighet av påföljd som ådömts genom svensk domstols lagakraftätagande dom, om *inte* annat följer av vad *som anges* nedan.

Ska verkställigheten ske i Sverige utan att ny påföljd bestämts här i landet av domstol eller annan myndighet enligt svensk lag, får verkställighet äga rum utan hinder av att påföljden är strängare än som enligt svensk lag kunnat följa på brotten. Ådömda böter får verkställas, även om bötesbeloppet överstiger det högsta bötesbelopp som kunnat ådömas enligt svensk lag. Innebär den ådömda påföljden

¹⁶ Senaste lydelse 2000:460.

frihetsberövande, gäller bestämmelserna i svensk lag om verkställighet av påföljd av närmast motsvarande art.

Verkställighet i fall som avses i denna paragraf får *icke* i något fall ske på sådant sätt att påföljden blir att anse som strängare än den påföljd som ådömts i den främmande staten. *Vid verkställighet enligt andra stycket skall, i den mån det kan ske och följer av den överenskommelse med främmande stat som är i fråga, den dömda räknas till godo vad han kan ha utstått av påföljden i den främmande staten samt tid varunder han med anledning av brott som avses med påföljden varit anhållen eller häktad i den främmande staten eller här i landet.*

frihetsberövande, gäller bestämmelserna i svensk lag om verkställighet av påföljd av närmast motsvarande art.

Verkställighet i fall som avses i denna paragraf får *inte* i något fall ske på sådant sätt att påföljden blir att anse som strängare än den påföljd som ådömts i den främmande staten.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2017.

1.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll

Härigenom föreskrivs att 11, 12, 15 och 17 §§ lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll¹⁷ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §¹⁸

Har den dömda ansökt om att få undergå verkställighet av dom på fängelse utanför anstalt, får han inte tas in i en kriminalvårdsanstalt för att påbörja verkställigheten innan *ansökan slutligt prövats*. Den dömda får dock dessförinnan tas in i en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet, om

1. ansökan har gjorts efter den dag han enligt föreläggande som avses i 10 § första stycket *lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.* senast skulle ha inställt sig *vid* en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet,

2. han tidigare har gjort en ansökan om att få undergå verkställighet av straffet utanför anstalt,

3. det är uppenbart att ansökan inte gäller ett fall som avses i 1 § denna lag,

Har den dömda ansökt om att få undergå verkställighet av dom på fängelse utanför anstalt, får han *eller hon* inte tas in i en kriminalvårdsanstalt för att påbörja verkställigheten innan *Kriminalvården prövat ansökan*. Den dömda får dock dessförinnan tas in i en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet, om

1. ansökan har gjorts efter den dag han *eller hon* enligt föreläggande som avses i 8 § första stycket *strafftidslagen (2017:000)* senast skulle ha inställt sig *i* en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet,

2. han *eller hon* tidigare har gjort en ansökan om att få undergå verkställighet av straffet utanför anstalt,

¹⁷ Senaste lydelse av lagens rubrik 1998:618.

¹⁸ Senaste lydelse 2005:42.

4. det är uppenbart att ansökan inte kan bifallas på grund av bestämmelsen i 2 § andra stycket, eller

5. han är häktad.

5. han *eller hon* är häktad.

12 §¹⁹

Bestämmelser om *hur en dom ska befordras till verkställighet* och *hur tid för sådan verkställighet ska beräknas* finns i *lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.* Bestämmelserna i 10 § *andra–femte* styckena och 12 § i den lagen om förpassning till *kriminalvårdsanstalt m.m.* och om uppskov med verkställighet ska dock inte gälla i fråga om verkställighet utanför anstalt enligt denna lag.

Vid tillämpning av 10 § första stycket *lagen om beräkning av strafftid m.m.* på verkställighet utanför anstalt enligt denna lag ska den dömda föreläggas att påbörja verkställigheten i sin bostad en viss dag. Strafftiden ska räknas från den dagen. Bestämmelsen i 25 § *lagen om beräkning av strafftid m.m.* om sammanläggning av *strafftider* ska inte tillämpas under verkställigheten utanför anstalt, om *det* sammanlagda *straffet* då kommer att överstiga sex månader.

Av 15 § första stycket tredje meningen framgår att övervakningsnämnden i visst fall ska fastställa hur många dagar av fäng-

Bestämmelser om *hur verkställighet ska påbörjas* och *hur tiden för verkställigheten ska beräknas* finns i *strafftidslagen (2017:000)*. Bestämmelserna i 8 § *andra och tredje* styckena och 13 § i den lagen om förpassning och om uppskov med verkställighet ska dock inte gälla i fråga om verkställighet utanför anstalt enligt denna lag.

Vid tillämpning av 8 § första stycket *strafftidslagen* på verkställighet utanför anstalt enligt denna lag ska den dömda föreläggas att påbörja verkställigheten i sin bostad en viss dag. Strafftiden ska räknas från *och med* den dagen. Bestämmelsen i 21 § *strafftidslagen* om sammanläggning av *fängelsestraff* ska inte tillämpas under verkställigheten utanför anstalt om *den* sammanlagda *fängelsetiden* då kommer att överstiga sex månader.

¹⁹ Senaste lydelse 2013:653. Ändringen innebär bl.a. att tredje stycket tas bort.

elsestraffet som verkställts utanför anstalt.

15 §²⁰

Övervakningsnämnden prövar, efter anmälan av Kriminalvården, frågan om upphävande av beslut om verkställighet utanför anstalt. Nämnden får också självant ta upp frågan till prövning. *Om beslutet upphävs, skall nämnden fastställa hur många dagar av fängelsestraffet som verkställts utanför anstalt. Den tid sådan verkställighet har pågått skall därvid räknas som verkställd tid, om inte särskilda skäl talar mot det.* Om det finns synnerliga skäl, får nämnden besluta om återbetalning av avgift enligt 5 § som belöper på tid efter det att verkställigheten utanför anstalt upphört.

Beslutet om verkställighet utanför anstalt får inte upphävas efter den fastställda dagen för strafftidens slut.

17 §²¹

Om övervakningsnämnden bestämmer att beslutet om verkställighet utanför anstalt ska upphävas eller om det bestäms att beslutet tills vidare inte ska gälla, ska den dömde, om verkställigheten har påbörjats, föras till en kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av fängelsestraffet. Polismyndigheten ska förpassa den dömde till en sådan anstalt.

Om det bedöms kunna ske utan fara för att den dömde avviker, får Polismyndigheten

Övervakningsnämnden prövar, efter anmälan av Kriminalvården, frågan om upphävande av beslut om verkställighet utanför anstalt. Nämnden får också självant ta upp frågan till prövning. Om det finns synnerliga skäl, får nämnden besluta om återbetalning av avgift enligt 5 § som belöper på tid efter det att verkställigheten utanför anstalt upphört.

Om det bedöms kunna ske utan fara för att den dömde undandr sig verkställighet, får

²⁰ Senaste lydelse 2005:981.

²¹ Senaste lydelse 2014:622.

förelägga honom eller henne att
inställa sig vid kriminalvårds-
anstalten i stället för att förpassa
honom eller henne dit.

Polismyndigheten förelägga
honom eller henne att inställa sig
vid kriminalvårdsanstalten i
stället för att förpassa honom
eller henne dit.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2017.
 2. Bestämmelserna i 11 § ska tillämpas i sin äldre lydelse på ansökningar som getts in före ikraftträdandet.

1.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

*dels att 10 a § ska upphöra att gälla*²²,

dels att 11 § ska ha följande lydelse.

11 §

I fråga om beräkning av den tid som verkställigheten *skall* pågå, *skall 19, 21–23 och 25 §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.* tillämpas på motsvarande sätt.

Så snart domen på sluten ungdomsvård har börjat verkställas, *skall* Statens institutionsstyrelse fastställa dagen för verkställighetens slut. Styrelsen *skall* fastställa en ny sådan slutdag om omständigheterna ger anledning till det.

I fråga om beräkning av den tid som verkställigheten *ska* pågå, *ska 19–22 §§ strafftidslagen (2017:000)* tillämpas på motsvarande sätt. *Detsamma ska gälla beträffande 1 kap. 2 § samt 12 a kap. 1 och 2 §§ fängelselagen (2010:610).*

Så snart domen på sluten ungdomsvård har börjat verkställas, *ska* Statens institutionsstyrelse fastställa dagen för verkställighetens slut. Styrelsen *ska* fastställa en ny sådan slutdag om omständigheterna ger anledning till det.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2017.

²² Senaste lydelse av 10 a § 2015:100.

1.10 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 4 § lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

4 §

Om den som skall överlämnas avger en förklaring om att han eller hon avstår från överklagande och medger att beslutet om överlämnande får verkställas, får verkställighet ske utan hinder av att beslutet inte har vunnit laga kraft. I fråga om sådan nöjdförklaring tillämpas 4 och 6–8 §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

Den som ska överlämnas får förklara att han eller hon avstår från att överklaga beslutet om överlämnande. I fråga om sådan nöjdförklaring tillämpas 13 § andra stycket och 14–15 §§ strafftidslagen (2017:000).

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2017.

1.11 Förslag till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)

Härigenom föreskrivs i fråga om fängelselagen (2010:610) dels att 1 kap. 2 och 3 §§ och 12 kap. 2–3 och 5 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas ett nytt kapitel, 12 a kap., fyra nya paragrafer, 1 kap. 1 a §, 2 kap. 5 a och 5 b §§ och 15 kap. 2 a §, och närmast före 2 kap. 5 a § och 15 kap. 2 a § nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 a §

Om den som är intagen i anstalt häktas med anledning av misstanke om brott, ska bestämmelserna i häkteslagen (2010:611) tillämpas.

2 §

Den som är intagen i anstalt får *medges* att vistas utanför anstalten *enligt 9 kap. 1 §, 10 kap. 1–4 §§ och 11 kap. 1 §.*

Den som är intagen i anstalt får *under verkställigheten* vistas utanför anstalten *i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag. En intagen får även vistas utanför anstalten om det sker med stöd av bestämmelser i annan lag om utlämning, överlämnande eller om överförande av frihetsberövade för förhör m.m.*

Som vistelse utanför anstalt anses inte att en intagen, genom Kriminalvårdens försorg, transporteras utanför en anstalt med anledning av att ett beslut enligt lagen ska verkställas.

Vid vistelse utanför anstalt enligt 11 kap. 1 § första stycket 2–4 gäller inte 2–10 kap.

3 §

Bestämmelser om när ett fängelsestraff får verkställas och hur tiden för *verkställigheten* ska beräknas finns i *lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.*

Bestämmelser om när fängelsestraff får verkställas och hur tiden för *sådan verkställighet* ska beräknas finns i *strafftidslagen (2017:000)*.

2 kap.

Placering i häkte

5 a §

I anslutning till omplacering får en intagen placeras i häkte

1. i avvaktan på anstaltsplacering, om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten, eller

2. om det behövs med hänsyn till transportförhållandena.

Den intagne får i fall som avses i första stycket tillfälligt placeras i polisarrest.

5 b §

En placering med stöd av 5 a § första stycket får inte pågå längre tid än nödvändigt och inte längre än sju dagar, om det inte finns särskilda skäl för en längre tid. Även om det finns särskilda skäl får placeringen inte pågå längre tid än trettio dagar.

12 kap.

2 §

Bestämmelser om att den villkorliga frigivningen kan skjutas upp finns i 26 kap. 6 och 7 §§ brottsbalken.

Bestämmelser om att den villkorliga frigivningen kan skjutas upp finns i 26 kap. 6, 6 a och 7 §§ brottsbalken.

3 §

Frågor om varning enligt 1 § eller uppskjutande av villkorlig frigivning enligt 26 kap. 6 och 7 §§ brottsbalken ska avgöras skyndsamt.

Frågor om varning enligt 1 § eller uppskjutande av villkorlig frigivning enligt 26 kap. 6, 6 a och 7 §§ brottsbalken ska avgöras skyndsamt.

5 §

I mål och ärenden om uppskjuten villkorlig frigivning enligt 26 kap. 6 och 7 §§ brottsbalken ska ett offentligt biträde förordnas för den intagne, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Innan ett beslut om uppskjuten villkorlig frigivning meddelas ska den intagne beredas tillfälle att yttra sig.

I mål och ärenden om uppskjuten villkorlig frigivning enligt 26 kap. 6, 6 a och 7 §§ brottsbalken ska ett offentligt biträde förordnas för den intagne, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Innan ett beslut om uppskjuten villkorlig frigivning meddelas ska den intagne beredas tillfälle att yttra sig.

12 a kap. Avbrott i verkställigheten

1 §

Verkställigheten avbryts om en intagen

- 1. avviker, eller*
- 2. häktas av annan anledning än misstanke om brott.*

Bestämmelser om nåd i brottmål finns i 12 kap. regeringsformen. Det framgår av särskilda bestämmelser i vilka fall en dom eller ett beslut tills vidare inte får verkställas.

2 §

Ett avbrott i verkställigheten enligt 1 § innebär att den tid under vilken avbrottet varat inte

ska räknas in i strafftiden.

3 §

Frågor om avbrott i verkställigheten enligt 1 § 1 ska prövas utan dröjsmål.

4 §

Innan ett beslut om avbrott i verkställigheten enligt 1 § 1 meddelas ska förhör hållas med den intagne.

15 kap.

Förpassning

2 a §

Påträffas en intagen som avvikit ska han eller hon återföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av fängelsestraffet. Polismyndigheten ska förpassa den intagne till häkte eller anstalt.

Vad som sägs i 2 kap. 5 a § 2 och 5 b § ska gälla också beträffande den som enligt första stycket ska återföras till den kriminalvårdsanstalt från vilken han eller hon avvek.

1. Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2017.

2. Bestämmelserna i 2 kap. 5 a och 5 b §§ i sina nya lydelse ska tillämpas också på sådana placeringar i häkte som med tillämpning av äldre föreskrifter pågår vid ikraftträdandet.

1.12 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 3 § lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

3 §

Om den som ska överlämnas avger en förklaring om att han eller hon avstår från överklagande och medger att beslutet om överlämnande får verkställas, får verkställighet ske även om beslutet inte har vunnit laga kraft. I fråga om en sådan förklaring tillämpas 4 och 6–8 §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

Den som ska överlämnas får förklara att han eller hon avstår från att överklaga beslutet om överlämnande. I fråga om en sådan förklaring tillämpas 13 § andra stycket och 14–15 §§ strafftidslagen (2017:000).

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2017.

1.13 Förslag till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

dels att 3 kap. 22 § ska upphöra att gälla,

dels att 2 kap. 10 § och 3 kap. 21 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

10 §

Om verkställigheten av den påföljd som avses i domen pågår i Sverige när den sänds över till den andra medlemsstaten för att där erkännas och verkställas, får verkställigheten fortsätta här till dess den dömde transporteras till den andra staten enligt 12 §.

Om den dömde, efter det att domen har sänts över till den andra staten, häktas i ett annat mål, tillämpas 9 § *lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.*

Om den dömde, efter det att domen har sänts över till den andra staten, häktas i ett annat mål, tillämpas 10 § *strafftidslagen (2017:000).*

Om Kriminalvården enligt 8 § har upphävt ett beslut om att sända över en dom eller om en behörig myndighet i den andra medlemsstaten beslutat att inte erkänna och verkställa domen, får verkställighet av påföljden fortsätta eller påbörjas i Sverige. Det samma gäller om myndigheten i den andra staten har underrättat Kriminalvården om att verkställighet av andra skäl inte kan äga rum i den staten.

3 kap.**21 §²³**

Verkställighet i Sverige ska ske enligt vad som gäller vid verkställighet av fängelse, sluten ungdomsvård eller överlämnande till rättspsykiatrisk vård, om inte annat följer av denna lag.

Verkställighet får ske även om påföljden är strängare än vad som enligt svensk lag hade kunnat följa på brottet eller brotten.

*Den tid som den dömda varit
frihetsberövad i den andra staten
och i Sverige med anledning av
de brott som påföljden avser ska
tillgodosräknas honom eller henne
vid verkställigheten.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2017.

2. Den upphävda bestämmelsen i 3 kap. 22 § ska fortfarande tillämpas för den som före ikraftträdandet meddelats ett strafftidsbeslut enligt lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

²³ Ändringen innebär att tredje stycket tas bort.

2 Utredningens uppdrag och arbete

2.1 Uppdraget

Regeringen beslutade den 4 september 2014 att utse en särskild utredare för att göra en översyn av lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. Syftet är att presentera en ny, användarvänlig och modern lagstiftning som bättre svarar mot dagens krav på en effektiv och ändamålsenlig verksamhet och ett rättssäkert förfarande. Direktiven framgår av *bilaga 1*.

I uppdraget till utredaren ingår bl.a. att

- föreslå hur lagstiftningen kan förändras så att det tydligare framgår när och hur verkställighet får eller ska inledas, under vilka förutsättningar omedelbar verkställighet ska ske och vilka skäl som ska utgöra hinder mot verkställighet,
- föreslå hur bestämmelserna om beräkning av den tid verkställigheten ska pågå kan utformas på ett mer ändamålsenligt och rättssäkert sätt samt så att de är lättare att förstå och tillämpa,
- bedöma vilka förändringar som behövs för att anpassa bestämmelserna till de krav som ställs i det internationella straffrättsliga samarbetet, och
- lämna fullständiga författningsförslag.

2.2 Uppdragets genomförande

Utredningsarbetet påbörjades i oktober 2014 och har bedrivits på sedvanligt sätt med regelbundna sammanträden. Utredningen har sammanträtt vid sammanlagt tio tillfällen.

I direktiven anges att utredaren under genomförandet av uppdraget ska samråda med och inhämta upplysningar från berörda myndigheter och organ, bl.a. Kriminalvården, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Statens institutionsstyrelse, Rättsmedicinalverket och Polismyndigheten. Företrädare för Kriminalvården och Åklagarmyndigheten har deltagit i utredningens arbete som experter. Samråd har därmed skett löpande under arbetets gång. Därutöver har experter från förvaltningsdomstol, allmän domstol, Advokatsamfundet, Uppsala universitet och Justitiedepartementet deltagit i arbetet. Vid särskilda kontakter med Domstolsverket, Statens institutionsstyrelse, Rättsmedicinalverket och Polismyndigheten har samråd skett genom att myndigheterna fått del av utredningens ställningstaganden och beretts tillfälle att lämna synpunkter på dessa.

För att få en bättre inblick i den praktiska tillämpningen har utredaren, sekreteraren och experten från Justitiedepartementet gjort studiebesök på Kronobergshäktet (Stockholm), Anstalten Svartsjö (Svartsjö) och Frivården Fridhemsplan (Stockholm). Vidare har utredaren, sekreteraren och experterna från Kriminalvården också besökt Kriminalvårdens placeringssektion (Stockholm).

Utredaren och sekreteraren har vidare sammanträffat med Justitiekanslern och Riksdagens ombudsmän för att presentera utredningens ställningstaganden och få del av myndigheternas erfarenheter på området.

Information om lagstiftning från andra nordiska länder har inhämtats dels genom kontakter med företrädare från de nordiska justitieministerierna, dels genom sökningar i databaser. Vi har emellertid framför allt med hänsyn till lagstiftningens tekniska och detaljerade karaktär och nära anknytning till respektive lands straffsystem funnit det svårt att jämföra och dra några omedelbara slutsatser av vad som sålunda framkommit om de andra nordiska ländernas system. I avsnitt 9.3 lämnas dock en kort översikt av regler om beräkning av strafftid i Danmark, Norge, Finland och Island.

2.3 Avgränsningar

Under utredningstiden har ett arbete med att reformera 34 kap. brottsbalken pågått parallellt i Regeringskansliet. Arbetet bygger på och behandlar bl.a. de förslag i Påföljdsutredningens betänkande Nya Påföljder (SOU 2012:34) som rör framför allt regleringen om återfall i brott och sammanträffande av påföljder. Vissa beröringspunkter finns mellan det arbetet och vårt arbete. Bland annat föreslås i en lagrådsremiss att vissa bestämmelser ska flyttas från brottsbalken till strafftidslagen. Vidare föreslås ändringar i bestämmelser som även ändras enligt våra förslag (se t.ex. 34 kap. 10 § brottsbalken). Efter lagrådsbehandling pågår beredningen av förslagen. Någon proposition har ännu inte lämnats till riksdagen. Vid övervägandena har vi därför utgått ifrån det nuvarande rättsläget och hur 34 kap. brottsbalken ser ut i sin nuvarande lydelse.

I några avseenden väcker våra förslag frågor om även motsvarande ändringar bör genomföras beträffande slutna ungdomsvård. Det gäller t.ex. förslaget om ändrade förutsättningar för nöjdförklaring. Vi har emellertid inte ansett att det inom ramen för vårt uppdrag ingått att även göra en motsvarande översyn av lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård. Det innebär att det med utgångspunkt i de förslag som vi lämnar kan finnas anledning att i annan ordning även i delar se över regelverket om verkställighet av slutna ungdomsvård. I avsnitt 6.5.2 och 13.3 berörs dock konsekvenserna för Statens institutionsstyrelse och lämnas vissa förslag som gäller den myndigheten.

2.4 Betänkandets disposition

Betänkandet är indelat i 15 avsnitt.

I avsnitt 2 behandlas utredningens uppdrag och arbete. Därefter beskrivs Kriminalvårdens uppgifter och organisation i avsnitt 3. I avsnitt 4 finns en redogörelse för gällande rätt på området och i avsnitt 5 behandlas reformbehovet och vilka utgångspunkter vi har haft för förslagen. Avsnitt 6 behandlar inledande av verkställighet av fängelsestraff och våra överväganden och förslag i dessa avseenden. I avsnitt 7 behandlas frågan om nöjdförklaring och våra överväganden och förslag i den delen. Avsnitt 8 behandlar frågan om uppskov och våra överväganden och förslag beträffande detta. I

avsnitt 9 finns våra överväganden och förslag beträffande beräkning av strafftid och tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. Avsnitt 10 behandlar våra överväganden och förslag i fråga om bemyndigande, beslutsmyndighet samt omprövning och överklagande av beslut. I avsnitt 11 finns våra förslag och överväganden beträffande vissa frågor om överförande av straffverkställighet. Avsnitt 12 behandlar vissa frågor om samråd och kompetensutveckling. Konsekvenser av våra förslag redovisas i avsnitt 13 och frågor om ikraftträdande och övergångsbestämmelser behandlas i avsnitt 14. Avsnitt 15 innehåller författningskommentaren.

3 Kriminalvårdens uppgifter och organisation

3.1 Inledning

Kriminalvården är en av Sveriges största myndigheter och under 2015 var det genomsnittliga antalet årsarbetskrafter drygt 9 300 (11 000 anställda). Verksamheten bedrevs då vid 31 häkten, 47 anstalter och 34 frivårdskontor.

Under 2015 hanterade Kriminalvården knappt 17 000 klienter varje dag. Av dessa var drygt 1 600 intagna i häkte, knappt 4 000 intagna i anstalt och cirka 11 500 verkställde kriminalvårdspåföljd i frivård.¹ Antalet nyintagna i anstalt under 2015 uppgick till knappt 8 350 personer.

Kriminalvårdens anslag för 2016 uppgår till 8 120 miljoner kronor.²

I det följande lämnas en översiktlig redogörelse för Kriminalvårdens uppgifter och organisation. För en mer utförlig redogörelse hänvisas till Polisorganisationskommitténs slutbetänkande *Tillsyn över polisen och Kriminalvården* (SOU 2015:57).

3.2 Kriminalvårdens uppgifter

3.2.1 Instruktionen för Kriminalvården

Enligt instruktionen för Kriminalvården ansvarar myndigheten för följande uppgifter:

- verkställa utdömda påföljder,

¹ Enligt Kriminalvårdens preliminära uppgifter för 2015.

² Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Kriminalvården (regeringsbeslut 2015-12-17).

- bedriva häktesverksamhet, samt
- utföra personutredningar i brottmål.³

Kriminalvården ska vidare enligt instruktionen verka för att påföljder verkställs på ett säkert, humant och effektivt sätt, lagföring kan ske på ett effektivt sätt och återfall i brott förebyggs. Kriminalvården ska särskilt vidta åtgärder som syftar till att brottslighet under verkställigheten förhindras, frigivningen förbereds, narkotikamissbruket bekämpas och innehållet i verkställigheten anpassas efter varje individs behov.⁴

Enligt instruktionen får Kriminalvården även bistå andra myndigheter med inrikes- och utrikestransporter av personer som är berövade friheten.⁵ Den nationella transportenheten (tidigare Kriminalvårdens transporttjänst) utför dessa transporter och även transporter åt den egna myndigheten.

Kriminalvården har även möjlighet att enligt förordningen (2002:954) om statsbidrag till vissa organisationer inom kriminalvårdens område besluta om statsbidrag till ideella organisationer som bedriver sådant arbete inom Kriminalvårdens område som är ägnat att främja dömdas återanpassning till samhället.

Utöver vad som nu sagts anges Kriminalvårdens uppgifter även i regeringens årliga regleringsbrev för Kriminalvården och i andra eventuella regeringsbeslut.

I det följande beskrivs översiktligt de uppgifter som häktena, anstalterna, frivårdskontoren och den nationella transportenheten ansvarar för.

3.2.2 Häktena

Häktenas uppgifter anges bl.a. i häkteslagen (2010:611) och häktesförordningen (2010:2011). I häkte vistas i huvudsak häktade, dvs. personer som är misstänkta för brott, men som inte har dömts. Det finns även andra kategorier som t.ex. verkställighetsfall, dvs. personer som har dömts och börjat verkställa fängelsestraffet men

³ 1 § förordningen (2007:1172) med instruktion för Kriminalvården.

⁴ 2 § ibid.

⁵ 6 § ibid.

inte har placerats på anstalt ännu, eller som sitter tillfälligt i häkte av annan anledning, t.ex. i väntan på omplacering till annan anstalt. Andra kategorier intagna på häkte kan vara personer som har missskött sin villkorliga frigivning eller som hålls i förvar enligt utlänningslagen (2005:716).

Enligt överenskommelse med Polisen driver Kriminalvården arrestverksamhet i anslutning till häkten på vissa orter i landet. Inom ramen för den verksamheten vistas vid dessa häkten även personer som är gripna eller anhållna för brott samt andra frihetsberövade som t.ex. personer som är omhändertagna enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m.⁶

Kriminalvårdens verksamhet i häktena består bl.a. i att planera och utforma verkställigheten i häkte för den som är häktad på grund av misstanke om brott så att frihetsberövandet kan vidmakthållas, eventuellt meddelade restriktioner upprätthållas och negativa följder av frihetsberövandet motverkas. Häktena ska bl.a. erbjuda intagen i häkte vistelse i gemensamhet med andra häktade, ha uppsökande verksamhet och i övrigt vidta andra åtgärder för att bryta isoleringen samt bereda lämplig sysselsättning i form av t.ex. arbete. I den utsträckning det är lämpligt och den intagne samtycker till det, ska åtgärder vidtas för att ge honom eller henne det stöd och den hjälp som behövs. Häktena ska också t.ex. utfärda strafftidsbeslut, ta fram underlag inför beslut om initialplacering i anstalt och strafftidsbeslut som fattas på nationell nivå samt svara för vissa transporter.⁷

3.2.3 Anstalterna

Anstalternas uppgifter anges bl.a. i fängelselagen (2010:610) och fängelseförordningen (2010:2010). Anstalterna ansvarar för att verkställa utdömda fängelsestraff med undantag av de fängelsestraff som ska verkställas i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll. Verkställighet av fängelsestraff i anstalt sker genom att den dömda tas in i anstalt. Anstalterna har olika säkerhets-

⁶ Kriminalvårdens årsredovisning 2014, s. 19 och 20.

⁷ Arbetsordning för Kriminalvården (version från den 1 januari 2016), s. 73.

klassificering, från 1 till 3, där 1 är den högsta säkerhetsklassen och 3 är den lägsta.

För varje intagen i anstalt ska det upprättas en individuellt utformad verkställighetsplan som anger vilka åtgärder som ska vidtas under verkställighetstiden. Planen ska utformas i samråd med den intagne samt i samverkan med frivården och eventuellt berörda myndigheter. Syftet med planeringen är att fylla tiden i kriminalvården med aktiviteter som ska minska risken för återfall i brott samt motverka negativa följder av frihetsberövandet.⁸

En intagen i anstalt ska ges möjlighet till sysselsättning i form av arbete, utbildning, brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet eller annan strukturerad verksamhet. När det gäller arbete för de intagna finns i de flesta anstalter t.ex. verkstads- och monteringsarbeten, snickeri, städ, tvätt och kök, medan det på några anstalter finns jord- och skogsbruk.

För intagna i anstalt får det anordnas utbildning som motsvarar kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna samt utbildning i svenska för invandrare (sfi). För sådan utbildning ansvarar Kriminalvården.⁹ I mån av resurser finns möjlighet att studera på högskolenivå. På vissa anstalter bedrivs också arbetsmarknadsutbildningar som upphandlas av Arbetsförmedlingen i samråd med Kriminalvården. Vid några anstalter bedrivs även yrkesinriktad utbildning i Kriminalvårdens regi.¹⁰

Enligt fängelselagen (9 kap.) har Kriminalvården vidare ett ansvar för att tillgodose de intagnas behov av vård. En intagen som behöver hälso- och sjukvård ska vårdas enligt de anvisningar som ges av läkare. Om den intagne inte kan undersökas eller behandlas på lämpligt sätt i anstalten, ska den allmänna sjukvården anlitas. Om det behövs, ska den intagne föras över till sjukhus. Den intagne ska stå under bevakning om det är nödvändigt av säkerhetsskäl.

I anstalternas uppgifter ingår också att i förekommande fall överväga förutsättningar för s.k. särskilda utslussningsåtgärder (frigång, utökad frigång, halvvägshus och vårdvistelse), ta initiativ till utredning av sådana åtgärder samt att ansvara för uppföljning och

⁸ Arbetsordning för Kriminalvården (version den 1 januari 2016), s. 72.

⁹ 24 kap. 10 § skollagen (2010:800).

¹⁰ Kriminalvårdens årsredovisning 2014, s. 35.

kontroll av ärenden om frigång och vårdvistelse. På anstalterna ligger också att bl.a. utfärda strafftidsbeslut och ta fram underlag för omplacering, uppskjuten villkorlig frigivning, strafftidsbeslut som fattas på nationell nivå och i ärenden om internationell verkställighet. Därutöver ansvarar även anstalterna för vissa transporter.¹¹

3.2.4 Frivårdskontoren

Frivårdskontorens uppgifter anges bl.a. i brottsbalken och i förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder.

Frivårdskontoren ansvarar för att verkställa

- domar på skyddstillsyn med eller utan föreskrift om samhällstjänst, kontraktsvård eller annan vård eller behandling,
- villkorliga domar med föreskrift om samhällstjänst,
- domar på fängelse som verkställs genom intensivövervakning med elektronisk kontroll,
- övervakning efter villkorlig frigivning, och
- personutredningar i brottmål efter begäran av domstol.¹²

I frivårdskontorens ansvar ligger att säkerställa att eventuella föreskrifter får avsett innehåll. Kontoren ansvarar också för att kontrollera att den dömda uppfyller sina skyldigheter under verkställigheten och för att vidta åtgärder vid misskötsamhet.

Klienter vid frivårdskontoren får en handläggande tjänsteman. Målet är att de som står under övervakning även ska få stöd av en lekmanövervakare. Om en lekmanövervakare inte är förordnad får den handläggande tjänstemannen även rollen som övervakare.¹³

För varje klient som står under övervakning eller verkställer fängelsestraff i form av intensivövervakning ska det på motsvarande sätt som när ett fängelsestraff ska verkställas upprättas en individuellt utformad verkställighetsplan. I planen ska anges vilka åtgärder som ska vidtas under övervaknings- respektive verkställighetstiden.

¹¹ Arbetsordning för Kriminalvården (version den 1 januari 2016), s. 72 och 73.

¹² Arbetsordning för Kriminalvården (version den 1 januari 2016), s. 73.

¹³ Tillsyn över polisen och Kriminalvården, SOU 2015:57, s. 78.

Planen ska utformas i samråd med klienten och i samverkan med eventuellt berörda myndigheter. För klienter som dömts till villkorlig dom eller skyddstillsyn med föreskrift om samhällstjänst ska även upprättas en arbetsplan som ska innehålla bl.a. uppgifter om var arbetet ska utföras och vilka arbetstider som ska gälla. När det gäller klienter som verkställer fängelsestraff genom intensivövervakning ingår vidare i frivårdskontorens uppgifter att göra oanmälda hembesök för att kontrollera att den dömda inte är påverkad av alkohol eller andra droger.¹⁴

Frivårdskontoren svarar för administrativt stöd åt övervakningsnämnderna.¹⁵

3.2.5 Nationella transportenheten

Ansvar för att möta Kriminalvårdens behov av transporter av klienter ligger i huvudsak på den nationella transportenheten, vars transportpersonal och fordon är fördelade över landet. Enligt instruktionen för Kriminalvården får myndigheten emellertid också bistå andra myndigheter med inrikes- och utrikestransporter av personer som är frihetsberövade, se ovan. Uppdrag kan komma från t.ex. Migrationsverket och Polismyndigheten. Även i dessa fall ligger ansvaret för transporterna på den nationella transportenheten.

När det gäller utrikestransporterna avser majoriteten av dessa verkställighet av avvisnings- eller utvisningsbeslut. Det är ofta fråga om att Migrationsverket, som har huvudansvaret för verkställighet av sådana beslut som har fattats av verket, överlämnat ärendet till Polismyndigheten. Polismyndigheten anlitar i sin tur Kriminalvårdens nationella transportenhet vid genomförandet. Polismyndigheten är dock verkställande myndighet även när Kriminalvården bistår vid transporten.

Den nationella transportenheten utför dessutom flertalet transporter i samband med internationellt straffrättsligt samarbete.¹⁶

¹⁴ Tillsyn över polisen och Kriminalvården, SOU 2015:57, s. 79.

¹⁵ Arbetsordning för Kriminalvården (version den 1 januari 2016), s. 74.

¹⁶ Författningar som ligger till grund för dessa transporter är bl.a. lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen och förordningen (2003:1178) om överlämnande till Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.

Planering och genomförande av dessa transporter skiljer sig vanligtvis inte från de transporter som enheten utför i samband med avvisningar eller utvisningar. Ofta är det fråga om överförande av straffverkställighet, dvs. att t.ex. en frihetsberövande dom som ådömts någon i en annan stat får verkställas i Sverige eller att en sådan dom som ådömts någon i Sverige får verkställas utomlands.¹⁷

3.3 Kriminalvårdens organisation

3.3.1 Inledning

Den 1 januari 2006 blev 35 lokala kriminalvårdsmyndigheter, Transporttjänsten och Kriminalvårdsstyrelsen en myndighet, Kriminalvården.¹⁸ Fram till och med 2014 har myndigheten varit indelad i ett huvudkontor med ett verksledningskansli och nio enheter, sex regioner, en transporttjänst samt en oberoende internrevision.

I syfte att förbättra styrning, rättssäkerhet och kontroll förbereddes under 2014 en omorganisation. Den nya organisationen trädde i kraft den 12 januari 2015. Från och med detta datum är myndigheten indelad i ett huvudkontor med nio nationella avdelningar, en nationell transportenhet och ett servicecenter samt sex regioner och en oberoende internrevision.¹⁹

I det följande lämnas en kort beskrivning av Kriminalvårdens nya övergripande organisationsstruktur.

3.3.2 Organisatoriska nivåer

Myndighetschef och huvudkontor

Generaldirektören är myndighetschef och utgör tillsammans med kriminalvårdsdirektören (generaldirektörens ställföreträdare) Kriminalvårdens myndighetsledning.

Vid Kriminalvårdens huvudkontor, som ligger i Norrköping, finns nio avdelningar. De nio avdelningarna är:

¹⁷ Tillsyn över polisen och Kriminalvården, SOU 2015:57, s. 81 och 82.

¹⁸ Prop. 2004/05:176, bet. 2005/06:JuU2, rskr. 2005/06:21.

¹⁹ Kriminalvårdens årsredovisning 2014, s. 7.

- avdelningen för anstalt och häkte, som leds av anstalts- och häktesdirektören
- avdelningen för frivård, som leds av frivårdsdirektören
- avdelningen för säkerhet, som leds av säkerhetsdirektören
- avdelningen för ledningsstöd, som leds av kriminalvårdsdirektören
- avdelningen för ekonomi, som leds av ekonomidirektören
- avdelningen för HR, som leds av HR-direktören
- avdelningen för IT, som leds av IT-direktören
- avdelningen för kommunikation, som leds av kommunikationsdirektören
- avdelningen för lokalförsörjning, som leds av fastighetsdirektören.

Inom avdelningen för anstalt och häkte finns rättsenheten, som leds av chefsjuristen. Rättsenheten består av fem sektioner. Sektionen för verksjuridik ansvarar bl.a. för att identifiera behov av ändringar av internt och externt regelverk samt för samordning av arbetet med föreskrifter och andra styrande dokument. Sektionen för allmänna klientärenden ansvarar för omprövningar av klientbeslut och beslut om särskilda utslussningsåtgärder samt för processer och praxisutveckling avseende sådana ärenden. Sektionen ger vidare rådgivning, stöd och utbildning till lokal och regional nivå samt följer upp och kvalitetssäkrar rättstillämpningen på lokal nivå. Sektionen för centrala klientärenden ansvarar för beslut om särskilda villkor och uppskjuten villkorlig frigivning, vissa strafftidsbeslut samt vissa beslut om internationell straffverkställighet, inklusive de uppgifter som ankommer på Kriminalvården som behörig myndighet enligt lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen. Sektionen svarar också för omprövningar och processer i sådana ärenden, utvecklar praxis inom området, samt lämnar rådgivning, stöd och utbildning bl.a. avseende strafftidsberäkning. Placeringssektionen ansvarar för beslut, omprövningar, processer samt praxisutveckling avseende doms befordran till verkställighet och placering, inklusive placering på säkerhetsavdelning. Dokument-

sektionen ansvarar för Kriminalvårdens diarium, arkiv och registratur på nationell nivå.

Vid huvudkontoret finns också internrevisionen som leds av chefen för internrevisionen. Till huvudkontoret hör också de två nationella fristående enheterna; nationella transportenheten, som leds av chefen för nationella transportenheten och Kriminalvårdens servicecenter, som leds av chefen för Kriminalvårdens servicecenter.

När det gäller den nationella transportenhetens organisation skiljer den sig från övriga delar av huvudkontoret genom att det inom enheten finns organisatoriska enheter även på regional och lokal nivå. Den nationella transportenheten är uppdelad i fyra inrikessektioner utifrån olika geografiska områden (Syd, Mitt, Nord och Stockholm) och en utrikessektion. Sektionernas lokala nivå utgörs av transportkontor bestående av en eller flera transportgrupper.

Avdelningscheferna, chefen för internrevisionen, chefen för nationella transportenheten och chefen för Kriminalvårdens servicecenter rapporterar direkt till generaldirektören.²⁰

Regioner

Kriminalvårdens regionala nivå består av sex geografiska nivåer (Mitt, Nord, Stockholm, Syd, Väst och Öst). En region består av ett regionkontor och ett antal lokala verksamhetsområden (se nedan). En region leds av en regionchef som rapporterar till anstalts- och häktesdirektören, frivårdsdirektören och säkerhetsdirektören. Regionkontorens huvuduppgift är att leda, planera och operativt stödja och samordna verksamhetsområdenas arbete med att verkställa utdömda påföljder, bedriva häktesverksamhet och utföra personutredningar i brottmål.

²⁰ Arbetsordning för Kriminalvården (version den 1 januari 2016), s. 13 och 14 samt 61 och 62.

Verksamhetsområden och verksamhetsställen

Den lokala nivån inom Kriminalvården utgörs av verksamhetsområden för anstalt och häkte samt verksamhetsområden för frivård. Ett verksamhetsområde består i sin tur av ett eller flera verksamhetsställen. Med verksamhetsställen avses anstalter, häkten och frivårdskontor.

För ett verksamhetsområde ansvarar kriminalvårdschefen som rapporterar till respektive regionchef. Vid varje verksamhetsställe finns en eller flera kriminalvårdsinspektörer som leder det dagliga arbetet och rapporterar till kriminalvårdschefen. Kriminalvårdsinspektören kan vara chef för ett helt verksamhetsställe, ett eller flera arbetslag inom verksamhetsstället eller en viss verksamhet vid verksamhetsstället.²¹

²¹ A.a. s. 14.

4 Gällande rätt

4.1 Brottsbalken

4.1.1 Påföljder för brott

De påföljder som kan följa på brott är böter (25 kap. brottsbalken), fängelse (26 kap. brottsbalken), villkorlig dom (27 kap. brottsbalken) och skyddstillsyn (28 kap. brottsbalken). Därutöver kan domstolen under vissa förutsättningar besluta att den dömd ska överlämnas till särskild vård. Sådant överlämnande kan komma i fråga för missbrukare (31 kap. 2 § brottsbalken), psykiskt störda lagöverträdare (31 kap. 3 § brottsbalken) och unga lagöverträdare (32 kap. brottsbalken). Av påföljderna betecknas enligt 1 kap. 3 § brottsbalken böter och fängelse som straff.

Böter

Böter döms ut enligt vad som är föreskrivet för brottet i dagsböter, penningböter eller normerande böter. Om det inte är föreskrivet någon särskild bötesform för brottet ska böterna dömas ut i dagsböter, eller om brottet bedöms föranleda ett lägre straff än 30 dagsböter, i penningböter (25 kap. 1 § brottsbalken).

Böter verkställs genom uppbörd eller indrivning i enlighet med bestämmelser i bötesverkställighetslagen (1979:189). Enligt 25 kap. 8 § brottsbalken kan böter som inte betalas under vissa förutsättningar förvandlas till fängelse i lägst 14 dagar och högst tre månader. Bötesförvandling förutsätter antingen att det är uppenbart att den bötfällde av tredska har underlåtit att betala böterna eller att förvandling annars av särskilda skäl är påkallad från allmän synpunkt (15 § bötesverkställighetslagen). I mål om förvandling av böter förs

talans av åklagare och domstolens avgörande av saken sker genom beslut (17 § bötesverkställighetslagen).

Fängelse

Fängelse döms enligt 26 kap. 1 § brottsbalken ut på viss tid eller på livstid enligt vad som är föreskrivet för brottet. Fängelse på viss tid kan dömas ut i minst 14 dagar och högst 18 år. Fängelse på livstid kan på ansökan av den dömda omvandlas till fängelse i minst 18 år (lagen [2006:45] om omvandling av fängelse på livstid).

Om fängelse används som gemensamt straff för flera brott får enligt 26 kap. 2 § brottsbalken det gemensamma straffet sättas över det svåraste av maximistrafen för de olika brotten. Det får dock inte överstiga maximistrafen sammanlagda med varandra och inte heller vara längre än 18 år. Dessutom får det gemensamma straffet inte överskrida maximistrafet för det svåraste straffet för de olika brotten med mer än en viss i bestämmelsen angiven tid. Det gemensamma straffet får inte sättas lägre än det högsta av minimistrafen för de olika brotten.

Om den som tidigare har dömts till fängelse i lägst två år återfaller i ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i mer än sex år får domstolen, i enlighet med vad som föreskrivs i 26 kap. 3 § brottsbalken, döma ut ett fängelsestraff som överstiger maximistrafet i straffskalan för det nya brottet, eller – om det är fråga om flera brott – det högsta straffet som kan dömas ut för den samlade brottsligheten, med högst fyra år. Straffet får dock inte överstiga 18 år. En sådan förhöjning av maximistrafet vid återfall i särskilt allvarlig brottslighet får inte tillämpas såvitt avser brott som den tilltalade har begått före det att han eller hon fyllt 21 år.

Av 29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken framgår att det för brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 21 år som huvudregel inte får dömas till svårare straff än fängelse i tio år. Om fängelse på längre tid och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av bestämmelserna i 26 kap. 2 § brottsbalken om förhöjt straffmaximum vid flerfaldig brottslighet, får det dock dömas till fängelse i högst 14 år.

Villkorlig dom

Villkorlig dom innebär att den dömde under en prøvotid om två år ska visa skötsamhet samt efter förmåga försöka försörja sig och betala eventuellt skadestånd i anledning av brottet.

Enligt 27 kap. 1 § brottsbalken får rätten döma till villkorlig dom för ett brott för vilket påföljden inte bedöms kunna stanna vid böter. Villkorlig dom får förenas med dagsböter, högst 200 (27 kap. 2 § brottsbalken).

Om den tilltalade samtycker till det får den villkorliga domen enligt 27 kap. 2 a § brottsbalken förenas med en föreskrift om samhällstjänst. Samhällstjänst innebär skyldighet för den dömde att utföra oavlönat arbete under viss tid, lägst 40 och högst 240 timmar. När rätten meddelar en föreskrift om samhällstjänst ska den ange i domslutet hur långt fängelsestraff som skulle ha dömts ut om fängelse i stället hade valts som påföljd.

Om den dömde inte iakttar vad som åligger honom eller henne enligt den villkorliga domen får domstolen, under förutsättning att en åklagare före prøvotidens utgång anhängiggör talan om det, bl.a. besluta att varning ska meddelas den dömde. Domstolen kan även undanröja den villkorliga domen och bestämma annan påföljd för brottet. Om den villkorliga domen undanröjs, ska domstolen när den bestämmer ny påföljd för brottet ta skälig hänsyn till böter som har dömts ut tillsammans med den villkorliga domen och till vad den dömde har undergått till följd av en eventuell föreskrift om samhällstjänst. Vid undanröjande av villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst ska rätten, om påföljden bestäms till fängelse, när fängelsestraffets längd bestäms beakta det alternativa fängelsestraff som angetts i domen (27 kap. 6 § brottsbalken).

Regler om undanröjande av villkorlig dom när den dömde döms för annat brott finns i 34 kap. brottsbalken. Denna reglering beskrivs närmare i avsnitt 4.1.3.

Skyddstillsyn

Skyddstillsyn innebär kriminalvård i frihet. Påföljden pågår under en prøvotid som löper under tre år och ska vara förenad med övervakning från dagen för domen. Övervakningen ska normalt upphöra efter ett år.

Enligt 28 kap. 1 § brottsbalken får rätten döma till skyddstillsyn för ett brott för vilket påföljden inte bedöms kunna stanna vid böter. Liksom vid villkorlig dom kan påföljden förenas med dagsböter, högst 200, och en föreskrift om samhällstjänst i lägst 40 och högst 240 timmar (28 kap. 2 och 2 a §§ brottsbalken). När rätten meddelar en föreskrift om samhällstjänst ska den ange i domslutet hur långt fängelsestraff som skulle ha dömts ut om fängelse i stället hade valts som påföljd.

Skyddstillsyn kan vidare enligt 30 kap. 9 § andra stycket 3 brottsbalken förenas med en föreskrift om skyldighet att genomgå behandling för missbruk av beroendeframkallande medel eller något annat särskilt förhållande som kräver vård eller annan behandling enligt en för den dömda uppgjord plan, s.k. kontraktsvård. Om den planerade behandlingen är av avgörande betydelse för att rätten ska döma till skyddstillsyn, ska det enligt 28 kap. 6 a § brottsbalken i domslutet anges hur långt fängelsestraff som skulle ha dömts ut om fängelse i stället hade valts som påföljd.

Domstolen kan även enligt 28 kap. 6 § brottsbalken förena en dom på skyddstillsyn med andra föreskrifter. Sådana föreskrifter får avse bl.a. vistelseort eller bostad under en viss tid samt läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling i eller utanför sjukhus eller annan dylik inrättning.

Därutöver finns det enligt 28 kap. 3 § brottsbalken en möjlighet att förena skyddstillsyn med fängelse i lägst 14 dagar och högst tre månader. I sådana fall får den inte samtidigt förenas med böter eller med en föreskrift om samhällstjänst. Om förhållandena kräver det kan rätten förordna att domen på fängelse ska gå i verkställighet omedelbart.

Om den dömda allvarligt åsidosätter sina åligganden får rätten, under förutsättning att en åklagare före provotidens utgång anhängiggör talan om det, undanröja skyddstillsynen. Undanröjs skyddstillsynen ska rätten enligt 28 kap. 9 § brottsbalken bestämma annan påföljd för brottet. När den nya påföljden bestäms ska rätten ta skäligen hänsyn till vad den dömda har undergått till följd av domen på skyddstillsyn samt till böter eller fängelse som har dömts ut tillsammans med skyddstillsynen. I sådant fall får dömas till fängelse på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Om påföljden bestäms till fängelse och det i domen har angetts ett alternativt

fängelsestraff ska rätten beakta detta när fängelsestraffets längd bestäms.

Om undanröjande av skyddstillsyn när den dömda döms för annat brott finns bestämmelser i 34 kap. brottsbalken. Dessa beskrivs närmare i avsnitt 4.1.3.

Överlämnande till särskild vård

I 31 och 32 kap. brottsbalken finns bestämmelser om överlämnande till särskild vård i vissa fall respektive överlämnande till särskild vård för unga.

Om den som har begått en brottslig gärning kan bli föremål för *vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall* (LVM), får rätten enligt 31 kap. 2 § brottsbalken överlämna åt socialnämnden eller – i fråga om den som redan är intagen i ett hem där sådan vård meddelas – åt den som förestår hemmet att föranstalta om behövlig sådan vård. Om straffskalan för brottet överstiger fängelse i ett år krävs särskilda skäl för att ett sådant överlämnande ska ske. Bestämmelser om undanröjande i vissa fall av ett förordnande om överlämnande till vård enligt LVM finns i 38 kap. 2 § brottsbalken.

I 31 kap. 3 § brottsbalken finns bestämmelser om *överlämnande till rättspsykiatrisk vård*. Enligt paragrafens första stycke får rätten överlämna den som har begått ett brott för vilket påföljden inte bedöms kunna stanna vid böter och som vid tillfället för domen lider av en allvarlig psykisk störning till rättspsykiatrisk vård. En förutsättning är att det med hänsyn till gärningsmannens psykiska tillstånd och personliga förhållanden i övrigt är påkallat att han eller hon är intagen på en sjukvårdsinrättning för psykiatrisk vård som är förenad med frihetsberövande och annat tvång.

Den som är under 21 år får enligt 32 kap. 1 § brottsbalken dömas till *ungdomsvård* om han eller hon har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge. Ungdomsvården kan under vissa förhållanden förenas med antingen ungdomstjänst, dvs. skyldighet att utföra oavlönat arbete i lägst 20 och högst 150 timmar, eller dagsböter till ett antal av högst 200.

Ungdomstjänst kan även ådömas som en självständig påföljd om det inte finns skäl att döma till ungdomsvård (32 kap. 2 § brottsbalken).

Den som har begått brott innan han eller hon fyllt 18 år får enligt 30 kap. 5 § brottsbalken dömas till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Under sådana förhållanden ska påföljden enligt 32 kap. 5 § brottsbalken i stället bestämmas till *sluten ungdomsvård* i lägst 14 dagar och högst fyra år. Detta gäller dock inte om det med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller annan omständighet, finns särskilda skäl däremot.

4.1.2 Villkorlig frigivning

I 26 kap. brottsbalken finns bestämmelser om villkorlig frigivning från tidsbestämda fängelsestraff. Den villkorliga frigivningen syftar till att kontrollera övergången från vistelse i anstalt till vistelse i frihet.

Villkorlig frigivning ska som regel ske när den dömden har avtjänat två tredjedelar av strafftiden, dock minst en månad (26 kap. 6 § brottsbalken). Om flera fängelsestraff verkställs samtidigt ska hänsyn tas till den sammanlagda fängelsetiden vid tillämpning av reglerna om villkorlig frigivning (26 kap. 8 § brottsbalken). Förvandlingsstraff för böter och fängelsestraff enligt 28 kap. 3 § brottsbalken ska dock alltid verkställas fullt ut. När ett sådant straff verkställs samtidigt med ett annat fängelsestraff ska tiden för villkorlig frigivning således inte bestämmas med hänsyn till den sammanlagda tiden.

Om det finns synnerliga skäl får den villkorliga frigivningen skjutas upp med högst sex månader åt gången (26 kap. 6 § andra stycket brottsbalken). Vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl mot villkorlig frigivning ska det särskilt beaktas om den dömden på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten. Beslut om uppskjuten villkorlig frigivning fattas av Kriminalvården och gäller omedelbart om inte annat förordnas (26 kap. 9 § brottsbalken). I beslutet ska anges en ny tidpunkt för när den dömden ska friges villkorligt (26 kap. 7 § brottsbalken). Vid den tidpunkten ska villkorlig frigivning ske, om

det inte även då finns sådana synnerliga skäl som innebär att frigivningen ska skjutas upp ytterligare.

Efter den villkorliga frigivningen gäller enligt 26 kap. 10 § brottsbalken en prøvotid som motsvarar den strafftid som återstår vid frigivningen, dock minst ett år. Om det bedöms påkallat får Kriminalvården besluta att den som är villkorligt frigiven ska stå under övervakning (26 kap. 11 § brottsbalken). Denna upphör som regel sedan ett år av prøvotiden har förflutit.

Om den frigivne inte iakttar vad som åligger honom eller henne får övervakningsnämnden enligt 26 kap. 18 § brottsbalken besluta om varning eller om övervakning under viss tid efter det att ett år av prøvotiden har förflutit, dock längst till prøvotidens utgång. Vid allvarigare överträdelser kan övervakningsnämnden enligt 26 kap. 19 § brottsbalken förklara den villkorligt medgivna friheten förverkad till en tid av högst 15 dagar varje gång. Ett sådant beslut ska enligt 37 kap. 10 § brottsbalken gälla omedelbart, om inte något annat förordnas.

Om den dömda återfaller i brott inom prøvotiden för den villkorliga frigivningen ska enligt 34 kap. 4 § första stycket brottsbalken den domstol som bestämmer påföljd för den nya brottsligheten förklara den villkorligt medgivna friheten eller del av denna förverkad, om inte särskilda skäl talar mot det.

Vid förverkande enligt 26 kap. 19 § eller 34 kap. 4 § brottsbalken ska vad som förverkas anses som straff genom en ny dom vid prövning av frågan om villkorlig frigivning (26 kap. 23 § brottsbalken). Förutsättningarna är då desamma som beträffande fängelse i andra fall. Det innebär bl.a. att förverkanden på upp till en månad i sin helhet ska avtjänas medan vid längre förverkanden frigivning ska ske enligt de vanliga reglerna för villkorlig frigivning.

Slutligen ska enligt 26 kap. 24 § brottsbalken ett fängelsestraff anses vara till fullo verkställt vid prøvotidens utgång, under förutsättning att villkorligt medgiven frihet då inte längre kan förklaras förverkad.

4.1.3 Sammanträffande av brott och förändring av påföljd

I 34 kap. brottsbalken finns bestämmelser om sammanträffande av brott och förändring av påföljd. Dessa reglerar hur tidigare utdömda påföljder ska hanteras om den dömden visar sig ha begått ett annat brott före domen eller om han eller hon begår ett nytt brott efter domen men före det att påföljden helt har verkställts eller annars har upphört.

I 34 kap. 1 § första stycket brottsbalken anges tre alternativ för hantering av tidigare utdömda påföljder om den dömden åter gjort sig skyldig till brott. Enligt dessa kan domstolen

1. förordna att den tidigare påföljden ska avse också det andra brottet,
2. döma särskilt till påföljd för det nya brottet, eller
3. om den tidigare domen fått laga kraft, undanröja den utdömda påföljden och för den samlade brottsligheten döma till påföljd av annan art.

I paragrafen ges inte någon närmare anvisning för valet bland dessa möjligheter. Domstolarna har här en betydande valfrihet. Som i vissa delar beskrivs i det följande ges dock i 34 kap. 2–7 §§ brottsbalken vissa kompletterande anvisningar för tillämpningen av de tre alternativen.

Den tidigare utdömda påföljden är fängelse på livstid

Om den dömden undergår fängelse på livstid får rätten endast besluta att livstidsstraffet ska omfatta även det nya brottet (34 kap. 2 § brottsbalken). Det finns således inte någon möjlighet att döma ut en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten.

Den tidigare utdömda påföljden är fängelse på viss tid

Om den tidigare utdömda påföljden är fängelse på viss tid får den tidigare domen omfatta det nya brottet endast om det är uppenbart att det nya brottet i jämförelse med det förra med hänsyn till

påföljden är utan nämnvärd betydelse eller om det annars föreligger synnerliga skäl (34 kap. 3 § första stycket brottsbalken).

Om domstolen dömer ut ett särskilt fängelsestraff för det nya brottet ska, om det nya brottet har begåtts innan den tidigare domen börjat verkställas, i möjligaste mån beaktas att de båda straffen tillsammans inte överstiger vad som hade kunnat dömas ut som gemensam påföljd för båda brotten enligt bestämmelserna i 26 kap. 2 § brottsbalken. Domstolen får då döma ut ett lindrigare straff för det nya brottet än vad som är föreskrivet för brottet (34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken).

Ett tidsbestämt fängelsestraff får vidare undanröjas endast om den dom i vilket undanröjandet sker meddelas innan fängelsestraffet helt har verkställts (34 kap. 3 § tredje stycket brottsbalken).

Den tidigare utdömda påföljden är villkorlig dom

Om den tidigare utdömda påföljden är villkorlig dom, får den tidigare domen omfatta det nya brottet endast om det nya brottet har begåtts före prövotidens början (34 kap. 5 § första stycket brottsbalken). I sådana fall får rätten enligt 34 kap. 5 § andra–fjärde styckena brottsbalken under vissa förutsättningar även t.ex. döma till dagsböter eller förena den villkorliga domen med samhällstjänst.

Om en villkorlig dom undanröjs ska rätten när den bestämmer ny påföljd enligt 34 kap. 5 § femte stycket brottsbalken ta skälig hänsyn till utdömda böter och till vad den dömde har undergått till följd av en föreskrift om samhällstjänst. Det får då dömas till ett kortare fängelsestraff än vad som är föreskrivet för brottet. En villkorlig dom får enligt 34 kap. 5 § sjätte stycket undanröjas endast om frågan om undanröjande uppkommer i ett mål där den dömde har häktats eller fått del av åtal inom ett år från prövotidens utgång.

Den tidigare utdömda påföljden är skyddstillsyn

Om rätten beslutar att en tidigare utdömd skyddstillsyn ska omfatta även det nya brottet, får rätten enligt 34 kap. 6 § första–fjärde styckena brottsbalken under vissa förutsättningar även t.ex. döma

till dagsböter, förena skyddstillsynen med samhällstjänst eller med fängelse enligt 28 kap. 3 § brottsbalken.

Om rätten undanröjer en tidigare utdömd skyddstillsyn och dömer till fängelse för den sammantagna brottsligheten, ska enligt 34 kap. 6 § femte stycket brottsbalken skälig hänsyn tas till vad den dömden har undergått till följd av domen på skyddstillsyn, vad han eller hon har avtjänat av fängelse som dömts ut med stöd av 28 kap. 3 § brottsbalken samt till utdömda böter. Det får då dömas ut ett kortare fängelsestraff än vad som är föreskrivet för brottet. En skyddstillsyn får enligt 34 kap. 6 § sjätte stycket undanröjas endast om frågan om undanröjande uppkommer i ett mål där den dömden har häktats eller fått del av åtal före prövotidens utgång. Samma sak gäller t.ex. beslut om att en tidigare utdömd skyddstillsyn ska förenas med fängelse.

Andra bestämmelser om ändring av påföljd

I 34 kap. brottsbalken finns även vissa andra bestämmelser om förändring av en utdömd påföljd.

Om det med tillämpning av 34 kap. 1 § 1 brottsbalken har beslutats att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård som har dömts ut i ett tidigare mål ska avse ytterligare brott och den först utdömda påföljden ändras genom en dom som får laga kraft, förändras förutsättningarna för påföljdsbestämningen i den andra domen. Enligt 34 kap. 10 § första stycket ska därför frågan om påföljd för det brott som fått omfattas av den ändrade påföljden efter anmälan av åklagare prövas på nytt av domstol. Samma sak gäller när domstolen bestämt straff för ett brott med stöd av 34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken eller 34 kap. 7 § andra stycket brottsbalken och beaktat att straffen för det brottet tillsammans med ett tidigare utdömt fängelsestraff eller en tidigare utdömd sluten ungdomsvård inte överstiger vad som hade kunnat dömas ut för båda brotten och den först utdömda påföljden ändras.

Paragrafens andra stycke innehåller en bestämmelse om ny prövning av straffbestämningen i det fallet att någon som dömts till fängelse på viss tid eller till sluten ungdomsvård för brott som han eller hon begått före verkställigheten av en påföljd (fängelse eller sluten ungdomsvård) som han eller hon genom en annan dom

dömts till för något annat brott och det inte framgår att påföljden i den andra domen har beaktats. I ett sådant fall ska sedan de båda domarna fått laga kraft, domstolen, efter anmälan av åklagaren, med tillämpning av 34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken eller 34 kap. 7 § andra stycket brottsbalken pröva straffbestämningen i den dom som ska verkställas sist. Då prövningen endast avser den dom som ska verkställas sist är det klart att hinder inte möter mot verkställighet av den andra fängelsedom. Däremot ska någon verkställighet inte ske av det fängelsestraff, beträffande vilket prövning ska ske. Det har inte ansetts nödvändigt med en uttrycklig bestämmelse om detta¹.

Vidare finns i 34 kap. 11 § brottsbalken bestämmelser som innebär att verkställigheten av längre frihetsberövande påföljder träder i stället för verkställigheten av andra påföljder. Enligt paragrafens första stycke ska ett livstidsstraff träda i stället för t.ex. förvandlingsstraff för böter eller fängelse på viss tid. Av andra stycket framgår att verkställigheten av ett fängelsestraff på viss tid i minst två år eller slutna ungdomsvård i minst två år ska träda i stället för t.ex. förvandlingsstraff för böter som har dömts ut innan fängelsestraffet eller den slutna ungdomsvården har börjat verkställas. Bestämmelserna verkar automatiskt och innebär att livstidsstraffet, det längre fängelsestraffet eller den längre slutna ungdomsvården blir den enda påföljd som verkställs. Det andra straffet bortfaller och några åtgärder för verkställighet får inte vidtas.

I 34 kap. 18 § finns bestämmelser om ändring av påföljd vid hinder mot verkställighet i Sverige eller i utlandet.

Enligt paragrafens första stycke ska domstol efter anmälan av åklagare undanröja ett fängelsestraff som dömts ut som gemensam påföljd för flera brott, om det uppkommer en fråga om överlämnande eller utlämning till Sverige för verkställighet av domen och det enligt den främmande statens lagstiftning inte kan ske överlämnande eller utlämning för alla brotten. Domstolen ska i sådana fall döma till påföljd för den brottslighet för vilken överlämnande eller utlämning kan ske.

I andra stycket anges att samma sak ska gälla när det uppkommer en fråga om att en svensk brottmålsdom som avser två eller flera brott ska verkställas utomlands i enlighet med lagen (1972:260) om

¹ Prop. 1962:10 del C s. 403.

internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen eller lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet, och det finns hinder mot verkställighet enligt den främmande statens lagstiftning såvitt avser något eller några av brotten.

Vidare finns i 38 kap. 2 a § brottsbalken bestämmelser om möjlighet att ompröva påföljden i de fall när det av domen klart framgår att domstolen vid straffmätningen eller påföljdsvalet utgått ifrån att gärningsmannen till följd av brottet kommer att drabbas av avskedande eller uppsägning från arbetsanställning och antagandet sedan visat sig vara felaktigt. I sådana fall får den domstol som först dömt i målet på talan av åklagaren eller den dömde undanröja den utdömda påföljden och i stället döma till ny påföljd för brottet. Ett sådant beslut om undanröjande måste meddelas innan påföljden till fullo verkställts. Görs en sådan ansökan om omprövning av påföljden kan domstolen förordna att den tidigare utdömda påföljden tills vidare inte får verkställas.

Är den tidigare påföljden villkorlig dom eller skyddstillsyn och bestämmer domstolen den nya påföljden till fängelse ska enligt paragrafens andra stycke hänsyn tas till vad den dömde tidigare undergått till följd av den villkorliga domen eller skyddstillsynen. I sådant fall får fängelse dömas ut på kortare tid än som är föreskrivet för brottet. Om domstolen undanröjer fängelse eller sluten ungdomsvård och dömer till ny frihetsberövande påföljd ska den tid under vilken det tidigare straffet verkställts anses vara verkställighet av det nya straffet. Den redan verkställda tiden ska anges i rättsens beslut.

Slutligen finns i 19 § andra stycket bötesverkställighetslagen (1979:189) en bestämmelse som tar sikte på situationer när mer än ett förvandlingsstraff förekommer till verkställighet samtidigt. Där föreskrivs att om ett beslut om bötesförvandling avser böter som har ålagts innan ett tidigare förvandlingsstraff har börjat verkställas och framgår det inte av beslutet att det tidigare förvandlingsstraffet har beaktats, ska rätten sedan besluten fått laga kraft, efter anmälan av åklagare ompröva det beslut som meddelats senast. I det sammanhanget ska vid bestämmande av det nya straffet beaktas att straffen tillsammans inte överstiger vad som skulle ha ålagts om böterna hade förvandlats samtidigt. Vad som nu sagts ska dock inte

tillämpas beträffande sådant förvandlingsstraff som ålagts i annat nordiskt land (se 29 § lagen [1963:193] om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.).

4.1.4 Om bortfallande av påföljd

Preskription av fängelsestraff

Bestämmelser om bortfallande av påföljd, s.k. påföljdspreskription, vid dom på fängelse finns i 35 kap. 8 § brottsbalken. Enligt bestämmelsen bortfaller ett fängelsestraff som någon dömts till om domen, från det att den fick laga kraft, inte har börjat verkställas inom en viss i bestämmelsen angiven tid som är kopplad till det utdömda fängelsestraffets längd.

Avbryts verkställigheten av ett fängelsestraff börjar, enligt 35 kap. 9 § brottsbalken, ny preskriptionstid löpa för återstoden av straffet. Tiden ska räknas från den dag avbrottet skedde och straffåterstodens längd blir då, med tillämpning av 35 kap. 8 § brottsbalken, avgörande för preskriptionstidens längd. När det gäller villkorlig frigivning räknas sådan i och för sig som avbrott enligt bestämmelsen, men preskriptionstiden räknas från den dag beslut om förverkande av den villkorligt medgivna friheten fick laga kraft.

Preskription av fängelse som förvandlingsstraff för böter

Regler om bortfallande av fängelse som förvandlingsstraff för böter finns i 21 § bötesverkställighetslagen (1979:189). Där föreskrivs att ålagt förvandlingsstraff bortfaller, om beslutet inte har börjat verkställas inom tre år från det att beslutet fick laga kraft.

Bestämmelser om bortfallande av fängelse som förvandlingsstraff för böter finns även i 18 § bötesverkställighetslagen. Där föreskrivs att förvandlingsstraffet till den del det inte har verkställts bortfaller om den bötfälld sedan straffet har ålagts betalar hela bötesbeloppet. Endast en fullständig betalning innebär att förvand-

lingsstraffet bortfaller. Beslut om vad som nu sagts fattas av Kriminalvården och gäller omedelbart².

4.2 Verkställighet av fängelse

4.2.1 Strafftidslagen

Inledning

I lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. (strafftidslagen) finns bestämmelser om när ett fängelsestraff får verkställas och hur tiden för verkställigheten ska beräknas. Strafftidslagen kompletteras av förordningen (1974:286) om beräkning av strafftid m.m. (strafftidsförordningen). Kriminalvården har också meddelat föreskrifter och allmänna råd om de frågor som berörs i lagen (Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om doms befordran till verkställighet samt strafftidsberäkning, KVFS 2011:3).

Strafftidslagen reglerades tidigare i 2 och 3 kap. i lagen (1964:541) om behandling i fängelseanstalt. I samband med 1973 års kriminalvårdsreform ersattes 1964 års lag med två särskilda lagar, dels den nu aktuella strafftidslagen, dels lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt. Den senare ersattes år 2011 av fängelselagen (2010:610).

Strafftidslagen bygger i stor utsträckning på den tidigare regleringen i lagen om behandling i fängelseanstalt. Lagen har visserligen ändrats vid ett flertal tillfällen efter ikraftträdandet år 1974. Ändringarna har dock till övervägande del avsett s.k. följdändringar.

Tillämpningsområde

Strafftidslagen gäller för domar på fängelse (1 §). Begränsningen till fängelsestraff gör att lagen inte är direkt tillämplig vid verkställighet av sluten ungdomsvård. Genom en hänvisning i den lagen tillämpas dock vissa av strafftidslagens bestämmelser om beräkning av strafftid på motsvarande sätt vid verkställighet av sluten ungdomsvård, se avsnitt 4.2.4. Med dom avses även domstols beslut,

² Prop. 1982/83:93 s. 45.

t.ex. då en domstol på grund av den dömdes misskötsamhet under prövotiden undanröjer en tidigare dom på skyddstillsyn och bestämmer en annan påföljd (fängelse) för brottet³. Strafftidslagen är även tillämplig vid verkställighet i Sverige av utländska domar eller domar som har meddelats av internationella tribunaler. I dessa lagar kommer strafftidslagens tillämplighet till uttryck genom att det, i fråga om verkställigheten av det utländska straffet, hänvisas till svenska verkställighetsregler (se t.ex. 3 kap. 21 § lagen [2015:96] om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen).

Att strafftidslagen även gäller för fängelse som ålagts någon som förvandlingsstraff för böter framgår av paragrafens andra stycke.

Förutsättningar för verkställighet

Grundprincipen är att en dom på fängelse får verkställas när den har fått laga kraft i påföljdsdelen i förhållande till den dömda (2 §). Det innebär att verkställighet kan ske även om åklagaren eller målsäganden överklagat domen. Att en dom på fängelse i vissa fall kan verkställas trots att den inte har fått laga kraft framgår av paragrafens andra stycke.

En dom på fängelse får även verkställas om den dömda lämnar en nöjdförklaring (3 §). En nöjdförklaring innebär att den dömda avstår från att överklaga domen i påföljdsdelen och medger att påföljden får verkställas innan överklagandetiden löpt ut.

Nöjdförklaring av den som är häktad, omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken eller som verkställer fängelsestraff eller på annan grund är intagen i kriminalvårdsanstalt behandlas i 4 § (jfr 5 §). Där framgår att nöjdförklaring får avges inför viss angiven befattningshavare eller inför någon annan tjänsteman som har förordnats att ta emot en sådan förklaring. För att en nöjdförklaring ska bli gällande krävs att den som tar emot förklaringen har tillgång till domen eller ett domsbevis. Det krävs vidare att den dömda haft betänketid till andra dagen efter den dag då domen avkunnades eller på annat sätt meddelades honom eller henne. Om det är möjligt ska den dömda under betänketiden

³ Prop. 1974:20 s. 109.

beredas tillfälle att samråda med sin försvarare. Den som får ta emot en nöjdförklaring ska erinra den dömde om rätten att avge sådan förklaring och, när nöjdförklaring får lämnas, fråga den dömde om han eller hon önskar göra det.

Om nöjdförklaring av den som är på fri fot finns bestämmelser i 6 §. Av dessa framgår, förutom inför vem sådan förklaring får avges, att nöjdförklaring får avges endast om den som vill avge förklaringen överlämnar ett exemplar av domen eller ett domsbevis till den som ska ta emot förklaringen. Någon betänketid krävs dock inte i dessa fall, jfr ovan.

Vidare finns i 7 och 8 §§ bestämmelser om vissa formella krav för att en nöjdförklaring ska vara giltig samt om verkan av en sådan förklaring.

Befordran av dom till verkställighet

I 9 och 10 §§ finns bestämmelser om doms befordran till verkställighet, dvs. om vilka åtgärder som ska vidtas och av vem för att verkställigheten ska inledas. Bestämmelserna skiljer sig åt beroende på om den dömde är på fri fot eller frihetsberövad när domen får verkställas.

Är den dömde frihetsberövad när domen får verkställas ska enligt 9 § domen omedelbart befordras till verkställighet. Ansvaret för att så sker ligger på anstalten eller häktet där den dömde befinner sig. Om den dömde är intagen på en enhet där rättspsykiatriska undersökningar utförs är det i stället verksamhetschefen där som ska befordra domen till verkställighet. Förvaras den som är häktad i målet inte i en kriminalvårdsanstalt när verkställigheten ska inledas ska han eller hon förpassas till en sådan. Är den dömde häktad i annat mål när domen får verkställas och förvaras han eller hon inte i anstalt får verkställigheten påbörjas där den dömde förvaras.

Är den dömde på fri fot när domen får verkställas ska Kriminalvården enligt 10 § förelägga den dömde att senast en viss dag inställa sig vid en viss angiven kriminalvårdsanstalt. Om den dömde inte efterkommer eller inte kan nås av ett sådant föreläggande eller om fara föreligger för detta kan Kriminalvården begära att polisen ska förpassa den dömde till anstalten. Avger den dömde en nöjd-

förklaring gäller i stället att domen omedelbart ska befordras till verkställighet (10 § tredje stycket).

Enligt 11 § får den som ska förpassas till kriminalvårdsanstalt för att verkställa fängelse i anslutning till det tillfälligt förvaras i häkte eller polisarrest i avvaktan på beslut om anstaltsplacering. En sådan förvaring får även ske om det behövs med hänsyn till transportförhållandena.

I 15 § finns en bestämmelse som anger hur länge verkställigheten enligt en tidigare dom ska fortgå om fängelsestraffet skärps i högre rätt. Det är fråga om domar som har börjat verkställas t.ex. för att den dömden har förklarat sig nöjd med domen. Verkställighet ska fortgå enligt den första domen till dess att den andra domen får börja verkställas.

Uppskov eller anstånd med verkställighet

I 12 § regleras förutsättningarna för den dömden att få uppskov med verkställigheten. Uppskov kan beviljas under viss tid, högst sex månader, om det finns särskilda skäl med hänsyn till den dömdes hälsotillstånd, arbets- eller utbildningsförhållanden eller andra omständigheter. Finns det synnerliga skäl får uppskov beviljas under ytterligare sex månader. Visar den dömden att han eller hon har gett in en ansökan om uppskov senast den dag då han eller hon skulle ha inställt sig vid kriminalvårdsanstalt och har uppskov inte tidigare sökts i målet, ska verkställigheten anstå i avvaktan på Kriminalvårdens beslut (12 § tredje stycket).

Enligt 14 § har regeringen bemyndigats att för andra fall än som avses i 12 § meddela bestämmelser om anstånd under högst sex månader. Bemyndigandet har i viss utsträckning utnyttjats bl.a. genom att ge Kriminalvården möjlighet att besluta om anstånd med verkställigheten i syfte att åstadkomma en jämnare beläggning på anstalterna (13 § strafftidsförordningen).

Beräkning av strafftid

Bestämmelser om beräkning av den tid som verkställigheten ska pågå finns i 19–26 §§ strafftidslagen.

Av 19 § framgår från vilken dag strafftiden ska räknas. Är den dömda häktad eller omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken eller på annan grund intagen i kriminalvårdsanstalt ska strafftiden räknas från den dag då domen får verkställas. Är den dömda på fri fot ska tiden i stället räknas från dag då den dömda enligt 10 § tas in i häkte eller anstalt eller då han eller hon tas om hand av polisen för förpassning. Paragrafen anger också genom hänvisningar till bl.a. vissa bestämmelser i fängelselagen (2010:610) i vilka situationer och under vilka förutsättningar en vistelse utanför anstalt ska räknas in i verkställighetstiden. Enligt paragrafens tredje stycke ska även den tid som den dömda hålls i häkte eller är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken efter det att dom eller slutligt beslut i målet har meddelats räknas in i verkställighetstiden.

Regler om s.k. obligatorisk avräkning av tid för frihetsberövande finns i 19 a §. Sådan avräkning kan ske när någon döms till fängelse på viss tid. Har den dömda i ett sådant fall på grund av misstanke om brott som prövats genom dom i målet varit berövad friheten ska i vissa fall tiden för frihetsberövandet anses som tid under vilken den utdömda påföljden verkställts. De frihetsberövanden för vilka tillgodoräknande kan komma i fråga är förutom anhållande och häktning också intagning på enhet för rättspsykiatrisk undersökning. En förutsättning för tillgodoräknande är att frihetsberövandet varat under en sammanhängande tid av minst 24 timmar och att det inte skett samtidigt med verkställighet i ett annat mål. Att reglerna om tillgodoräknande av frihetsberövande är tillämpliga också när domstolen med tillämpning av 34 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken förordnar att en tidigare utdömd påföljd (fängelse) ska avse också det nya brottet har särskilt anmärkts i lagtexten. Då ska den dömda tillgodoräknas sådant frihetsberövande som har skett på grund av misstanke om detta brott.

I 19 b § finns en bestämmelse om avräkning vid överlämnande till Sverige för straffverkställighet enligt en europeisk arresteringsorder eller enligt en nordisk arresteringsorder. Bestämmelsen inne-

bär att ett frihetsberövande utomlands som har föregått ett överlämnande till Sverige för straffverkställighet ska tillgodoräknas den överlämnade. En förutsättning för avräkningen är att frihetsberövandet skett med anledning av begäran om överlämnande.

Vidare finns i 19 c § en bestämmelse om avräkning för frihetsberövande som ägt rum utomlands på begäran av Kriminalvården enligt 2 kap. 7 § lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen.

Enligt 20 § ska Kriminalvården så snart det kan ske fastställa dagen för strafftidens slut. Om strafftiden uppgår till mer än en månad ska myndigheten samtidigt fastställa tidpunkten då villkorlig frigivning tidigast kan komma i fråga samt tidpunkten för provotidens utgång. Ett strafftidsbeslut ska ändras när omständigheterna ger anledning till det (20 § andra stycket). En sådan omständighet kan t.ex. vara att den villkorliga frigivningen skjuts upp. Bestämmelser om bl.a. omräkning av strafftiden i vissa fall till dagar finns i 21 §. I 22 § regleras hur sådan tid för frihetsberövande som ska tillgodoräknas den dömden ska läggas ut i samband med strafftidsbeslutet. Således ska först slutdag beräknas utan beaktande av sådan tid och sedan avdraget göras från den tiden. Hur ett avbrott i verkställigheten påverkar strafftidsbeslutet framgår av 23 §. Det anses inte vara ett avbrott i verkställigheten om den som avtjänar ett fängelsestraff häktas med anledning av misstanke om brott (23 § andra stycket). Häktas den som undergår fängelse av annan anledning än sådan misstanke ska verkställigheten dock anses avbruten (18 §). Hur villkorligt medgiven frihet som förklarats helt eller delvis förverkad ska hanteras vid beräkning av strafftiden framgår av 24 §, medan 25 § reglerar förutsättningarna för sammanläggning om verkställighet av flera fängelsestraff sammanfaller. Slutligen regleras i 26 § fall där den dömden varit intagen för verkställighet trots att förutsättningarna för verkställighet inte var uppfyllda. I sådana fall får Kriminalvården förordna att den tiden ska räknas in i verkställighetstiden.

Övriga bestämmelser

I 28–34 §§ finns bestämmelser om bl.a. överklagande och omprövning av Kriminalvårdens beslut enligt strafftidslagen.

4.2.2 Verkställighet av fängelse i anstalt

Den som döms till fängelse ska enligt huvudregeln avtjäna straffet i kriminalvårdsanstalt. Verkställigheten regleras i fängelselagen (2010:610) (FäL) och fängelseförordningen (2010:2010). Lagen och förordningen kompletteras av de föreskrifter och allmänna råd som Kriminalvården utfärdar. Följande bestämmelser i fängelselagen kan nämnas.

Enligt 1 kap. 5 § FäL ska verkställigheten utformas så att den intagnes anpassning i samhället underlättas och negativa följderna av frihetsberövandet motverkas. Vidare föreskrivs att verkställigheten, i den utsträckning det är möjligt utan att kravet på samhällsskydd eftersätts, särskilt ska inriktas på åtgärder som är ägnade att förebygga återfall i brott. För varje intagen ska det upprättas en individuellt utformad verkställighetsplan. Verkställigheten ska planeras och utformas efter samråd med den intagne och i samverkan med berörda myndigheter.

Av 1 kap. 7 § FäL framgår att det för den som avtjänar fängelse i lägst fyra år, om det inte är uppenbart obehövligt, ska beslutas om särskilda villkor som av säkerhetsskäl är nödvändiga. Villkoren avser placering i anstalt, vistelse utanför anstalt och särskilda utslussningsåtgärder. Om det finns särskilda skäl ska sådana villkor också beslutas för en intagen som har dömts till fängelse i lägst två år.

I 2 kap. FäL finns bestämmelser om placering. Enligt 2 kap. 1 § får en intagen inte placeras så att han eller hon underkastas mer ingripande övervakning och kontroll än som är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. Av 2 kap. 4 § framgår att en intagen får placeras på en avdelning med särskild hög grad av övervakning och kontroll (säkerhetsavdelning) om det finns en varaktig risk för att den intagne rymmer eller fritas och det kan antas att han eller hon är särskilt benägen att fortsätta allvarlig brottslig verksamhet, eller om det finns särskild anledning att anta att det behövs för att hindra den intagne från allvarlig brottslig verksamhet under vistelsen i anstalt.

En intagen i kriminalvårdsanstalt har i princip samma rätt till sjukvård som andra medborgare. Enligt 9 kap. 1 § ska en intagen, som inte kan undersökas eller behandlas på ett lämpligt sätt i anstalten och som behöver sjukhusvård, beviljas tillstånd att vistas utanför anstalt för hälso- och sjukvård. Ett sådant tillstånd ska förenas med de villkor som behövs. Om det är nödvändigt av säkerhetsskäl ska den intagne stå under bevakning.

I 10 kap. FäL finns bestämmelser om permission och annan tillfällig vistelse utanför anstalt. Enligt 10 kap. 1 § får en intagen under vissa angivna förutsättningar, för att underlätta anpassningen i samhället, beviljas tillstånd att vistas utanför anstalt för viss kort tid (permission). Vidare får enligt 10 kap. 2 § s.k. särskild permission beviljas, om det finns särskilt ömmande skäl. En intagen får också enligt 10 kap. 3 och 4 §§ beviljas tillstånd att tillfälligt vistas utanför anstalt för att inställa sig vid domstol eller annan myndighet respektive för att genomgå sådan utredning om återfallsrisk enligt 10 § lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid. Tillstånd som nu sagts ska enligt 10 kap. 5 § förenas med de villkor som behövs. Om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, ska den intagne stå under bevakning. Vidare framgår av 10 kap. 6 § att en intagen vid vissa vistelser utanför anstalt tillfälligt får placeras i häkte. Sådan placering får dock ske endast om det är nödvändigt av säkerhetsskäl eller med hänsyn till transportförhållandena.

11 kap. FäL innehåller bestämmelser om särskilda utslussningsåtgärder. Enligt 11 kap. 1 § får en intagen under vissa förutsättningar, för att minska risken för att han eller hon återfaller i brott eller för att på annat sätt underlätta hans eller hennes anpassning i samhället, beviljas tillstånd till vistelse utanför anstalt genom utslussningsåtgärderna frigång, vårdvistelse, vistelse i halvvägshus och utökad frigång. En utslussningsåtgärd ska enligt 11 kap. 6 § förenas med de villkor som behövs för att syftet med åtgärden ska uppnås eller för att Kriminalvården ska kunna utöva nödvändig kontroll. Om den intagne inte rättar sig efter villkoren eller annars fullgör de skyldigheter som gäller för utslussningsåtgärden, ska enligt 11 kap. 8 och 9 §§ tillståndet till åtgärden upphävas och den intagne omedelbart föras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av straffet i anstalten.

4.2.3 Verkställighet i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll

Efter ansökan av den dömda kan Kriminalvården besluta att den som ska avtjäna fängelse om högst sex månader ska verkställa straffet utanför anstalt i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Verkställighetsformen, som regleras i lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll (IöVL), innebär att den dömda förbjuds att vistas utanför sin bostad annat än på särskilt angivna tider och för bestämda ändamål, såsom arbete, utbildning, vård och nödvändiga inköp. Att förbudet efterlevs kontrolleras genom elektroniska hjälpmedel, s.k. elektronisk fotboja. Till lagen finns en förordning (1994:1060) om intensivövervakning med elektronisk kontroll. Kriminalvården har också utfärdat föreskrifter och allmänna råd för tillämpning av lagen (Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om intensivövervakning med elektronisk kontroll, KVFS 2011:6).

Verkställighet i form av elektronisk övervakning kan avse flera fängelsedomar samtidigt och också omfatta förverkande av villkorligt medgiven frihet genom dom. Den sammanlagda strafftiden som ska verkställas får dock inte överstiga sex månader. Fängelse som dömts ut i samband med dom på skyddstillsyn enligt 28 kap. 3 § brottsbalken kan dock inte avtjänas utanför anstalt. Genom att det anges att det ska vara frågan om dom på fängelse omfattas inte heller förvandlingsstraff för böter och förverkande av villkorlig frihet som beslutats av övervakningsnämnd enligt 26 kap. 19 § brottsbalken (se prop. 1993/94:184 s. 32).

Om den dömda tidigare har undergått verkställighet utanför anstalt i form av intensivövervakning, får ny ansökan bifallas endast om det har förflutit minst tre år sedan den tidigare verkställigheten och den dömda under denna period inte har begått något brott som har föranlett strängare straff än böter (2 § andra stycket IöVL).

En ansökan om verkställighet i form av elektronisk övervakning får inte bifallas om den dömda är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt av någon annan anledning än för verkställighet av det straff som ansökan avser, eller om särskilda skäl annars talar mot verkställighet utanför anstalt (2 § första stycket IöVL). Ytterligare krav för verkställighetsformen är att den dömda har tillgång till en

godtagbar bostad och ordnad sysselsättning, t.ex. arbete eller utbildning.

Av 4 § IövL framgår att den dömd under verkställigheten ska iaktta skötsamhet, efter förmåga försöka försörja sig samt i övrigt rätta sig efter vad som gäller enligt lagen och enligt de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. Den dömd ska vidare avhålla sig från alkohol och andra beroendeframkallande medel, som t.ex. narkotika.

Har den dömd ansökt om att få verkställa straffet utanför anstalt får han eller hon enligt 11 § IövL inte tas in i en kriminalvårdsanstalt för att påbörja verkställigheten innan ansökan slutligt prövats och det föreligger ett beslut som fått laga kraft. Det finns dock vissa undantag. Den dömd får dessförinnan tas in i en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet, bl.a. om ansökan har gjorts efter den dag han eller hon enligt föreläggande skulle ha inställt sig vid en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet eller om han eller hon är häktad.

Av 12 § första stycket IövL framgår att lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. (strafftidslagen) även gäller när ett fängelsestraff verkställs utanför anstalt. En viss anpassning till den särskilda verkställighetsformen har dock varit nödvändig. Således räknas i paragrafens första stycke andra mening några bestämmelser upp som inte ska gälla i fråga om sådan verkställighet som sker enligt IövL. Vidare kompletterar paragrafens andra stycke regeln i 10 § första stycket strafftidslagen om föreläggande för den dömd att senast en viss dag inställa sig vid den kriminalvårdsanstalt där domen ska verkställas. Eftersom sådan inställelse inte är aktuell anges i stället att ett föreläggande ska innehålla att den dömd ska påbörja verkställigheten i sin bostad en viss dag. Från den dagen ska också strafftiden räknas. Under den tid som verkställigheten utanför anstalt pågår ska någon sammanläggning av strafftider inte ske annat än om den sammanlagda strafftiden ändå inte kommer att överstiga sex månader.

Om den dömd åsidosätter vad som åligger honom eller henne enligt IövL eller enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av lagen, och överträdelsen inte är av mindre betydelse, ska enligt 14 § IövL beslutet om verkställighet utanför anstalt upphävas. Den intagne ska då omedelbart föras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av straffet. Beslut om upphävande fattas enligt 15 §

IöVL av övervakningsnämnd. I samband med ett sådant beslut ska nämnden fastställa hur många dagar av fängelsestraffet som verkställts utanför anstalt. Den tid sådan verkställighet har pågått ska i dessa fall räknas som verkställd tid, om inte särskilda skäl talar mot det.

4.2.4 Verktällighet av sluten ungdomsvård

Lagen (1998:603) om verktällighet av sluten ungdomsvård (LSU) innehåller bestämmelser om verktällighet för dem som döms till sluten ungdomsvård. Till lagen finns en förordning (1998:641) om verktällighet av sluten ungdomsvård.

Verktälligheten av sluten ungdomsvård sker vid sådana särskilda ungdomshem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och är främst inriktad på vård (1 och 2 §§ LSU). Ansvaret för verktälligheten åvilar Statens institutionsstyrelse (SiS) (3 §).

Verktälligheten av sluten ungdomsvård inleds genom att den dömde tas in i ett sådant särskilt ungdomshem som avses i 12 § LVU (4 § LSU). Enligt 5 och 6 §§ LSU får verktälligheten inledas när domen har fått laga kraft i påföljdsdelen gentemot den dömde eller när den dömde har lämnat en nöjdförklaring. I 6–8 §§ LSU finns vidare bestämmelser om vem som är behörig att ta emot en nöjdförklaring, formkraven för och verkan av en sådan förklaring. Dessa motsvarar i huvudsak vad som gäller i fråga om nöjdförklaring vid dom på fängelse enligt lagen (1974:202) om beräkning av straff-tid m.m. (strafftidslagen).

Bestämmelser om vem som ska vidta åtgärder för att verktälligheten ska börja och vilka åtgärder som ska vidtas i detta syfte finns i 9 och 10 §§ LSU.

Om den dömde är på fri fot när domen får verkställas, ska SiS förelägga den unge att inställa sig en viss dag vid det särskilda ungdomshem där verktälligheten ska äga rum (9 § LSU). Om den dömde inte efterkommer föreläggandet eller inte kan nås av ett sådant föreläggande, kan SiS begära att polisen ska förpassa den dömde till hemmet. Vidare får den som ska förpassas till ett särskilt ungdomshem tillfälligt förvaras i häkte eller polisarrest om det är nödvändigt för att förpassningen ska kunna genomföras.

Om den dömde, när domen på sluten ungdomsvård får verkställas, är häktad eller intagen på ett särskilt ungdomshem med stöd av LVU, ska häktet eller det särskilda ungdomshemmet omedelbart se till att domen verkställs och att den dömde omedelbart förpassas till det särskilda ungdomshem som SiS bestämmer (10 § LSU).

När det gäller beräkning av den tid som verkställigheten ska pågå hänvisas i 10 a och 11 §§ LSU till motsvarande bestämmelser i strafftidslagen (19, 19 a, 19 b, 19 c, 21–23 och 25 §§). Det innebär att verkställighetstiden vid dom på sluten ungdomsvård ska räknas på samma sätt som vid dom på fängelse. I denna del hänvisas till redovisningen i avsnitt 4.2.1.

LSU innehåller vidare bestämmelser om vad som närmare gäller beträffande genomförandet av verkställigheten. Av dessa följer bl.a. att den dömdes rörelsefrihet får inskränkas (13 § LSU), att verkställigheten alltid ska inledas på en sluten eller låsbar enhet (14 § LSU), att den dömde har rätt att ringa och ta emot telefonsamtal och ta emot besök i den utsträckning som det är praktiskt möjligt (16 §), att den dömde under vissa förutsättningar får hållas avskild (17 §), att den dömde är skyldig att efter uppmaning lämna t.ex. urin- och blodprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av t.ex. narkotika (17 a §) samt att den dömde under vissa förutsättningar ska ges möjlighet att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet (18 §). I 19 § LSU finns bestämmelser om hälso- och sjukvård. Dessa motsvarar i huvudsak vad som gäller enligt fängelselagen (2010:610) och fängelseförordningen (2010:2010).

5 Reformbehov och utgångspunkter

5.1 Reformbehovet

Lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. trädde i kraft 1974 och bygger till stor del på lagstiftning från 1960-talet. Någon allmän översyn av lagen har inte skett och de lagändringar som gjorts under åren har i huvudsak gällt detaljfrågor eller varit följdändringar till annan lagstiftning. De förarbeten som utgör vägledning för lagens tillämpning är i många fall över fyrtio år gamla.

Under den tid lagstiftningen har varit i kraft har såväl Kriminalvården som samhället i stort förändrats. Inom Kriminalvården har ett flertal organisationsförändringar genomförts, bl.a. 2006 års enmyndighetsreform och sedan 2011 styrs verkställigheten av fängelse av en ny lag, fängelselagen (2010:610). Vidare har det internationella straffrättsliga samarbetet utvecklats väsentligt under senare år och har en helt annan omfattning och betydelse än vid den tid då den nuvarande lagen tillkom. Genom EU-samarbetet och utgångspunkten i ömsesidigt erkännande och verkställighet av varandras domar och beslut kan fler personer i dag förväntas dömas i ett land och sedan verkställa straffet i ett annat. Förändringarna har påverkat förutsättningarna för lagens tillämpning.

Frågan om behovet av en översyn och omarbetning av lagen har väckts i flera olika sammanhang. Kriminalvården har vid flera tillfällen framhållit att regelverket brister i olika avseenden, är svårtillämpat och ger upphov till omfattande tolknings- och tillämpningsproblem, som ytterst riskerar att leda till felaktiga frihetsberövanden (se bl.a. Ju2012/8024/L5). Även Riksdagens ombudsmän (JO) och Justitiekanslern (JK) har vid flera tillfällen påtalat behovet av en översyn och förtydliganden av bestämmelserna i lagen (se bl.a. JO-beslut dnr 3020-2012 och JK-beslut dnr 6671-13-22). Frågan om behovet av

en översyn har också behandlats i samband med förslaget till ny fängelse- och häkteslagstiftning (se prop. 2009/10:135 s. 69) och förslaget till bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter enligt strafftidslagen (se prop. 2012/13:176 s. 8 och 9).

Sammantaget framstår det som klart att lagen blivit föråldrad, svåröverskådlig och svår att tillämpa, vilket skapar problem för de tillämpande myndigheterna. Det finns nu behov av att göra en översyn och modernisering av lagen.

5.2 Allmänna utgångspunkter för en reform

Grundläggande principer

Det svenska straffsystemet kan i stor utsträckning sägas vila på principer om humanitet, proportionalitet, förutsebarhet och lika-behandling. Dess främsta syfte är att förebygga brott och att på olika sätt motverka brottslighet i samhället.

Reglerna om inledande av verkställighet och beräkning av straff-tid utgör en integrerad del av straffsystemet och ska vila på dessa principer. Det innebär att regelverket i grunden bör präglas av humanitet och respekt för individen. Dömda personer ska på samma sätt som andra medborgare respekteras för sin person och sitt människovärde och behandlas därefter. Regelverket får inte utformas så att det framstår som orättvist och godtyckligt.

Vidare måste vid utformningen av regelverket, med hänsyn till proportionalitetsprincipen, behovet av en åtgärd alltid vägas mot den skada eller men som åtgärden kan medföra för den som berörs av den och åtgärden får inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till målet med den. Kan målet med åtgärden tillgodoses med en mindre ingripande åtgärd ska i stället den väljas.

Därutöver bör regelverket mot bakgrund av likabehandlings-principen och kravet på förutsebarhet utformas så att lika fall om möjligt behandlas på samma sätt vid tillämpningen av det och att reglerna är tydliga och därmed tillämpas på ett enhetligt och förut-sebart sätt.

Dessa principer kommer till uttryck i lagbestämmelser i 1 kap. fängelselagen (2010:610). I 1 kap. 4 § anges att varje intagen ska mötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet. I

förarbetena till den lagen har angivits att det är en självklar utgångspunkt att en intagen ska behandlas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de svårigheter som är förenade med ett frihetsberövande. Vidare uttalas att det är angeläget att Kriminalvårdens personal har ett professionellt och humant förhållningssätt och alltid upprätthåller det nu sagda vid sin kontakt med de intagna.

I 1 kap. 6 § samma lag regleras proportionalitetsprincipen. Där stadgas att en kontroll- eller tvångsåtgärd får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att en mindre ingripande åtgärd ska användas om det är tillräckligt.

En annan allmän utgångspunkt som kommer till uttryck i fängelselagen är Kriminalvårdens uppgift att tillgodose behovet av samhällsskydd. I 1 kap. 5 § anges att verkställigheten, i den utsträckning det är möjligt utan att kravet på samhällsskydd eftersätts, ska inriktas på åtgärder som är ägnade att förebygga återfall i brott.

Vi anser att dessa generella regler och utgångspunkter som enligt fängelselagen gäller för Kriminalvården självklart måste vara vägledande i all den verksamhet som bedrivs inom ramen för verkställighet av straff. Vi har mot den bakgrunden inte ansett det nödvändigt att uttryckligt införa dessa regler i en ny lagstiftning.

Dessa utgångspunkter får dock betydelse för Kriminalvårdens bemötande av dömda som ska tas in för verkställighet av straff och vid annan tillämpning av närliggande frågor.

Allmänna utgångspunkter för en reform

Lagen om beräkning av strafftid m.m. reglerar frågor om inledande av verkställighet av fängelsestraff och hur tiden för sådan verkställighet ska beräknas. Frågorna avser beslut som rör frihetsberövandet av enskilda och det ligger i sakens natur att regleringen har stor betydelse för enskildas rättssäkerhet. Varje dag ska ett stort antal beslut fattas med tillämpning av lagen. Det är i första hand anställda inom Kriminalvården som är beslutsfattare. Den nu gällande lagen har kritiserats för att vara otydlig och svårtillämpad.

En grundläggande utgångspunkt för vårt arbete är att skapa en reglering som tillgodoser och förenar krav på både effektivitet och rättssäkerhet. Det innebär bl.a. att de nya bestämmelserna bör vara

tydliga och så enkla som möjligt att förstå, inte minst för att minska risken för misstag vid tillämpningen och för att den dömd ska kunna förutse när han eller hon får eller ska påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff och under vilken tid han eller hon ska avtjäna ett fängelsestraff.

Vidare ska regelverket vara modernt och kunna stå sig över tid. Det innebär att det bör anpassas till dagens förhållanden och att hänsyn bör tas till såväl samhällsutvecklingen och utvecklingen inom Kriminalvården som till den utveckling som skett på påföljds- och verkställighetsområdet. Även den tekniska utvecklingen och vilka möjligheter den kan erbjuda bör beaktas. Det är vidare självklart att en anpassning måste ske till det internationella samarbete som numera dagligen sker på det straffrättsliga området. I kravet på modernisering ligger också att regelverket så långt möjligt bör utformas könsneutralt och inte onödigtvis tyngas med bestämmelser som kan meddelas i författningar på lägre nivå.

En annan utgångspunkt för regleringen är att verkställighet av ett fängelsestraff ska påbörjas utan onödigt dröjsmål så att tiden mellan dom och verkställighet blir så kort som möjligt. Såväl för det allmänna som för den enskilde måste det generellt sett anses vara en fördel att tiden mellan straff och verkställighet begränsas. Samtidigt måste det, såväl av humanitetsskäl som av praktiska skäl, finnas ett visst utrymme för flexibilitet. En dömd bör dock i princip alltid ha rätt att påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff om han eller hon vill det och straffet får verkställas.

5.3 Lagtekniska utgångspunkter

Vårt förslag: En ny strafftidslag ska ersätta lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. Lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar (18 § fjärde stycket 3) och fängelselagen (2010:610) (1 kap. 3 §) ska då också ändras.

Skälen för förslaget: Redan i samband med införandet av den nuvarande lagen behandlades frågan om en samordning av lagens bestämmelser med reglerna om behandling av dem som är intagna i anstalt (se prop. 1974:20 s. 69). Frågan berördes också i propositionen om en ny fängelse- och häkteslagstiftning (prop. 2009/10:135

s. 69). En samordning av bestämmelserna med den nya fängelselagen bedömdes dock då möjlig först efter en språklig och systematisk översyn av lagen om beräkning av strafftid m.m. Det angavs därför att frågan om samordning bör övervägas i det sammanhanget.

Bestämmelserna om när fängelsestraff får verkställas och hur tiden för sådan verkställighet ska beräknas är till övervägande del av teknisk natur och skiljer sig i det avseendet väsentligt från bestämmelserna i fängelselagen, vilka i huvudsak reglerar ramarna för verkställighetens innehåll och utformning. Enligt vår bedömning talar således både systematiska och praktiska skäl mot att låta en ny lagstiftning vara en del av den nu gällande fängelselagen. En samordning av regelverken skulle vidare förutsätta en mer genomgripande genomgång av fängelselagens bestämmelser i syfte att anpassa språk, struktur och begreppsbildning. Det skulle i sin tur även medföra behov av en motsvarande genomgång av häkteslagen, som utformats med fängelselagen som förebild. Dessutom kan det ifrågasättas om inte frågan om en eventuell samordning av regelverken även borde inkludera lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll. Ett arbete av det angivna slaget finner vi svårigen skulle rymmas inom den utsatta utredningstiden. Vi finner därför vid en samlad bedömning och för att på bästa sätt kunna genomföra vårt uppdrag att den nuvarande ordningen med en uppdelning av bestämmelserna i separata lagar alltså bör bestå. Lagen om beräkning av strafftid m.m. bör därför ersättas med en ny lag.

Den nya lagen bör ges benämningen strafftidslag. Det kan dock nämnas att vi även övervägt en alternativ benämning, nämligen lagen om inledande av verkställighet av fängelsestraff och beräkning av strafftid, men funnit att framför allt behovet av en kortfattad och modern benämning talar för den föreslagna benämningen strafftidslag. Dessutom menar vi att även frågor om inledande av verkställighet ytterst har med strafftiden att göra. Till det kommer att den nu gällande lagen om beräkning av strafftid m.m. allmänt kallas strafftidslagen. Vi föreslår således att lagen nu formellt får den sedan länge allmänt vedertagna benämningen strafftidslag.

Som en följd av att en ny strafftidslag införs krävs justeringar i 18 § fjärde stycket 3 lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar och i 1 kap. 3 § fängelselagen (2010:610).

5.4 Lagens innehåll och tillämpningsområde

Våra förslag: Strafftidslagen ska innehålla bestämmelser om när fängelsestraff får verkställas och hur tiden för sådan verkställighet ska beräknas.

I lagen ska upplysas om att bestämmelser om verkställighet av fängelse i kriminalvårdsanstalt finns i fängelselagen (2010:610) och bestämmelser om verkställighet av fängelse i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll finns i lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Skälen för förslagen: På motsvarande sätt som i dag bör det i den nya lagen finnas en bestämmelse som upplysningsvis anger lagens innehåll och tillämpningsområde. Som framgår av de följande avsnitten föreslår vi att den nya lagen i grunden ska ha samma innehåll och tillämpningsområde som den nuvarande lagen. Den ska alltså i huvudsak reglera frågor om inledande av verkställighet av fängelsestraff och beräkning av den tid som verkställigheten ska pågå. Det innebär att lagen ska vara tillämplig på alla fängelsestraff som enligt lag dömts ut eller bestämts som påföljd för brott. Det ska för tillämpningen sakna betydelse om straffet dömts ut i en dom eller ett beslut. Det innebär t.ex. att fängelse som förvandlingsstraff för böter ska omfattas, liksom fängelsestraff som i beslut bestämts i samband med undanröjande av skyddstillsyn eller villkorlig dom (jfr 27 kap. 6 § och 28 kap. 9 § brottsbalken). Vidare ska också fängelsestraff som efter förverkande av villkorligt medgiven frihet, genom dom eller beslut, ska verkställas omfattas (se förslaget till ändrad lydelse av 26 kap. 23 § brottsbalken). Lagen ska också vara tillämplig på frihetsberövande påföljder som har dömts ut eller bestämts i ett annat land och som ska verkställas som fängelsestraff här efter överförande hit enligt t.ex. lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m., lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen. Även fängelsestraff som dömts ut av internationella domstolar och tribunaler och som Sverige åtagit sig att verkställa ska omfattas av lagens tillämpningsområde (se t.ex. lagen [1994:569] om Sveriges samarbete med de internationella

tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt och lagen [2002:329] om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen).

I pedagogiskt syfte och för att bidra till att göra regelsystemet om verkställighet av fängelsestraff överblickbart föreslår vi att det i den nya lagen även tas in en bestämmelse som upplysningsvis hänvisar till fängelselagen (2010:610) och lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

6 Inledande av verkställighet av fängelsestraff

6.1 Inledning

Av våra direktiv framgår att vi i denna del ska föreslå hur lagstiftningen kan förändras så att det tydligare framgår när och hur verkställighet får eller ska inledas, under vilka förutsättningar omedelbar verkställighet ska ske och vilka skäl som ska utgöra hinder mot verkställighet. Som en del i det arbetet ska vi särskilt föreslå hur bestämmelsen i 11 § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. (strafftidslagen) om tillfällig placering i häkte eller polisarrest kan förändras för att bättre möta kraven på en fullgod utredning och en ändamålsenlig anstaltsplacering. Vi ska också särskilt analysera behovet av förändringar när det gäller verkställighets hinder i samband med prövning enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken och, om det behövs, lämna förslag på en mer ändamålsenlig reglering.

6.2 Nuvarande bestämmelser

6.2.1 Strafftidslagen

Inledning

Bestämmelser om när och hur verkställighet får eller ska inledas återfinns i 2–3 och 9–10 §§, medan bestämmelsen om tillfällig förvaring i allmänt häkte eller polisarrest finns i 11 §. Bestämmelserna har sedan strafftidslagen infördes varit i princip oförändrade. Vissa förändringar har dock genomförts (se t.ex. prop. 1975/76:90 och 1983/84:148).

Kompletterande föreskrifter på området finns i 4–9 och 13–18 §§ förordningen (1974:286) om beräkning av strafftid m.m. (strafftidsförordningen). Även Kriminalvården har meddelat föreskrifter och allmänna råd på området (se 9–11 §§ KVFS 2011:3 FARK Dom samt 1 kap. 8–9 §§ KVFS 2011:1 FARK Fängelse och 1 kap. 7–8 §§ KVFS FARK Håkte).

Bestämmelser om när verkställighet får inledas

Bestämmelser om när verkställighet får inledas finns i 2 och 3 §§. Har den som dömts till fängelse inte inom föreskriven tid fullföljt talan i målet när det gäller den utdömda påföljden, får domen verkställas i den delen utan hinder av att åklagare eller målsägande fullföljt talan mot domen (2 § första stycket). Domen behöver alltså inte ha fått laga kraft mot alla parter och i alla delar för att verkställighet ska få ske. Verkställighet kan därför också inledas om den dömde visserligen har överklagat domen men endast i fråga om annat än sådant som gäller påföljden, t.ex. utvisning, förverkande av egendom, företagsbot eller skadestånd. Har den dömde överklagat domen beträffande skuldfrågan (frågan om den tilltalade ska dömas för gärningen och hur den ska bedömas) innebär det som regel att även påföljdsfrågan omfattas av prövningen (se Fitger, Rättegångsbalken, kommentaren till 51 kap. 24 §). Om den dömde har överklagat en dom i påföljdsdelen men sedan återkallar överklagandet anses verkställighet, förutsatt att tiden för att överklaga har gått ut, kunna inledas redan samma dag som återkallelsen kom in till domstolen (RÅ 1950 not Ju23, NJA 1989 s. 382 och 1994 s. 230). Det har i ett sådant fall inte ansetts nödvändigt att invänta ett avskrivningsbeslut med anledning av återkallelsen eller att avskrivningsbeslutet och därigenom domen fått laga kraft. Med föreskriven tid för fullföljd ska förstås även den tid under vilken anslutningsöverklagande enligt 51 kap. 2 § rättegångsbalken kan ske (prop. 1964:76 s. 21).

Att en dom eller ett beslut i vissa fall får verkställas trots att domen eller beslutet inte fått laga kraft mot någon av parterna framgår av andra stycket i 2 §. Sådan omedelbar verkställighet kan ske antingen på grund av domstols förordnande, t.ex. enligt 28 kap. 3 § tredje stycket brottsbalken, eller på grund av särskild föreskrift i

lag. När det gäller det senare nämns i förarbetena som exempel bestämmelsen i 38 kap. 9 § brottsbalken (prop. 1974:20 s. 27). Enligt den bestämmelsen ska i de fall som där behandlas domstolens beslut gälla omedelbart om inte något annat förordnas. Det gäller bl.a. sådana beslut om ny straffbestämning vid sammanträffande av brott enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken (se nedan) och om ändring av påföljd vid hinder mot verkställighet i Sverige eller i utlandet enligt 34 kap. 18 § brottsbalken. En beskrivning av bestämmelserna i 34 kap. brottsbalken finns i avsnitt 4.1.3.

En dom på fängelse får även verkställas om den dömden före fullföljdstidens utgång avger förklaring att han eller hon avstår från talan mot domen när det gäller den ådömda påföljden och medger att den får verkställas (nöjdförklaring 3 §). Det innebär att om den dömden förklarar sig nöjd kan domen börja verkställas redan innan överklagandetiden gått ut. Som framgår av bestämmelsen kan en nöjdförklaring avges endast före överklagandetidens utgång, inbegripet den tid under vilken anslutningsöverklagande enligt 51 kap. 2 § rättegångsbalken kan ske. Det innebär att en nöjdförklaring som lämnas efter den tiden saknar verkan som nöjdförklaring (NJA 1988 C 109). Enligt praxis anses en nöjdförklaring medföra att domen eller beslutet i den del som avser påföljden genom förklaringen får laga kraft mot den dömden (NJA 1983 s. 817).

I vissa fall får en dom på fängelse inte verkställas trots att den fått laga kraft. Det fall som avses regleras i 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken och avser den situationen att någon dömts till fängelse på viss tid för brott som han eller hon begått före verkställigheten av ett tidigare fängelsestraff som dömts ut för andra brott, utan att domstolen beaktat straffet i den andra domen. I en sådan situation ska domstolen sedan de båda domarna fått laga kraft, med tillämpning av 34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken, pröva straffet i den dom som ska verkställas sist. Prövning sker efter anmälan av åklagare. Syftet med bestämmelsen är att åstadkomma ett resultat som i möjligaste mån uppväger följderna av att brotten inte har bedömts i ett sammanhang. Eftersom prövningen endast avser den dom som ska verkställas sist finns det inte något hinder mot att verkställa den andra domen. Det har inte ansetts nödvändigt att uttryckligen ange att verkställighet inte får ske av det fängelsestraff som domstolsprövningen avser (prop. 1962:10 del C s. 403, 1964:76 s. 22 och 1974:20 s. 109–110). Enligt 17 § strafftidsförordningen

ankommer det på Kriminalvården att till åklagaren anmäla uppkomna frågor av detta slag.

Bestämmelser om hur verkställighet ska inledas

Bestämmelser om hur verkställigheten ska inledas, dvs. vilka åtgärder som ska vidtas och av vem, finns i 9 och 10 §§. I 9 § regleras de fall när den dömden är frihetsberövad, medan övriga fall, dvs. fall när den dömden befinner sig på fri fot, behandlas i 10 §.

Om den dömden är häktad, omhändertagen efter beslut om undanröjande av skyddstillsyn eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål när domen får verkställas, ska kriminalvårdsanstalten eller häktet där den dömden är intagen omedelbart befordra domen till verkställighet (9 § första stycket första meningen). Det är alltså anstalten eller häktet där den dömden befinner sig som har det ansvaret. Om den dömden är intagen på en enhet där rättspsykiatriska undersökningar utförs, vare sig det är en inrättning inom hälso- och sjukvården eller en särskild undersökningsenhet, är det i stället verksamhetschefen där som ska befordra domen till verkställighet (9 § första stycket andra meningen). Med att domen befordras till verkställighet ska förstås att verkställigheten påbörjas (Ds Ju 1973:9 s. 72 och prop. 1974:20 s. 73). Om den som är häktad i målet inte redan förvaras i kriminalvårdsanstalt när domen befordras till verkställighet ska han eller hon för verkställighet förpassas till en sådan anstalt (9 § andra stycket). Är den dömden däremot häktad i annat mål när domen befordras till verkställighet och förvaras den dömden inte redan i kriminalvårdsanstalt ska däremot någon förpassning till anstalt inte ske. I ett sådant fall får i stället verkställigheten påbörjas där den dömden förvaras. Vad som nu sagts torde även gälla beträffande den som är omhändertagen (se prop. 1986/87:106 s. 83).

Är den dömden på fri fot när domen får verkställas ska den dömden föreläggas att senast viss dag inställa sig vid den kriminalvårdsanstalt där domen ska verkställas (10 § första stycket). Om den dömden inte följer eller inte kan nås av ett föreläggande eller om det finns risk för det, kan Kriminalvården begära att Polismyndigheten förpassar den dömden till anstalten (10 § andra stycket). En begäran om förpassning innebär dock inte automatiskt att Polis-

myndigheten ska förpassa den dömd till anstalt. Om det bedöms kunna ske utan fara för att den dömd avviker får Polismyndigheten i stället förelägga den dömd att inställa sig vid anstalten (10 § femte stycket). Om t.ex. grunden för en begäran om förpassning är att den dömd inte kunnat nås av ett föreläggande kan det många gånger vara tillräckligt att Polismyndigheten förelägger den dömd att inställa sig (prop. 1983/84:148 s. 36–37).

Lämnar en dömd som befinner sig på fri fot nöjdförklaring inför en tjänsteman vid kriminalvårdsanstalt eller häkte gäller att den som tar emot förklaringen omedelbart ska befordra domen till verkställighet (10 § tredje stycket första meningen). Lämnas nöjdförklaringen inför Polismyndigheten, ska den som tar emot förklaringen se till att den dömd förpassas till kriminalvårdsanstalt (10 § tredje stycket andra meningen). I 10 § fjärde stycket återfinns en särskild förpassningsbestämmelse för det fallet att någon påträffas som avvikit från kriminalvårdsanstalt eller som i annat fall enligt särskilt beslut ska återföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av ett fängelsestraff. I ett sådant fall gäller att Polismyndigheten, utan någon särskild begäran om det, ska förpassa den dömd till sådan anstalt. Med ”i annat fall enligt särskilt beslut ska återföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av ett fängelsestraff” avses det fallet att en övervakningsnämnd beträffande någon som är villkorligt frigiven beslutat att förklara viss tid av den villkorligt medgivna friheten förverkad enligt 26 kap. 19 § brottsbalken utan att den dömd är omhändertagen vid beslutet. Är den dömd däremot omhändertagen när övervakningsnämnden beslutar att förklara villkorligt medgiven frihet helt eller delvis förverkad är i stället en särskild förpassningsbestämmelse i 18 § strafftidsförordningen tillämplig.

Tillfällig förvaring i allmänt häkte eller polisarrest

Enligt 11 § får den som ska förpassas till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelsestraff i anslutning till det tillfälligt förvaras i allmänt häkte eller polisarrest i avvaktan på beslut om anstaltsplacering eller om det behövs med hänsyn till transportförhållandena. Bestämmelsen tar i första hand sikte på tiden omedelbart innan en dömd tas in i kriminalvårdsanstalt, men har i praxis också

ansetts tillämplig när en intagen ska omplaceras från en anstalt till en annan (se t.ex. JO 1988/89 s. 99). Bestämmelsen anses även tillämplig vid återförande av en intagen till anstalt efter det att han eller hon avvikit (prop. 1974:20 s. 77 och 112). Syftet med bestämmelsen är dels att tillgodose Kriminalvårdens behov av att kunna tillfälligt förvara en dömd i fall då frågan om anstaltsplacering av praktiska eller sakliga skäl inte kan avgöras omedelbart i samband med att en verkställbar dom eller ett verkställbart beslut föreligger, dels att underlätta planeringen av Kriminalvårdens transporter så att möjligheterna till samtransporter ska kunna utnyttjas i större utsträckning utan att den som ska förpassas behöver förlora strafftid (prop. 1974:20 s. 112 och 1975/76:90 s. 54). En tillfällig förvaring enligt bestämmelsen är inte avsedd att pågå längre än någon eller några få dagar (prop. 1974:20 s. 77 och 112 och 1975/76:90 s. 75). I sammanhanget kan också nämnas att bestämmelsen enligt 12 § lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll (IövL) är tillämplig även på den situationen att övervakningsnämnden bestämmer att ett beslut om verkställighet utanför anstalt (intensivövervakning) som påbörjats ska upphävas. Enligt 17 § IövL ska i sådana fall Polismyndigheten förpassa den dömd till en kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av fängelsestraffet.

Anstånd med verkställigheten i vissa fall

Enligt 14 § strafftidslagen har regeringen bemyndigats att för andra fall än som avses i bestämmelsen om uppskov meddela bestämmelser om anstånd under högst sex månader. Bemyndigandet har utnyttjats i två fall genom att ge Kriminalvården möjlighet att besluta om anstånd med verkställigheten dels i syfte att åstadkomma en jämnare beläggning på kriminalvårdsanstalterna (13 § strafftidsförordningen), dels i avvaktan på regeringens beslut när den dömd ansökt om nåd (12 § strafftidsförordningen).

Fängelselagen

Bestämmelser om placering i anstalt återfinns i 2 kap. fängelselagen (2010:610) och fängelseförordningen (2010:2010). Även Kriminalvården har meddelat kompletterande föreskrifter och allmänna råd

på området (se 2 kap. KVFS 2011:1 FARK Fängelse). Av 2 kap. 1 § första stycket fängelselagen framgår att en intagen inte får placeras så att han eller hon underkastas mer ingripande övervakning och kontroll än som är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. Vidare följer av samma paragrafs andra stycke att vid beslut om placering ska, i den utsträckning det är möjligt, hänsyn tas till den intagnes behov av sysselsättning, omvårdnad och en lämplig frigivningsplanering.

Enligt 10 § fängelseförfordningen ska vid bedömningen enligt 2 kap. 1 § första stycket fängelselagen särskilt beaktas risken för rymning, fritagning, fortsatt brottslighet, missbruk och annan misskötsamhet samt behovet av att undvika en olämplig sammansättning av intagna och möjligheter att i övrigt kunna bedriva en ändamålsenlig verksamhet i anstalt.

Bötesverkställighetslagen

I 19 § andra stycket bötesverkställighetslagen (1979:189) finns en bestämmelse som tar sikte på situationer när mer än ett förvandlingsstraff förekommer till verkställighet samtidigt. Där föreskrivs efter mönster av 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken (se ovan) att avser ett beslut om bötesförvandling böter som har ålagts innan ett tidigare förvandlingsstraff har börjat verkställas och framgår det inte av beslutet att det tidigare förvandlingsstraffet har beaktats, ska domstolen, sedan besluten fått laga kraft, efter anmälan av åklagare ompröva det beslut som har meddelats senast. Domstolen ska då vid det nya straffets bestämmande i möjligaste mån beakta att straffen tillsammans inte överstiger vad som skulle ha ålagts om böterna förvandlats samtidigt. I ett sådant fall får domstolen bestämma det nya straffet till kortare tid än vad som annars gäller (se 19 § första stycket och 15 § tredje stycket bötesverkställighetslagen). Det har förutsatts att underlag för åklagarens anmälan till domstolen tillhandahålls av Kriminalvården (Berggren m.fl., Brottsbalken, En kommentar, Promulgationslag m.m., Bötesverkställighetslagen, BvL s. 14 och 15).

6.3 Den praktiska ärendehanteringen

Som en bakgrund till våra överväganden och förslag i denna del lämnas nedan en kort beskrivning av hur processen kring verkställighetens inledande praktiskt hanteras inom Kriminalvården. Ansvar för den inledande processen (verkställbarhetskontroller, upprättande av placeringsunderlag m.m.) är fördelat så att när det gäller ärenden som rör dömda som är på fri fot kommer dessa fr.o.m. den 15 mars 2016 att hanteras centralt av placeringssektionen vid huvudkontoret (Stockholm), medan ärenden som rör dömda som är intagna i eller som inställer sig i häkte eller anstalt hanteras av häktena eller anstalterna. Ansvar för själva placeringen, dvs. placeringsbeslut, ligger däremot i huvudsak centralt på placeringssektionen. Som systemstöd för hanteringen använder Kriminalvården dels det centrala kriminalvårdsregistret (KVR), dels kriminalvårdens klientadministrativa system (KLAS).

Dömda som är på fri fot

Ett ärende aktualiseras genom att placeringssektionen får information om domen eller beslutet både manuellt, dvs. genom att en kopia av domen eller beslutet expedieras dit, och maskinellt genom KVR. Sedan samtliga handlingar inklusive fullföljdsmeddelande inkommit genomförs en verkställbarhetskontroll av den aktuella domen eller det aktuella beslutet. Bland annat kontrolleras att domen eller beslutet har fått laga kraft eller på annan grund får verkställas, att någon anmälan enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken inte ska göras samt att det återstår tid kvar att avtjäna för den dömd. Om genomförd kontroll visar att domen kan verkställas och förutsättningar saknas för den dömd att avtjäna fängelsestraffet i form av intensivövervakning, upprättas ett placeringsunderlag. Placeringsunderlaget, som utgör underlag för föreläggandet om inställelse, ska innehålla relevant information om den dömd med uppgifter från dom och personutredning. Sedan placeringsunderlaget upprättats informeras den dömd brevlades om innehållet i underlaget och möjligheten att komma in med synpunkter inför beslut om placering, i normalfallet 10 dagar. När tidpunkten för att lämna synpunkter passerat fattar sedan placeringssektionen beslut med uppgift om inställedag och anstaltsplacering. Senaste

dag för inställelse anges i normalfallet till 50 dagar framåt, men kan av beläggningsskäl utsträckas upp till 75 dagar från beslutsdatum. I vissa fall kan i stället en s.k. förkortad inställelsetid beslutas. Beslutet om inställelse skickas till den dömde i ett rekommenderat brev med mottagningsbevis med personlig utlämning. Även den aktuella anstalten underrättas om beslutet för inläggning i anstaltens s.k. väntelista med notering om ankomstdag.

Dömda som är frihetsberövade

På samma sätt som beträffande dömda på fri fot får häktet eller anstalten information om domen eller beslutet såväl manuellt som maskinellt. Sedan samtliga handlingar som har betydelse inkommit kontrolleras domen eller beslutet. Bland annat görs en särskild kontroll i syfte att uppmärksamma eventuella s.k. 34:10-situationer. Vidare kontrolleras också genom en preliminär beräkning hur lång tid den dömde har kvar att avtjäna med hänsyn till eventuell avräkning för tidigare frihetsberövande. Under förutsättning att sådan tid finns kvar och att det inte föreligger hinder mot verkställighet bevakar sedan häktet eller anstalten när domen eller beslutet får laga kraft mot den dömde. För den som är intagen i häkte ska häktet därefter snarast upprätta ett placeringsunderlag, som kommuniceras med den dömde. Placeringssektionen fattar sedan beslut om i vilken anstalt den dömde ska vara placerad. Beslutet skickas till det häkte där den dömde befinner sig som ansvarar för att den intagne underrättas om beslutet. En kopia av beslutet skickas samtidigt till bl.a. mottagande anstalt.

Egen inställelse

Om en dömd på fri fot inställer sig i anvisad anstalt i enlighet med ett utfärdat föreläggande kontrolleras normalt endast uppgifterna i föreläggandet, t.ex. vilken anstalt som anvisats, samt att det är rätt person som inställt sig, innan han eller hon skrivs in i anstalten. Sker i stället inställelsen i häkte eller i annan anstalt än den där den dömde förelagts att inställa sig kontaktas den anvisade anstalten för kontroll av när plats kan beredas där. Kan den anvisade anstalten ta emot den dömde underrättas placeringssektionen om datumet då så

kan ske. Häktet eller anstalten ombesörjer därefter att en transportanmälan görs hos nationella transportenheten. Kan däremot plats inte beredas inom rimlig tid i den anvisade anstalten ska häktet eller den anstalt där den dömd inställt sig snarast upprätta ett nytt underlag för placering. I avvaktan på nytt placeringsbeslut hanteras verkställigheten av det häkte eller den anstalt där den dömd inställt sig. När en dömd inställer sig i häkte eller anstalt innan han eller hon förelagts inställelse är det i stället häktet eller anstalten som ska genomföra verkställbarhetskontrollen av den aktuella domen eller det aktuella beslutet. Visar kontrollen att förutsättningarna för verkställighet är uppfyllda upprättas därefter ett placeringsunderlag. Även i detta fall hanteras verkställigheten i avvaktan på placeringsbeslut av det häkte eller den anstalt där den dömd inställt sig.

6.4 Påtalade brister i regelverket

Vårt uppdrag i denna del grundar sig bl.a. i vad Kriminalvården, Riksdagens ombudsmän (JO) och Justitiekanslern (JK) påtalat om olika problem med eller brister i regelverket. I det avseendet tar direktiven särskilt upp tre frågeställningar. En sådan rör frågan om betydelsen av verkställighetshinder i samband med prövning enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken. En annan fråga rör tillämpningen av bestämmelserna i 9 och 10 §§ för sådana fall när domstolen i samband med en dom enligt 28 kap. 3 § tredje stycket brottsbalken förordnar om omedelbar verkställighet. Slutligen nämns också särskilt frågan om Kriminalvårdens behov av att i samband med att verkställigheten inleds eller vid omplacering av en dömd från en anstalt till en annan, kunna tillfälligt placera den dömd i häkte eller polisarrest. Nedan följer en redogörelse för frågeställningarna och för de problem och brister som dessa anses ge upphov till.

6.4.1 Hinder mot verkställighet i samband med prövning enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken

Som framgått innebär regleringen i 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken att domstolens prövning ska ske sedan båda domarna fått laga kraft och avse straffbestämningen i den dom som ska verkställas sist. I fråga om den domen har det ansetts att verkställigheten inte får påbörjas innan domstolen prövat frågan (prop. 1962:10 del C s. 403). Problemet enligt direktiven är att det gäller även om den dom som ska provas avser ett längre fängelsestraff och det bedöms föreligga en stor risk för återfall i brott.

Kriminalvården har genom sina experter i utredningen utvecklat problematiken kring frågan enligt följande. Även om de s.k. 34:10-situationerna är betydligt färre än för några år sedan förekommer det alltjämt relativt ofta att domstolarna i olika avseenden brister i tillämpningen av 34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken. För Kriminalvårdens del innebär det ett stort merarbete att i samband med verkställbarhetskontrollen kontrollera om det föreligger en 34:10-situation. Ofta krävs en ingående genomgång och tolkning av domen samt samråd och kontakt med både åklagare och domstol. Till det ska också läggas att det rör sig om en svår och komplicerad lagstiftning. Kriminalvården kan som en konsekvens av att det föreligger en 34:10-situation behöva försätta även en person som dömts för allvarlig brottslighet till ett långt fängelsestraff på fri fot. En annan konsekvens är att någon nöjdförklaring inte får upptas beträffande den dom som prövningen avser. På grund av svårigheterna att avgöra om det föreligger en 34:10-situation förekommer det dock att nöjdförklaringar ändå upptas som Kriminalvården sedan måste underkänna.

6.4.2 28:3-fängelse och förordnande om omedelbar verkställighet

När det gäller frågan om tillämpningen av bestämmelserna i 9 och 10 §§ strafftidslagen ger enligt direktiven nuvarande reglering utrymme för olika tolkningar när det gäller om Kriminalvården ska förelägga en dömd att senast en viss dag inställa sig i kriminalvårdsanstalt eller omedelbart befordra domen till verkställighet. Frågan gäller i huvudsak de fall där domstolen i samband med en dom

enligt 28 kap. 3 § tredje stycket brottsbalken förordnar om omedelbar verkställighet och samtidigt häver häktningen. Enligt direktiven har Kriminalvården i dessa fall med stöd av lagens förarbeten tolkat bestämmelserna så att det trots domstolens förordnande om omedelbar verkställighet finns hinder mot att hålla den dömda fortsatt frihetsberövad (jfr prop. 1983/84:148 s. 36). Problemet enligt direktiven är att en sådan tillämpning i det enskilda fallet kan leda till ett resultat som står i strid med syftet med bestämmelsen i 28 kap. 3 § tredje stycket brottsbalken. Frågan har särskilt uppmärksammats i ett JO-beslut från 2014 (JO-beslut dnr 3020-2012). En redogörelse för beslutet i aktuella delar följer nedan.

JO-beslut efter anmälan mot Kriminalvården om myndighetens agerande i samband med att en tingsrätt hävt häktningen avseende en intagen och förordnat om omedelbar verkställighet av ett fängelsestraff

I en anmälan till JO klagade H.D. på häktets agerande med anledning av att Norrköpings tingsrätt i en dom hävt häktningen avseende honom.

Av utredningen framkom bl.a. följande. I en dom, som meddelades den 16 november 2011 kl. 11.00, dömdes Norrköpings tingsrätt H.D. till skyddstillsyn med särskild föreskrift i förening med fängelse i tre månader med stöd av 28 kap. 3 § brottsbalken. Vidare förordnade tingsrätten att domen på fängelse skulle verkställas trots att den inte hade fått laga kraft. Tingsrätten hävde häktningsbeslutet och H.D. försattes på fri fot av häktet Norrköping samma dag kl. 17.37. Att viss tid förflöt från det att H.D. fick del av domen med häktningsbeslutet till dess att han försattes på fri fot berodde enligt Kriminalvården på att häktet tog kontakt med såväl tingsrätten som kriminalvårdens huvudkontor för att söka klarhet i hur häktningsbeslutet skulle tolkas. Enligt Kriminalvården klar gjorde då tingsrätten att syftet med domslutets utformning var att H.D. *inte* skulle försättas på fri fot, medan huvudkontoret förklarade att dess bedömning av domslutets innebörd var att H.D. skulle försättas på fri fot.

JO konstaterade att det fanns utrymme för att göra olika tolkningar av innebörden av ett förordnande om omedelbar verkställighet i kombination med ett beslut om att häktningen hävs. JO påpekade vidare.

En av Kriminalvårdens centrala uppgifter är att verkställa domstolars beslut och domar. Det ålåg således häktet Norrköping att följa tingsrättens domslut. Kriminalvården är naturligtvis skyldig att i sin myndighetsutövning följa lagar och andra författningar. Denna uppgift blir vansklig när en domstols uttalade syfte med ett förordnande i ett domslut inte stämmer överens med Kriminalvårdens tolkning av de bestämmelser som reglerar verkställigheten av domslutet.

Mot bakgrund av att det var oklart hur de aktuella reglerna skulle tillämpas och försiktighet var påkallad i fråga om tolkning av bestämmelser som handlar om frihetsberövande fann JO inte skäl att kritisera häktet för att H.D. hade försatts på fri fot. Inte heller fann JO anledning att rikta någon kritik mot häktet för att det dröjde innan H.D. försattes på fri fot. Däremot ansåg JO det otillfredsställande att det föreligger osäkerhet kring en sådan viktig fråga som huruvida en person ska försättas på fri fot eller vara fortsatt frihetsberövad. I likhet med vad Kriminalvården gett uttryck för ansåg JO det därför önskvärt att de aktuella bestämmelserna förtydligas.

6.4.3 Tillfällig förvaring i allmänt häkte eller polisarrest

Enligt direktiven är problemet när det gäller bestämmelsen i 11 § om tillfällig förvaring i häkte eller polisarrest att det för vissa klientgrupper t.ex. dömda med ett stort skyddsbehov eller med kopplingar till organiserad brottslighet, kan vara svårt att hitta en lämplig anstaltsplacering och den utredning som måste göras för att tillgodose krav på bl.a. säkerhet och samhällsskydd många gånger kan vara tidskrävande. Även vid en ansträngd beläggningssituation inom en viss säkerhetsklass kan det uppstå situationer då det är förenat med svårigheter att, inom den tid som gäller enligt bestämmelsen, hitta en ändamålsenlig placering. Enligt direktiven möter därför nuvarande regler med det skyndsamhetskrav som gäller inte alltid de krav som ställs på en fullgod utredning och ändamålsenlig placering. Kriminalvårdens behov av att tillfälligt kunna placera en dömd i häkte behöver därför balanseras mot den dömdes intresse att så snart det är möjligt få påbörja verkställigheten i anstalt eller efter omplacering överföras till en annan anstalt.

Frågan om tillämpningen av 11 § har varit föremål för JO:s och JK:s granskning vid flera tillfällen. En redogörelse för ett par av dessa ärenden lämnas i det följande.

*Kritik mot Kriminalvården för att handläggningen
av ett placeringsärende dragit ut på tiden*

I ett ärende om skadeståndsanspråk till JK (JK-beslut dnr 4519-12-40) gjorde O.O. gällande att hans placering i häkte, i avvaktan på anstaltsplacering, i nästan en och en halv månad var lagstridig och att staten därmed hade gjort sig skyldig till skadeståndsgrundande fel. Han gjorde vidare gällande att den långvariga häktesplaceringen innefattade brottet tjänstefel. Kriminalvården avstyrkte bifall till skadeståndsanspråket.

Av utredningen framkom bl.a. följande. O.O. ankom till häktet Skogome i april. Han dömdes den 5 maj 2011 av Göteborgs tingsrätt till fängelse tre år. Domen blev verkställbar den 8 juni 2011. Häktet Skogome upprättade ett placeringsunderlag beträffande O.O. den 4 juli 2011 vilket skickades till placeringsgruppen samma dag. Placeringsgruppen fattade den 11 juli 2011 beslut om att O.O. skulle placeras i anstalten Salberga. Plats på Salberga anvisades från och med den 27 juli 2011.

JK konstaterade inledningsvis i sin bedömning att det visserligen enligt 11 § strafftidslagen fanns stöd för att låta O.O. vara kvar i häkte i avvaktan på ett beslut om anstaltsplacering. Den tid som O.O. var placerad i häkte kom dock enligt JK att högst väsentligt överstiga vad som i förarbetena till bestämmelsen angetts som rimlig tid. Sammantaget ansåg JK det oacceptabelt att O.O. fick stanna kvar i häkte i sju veckor i avvaktan på anstaltsplacering. Det inträffade var därför att betrakta som fel eller försummelse i skadeståndslagens mening. Därutöver gjorde JK följande tillägg.

Kriminalvården har i sitt yttrande argumenterat för en mer generös tillämpning beträffande det skyndsamhetskrav som åligger myndigheten i placeringsärenden. Kriminalvården har i detta sammanhang hänvisat till Justitiekanslerns uttalanden i ett tidigare beslut angående ett placeringsärende (dnr 5051-08-40). I nämnda beslut uttryckte Justitiekanslern förståelse för att det med hänsyn till ordning och säkerhet kan vara förenat med stora svårigheter att hitta en lämplig anstaltsplacering och att den

utredning som måste göras ofta är tidskrävande och grannlaga. Justitiekanslern uttalade vidare att omständigheterna i ärendet var sådana att det förelåg särskilda skäl för att godta att handläggningstiden blivit längre än normalt.

Den omständigheten att det i vissa fall kan vara svårt och tidsödande att hitta en passande placering utgjorde dock enligt JK inte skäl för att godta en längre handläggningstid generellt. Något godtagbart skäl för att handläggningstiden hade blivit så lång i O.O:s fall fanns enligt JK inte.

Kritik mot Kriminalvården för att en intagen tillfälligt placerats i häkte under åtta dagar i avvaktan på ny anstaltsplats

I en anmälan till JO (JO-beslut dnr 2346-2013) klagade A.R.S. bl.a. på att han hade förflyttats från anstalten Tillberga till häktet i Västerås. A.R.S. anförde bl.a. följande. Han kom till anstalten Tillberga för att verkställa en månads fängelse. Han lämnade ett urinprov och efter 21 dagar flyttades han till häktet Västerås, där han fick stanna resten av tiden. Han upplevde tiden i häktet som mycket svår.

I sin bedömning konstaterade JO bl.a. följande. En tillfällig förvaring i häkte har i praxis ansetts kunna ske med stöd av 11 § strafftidslagen även när en intagen ska överföras från en anstalt till en annan. En sådan utvidgad tillämpning torde dock förutsätta att frågan om ändrad anstaltsplacering har aktualiserats och att förvaringen i häkte sker i avvaktan på beslut i den frågan. JO konstaterade därefter att frågan om ändrad anstaltsplacering i det aktuella ärendet aktualiserades i anslutning till att A.R.S. placerades i häkte och att det således hade funnits fog för att med stöd av 11 § strafftidslagen placera A.R.S. i häkte i avvaktan på den nya anstaltsplaceringen. Enligt JO, som hänvisade till ett uttalande i förarbetena till 11 §, översteg dock den tid som A.R.S. var placerad i häkte – åtta dagar – vad som var acceptabelt. JO var därför kritisk till att A.R.S. var placerad i häkte under så lång tid.

Med anledning av att Kriminalvården i sitt yttrande gett uttryck för att en tillfällig placering i häkte med stöd av 11 § strafftidslagen i samband med omplacering var att bedöma som faktiskt handlande gjorde JO följande tillägg.

Konsekvensen av ett sådant synsätt blir bl.a. att Kriminalvårdens ställningstagande inte kommer till uttryck i ett skriftligt beslut som den intagne har möjlighet att begära omprövning av. En tillfällig placering i häkte i samband med omplacering till annan anstalt kan i flera avseenden liknas vid en placering i avskildhet enligt bestämmelserna i 6 kap. fängelselagen (2010:610). När det gäller sådana placeringar finns det flera bestämmelser som garanterar den enskildes rättssäkerhet. Bl.a. finns det i 6 kap. 7 § fängelselagen en bestämmelse om regelbunden omprövning av om avskildheten ska bestå (minst var tionde dag) och i 6 kap. 8 § en absolut gräns för hur länge avskildheten får pågå (fyra dygn). Alla beslut om placering i avskildhet enligt 6 kap. fängelselagen kan dessutom bli föremål för omprövning och överklagande enligt bestämmelserna i 14 kap. fängelselagen. Vid en sådan jämförelse kan det tyckas märkligt om en intagen inte skulle få till stånd en domstolsprövning av ett beslut om tillfällig placering i häkte som sker med stöd av 11 § strafftidslagen i samband med omplacering. Det är svårt att se varför inte samma krav på rättssäkerhet skulle gälla en sådan placering.

6.5 Överväganden och förslag

6.5.1 När får ett fängelsestraff verkställas?

Våra förslag: Ett fängelsestraff är verkställbart när en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft mot den dömden, eller när en dom eller ett beslut om verkställighet av ett motsvarande utländskt straff fått laga kraft.

I vilka fall ett fängelsestraff är verkställbart utan att en dom eller ett beslut fått laga kraft framgår av särskilda bestämmelser.

I vilka fall ett fängelsestraff inte får verkställas trots att det är verkställbart framgår av särskilda bestämmelser.

En prövning ska ske av frågan om ett fängelsestraff får verkställas.

Skälen för förslagen

Laga kraft som grund för verkställighetens inledande

Det är både ur ett samhällsperspektiv och för den dömden angeläget att verkställigheten av ett fängelsestraff får påbörjas i så nära anslutning till domen eller beslutet som möjligt. Samtidigt är det

viktigt att åstadkomma en ordning där såväl rättssäkerhetsintressen som effektivitetshänsyn gör sig gällande. En ordning som innebär att domar eller beslut i sin helhet ska ha fått laga kraft för att få verkställas riskerar att leda till att det går lång tid mellan domens eller beslutets meddelande och att verkställigheten kan inledas, trots att någon ändring i påföljdsdelen inte kan aktualiseras med anledning av överklagandet. Så skulle kunna bli fallet om den dömde överklagar i någon annan del än i frågan om påföljd. En ordning som innebär att domar eller beslut i större utsträckning kan verkställas trots att de inte fått laga kraft i den del som avser straffet riskerar att leda till att den dömde tvingas verkställa straff som efter överprövning saknar grund. En sådan ordning bör inte förekomma. Mot den bakgrunden framstår det som en lämplig och tydlig avgränsning att ett fängelsestraff får verkställas först sedan det fått laga kraft mot den dömde. Det är också den ordning som i grunden gäller för den nuvarande regleringen. Enligt vår bedömning saknas således anledning att frångå den ordningen. Några synpunkter eller invändningar i den delen har inte heller framförts under arbetets gång.

Lagtexten bör tydligt ange att ett fängelsestraff är verkställbart när en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft mot den dömde. Det innebär att ett fängelsestraff inte behöver ha fått laga kraft i förhållande till alla parter eller i alla delar för att vara verkställbart. Det följer av att kravet på laga kraft endast gäller i förhållande till den dömde och i den del som avser fängelsestraff. Fängelsestraffet är därmed verkställbart även om åklagaren eller målsäganden har överklagat domen eller beslutet eller om den dömde har överklagat men endast avseende annat än sådant som avser fängelsestraffet, t.ex. utvisning, förverkande av egendom, företagsbot och skadestånd. Har den dömde överklagat domen beträffande skuldfrågan (frågan om den dömde ska dömas för gärningen och hur den ska bedömas) innebär det som regel att även påföljdsfrågan omfattas av prövningen. Det centrala för verkställighetens inledande med vårt förslag är kravet på laga kraft. Att en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft innebär att domen eller beslutet i den delen inte längre kan angripas med ordinära medel, dvs. inte längre kan överklagas. Det innebär att ett fängelsestraff blir verkställbart antingen genom att överklagandetiden passerats utan att den dömde har överklagat

domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff eller genom att domen eller beslutet helt enkelt inte kan överklagas eller därför att den dömde har lämnat nöjdförklaring och därigenom avstått från att överklaga domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff.

När det gäller utländska domar eller beslut som ska verkställas här som fängelsestraff efter överförande hit enligt t.ex. lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m., lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen är förhållandena emellertid något annorlunda. I ett sådant fall bör därför i stället som utgångspunkt gälla att ett fängelsestraff blir verkställbart när den dom eller det beslut om verkställighet av det motsvarande utländska straffet fått laga kraft. Det innebär att ett utländskt fängelsestraff blir verkställbart först när överklagandetiden för den dom eller det beslut om verkställighet av det motsvarande utländska straffet passerats utan att den dömde har överklagat avgörandet eller genom att domen eller beslutet helt enkelt inte kan överklagas (t.ex. beslut av regeringen enligt lagen [1972:260] om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom). Någon möjlighet för den dömde att nöjdförklara sig på en sådan dom eller ett sådant beslut om verkställighet finns inte.

Genom en sådan ordning med laga kraft som grundförutsättning för verkställighetens inledande som nu föreslås tillsammans med förslaget om utökade möjligheter till nöjdförklaring, se avsnitt 7.6.1, skapas enligt vår bedömning en tydligare och mer rättssäker struktur för vad som bör gälla i fråga om när verkställighet får inledas.

Omedelbar verkställighet i vissa fall

I vissa fall har lagstiftaren av olika skäl ansett det motiverat att ett fängelsestraff får verkställas trots att det inte fått laga kraft. Som framgått ovan kan sådan s.k. omedelbar verkställighet gälla antingen på grund av domstols förordnande eller direkt på grund av föreskrift i lag, se t.ex. 28 kap. 3 § tredje stycket, 37 kap. 10 § och 38 kap. 9 §

brottsbalken. Vi har under vårt arbete inte funnit någon anledning att i sak invända mot möjligheten till omedelbar verkställighet i dessa fall. Tvärtom är det vår bedömning att de skäl som de i dag gällande reglerna vilar på alltså framstår som välgrundade. Vi har dessutom i ytterligare ett avseende funnit skäl att frånga grundprincipen om laga kraft som grund för verkställighetens inledande. Det gäller en situation när en dömd som, sedan en dom eller ett beslut blivit verkställbart, har påbörjat verkställigheten av ett fängelsestraff när hovrätten, efter överklagande av åklagaren eller målsäganden, skärper straffet. I det fallet anser vi – till skillnad mot vad som gäller i dag – som en mer ändamålsenlig ordning att det skärpta hovrättsavgörandet bör vara direkt verkställbart mot den dömd. Vi föreslår därför att det ska införas en bestämmelse med sådant innehåll. Bestämmelsen föreslås placeras i brottsbalken. Förslaget behandlas i avsnitt 6.5.5.

Att ett fängelsestraff i vissa fall är verkställbart trots att det inte fått laga kraft, är således något som Kriminalvården har att förhålla sig till när det gäller frågan om när ett fängelsestraff får verkställas. På motsvarande sätt som enligt den nuvarande ordningen bör det därför även i fortsättningen finnas en bestämmelse som upplyser om att sådana regler finns.

När det gäller utformningen av en sådan bestämmelse kan olika möjligheter övervägas. En möjlighet är att i lagtexten specificera vilka fall som avses, vilket skulle bli tydligt för tillämparen. En annan möjlighet är att i likhet med vad som gäller i dag utforma bestämmelsen mer generellt. Fördelen med det alternativet är att en sådan bestämmelse står sig i händelse av nya eller ändrade regler på området. Vid en sammantagen bedömning har vi stannat för det senare alternativet. Vi föreslår därför att det i en ny strafftidslag föreskrivs att det av särskilda bestämmelser framgår i vilka fall ett fängelsestraff är verkställbart utan att en dom eller ett beslut fått laga kraft. I författningskommentaren redovisas gällande regler om omedelbar verkställbarhet.

Hinder mot verkställighet i vissa fall

I vissa fall gäller att ett fängelsestraff inte får verkställas trots att det är verkställbart. Bestämmelser med sådant innehåll finns i t.ex. 11 § lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll, 29 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och i 2 kap. 10 § lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen. Hinder mot verkställighet kan också förekomma till följd av att rätten med stöd av särskilda bestämmelser har beslutat om inhibition, dvs. att en dom eller ett beslut tills vidare inte får gälla. Sådana bestämmelser finns t.ex. i 58 kap. rättegångsbalken.

Syftet med dessa bestämmelser är att undvika oskäligen resultat, t.ex. att den prövning som ska göras blir meningslös eller den dömda drabbas av ett frihetsberövande som han eller hon inte sedan kan tillgodoräknas. Vår bedömning är att de regler om hinder mot verkställighet som finns i dag i huvudsak alltjämt är motiverade och behövs för att undvika oskäligheter. I ett avseende har vi dock funnit anledning att begränsa hindrets omfattning. Det gäller i samband med en ansökan om verkställighet i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll, se avsnitt 8.3.2. Vidare föreslås en förändring i 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken som innebär att något generellt hinder mot verkställighet inte längre ska föreligga. I stället föreslås en möjlighet till inhibition, se avsnitt 6.5.2.

Att verkställighet i vissa fall inte får påbörjas trots att ett fängelsestraff är verkställbart är något som Kriminalvården måste förhålla sig till och beakta vid den kontroll som myndigheten genomför för varje dom eller beslut på fängelse som ska verkställas. För att tydliggöra det föreslår vi att det i en ny strafftidslag ska finnas en bestämmelse som upplyser om att sådana regler finns. Bestämmelsen bör ges en generell utformning.

Kriminalvårdens prövning

Innan en verkställighet påbörjas måste en prövning ske av frågan om ett fängelsestraff får verkställas. Det bör komma till direkt uttryck i regleringen. Genom en sådan prövning ska kontrolleras bl.a. att fängelsestraffet fått laga kraft eller på annan grund får verk-

ställas, om det finns hinder mot verkställighet eller preskription har inträtt samt att det återstår tid för den dömda att avtjäna. Det framstår som en rimlig ordning att dokumentation sker t.ex. genom en anteckning i kriminalvårdsregistret om att en prövning gjorts. Den dömda bör ges möjlighet att få ta del av beslutet, som kan angripas på sedvanligt sätt genom en begäran om omprövning eller överklagande.

Sammanfattningsvis föreslår vi att det i en ny strafftidslag föreskrivs att en prövning ska ske av frågan om ett fängelsestraff får verkställas.

6.5.2 Prövning enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken ska inte längre hindra verkställighet

Vår bedömning: Bestämmelsen i 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken bör bli föremål för en översyn.

Våra förslag: Visar det sig när en dom på fängelse på viss tid eller på slutna ungdomsvård ska verkställas, att den dömda begått brottet innan en påföljd som han *eller hon* dömts till för något annat brott börjat verkställas, och framgår det inte av domarna att den andra påföljden har beaktats, ska, sedan domarna fått laga kraft, domstol efter anmälan av åklagare med tillämpning av 3 § andra stycket eller 7 § andra stycket (brottsbalken) bestämma vad den dömda ska undergå till följd av den dom som sist ska verkställas. *En sådan prövning hindrar inte att domen får verkställas om inte rätten beslutar något annat.*

I förordning bör det anges dels att Kriminalvården ska underrätta åklagaren om det visar sig när ett fängelsestraff på viss tid ska verkställas att det finns anledning att få straffet omprövat enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken eller enligt 19 § andra stycket bötesverkställighetslagen (1979:189), dels att Statens institutionsstyrelse ska underrätta åklagaren om det visar sig när en dom på slutna ungdomsvård ska verkställas att det finns anledning att få den slutna ungdomsvården omprövad enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken.

I förordning bör det anges att domstolen ska ange i domslutet när den har tillämpat eller observerat någon av bestäm-

melserna i 34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken, 34 kap. 7 § andra stycket brottsbalken eller 19 § första stycket bötesverkställighetslagen (1979:189).

Skälen för bedömningen och förslagen

Bestämmelsen i 34 kap. 10 § andra stycket bör ses över

Som framgått tar bestämmelsen i 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken sikte på den situationen att domstolen i en dom förbisett att den dömda begått brott innan ett tidigare fängelsestraff börjat verkställas och därmed underlåtit att tillämpa 34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken. I en sådan situation ska domstolen, efter anmälan av åklagare, sedan båda domarna fått laga kraft, pröva vad straffet i den dom som sist ska verkställas skulle ha blivit om bestämmelsen i 34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken hade tillämpats. I fråga om den domen gäller att verkställighet inte får påbörjas innan domstolen prövat frågan (se bl.a. prop. 1962:10 del C s. 403). Det är Kriminalvårdens ansvar att uppmärksamma frågan och i förekommande fall anmäla den till åklagare (17 § strafftidsförordningen).

Enligt vår bedömning kan det finnas anledning att se över bestämmelsen. Från principiella utgångspunkter framstår det som en udda ordning att ansvaret för att kontrollera att domstolarna i ett specifikt avseende följt och tillämpat lagen lagts på en myndighet med ett annat verksamhetsuppdrag. Förutsättningarna i dag är dessutom annorlunda när det gäller möjligheten för domstolarna att erhålla aktuella uppgifter om påföljder som någon genom skilda domar dömts till både i Sverige och i utlandet. Dels hämtas uppgifterna i belastningsregistret i dag i stor utsträckning med automatik från domstolars eller andra myndigheters domar eller beslut där sådana uppgifter ingår, dels har de allmänna domstolarna numera direktåtkomst till uppgifterna i belastningsregistret och kan därmed ända fram till dagen för dom eller beslut erhålla dagsaktuella uppgifter om tidigare domar och beslut. Domstolarna torde således i de allra flesta fall i dag vid domstillfället ha tillgång till sådana nödvändiga uppgifter om tidigare domar som kan aktualisera en tillämpning av bestämmelsen i 34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken. Behovet av att i efterhand kunna ompröva och korrigera

domar på sätt som bestämmelsen i 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken medger borde därmed ha minskat. Sammantaget anser vi att det nu anförda talar för att det finns ett behov av att se över bestämmelsen i 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken.

Prövning enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken ska inte längre hindra verkställighet

Enligt nuvarande reglering ska domstolens prövning enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken ske sedan båda domarna fått laga kraft och avse straffbestämningen i den dom som ska verkställas sist. Eftersom prövningen endast avser den dom som sist ska verkställas har det ansetts klart att det inte finns något hinder mot att verkställa den andra domen. Däremot får, enligt ett förarbetsuttalande, någon verkställighet inte ske av det fängelsestraff beträffande vilket domstolsprövning ska ske (prop. 1962:10 del C s. 403).

Det är inte självklart att regleringen i 34 kap. 10 § andra stycket även i fortsättningen bör medföra hinder mot verkställighet. Enligt vår bedömning finns det skäl som talar för att en prövning enligt 34 kap. 10 § andra stycket inte ska leda till hinder mot verkställighet. Som tidigare nämnts har Kriminalvården påtalat praktiska svårigheter med den nuvarande ordningen. Det hänger samman med att häktning inte kan komma i fråga i samband med prövningen. Även om den nya prövningen i de allra flesta fall torde hinna äga rum innan den dömden frigges från det fängelsestraff som först börjat verkställas, händer det emellertid enligt Kriminalvården att den dömden inför den nya prövningen hinner frigges från det straffet. En sådan ordning framstår enligt vår bedömning inte som lämplig, särskilt inte om den nya prövningen avser ett långt fängelsestraff. En annan konsekvens av att domen inte får verkställas är att den dömden riskerar att gå miste om sammanläggningseffekter, vilket kan leda till att han eller hon får avtjäna längre tid i anstalt än vad som annars skulle ha varit fallet. Vid en samlad bedömning anser vi därför att regleringen i 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken inte längre bör medföra hinder mot verkställighet av den dom som prövningen avser. Däremot bör det i syfte att undvika att den dömden frihetsberövas under en tid som överstiger den strafftid som döms ut finnas en möjlighet för domstolen att uppskjuta verkställigheten i avvaktan på att frågan prövats. Vi föreslår därför att

det i 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken införs en bestämmelse enligt vilken det framgår att en prövning enligt bestämmelsen inte hindrar att domen får verkställas om inte rätten beslutar något annat.

Det bör anmärkas att bestämmelsen även får konsekvenser för frågan om verkställighet av sluten ungdomsvård. Inte heller i förhållande till den påföljden kommer bestämmelsen längre att medföra hinder mot verkställighet av den dom som prövningen avser.

Kriminalvårdens underrättelseskyldighet i förhållande till åklagaren behålls tills vidare

Som framgått är det i dag Kriminalvårdens ansvar att uppmärksamma om det finns anledning att ompröva en dom på fängelse enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken och i förekommande fall anmäla det till åklagaren (17 § strafftidsförordningen). Med hänsyn till att det i praktiken torde vara i samband med verkställigheten som behovet av omprövning uppmärksammas framstår det som naturligt att uppgiften ligger hos Kriminalvården. Mot den bakgrunden anser vi att det inte finns skäl för en förändring på den punkten. Det innebär att ansvaret för att uppmärksamma frågor av detta slag alltjämt bör ligga kvar på Kriminalvården.

Vad däremot gäller frågan om motsvarande ansvar för Statens institutionsstyrelse att uppmärksamma och anmäla till åklagaren när det gäller en dom på sluten ungdomsvård som det finns anledning att ompröva enligt 34 kap. 10 § andra stycket, kan det noteras att någon uttrycklig bestämmelse om det inte finns. Av samma skäl som anförts i fråga om Kriminalvården anser vi att det även för Statens institutionsstyrelse bör finnas en motsvarande skyldighet när det gäller en dom på sluten ungdomsvård.

Som framgår av den tidigare redovisningen finns i 19 § andra stycket bötesverkställighetslagen (1979:189) en motsvarighet till bestämmelsen i 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken, men som avser förvandlingsstraff för böter. Även om det redan i det avseendet förutsatts att underlag för åklagarens anmälan till domstolen i ett sådant fall ska tillhandahållas av Kriminalvården, saknas en uttrycklig bestämmelse om det.

Sammantaget föreslår vi därför att det på förordningsnivå bör införas dels en bestämmelse som ger Kriminalvården skyldighet att när det gäller en dom på fängelse underrätta åklagare om det finns

anledning till omprövning enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken eller 19 § andra stycket bötesverkställighetslagen, dels en bestämmelse som ger Statens institutionsstyrelse motsvarande skyldighet när det gäller en dom på sluten ungdomsvård.

Domstolen bör åläggas att i domslutet ange när den har tillämpat eller observerat bl.a. bestämmelsen i 34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken

För att det inte ska behöva råda någon oklarhet i frågan om domstolen verkligen har tillämpat eller observerat bestämmelsen i 34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken (fängelse), 34 kap. 7 § andra stycket brottsbalken (sluten ungdomsvård) eller 19 § bötesverkställighetslagen (1979:189) (förvandlingsstraff för böter) vid påföljdsbestämningen i den senare domen, föreslår vi att det i förordning ska anges att domstolen i domslutet ska ange det av de aktuella lagrummen som har tillämpats eller observerats. Vi menar att en sådan ordning skulle underlätta Kriminalvårdens och Statens institutionsstyrelses hantering av frågan.

6.5.3 Hur ska verkställighet påbörjas?

Våra förslag: En dömd har rätt att påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff om han eller hon begär det och straffet får verkställas.

Är den dömd på fri fot när fängelsestraffet får verkställas ska han eller hon föreläggas att senast viss dag inställa sig i den kriminalvårdsanstalt där fängelsestraffet ska verkställas. Ett sådant föreläggande ska utfärdas utan dröjsmål.

Om den dömd inte följer eller inte kan nås av ett föreläggande eller om det finns risk för det, ska Polismyndigheten på begäran av Kriminalvården förpassa honom eller henne till häkte eller kriminalvårdsanstalt.

Om det bedöms kunna ske utan risk för att den dömd undandrar sig verkställighet, får Polismyndigheten förelägga honom eller henne att inställa sig i kriminalvårdsanstalt i stället för att förpassa honom eller henne dit.

Kriminalvården får avvakta med att utfärda ett föreläggande under en tid om högst sex månader

1. för domar eller beslut på fängelse i högst tre månader om syftet är att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna,
2. i avvaktan på ett ställningstagande om överförande av verkställighet av en svensk dom eller ett svenskt beslut på fängelse till ett annat land, eller
3. i avvaktan på regeringens beslut i ett ärende om nåd.

I förordning bör det anges att anståndstiden ska räknas från och med den dag då fängelsestraffet får verkställas.

Är den dömd häktad, omhändertagen enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § första eller tredje stycket brottsbalken eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål när fängelsestraffet får verkställas, ska verkställigheten påbörjas omedelbart där han eller hon förvaras.

Förvaras den dömd inte i kriminalvårdsanstalt när verkställigheten påbörjas och är han eller hon inte samtidigt häktad eller omhändertagen enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § första eller tredje stycket brottsbalken i annat mål, ska den dömd överföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet.

Skälen för förslagen

Rätten att påbörja verkställighet lagregleras

Sedan länge gäller att en dömd som är på fri fot har rätt att inställa sig i häkte eller anstalt för att påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff. Uppskattningsvis rör det sig enligt Kriminalvården om cirka 400 personer årligen som väljer att inställa sig på egen hand. Hur den siffran fördelar sig mellan dem som väljer att inställa sig innan domen eller beslutet har fått laga kraft, innan någon verkställbarhetskontroll gjorts eller innan ett föreläggande om inställelse har utfärdats går dock inte att utläsa av statistiken. Skälen till att vissa dömda väljer detta alternativ varierar. Således kan det för en del vara svårt att gå vidare i livet med ett fängelsestraff hängande över sig. För andra handlar det om att det passar bättre i livet just då.

Det finns enligt nuvarande ordning inte någon särskild bestämmelse i strafftidslagen som reglerar frågan om den dömdes rätt till inställelse. Däremot framgår det av 13 § strafftidsförordningen att

den dömde, i händelse av att Kriminalvården med hänsyn till beläggningssituationen beslutat att låta verkställigheten anstå under viss tid, alltid ska erinras om att han eller hon har rätt att inställa sig dessförinnan. Även i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för häkte och anstalt berörs frågan. Där framgår att en dömd som är på fri fot och som inställer sig i häkte eller anstalt för att påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff har rätt att bli mottagen i häktet eller anstalten och inte får avvisas för att det inte finns någon plats där (1 kap. 7 § FARK Häkte [KVFS 2011:2] och 1 kap. 8 § FARK Anstalt [KVFS 2011:1]).

En grundläggande utgångspunkt är att verkställigheten av ett fängelsestraff ska påbörjas så snart som möjligt och utan onödigt dröjsmål efter det att straffet blivit verkställbart. I praktiken fungerar det i de flesta fall så att en dömd som inställer sig i anstalt och vill börja avtjäna ett fängelsestraff också ges den möjligheten. Det har emellertid under vårt arbete framkommit att det finns en osäkerhet kring hur man bör se på frågan i de fall en dömd visserligen är på fri fot i strafftidslagens mening, men ändå av olika skäl är förhindrad att inställa sig personligen. Det kan t.ex. handla om en dömd som hålls i förvar enligt utlänningslagen och som har ett verkställbart fängelsestraff som han eller hon vill börja verkställa. Enligt Kriminalvården är det i ett sådant fall tveksamt om det enligt nuvarande regelverk finns någon laglig grund för att gå den dömde till mötes. Att det brister i nämnda avseende är givetvis inte tillfredsställande och innebär ytterst att den dömde riskerar att hamna i en situation där Kriminalvården saknar förutsättningar att låta den dömde påbörja verkställighet trots att han eller hon vill det och trots att straffet är verkställbart. Enligt vår bedömning finns det därför behov av att på ett tydligare sätt än i dag lyfta fram och reglera vad som närmare bör gälla i fråga om rätten till egen inställelse. I det syftet föreslår vi att det bör införas en särskild bestämmelse enligt vilken en dömd ska ha rätt att påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff om han eller hon begär det och straffet får verkställas. För att undvika att Kriminalvården ställs inför orimliga krav i exceptionella situationer, t.ex. vid upplopp på en eller flera anstalter bör emellertid regeringen ges möjlighet att få meddela föreskrifter om särskilda undantag från bestämmelsen (se 25 §, avsnitt 10.3).

Något om innebörden och den praktiska hanteringen

Bestämmelsen ger således en dömd rätt att påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff under förutsättning att han eller hon begär det och straffet får verkställas. Det ska för tillämpningen inte spela någon roll huruvida den dömde är på fri fot eller frihetsberövad i någon form. Är frihetsberövandet emellertid av det slag som följer av vårt förslag till ny 10 §, se nedan, dvs. är den dömde häktad, omhändertagen enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § första eller tredje stycket brottsbalken eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål, ska i stället som regel den bestämmelsen tillämpas. För att kunna begära att få påbörja verkställighet ska den dömde som regel inställa sig personligen i ett häkte eller en kriminalvårdsanstalt. Det innebär att om den dömde är frihetsberövad han eller hon kan behöva ansvariga myndigheters hjälp med att inställa sig i ett häkte eller en anstalt. Att straffet får verkställas innebär att Kriminalvården för att kunna tillmötesgå den dömdes begäran på sedvanligt sätt måste kunna kontrollera att fängelsestraffet t.ex. är verkställbart och att det finns tid kvar att avtjäna. Har den dömde inte med sig några verkställighetshandlingar när han eller hon inställer sig får Kriminalvården försöka kontrollera uppgifterna på annat sätt, t.ex. genom kontroll i kriminalvårdsregistret och genom att rekvirera domen eller beslutet från den aktuella domstolen. Går inte det kan den dömdes begäran inte tillmötesgå. Om däremot allt visar sig vara i ordning och den dömde har tid kvar att avtjäna innebär bestämmelsen att Kriminalvården därmed är skyldig att ta emot den dömde. Det ska dock stå Kriminalvården fritt att beroende på beläggningssituationen eller den dömdes personliga omständigheter flytta eller omplacera den dömde. Den dömde ska anses ha påbörjat verkställigheten i och med att han eller hon tas in i häktet eller kriminalvårdsanstalten, se avsnitt 9.6.2.

Dömda på fri fot*Det nuvarande systemet med föreläggande om inställelse behålls*

Som framgått ska den dömde om han eller hon är på fri fot när fängelsestraffet får verkställas föreläggas att senast en viss dag inställa sig i den anstalt där straffet ska verkställas. Det har under

vårt arbete inte framkommit något som ger anledning att ifrågasätta regelverket på denna punkt. Enligt vår bedömning bör föreläggande vara den åtgärd som i första hand ska användas för att bringa straffet i verkställighet när den dömde är på fri fot. Likaså anser vi att Kriminalvården även i fortsättningen bör ges möjlighet att begära polisens hjälp med förpassning av den dömde till anstalt. En sådan begäran bör liksom i dag kunna ske om den dömde inte följer eller inte kan nås av ett föreläggande om inställelse eller om det finns en risk för det. Det innebär att kraven för att kunna vända sig till polisen är relativt lågt ställda. Som regel bör Kriminalvården kunna vända sig till polisen när en intagen inte har hämtat ut ett föreläggande om inställelse och ytterligare kontaktuppgifter saknas. Vidare bör det även i fortsättningen finnas en möjlighet för polisen att förelägga den dömde att själv inställa sig vid kriminalvårdsanstalten i stället för att förpassa honom eller henne. En förutsättning bör dock vara att så bedöms kunna ske utan fara för att den dömde undandrar sig verkställigheten av straffet.

Om den dömde har lämnat en nöjdförklaring innebär det att domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff genom nöjdförklaringen har fått laga kraft mot den dömde, se avsnitt 7.6.2. Därmed leder nöjdförklaringen till att fängelsestraffet blir verkställbart. Det innebär dock inte att domen omedelbart ska verkställas och att den dömde omedelbart måste börja avtjäna straffet i anstalt efter en nöjdförklaring. En annan sak är att en dömd som väljer att nöjdförklara sig i de allra flesta fall gör det just för att han eller hon vill kunna börja avtjäna straffet innan tiden för att överklaga har gått ut. Som framgått har den dömde rätt att påbörja verkställigheten om han eller hon begär det och straffet får verkställas. Även om grunden för att bringa fängelsestraffet i verkställighet i de nu angivna fallen således blir en annan torde skillnaden i praktiken bli liten. En dömd som har lämnat en nöjdförklaring ska på sedvanligt sätt föreläggas inställelse om han eller hon inte själv begär att få börja avtjäna straffet i samband med nöjdförklaringen.

Anstånd med verkställigheten i vissa fall

Enligt vår bedömning bör det även i fortsättningen vara möjligt för Kriminalvården att avvakta med att utfärda ett föreläggande om inställelse under en tid om högst sex månader för domar eller beslut på fängelse i högst tre månader om syftet är att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna eller om det sker i avvaktan på regeringens beslut i ett nådeärende. Vi anser dessutom att så bör vara möjligt i avvaktan på ett ställningstagande om överförande av verkställighet av en svensk dom eller ett svenskt beslut på fängelse till ett annat land. Skälet till det är att Kriminalvården i ett sådant fall annars samtidigt måste förelägga den dömda att senast viss dag inställa sig i kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet. Det innebär att en tillämpning alltså kan komma i fråga även innan en framställning om överförande av verkställighet enligt t.ex. lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. och lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom gjorts eller ett beslut om erkännande och verkställighet enligt lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen fattats.

Enligt nuvarande ordning återfinns bestämmelserna om anstånd i strafftidsförordningen. Med hänsyn till frågans karaktär samt till den parallell som kan dras till uppskovsbestämmelsen anser emellertid vi att nämnda möjlighet för Kriminalvården att i vissa fall kunna avvakta med att utfärda ett föreläggande i fortsättningen bör regleras i lag. Således föreslår vi att det i en särskild bestämmelse ska föreskrivas att Kriminalvården får avvakta med att utfärda ett föreläggande under en tid om högst sex månader (1) för domar eller beslut på fängelse i högst tre månader om syftet är att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna, (2) i avvaktan på ett ställningstagande om överförande av verkställighet av en svensk dom eller ett svenskt beslut på fängelse till ett annat land, eller (3) i avvaktan på regeringens beslut i ett ärende om nåd. Anståndstiden bör räknas från och med den dag som domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff får verkställas. Den frågan bör lämpligen regleras på förordningsnivå.

Dömda som är frihetsberövade

Om den dömden är häktad, omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål när domen eller beslutet får verkställas, ska enligt nuvarande ordning domen eller beslutet omedelbart befordras till verkställighet. Enligt vår bedömning finns det inget i sak att invända mot en sådan ordning. Det kan emellertid övervägas om det finns anledning att utvidga bestämmelsen till att omfatta även någon annan form av frihetsberövande som t.ex. anhållande. Enligt vår mening saknas emellertid tillräckliga skäl för en sådan förändring. Det kan också tilläggas att det kommer att vara möjligt även för en dömd som t.ex. gripits eller anhållits misstänkt för nya brott att i samband med det, om han eller hon så önskar, få påbörja verkställigheten av ett tidigare verkställbart fängelsestraff. Däremot anser vi att bestämmelsen förutom sådant omhändertagande som avses i 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken bör omfatta även omhändertagande som avses i 26 kap. 22 § eller i 28 kap. 11 § första stycket brottsbalken, dvs. som sker i avvaktan på att t.ex. frågan om förverkande av villkorligt medgiven frihet på grund av misskötsamhet ska prövas eller frågan om undanröjande av en skyddstillsyn ska prövas.

Vi föreslår således att är den dömden häktad, omhändertagen enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § första eller tredje stycket brottsbalken eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål när fängelsestraffet får verkställas, ska verkställigheten påbörjas omedelbart där han eller hon förvaras. Det innebär t.ex. att om en domstol beslutat att en dömd ska kvarbli i häkte till dess domen beträffande fängelsestraffet får laga kraft eller straffet dessförinnan får verkställas, så ska verkställigheten anses påbörjad i samma stund som domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraffet får laga kraft mot den dömden. Bestämmelsen ska emellertid inte enbart tillämpas på det fallet att den dömden är häktad eller omhändertagen i samma mål som fängelsestraffet har meddelats utan även det fallet att den dömden är häktad eller omhändertagen i ett annat mål än det i vilket fängelsestraffet har meddelats ska omfattas. Beträffande det senare fallet ska det för tillämpningen inte spela någon roll i vilken ordning de olika åtgärderna förekommer till verkställighet. Således ska även det fallet omfattas att

det beträffande någon som häktas eller omhändertas redan föreligger ett verkställbart fängelsestraff i ett annat mål.

En särskild fråga i sammanhanget rör tillämpningen av bestämmelsen i förhållande till sådana fall där domstolen i samband med en dom på fängelse enligt 28 kap. 3 § tredje stycket brottsbalken beslutar om omedelbar verkställighet samtidigt som häktningen hävs. Enligt vår bedömning ska bestämmelsen i dessa fall tillämpas på samma sätt som i t.ex. sådana fall där den dömden på grund av domstols förordnande ska kvarbli i häkte till dess att domen får laga kraft eller straffet dessförinnan får verkställas. I båda dessa typer av fall är den dömden att anse som "häktad" när fängelsestraffet får verkställas, varför verkställighet ska påbörjas omedelbart där den dömden förvaras. I det ena fallet ersätts häktningsbeslutet med ett verkställbart fängelsestraff t.ex. därför att överklagandetiden passerats, medan det i det andra fallet ersätts med ett verkställbart fängelsestraff på grund av ett förordnande om omedelbar verkställighet. Om det däremot förhåller sig på det sättet att den dömden är på fri fot när domstolen i samband med en dom på fängelse enligt 28 kap. 3 § tredje stycket brottsbalken beslutar om omedelbar verkställighet blir saken en annan. I ett sådant fall ska i stället det ordinära förfarandet med föreläggande tillämpas.

Den som dömts till fängelse ska för verkställighet tas in i kriminalvårdsanstalt om inte något annat är särskilt föreskrivet (26 kap. 5 § brottsbalken). Som framgått ska verkställigheten påbörjas omedelbart där den dömden förvaras. Det innebär att om inte den dömden redan förvaras i kriminalvårdsanstalt när verkställigheten påbörjas och inte heller samtidigt är häktad eller omhändertagen i annat mål, ska den dömden överföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet. Undantaget för den som samtidigt är häktad eller omhändertagen i annat mål och inte redan förvaras i kriminalvårdsanstalt bygger på att det normalt inte finns anledning att påbörja en utredning om anstaltsplacering, eftersom förutsättningarna för placeringen är beroende av utgången i den pågående domstolsprocessen. Mot den bakgrunden föreslår vi en bestämmelse om att den dömden ska överföras till en kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet om han eller hon inte förvaras i anstalt och inte heller är häktad eller omhändertagen i annat mål när verkställigheten påbörjas.

6.5.4 Placering i häkte

Våra förslag: En dömd som ska överföras eller förpassas till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelsestraff får i anslutning till det placeras i häkte

1. i avvaktan på anstaltsplacering, eller
2. om det behövs med hänsyn till transportförhållandena.
Den dömden får i sådant fall tillfälligt placeras i polisarrest.
En placering i häkte får inte pågå längre tid än nödvändigt och inte längre än sju dagar, om det inte finns särskilda skäl för en längre tid. Även om det finns särskilda skäl får placeringen inte pågå längre tid än trettio dagar.

En motsvarande bestämmelse införs i fängelselagen för omplaceringsfallen.

Skälen för förslagen

Behovet av en mer ändamålsenlig reglering

Kriminalvårdens uppgift, att i anstalt upprätthålla ordningen och säkerheten, har förändrats och blivit mer komplicerad de senaste årtiondena. Andelen intagna med långa strafftider, inte minst antalet livstidsdömda, liksom andelen intagna med narkotikamissbruk och intagna med olika former av psykisk ohälsa har ökat. Kriminella gängbildningar har blivit vanligare och den internationella och organiserade brottsligheten har fått en mer framträdande roll. Uppmärksammade rymningar från anstalter med hög säkerhet under år 2004 har också visat att Kriminalvården måste kunna möta risken för omfattande fritagningsförsök och andra sabotageliknande angrepp. Det finns en växande grupp av intagna – inte sällan med medlemskap i kriminella gängbildningar eller annars med kopplingar till den organiserade och gränsöverskridande brottsligheten – som utgör ett avsevärt hot mot personal och medintagna. Det finns också intagna med skyddsbehov. Samtidigt finns det intagna som utgör en begränsad om ens någon risk i nu angiven mening.

Regleringen om placering i anstalt, som infördes vid tillkomsten av fängelselagen, tar sin utgångspunkt i kravet på ordning och säkerhet i anstalt.

Det som nu sagts innebär att Kriminalvårdens uppgift att placera intagna blivit mer komplicerad och tidkrävande. Som tidigare nämnts har Kriminalvården också kritiserats av såväl JO och JK på grund av att placeringar och omplaceringar dragit ut på tiden på ett sätt som inte är förenligt med det skyndsamhetskrav som kommer till uttryck i förarbetena till den nuvarande bestämmelsen i 11 § strafftidslagen.

Mot bakgrund av de ändrade förutsättningar som gäller för Kriminalvården finns det skäl att förändra de tidsramar som gäller för placering i häkte eller polisarrest i samband med placering eller omplacering av intagna. Syftet är att skapa förutsättningar för en fullgod utredning och en ändamålsenlig placering. Samtidigt måste den dömdes berättigade krav att så snart som möjligt få påbörja verkställigheten i anstalt tillgodoses.

Ökad flexibilitet i fråga om möjligheten till tillfällig placering i häkte

Strafftidslagen

Vi föreslår att det införs bestämmelser som reglerar dels under vilka förutsättningar en placering i häkte får användas, dels under hur lång tid en sådan placering får fortgå. Förslaget innebär att den som ska överföras eller förpassas till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelsestraff i anslutning till det får placeras i häkte i avvaktan på anstaltsplacering eller om det behövs med hänsyn till transportförhållandena. Bestämmelsen är huvudsak tillämplig vid inledande av verkställighet (jfr 12 och 17 §§ lagen [1994:451] om intensivövervakning med elektronisk kontroll). Placering i häkte förutsätter att den ska ske i avvaktan på anstaltsplacering eller vara nödvändig med hänsyn till transportförhållandena. Med att placeringen får ske i avvaktan på anstaltsplacering ska förstås den faktiska placeringen. Det innebär att placeringen får bestå på den grunden även sedan placeringsbeslutet har meddelats. Den dömden får i fall som nu sägs tillfälligt placeras i polisarrest. Placering i polisarrest är en lösning som endast bör användas tillfälligt och aldrig under någon längre tid. En särskild bestämmelse om placering i arrest, som en tillfällig placering, förs in i lagen.

Vad därefter gäller tidsaspekten, dvs. hur länge en placering i häkte bör få pågå, anser vi att regelverket ska präglas av ett krav på skyndsamhet. Vi har av såväl legalitets- som rättssäkerhetsskäl stannat för en lösning som tydligt anger de tidsgränser som ska gälla i fråga om hur länge en sådan placering bör få fortgå. En placering får inte pågå längre tid än nödvändigt och inte längre än sju dagar. I vissa situationer kan dock en längre tid krävas för att åstadkomma en ändamålsenlig placering. Mot den bakgrunden föreslås att placeringen får fortgå längre tid om det finns särskilda skäl, dock aldrig längre än trettio dagar. Särskilda skäl kan t.ex. föreligga när det med hänsyn till ordning och säkerhet av olika skäl kan vara både tidskrävande och svårt att hitta en ändamålsenlig placering. Frågan om vad som bör krävas för att särskilda skäl ska anses föreligga får grunda sig på en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. Bestämmelsen bör tillämpas restriktivt.

Fängelselagen

När det således gäller möjligheten till tillfällig placering i häkte i s.k. omplaceringsfall föreslår vi bestämmelser som motsvarar strafftidslagens reglering. Det torde framför allt vara i akuta omplacerings-situationer som det i avvaktan på en annan anstaltsplacering kan finnas behov av placering i häkte, t.ex. vid ordningsstörningar eller risk för rymning eller fritagning. Utgångspunkten i dessa fall bör dock alltjämt vara att anstalten i första hand ska försöka hantera frågan på plats t.ex. genom inre differentiering eller avskildhetsplacering, eller alternativt, om det är möjligt, genom omplacering direkt till en annan anstalt. Det är således först när sådana åtgärder inte är möjliga att vidta som placering i häkte bör kunna tillgripas. Vid en planerad omplacering, som finns i den dömdes verkställighetsplan, bör sådan placering inte krävas. Även för dessa fall kan emellertid ett behov av placering i häkte kunna aktualiseras med hänsyn till transporten av den intagne. Eftersom frågan nära anknyter till frågan om placering anser vi att bestämmelserna lämpligen bör placeras i 2 kap. fängelselagen.

Kriminalvårdens ställningstagande i en fråga om placering i häkte eller polisarrest bör komma till uttryck i ett skriftligt beslut som den intagne har möjlighet att överklaga.

6.5.5 Skärpt straff i högre rätt

Vårt förslag: Om verkställigheten av ett fängelsestraff pågår när hovrätten skärper fängelsestraffet, ska hovrättens dom eller beslut gälla omedelbart trots att domen eller beslutet inte fått laga kraft mot den dömd.

Om det finns särskilda skäl får hovrätten, eller om hovrättens dom eller beslut har överklagats, Högsta domstolen, besluta att hovrättens dom eller beslut tills vidare inte får verkställas.

Bestämmelsen införs i brottsbalken.

Skälen för förslaget: På samma sätt som i dag bör det finnas en bestämmelse som anger hur länge verkställigheten enligt en tidigare dom eller ett tidigare beslut ska fortgå om fängelsestraffet skärps i högre rätt. Den situation som avses gäller en dömd som, sedan en dom eller ett beslut blivit verkställbart, har påbörjat verkställigheten i kriminalvårdsanstalt när hovrätten, efter överklagande av åklagaren eller målsäganden, skärper fängelsestraffet. Enligt nuvarande bestämmelse ska verkställigheten av tingsrättens dom eller beslut i ett sådant fall fortsätta även om hovrätten skärper straffet. Verktällighet ska enligt bestämmelsen fortsätta till dess den dömd avger nöjdförklaring i fråga om det nya avgörandet eller detta på annan grund får verkställas.

Även om den nuvarande bestämmelsen har goda skäl för sig anser vi som en mer ändamålsenlig ordning att ett skärpt hovrättsavgörande blir direkt verkställbart mot den som redan verkställer straff enligt tingsrättens dom eller beslut. Med en sådan ordning kommer det inte att uppkomma avbrott i verkställigheten mellan tingsrättens och hovrättens avgörande. Enligt den nuvarande ordningen kan nämligen avbrott uppkomma om hovrätten skärper en tingsrätts dom eller beslut som den dömd verkställt klart innan även hovrättens dom eller beslut har fått laga kraft mot den dömd. Om hovrätten i en sådan situation inte uppmärksammar frågan om häktning av den dömd fram till den tidpunkt då även hovrättens avgörande blir verkställbart, skulle den dömd, om han inte häktas, försättas på fri fot så snart straffet enligt tingsrättens dom eller beslut var verkställt.

Således föreslår vi att om verkställigheten av ett fängelsestraff pågår när hovrätten skärper fängelsestraffet, ska hovrättens dom eller beslut gälla omedelbart trots att domen eller beslutet inte fått laga kraft mot den dömd. För att undvika att risk för orimliga resultat i enskilda fall uppstår bör det införas en möjlighet för hovrätten, eller om hovrättens dom eller beslut överklagats, Högsta domstolen, att om det finns särskilda skäl besluta att hovrättens dom eller beslut tills vidare inte får verkställas. Bestämmelsen bör lämpligen placeras i 26 kap. brottsbalken.

I det fallet straffet sänks eller fastställs i hovrätten behövs inte någon sådan reglering. Enligt processrättsliga grunder får en dömd i en sådan situation anses förhindrad att överklaga domen eller beslutet till högre rätt. Det innebär att den nya domen eller det nya beslutet därmed genast får laga kraft mot den dömd. Utgångspunkten i dessa fall är att verkställigheten fortsätter med den nya domen eller det nya beslutet som grund.

6.5.6 Intagna som avvikit

Vårt förslag: Påträffas en intagen som avvikit ska han eller hon återföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av fängelsestraffet. Polismyndigheten ska förpassa den intagne till häkte eller anstalt.

Bestämmelserna om möjligheter till tillfällig placering i häkte i samband med omplacering ska i delar gälla också beträffande den som ska återföras till den kriminalvårdsanstalt från vilken han eller hon avvek.

Bestämmelsen införs i fängelselagen.

Skälen för förslaget: Vår utgångspunkt är att strafftidslagen ska reglera inledande av verkställighet och beräkning av strafftid. Enligt vår bedömning finns det mot denna bakgrund anledning att placera den nuvarande bestämmelsen om förpassning av en intagen som efter att ha avvikit ska återföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet i fängelselagen. Regleringen föreslås placeras i 15 kap. om övriga bestämmelser. Om en intagen som avvikit påträffas ska han eller hon återföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av fängelsestraffet. Polismyndigheten ska förpassa den

intagne till häkte eller anstalt. Det innebär för det fall den intagne när han eller hon påträffas inte ska återföras till den anstalt han eller hon avvek ifrån utan i stället omplaceras, att den intagne tillfälligt kan placeras i häkte i avvaktan på anstaltsplacering eller om det behövs med hänsyn till transportförhållandena. Då det även får anses finnas ett behov av en motsvarande möjlighet till placering i häkte beträffande de fall där den som avvikit ska återföras till den anstalt från vilken han eller hon avvek, föreslår vi därför att bestämmelserna om tillfällig placering i delar ska gälla också för dessa fall.

7 Nöjdförklaring

7.1 Inledning

Vårt uppdrag i denna del är att överväga vilka ändringar i regelverket som behöver göras när det gäller nöjdförklaring. I direktiven anges särskilt att vi ska analysera om det finns ett behov av att utöka möjligheten att avge nöjdförklaring eller på annat sätt förändra regelverket. Vi ska också i övrigt ta ställning till vilka formkrav som bör gälla för att åstadkomma ett effektivt, ändamålsenligt och rättsäkert förfarande. Vidare ska vi överväga om Rättsmedicinalverkets befogenhet att ta emot en nöjdförklaring bör flyttas över till Kriminalvården.

7.2 Nuvarande bestämmelser

Bestämmelser om nöjdförklaring finns förutom i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. (strafftidslagen) och förordningen (1974:286) om beräkning av strafftid m.m. (strafftidsförordningen) även i brottsbalken, förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder, lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård och i utlänningslagen (2005:716). Även i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder och lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder finns bestämmelser om nöjdförklaring. En beskrivning av regelverket lämnas i det följande.

Nöjdförklaring enligt strafftidslagen

I strafftidslagen återfinns bestämmelserna om nöjdförklaring i 3–8 §§. Bestämmelserna har sedan strafftidslagen infördes varit i princip oförändrade. De ändringar som har gjorts har i huvudsak avsett följdändringar. Kompletterande föreskrifter på området finns i 2 och 3 §§ strafftidsförordningen. Även Kriminalvården har meddelat föreskrifter och allmänna råd på området (KVFS 2011:3 FARK DomB).

Som tidigare redovisats får en dom på fängelse även verkställas om den dömden lämnar en nöjdförklaring (3 §). En nöjdförklaring innebär att den dömden avstår från att överklaga domen när det gäller den utdömda påföljden och medger att den får verkställas. Det innebär att den dömden därmed inte längre har rätt att överklaga domen vare sig i fråga om att han ska dömas för den åtalade gärningen (skuldfrågan inbegripet brottsrubriceringen) eller i fråga om hur påföljden för gärningen ska bestämmas (jfr NJA 1970 s. 436 och NJA 2005 s. 291). Däremot hindrar inte en nöjdförklaring den dömden från att överklaga domen i andra delar än när det gäller skuld eller påföljd, t.ex. i fråga om utvisning, förverkande av egendom och företagsbot.

En nöjdförklaring kan endast lämnas före överklagandetidens utgång, inbegripet den tid under vilken anslutningsöverklagande enligt 51 kap. 2 § rättegångsbalken kan ske (prop. 1964:76 s. 21). Det innebär att en nöjdförklaring som avges efter den tiden saknar verkan som nöjdförklaring (NJA 1988 C 109). Om den som har överklagat en dom vill att påföljden ska kunna börja verkställas får han eller hon om överklagandetiden gått ut, återkalla överklagandet.

De närmare förutsättningarna för att få avge nöjdförklaring finns i 4–6 §§.

Enligt 4 § första stycket får den som är häktad i målet eller i ett annat mål avge nöjdförklaring inför chefen för det häkte där han eller hon är intagen eller, om han eller hon är intagen i kriminalvårdsanstalt, inför chefen för anstalten eller inför någon annan tjänsteman där som har förordnats att ta emot sådan förklaring. Om den häktade är intagen på en rättspsykiatrisk undersökningsenhet får han eller hon avge nöjdförklaring inför chefsöverläkaren, verksamhetschefen eller inför annan tjänsteman som någon av dem har förordnat. Den som får ta emot en nöjdförklaring ska så snart det kan ske erinra den dömden om dennes rätt att avge nöjdför-

klaring och upplysa den dömde om när och hur det kan ske. Vidare ska den som tar emot en nöjdförklaring också, den första dagen när nöjdförklaring får lämnas, höra om den dömde vill lämna en sådan förklaring (4 § tredje stycket). För att en nöjdförklaring ska bli giltig krävs därutöver att den som tar emot förklaringen har tillgång till domen eller ett domsbevis samt att den dömde haft betänketid till andra dagen efter den då domen avkunnades för honom eller henne vid rätten eller på annat sätt delgavs honom eller henne. Den dömde ska dessutom om möjligt beredas tillfälle att under betänketiden samråda med sin försvarare (4 § andra stycket). Vad som nu sagts gäller också den som är omhändertagen efter beslut om undanröjande av skyddstillsyn eller intagen i kriminalvårdsanstalt (5 §).

Nöjdförklaring av den som är på fri fot får avges inför chefen för en kriminalvårdsanstalt eller ett häkte eller någon annan tjänsteman där som har förordnats att ta emot sådan förklaring eller inför Polismyndigheten (6 § första stycket). En sådan förklaring får avges endast om den dömde överlämnar ett exemplar av domen eller ett domsbevis till den som ska ta emot förklaringen (6 § andra stycket). Någon betänketid krävs dock inte i dessa fall, jfr ovan.

I 7 § finns vissa gemensamma bestämmelser om nöjdförklaring. Således krävs enligt dessa att ett vittne är närvarande när nöjdförklaring avges. Vidare ska den som tar emot förklaringen göra en anteckning om den på domen eller domsbeviset som ska skrivas under av såväl den som tar emot förklaringen som den dömde och vittnet.

Enligt 8 § får en nöjdförklaring inte tas tillbaka. En annan verkan av en nöjdförklaring är att om den dömde har överklagat domen innan nöjdförklaringen lämnats ska överklagandet när det gäller påföljden genom förklaringen anses återkallad. Vidare anses enligt praxis en nöjdförklaring medföra att domen eller beslutet i den del som avser påföljden, genom förklaringen får laga kraft mot den dömde (NJA 1983 s. 817).

Strafftidsförordningen

I strafftidsförordningen ges kompletterande bestämmelser för den som tar emot nöjdförklaringar. En myndighet eller någon annan som får ta emot nöjdförklaringar ska enligt anvisningar som Kriminalvården meddelar föra särskilda anteckningar över sådana förklaringar samt över sådana åtgärder som avser erinringar och upplysningar enligt 4 § tredje stycket strafftidslagen (2 § första stycket). Nöjdförklaringar avseende slutet ungdomsvård ska, med undantag för när en sådan förklaring tas emot av en tjänsteman vid ett särskilt ungdomshem, skickas till Statens institutionsstyrelse (2 § andra och tredje stycket). Den som tagit emot en nöjdförklaring ska omedelbart sända underrättelse om detta till den domstol som meddelat domen eller i visst fall åklagaren (3 §).

I strafftidsförordningen ges även bestämmelser om skyldighet för den som tar emot en dom eller ett domsbevis angående den som är häktad eller på annan grund intagen i kriminalvårdsanstalt att genast bevisligen ge den dömde del därav (9 §).

Nöjdförklaring enligt brottsbalken

Nöjdförklaring som avser villkorlig dom är särskilt reglerad i 38 kap. 1 § brottsbalken och i 1 kap. 1 § förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder.

Enligt 38 kap. 1 § första stycket får den som har dömts till villkorlig dom före överklagandetidens utgång lämna förklaring att han är nöjd med domen när det gäller den utdömda påföljden (nöjdförklaring). Förklaringen omfattar den påföljd som dömts ut och en eventuell föreskrift som har meddelats i domen även om det senare inte uttryckligen framgår av lagtexten. Har böter dömts ut enligt 27 kap. 2 § ska förklaringen för att vara giltig även avse dessa. En nöjdförklaring hindrar inte den dömde från att överklaga annat än i fråga om skuld (inbegripet brottsrubriceringen) eller påföljd (jfr NJA 1970 s. 436).

Nöjdförklaring som avser villkorlig dom ska lämnas i den ordning som regeringen föreskriver (38 kap. 1 § första stycket). Sådana föreskrifter har meddelats i 1 kap. 1 § förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder. Enligt vad som där sägs får nöjdförklaring lämnas inför den domstol som har meddelat domen eller

inför Kriminalvården. Förklaring inför någon annan domstol än den som har meddelat domen får lämnas endast om domen eller ett domsbevis finns att tillgå för den som tar emot förklaringen. Vidare ska den dömda upplysas om innebörden av förklaringen innan den lämnas. Av bestämmelsen följer också att en anteckning om nöjdförklaringen ska göras i protokollet eller på annat sätt tas in i akten i målet. Lämnas förklaringen inför Kriminalvården ska den som tar emot förklaringen genast underrätta domstolen om förklaringen.

Av 38 kap. 1 § andra stycket följer vidare att en nöjdförklaring som lämnats i föreskriven ordning inte får tas tillbaka. Har den dömda överklagat domen innan nöjdförklaringen lämnats ska talan när det gäller påföljden för brottet anses återkallad genom förklaringen.

Nöjdförklaring enligt lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård

Nöjdförklaring av den som dömts till sluten ungdomsvård regleras i 6–8 §§ lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård. Bestämmelserna har utformats med strafftidslagens bestämmelser om nöjdförklaring som förebild. Regelverket överensstämmer därför i stort med regelverket enligt strafftidslagen.

Enligt 6 § första stycket får verkställighet inledas omedelbart om den dömda före överklagandetidens utgång förklarar att han eller hon avstår från att överklaga domen när det gäller påföljden och medger att den får verkställas (nöjdförklaring).

Frågan om vem som är behörig att ta emot en nöjdförklaring regleras i 6 § andra stycket. Där framgår att nöjdförklaring får lämnas inför chefen för häktet, av den som är häktad, inför den som förestår vården vid ett särskilt ungdomshem, av den som är intagen i ett sådant hem, eller inför Polismyndigheten. Nöjdförklaring får lämnas även inför annan tjänsteman vid ett häkte eller ett särskilt ungdomshem som har förordnats att ta emot en sådan förklaring (6 § tredje stycket). Om den dömda är häktad eller intagen i ett särskilt ungdomshem ska han eller hon så snart det kan ske upplysas om rätten att lämna sådan förklaring samt om när och hur det kan ske. En sådan upplysning ska lämnas av en tjänsteman som enligt bestämmelsen har rätt att ta emot en nöjdförklaring. Så snart en nöjdförklaring kan lämnas är tjänstemannen skyldig att

fråga den dömde om han eller hon vill lämna en sådan förklaring (6 § fjärde stycket). Vidare gäller att en nöjdförklaring blir giltig endast om den dömde haft betänketid till andra dagen efter den dag då domen avkunnades för eller på annat sätt delgavs honom eller henne och om den som ska ta emot förklaringen har tillgång till domen eller domsbevis. Dessutom ska den dömde ges tillfälle att under betänketiden samråda med sin försvarare (8 § första stycket).

I 7 § och 8 § andra stycket finns ytterligare bestämmelser om formerna för avgivande av nöjdförklaring samt om verkningarna av en sådan förklaring. Bestämmelserna motsvarar 7 och 8 §§ straff-tidslagen, som beskrivs ovan.

Nöjdförklaring enligt utlänningslagen

Nöjdförklaring som avser beslut om avvísning eller utvisning regleras i 15 kap. utlänningslagen (2005:716).

Enligt 15 kap. 1 § kan en utlänning som har rätt att överklaga ett beslut om avvísning eller utvisning förklara att han eller hon avstår från att överklaga beslutet eller domen i den delen (nöjdförklaring). Nöjdförklaringen innebär således att utlänningen förklarar att han eller hon avstår från att överklaga beslutet eller domen om avvísning eller utvisning. Den innebär dock inte ett medgivande att beslutet ska verkställas. Till skillnad mot vad som föreskrivs i fråga om nöjdförklaring enligt de tidigare redovisade lagarna innehåller inte bestämmelsen i 15 kap. 1 § någon uttrycklig begränsning i fråga om när i tiden en nöjdförklaring kan avges.

I 15 kap. 2 § finns bestämmelser om vilken myndighet eller domstol som är behörig att ta emot en nöjdförklaring och vad som i övrigt krävs för att nöjdförklaringen ska bli giltig. Där sägs att nöjdförklaring får avges inför den myndighet eller domstol som har meddelat beslutet eller domen. Nöjdförklaring får också avges inför Polismyndigheten eller chefen för en kriminalvårdsanstalt eller chefen för ett häkte eller någon annan tjänsteman där som har förordnats att ta emot en sådan förklaring. Om nöjdförklaring avges inför en annan myndighet eller domstol än den som har meddelat beslutet eller domen är närvaro av vittne obligatorisk. Myndigheten eller domstolen ska också ha tillgång till beslutet eller domen,

antingen i form av en utskrift eller ett bevis om vad avgörandet innehåller.

Enligt 15 kap. 3 § får en nöjdförklaring inte tas tillbaka. Om utlänningen har överklagat beslutet eller domen när nöjdförklaringen avges, ska utlänningen vidare genom förklaringen anses ha tagit tillbaka sitt överklagande. Om utlänningen har ansökt om uppehållstillstånd, arbetstillstånd, statusförklaring, resedokument eller främlingspass, ska utlänningen genom förklaringen anses ha tagit tillbaka sin ansökan.

Nöjdförklaring enligt arresteringsorderlagarna

Nöjdförklaring som avser beslut om överlämnande från Sverige enligt en europeisk eller nordisk arresteringsorder finns i 6 kap. 4 § lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder respektive i 5 kap. 3 § lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder. Bestämmelserna innebär att den som ska överlämnas kan påskynda verkställigheten genom att nöjdförklara sig. Genom en hänvisning i lagarna till strafftidslagen framgår att nöjdförklaring ska avges enligt reglerna i 4 och 6–8 §§ strafftidslagen (se ovan om den närmare innebörden av dessa bestämmelser).

7.3 Rättspraxis

Högsta domstolen har i ett flertal rättsfall behandlat frågor om en nöjdförklaring har varit bindande.

NJA 1975 s. 28

Tingsrätten dömde den 10 oktober 1974 den franske medborgaren Ah Jean Ben A (Ben A) för rån till ett års fängelse och förvisade honom ur riket. Sedan Ben A enligt handling den 14 oktober 1974 förklarat sig avstå från talan mot domen vad gällde den utdömda påföljden, fullföljde han talan beträffande förvisningen. I en ansökan om återställande av försutten tid för att fullfölja domen i övrigt gjorde Ben A gällande att han, som talade enbart franska, inte hade förstått innebörden av den av honom undertecknade

nöjdförklaringen. Ben A, vars avsikt hade varit att klaga på domen i sin helhet, hade därigenom gjort rättsförlust.

Enligt Högsta domstolen framgick bl.a. följande av utredningen. Ben A hade före nöjdförklaringens avgivande sökt kontakt med sin offentlige försvarare, som dock var bortrest. Ben A hade inte, som enligt anvisningarna borde ha skett, fått läsa någon på franska avfattad skrivelse rörande nöjdförklaring. Den fängvårdsinspektör som mottog nöjdförklaringen hade i stället muntligen upplyst Ben A om innebörden av nöjdförklaringen. Vad inspektören hade yttrat hade översatts för Ben A av en person utan dokumenterad kompetens för tolkarbete. Med hänsyn till det och då utredningen inte otvetydigt visade att Ben A ändå hade förstått innebörden av nöjdförklaringen, ansåg Högsta domstolen att den inte kunde anses bindande för Ben A. På grund av bl.a. det ansågs Ben A ha haft laga förfall för sin underlåtenhet att fullfölja talan mot tingsrättens dom, varför hans ansökan skulle bifallas.

NJA 1981 s. 433

I detta mål dömde tingsrätten den 3 oktober 1980 den finländske medborgaren Kari S för rån m.m. till fängelse ett år och 11 månader. Kari S avgav den 5 oktober 1980 nöjdförklaring avseende domen. I en vadeinlaga som kom in till hovrätten den 22 oktober 1980 yrkade Kari bl.a. straffnedsättning. Han yrkade vidare under åberopande av att han inte hade förstått innebörden av nöjdförklaringen att hovrätten skulle ogiltigförklara den. Han gjorde i det sammanhanget gällande att han hade ytterst begränsade kunskaper i svenska språket, att han behärskade endast enstaka ord och vardagliga fraser samt att tolk hade tillkallats vid delgivningen av domen men inte vid nöjdförklaringen.

Hovrätten avvisade med stöd av 51 kap. 6 § rättegångsbalken Kari S:s vadetalan. Enligt hovrätten hade nöjdförklaringen avgivits i föreskriven ordning. Vidare menade hovrätten att Kari S som tidigare avgivit sådan förklaring måste anses ha förstått innebörden av den. Med hänsyn till det och då en nöjdförklaring inte kunde återtas ägde Kari S inte rätt att föra talan mot domen när det gällde den utdömda påföljden.

Högsta domstolen, som gjorde en annan bedömning, undanröjde hovrättens beslut att avvisa Kari S:s vadetalan. Enligt dom-

stolen var Kari S:s kunskaper i svenska språket bristfälliga. Vidare biträdde han av tolk både vid tingsrättens huvudförhandling i målet och då han senare delgavs tingsrättens dom. Vid nöjdförklaringens avgivande hade han däremot inte tillgång till tolk och fick inte heller läsa någon på hans språk avfattad framställning om vad en nöjdförklaring innebar. Vid dessa förhållanden och då utredningen inte otvetydigt visade att Kari S ändå hade förstått innebörden av nöjdförklaringen kunde den inte anses vara bindande för honom.

NJA 1985 s. 864

I en dom meddelad den 11 oktober 1985 dömde tingsrätten Lars A för bl.a. stöld och häleri till fängelse sex månader. Angående ett åtal för stöld i en slöjdaffär, alternativt häleri (åtalspunkt 1 bilaga 3 till tingsrättens dom) fann tingsrätten att åtalet för stöld skulle ogillas men att det alternativa åtalet för häleri skulle bifallas. Lars A, som hade börjat verkställa ett honom tidigare utdömt fängelsestraff, avgav den 13 oktober 1985 nöjdförklaring beträffande domen. Lars A överklagade därefter tingsrättens dom och yrkade bl.a. att hovrätten skulle frikänna honom från ansvar för häleri enligt åtalspunkt 1 bilaga 3. Han yrkade vidare att hovrätten skulle undanröja nöjdförklaringen. Lars A gjorde i det sammanhanget gällande att han – som vid avgivandet av nöjdförklaringen endast haft tillgång till domslutet – missförstått domslutets innehåll på så sätt att han trott att åtalet för stöld, alternativt häleri (åtalspunkt 1 bilaga 3) hade ogillats i sin helhet av tingsrätten och att han aldrig skulle ha avgivit nöjdförklaringen om han förstått att han hade dömts för häleribrott i stället för stöld.

Hovrätten, som i och för sig ansåg att Lars A:s påstående om villfarelse om domslutets innebörd fick godtas, konstaterade att för att Lars A:s nöjdförklaring inte skulle anses vara bindande för honom, hans villfarelse även måste vara ursäktlig. Enligt hovrätten kunde väl domslutet bl.a. på grund av domsblankettens utformning anses i viss mån otydlig. Lars A hade dock biträtts av offentlig försvarare och han borde även själv ha varit medveten om att åtalspunkt 1 i bilaga 3 alternativt omfattade åtal för häleri. Missuppfattningen kunde därför inte anses ursäktlig, varför Lars A:s vadetalan skulle avvisas.

Högsta domstolen, som gjorde en annan bedömning, konstaterade inledningsvis följande. För att en nöjdförklaring som avgetts av någon som är intagen i kriminalvårdsanstalt ska bli gällande krävs enligt 4 § andra stycket och 5 § strafftidslagen bl.a. att den dömda haft betänketid till andra dagen efter den då domen avkunnades för honom vid rätten eller på annat sätt delgavs honom. Bestämmelsen måste förstås så att, för den händelse något avkunnande inte har skett, den dömda ska ha delgetts domen i dess helhet. Enligt domstolen framgick av utredningen att den aktuella tingsrättsdomen inte hade avkunnats och att Lars A före nöjdförklaringen inte hade fått del av mer än domens tre första sidor, en målsägandeförteckning och en fullföljdshänvisning. De formella förutsättningarna för att nöjdförklaringen skulle bli gällande hade således inte varit uppfyllda. Hovrättens beslut att avvisa Lars A:s vadetalan skulle därför undanröjas och målet på nytt tas upp av hovrätten för fortsatt handläggning.

NJA 1988 s. 518

Tingsrätten dömde den 28 juni 1988 Juoni S för bl.a. misshandel till fängelse sex månader. Därjämte förklarades villkorligt medgiven frihet förverkad. Domen upptog i anslutning därtill en anteckning om datum, domstolens namn och domsnummer för tre tidigare meddelade straffdomar mot Juoni S. Juoni S avgav nöjdförklaring den 1 juli 1988. Han ansökte därefter i augusti 1988 om återställande av försutten tid för fullföljd av talan mot domen. Till stöd för sin ansökan anförde Juoni S att han när nöjdförklaringen avgavs hade upplysts av häktesföreståndaren om att domen omfattade förutom fängelse sex månader, en förverkandetid av fyra månader 15 dagar, samt att han, om han hade fått klart för sig att också en tid av sju månader 12 dagar omfattades, i stället skulle ha överklagat domen.

Enligt Högsta domstolen framgick av handlingarna bl.a. följande. Jouni S var närvarande när domen avkunnades den 28 juni 1988. Enligt anteckning på dagboksbladet expedierades domen till parterna den 29 juni 1988. Nöjdförklaring skedde genom påskrift i en därför avsedd stämpel på ett domsbevis. Domsbeviset innehöll en anteckning om förverkad villkorligt medgiven frihet motsvarande den i domslutet. Vidare framgick av företedda kopior av domsbeviset att

det vid uppgiften ådömd brottspåföljd fängelse sex månader hade tillagts ”+ fv. vf 4 mån 15 dag–18 dag”. Också i stämpeln, liksom i en av häktesföreståndaren undertecknad nöjdförklaringsuppgift och i ett strafftidsbeslut av den 12 juli 1988 angavs, förutom påföljden, att villkorligt medgiven frihet förverkats till en tid av fyra månader 15 dagar. Först i ett nytt strafftidsbeslut den 28 juli 1988, sedan fullföljdstiden gått ut, och som enligt påskrift ersatte det tidigare strafftidsbeslutet upptogs som förverkad villkorligt medgiven frihet en tid av 11 månader 27 dagar. Enligt domstolen kunde inte det förhållandet att förverkandeförklaringen i domen avsåg mer än den i domskälen uttryckligen angivna tiden fyra månader 15 dagar anses framgå tydligt av domen. Vid domens avkunnande hade inte heller den längre förverkandetiden nämnts. Häktesföreståndarens vilseledande besked om förverkandeförklaringens innehåll ansågs därför medföra att nöjdförklaringen inte kunde anses som bindande för Jouni S. Med hänsyn till bl.a. det ansågs Jouni S ha haft laga förfall för sin underlåtenhet att i rätt tid överklaga domen, varför hans ansökan om återställande av försutten tid skulle bifallas.

7.4 Kritik mot Kriminalvården för felaktig handläggning vid nöjdförklaring

Inledning

I anslutning till en skrivning i direktiven om vikten av att formkraven när det gäller nöjdförklaring är enkla att förstå och tillämpa hänvisas till ett JO-beslut om kritik mot Kriminalvården för felaktig handläggning i samband med bl.a. nöjdförklaring (JO-beslut dnr 4547-2010). Nedan följer en redogörelse för beslutet i aktuella delar.

Beslutet

I en anmälan till JO framförde intagne E.J.Z. klagomål mot Kriminalvården angående bl.a. upptagande av nöjdförklaring. Enligt anmälan hade anstalten upptagit en nöjdförklaring utan att det

fanns lagliga förutsättningar för det. Detta hade enligt den intagne medfört bl.a. att han under viss tid varit frihetsberövad utan grund.

Genom utredningen framkom följande faktiska omständigheter. E.J.Z. var intagen i anstalt för att avtjäna ett utdömt fängelsestraff om en månad. Påföljden skulle enligt ett strafftidsbeslut vara till fullo verkställd den 11 juni 2010. Den 9 juni 2010 dömdes E.J.Z. till fängelse ett år, och enligt den domen skulle han omedelbart häktas om han frigavs från det tidigare straff han då avtjänade. E.J.Z. underrättades om utgången i målet genom att domstolen samma dag faxade ett domsbevis till anstalten. E.J.Z. fick del av domsbeviset den 10 juni 2010. E.J.Z. avgav nöjdförklaring den 11 juni 2010, dvs. samma dag som straffet om fängelse en månad var till fullo verkställt. Då anstalten så småningom konstaterade att nöjdförklaringen upptagits för tidigt, och därmed var ogiltig, avgav E.J.Z. på nytt nöjdförklaring den 22 juni 2010.

JO konstaterade inledningsvis i sin bedömning att de formella förutsättningarna för att uppta nöjdförklaringen den 11 juni 2010 inte hade varit uppfyllda. Nöjdförklaringen var således ogiltig och domen därför inte verkställbar vid den tidpunkten. JO uttalade vidare följande.

Kriminalvården har anfört att syftet med att uppta nöjdförklaringen den 11 juni 2010 var att det skulle kunna ske en sammanläggning av de båda domarna i enlighet med 25 § StidL. Det har emellertid i nu aktuell situation inte funnits förutsättningar för sådan sammanläggning, eftersom domen den 9 juni 2010 inte var verkställbar vid den tidpunkt då påföljden enligt den tidigare domen var till fullo verkställd, dvs. den 11 juni 2010. Då domen av den 9 juni 2010 inte var verkställbar vid den tidpunkt då det första fängelsestraffet var till fullo verkställt, har det enligt min uppfattning inte funnits grund för att E.J.Z. skulle vara fortsatt intagen i anstalt. E.J.Z. borde istället ha överförts till häkte i avvaktan på att domen skulle bli verkställbar. Det har därefter åvilat häktet att uppta eventuell nöjdförklaring och så småningom befordra domen till verkställighet. Även om Kriminalvården haft E.J.Z:s bästa för ögonen, och E.J.Z. i praktiken sannolikt inte lidit någon rättsförlust, har ärendet handlagts på ett formellt felaktigt sätt.

Ärendet avslutades med den kritik som låg i det ovan nämnda.

7.5 Rättsmedicinalverkets synpunkter på regelverket

Rättsmedicinalverket (RMV) har i ett tidigare lagstiftningsärende rörande förslag till ändringar i strafftidslagen (Ju2012/8024/L5) framfört förslag om att myndighetens befogenhet att uppta nöjdförklaring bör flyttas över till Kriminalvården. RMV har som bakgrund till förslaget framfört i huvudsak följande.

Sedan vissa ändringar i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning genomfördes 1995 har vistelsetiderna på de rättspsykiatriska undersökningsenheterna för häktade rättspsykiatriskt undersökta väsentligen minskat och uppgår numera i genomsnitt till cirka 24 dagar. Före 1995 då vistelsetiderna kunde vara betydligt längre var sannolikheten möjligen större att ärenden om nöjdförklaring kunde uppkomma. Någon egentlig kartläggning av antalet nöjdförklaringsärenden inom den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten har visserligen inte gjorts, men enligt RMV har såvitt känt inget sådant ärende varit aktuellt vid någon undersökningsenhet efter 1995. Mot den bakgrunden menar RMV att utgångspunkten för den aktuella kategorin i stället bör vara att de även under vistelsen på undersökningsenheterna är administrativt och verkställighetsmässigt knutna till avsändande häkte. Enligt RMV ställer det sannolikt mycket låga antalet ärenden av denna typ oproportionerligt stora krav på kompetensupprätthållande, kompetensutveckling och administrativ hantering för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten.

7.6 Överväganden och förslag

7.6.1 Möjligheten att lämna nöjdförklaring utökas

Våra förslag: En dömd får förklara att han eller hon avstår från att överklaga en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff (nöjdförklaring).

Innan en nöjdförklaring lämnas ska den som tar emot förklaringen ha upplyst den som vill lämna förklaringen om innebörden och verkan av en nöjdförklaring.

I förordning bör meddelas föreskrifter om nöjdförklaring. Sådana föreskrifter föreslås bl.a. omfatta följande:

- inför vilken myndighet en nöjdförklaring får lämnas,
- erinringar och upplysningar om möjligheten att lämna nöjdförklaring och när och hur det kan ske,
- i vilka fall tillgång till dom eller beslut eller bevis om vad avgörandet innehåller ska förutsättas, samt
- underrättelser och dokumentation.

Till följd av de ändrade reglerna krävs ändringar i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder och lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder.

Skälen för förslagen

Utökade möjligheter till nöjdförklaring

En nöjdförklaring är en ensidig viljeyttring som avges av den dömde. Syftet med nöjdförklaring är att ge den dömde en möjlighet att om han eller hon vill få påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff redan innan en dom eller ett beslut fått laga kraft. Förklaringen ger den dömde möjlighet att påverka sin situation och att snabbt påbörja verkställighet i anstalt. Skälen för en dömd att vilja nöjdförklara sig kan vara flera. Ett skäl är att den dömde i stället för att vistas på häktet vill komma till en anstalt. Många upplever vistelsen i häkte som mycket svår och generellt ger anstaltstiden större möjligheter till deltagande i programverksamhet, behandling, samvaro med andra, fysisk aktivitet och annan fritidssysselsättning. Ett annat skäl kan vara att den dömde vill uppnå sammanläggnings-effekter om han eller hon har flera verkställbara domar eller beslut. Även i andra fall kan det ligga i den dömdes intresse att få påbörja verkställigheten innan domen eller beslutet fått laga kraft.

Som regelverket är utformat i dag är möjligheten för en dömd att lämna nöjdförklaring begränsad till tiden fram till dess att överklagandetiden, inkluderat tiden för anslutningsöverklagande, går ut. Det innebär att om en dömd har överklagat, självständigt eller anslutningsvis, men sedan ångrar sig och vill börja avtjäna sitt straff, han eller hon sedan tiden för att överklaga gått ut inte längre har möjlighet att genom nöjdförklaring få påbörja verkställigheten. I

stället får den dömd i en sådan situation återkalla överklagandet. Enligt praxis blir fängelsestraffet verkställbart redan samma dag som återkallelsen inkommer till domstolen och alltså utan avvaktan på att avskrivningsbeslutet med anledning av återkallelsen får laga kraft (se RÅ 1950 not Ju 23, NJA 1989 s. 382 och 1994 s. 230). Även i det fallet att åklagaren har överklagat och den dömd anslutningsöverklagat, men åklagaren sedan har återkallat sitt överklagande, anses enligt en utvecklad praxis fängelsestraffet bli verkställbart redan innan avskrivningsbeslutet och därigenom domen eller beslutet fått laga kraft. I det fallet gäller dock att fängelsestraffet blir verkställbart först sedan beslutet om avskrivning fattats. För andra delvis snarlika fall är situationen däremot en annan. Således gäller t.ex. för det fallet att en dömds överklagande förfallit på grund av att han eller hon inte inställt sig vid huvudförhandling i målet (se 51 kap. 21 § rättegångsbalken) att den dömd, även om han eller hon vill, inte kan påbörja verkställigheten förrän domstolens avskrivningsbeslut och därigenom också domen eller beslutet fått laga kraft. Även i det fallet domstolen, sedan en dömd efter det att hans eller hennes överklagande förfallit ansökt om målets återupptagande (51 kap. 22 § rättegångsbalken), funnit att den dömd inte haft giltigt skäl för sin utevaro, får fängelsestraffet, för det fall den dömd inte väljer att överklaga, verkställas först sedan domstolens avslagsbeslut fått laga kraft.

Vi föreslår att nöjdförklaring bör kunna lämnas även om den dömd har överklagat, självständigt eller anslutningsvis, och överklagandetiden passerat. Det framstår som rimligt att en dömd som vill börja avtjäna straffet ska kunna göra det genom att avge en nöjdförklaring. Det bör gälla även om överklagandetiden har gått ut. En dömd som överklagat en dom eller ett beslut men sedan ångrat sig och vill börja avtjäna straffet ska alltså kunna göra det. Därmed kommer möjligheten för de dömda som vill kunna börja avtjäna ett fängelsestraff redan innan domen eller beslutet fått laga kraft att utökas och gälla på samma sätt oavsett om tiden för överklagande har gått ut eller inte.

Som framgått kan den som vill påskynda verkställigheten av ett beslut om överlämnande från Sverige nöjdförklara sig enligt särskilda bestämmelser i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder och lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder.

Bestämmelserna om nöjdförklaring har utformats med den nuvarande strafftidslagens bestämmelser om nöjdförklaring som förebild och lagtexten hänvisar uttryckligen till vissa av dessa bestämmelser. Som en följd av de ändrade regler om nöjdförklaring som nu föreslås bör därför även bestämmelserna om nöjdförklaring i de båda arresteringsorderlagarna ändras på motsvarande sätt.

Innebörden av nöjdförklaring

Med vårt förslag får ett fängelsestraff som huvudregel verkställas när domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft mot den dömden. Om den dömden lämnar en nöjdförklaring, avstår han eller hon från att överklaga och domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff får laga kraft mot den dömden genom nöjdförklaringen. Nöjdförklaringens innebörd är alltså ett avstående från att överklaga en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff. Det innebär att fängelsestraffet blir verkställbart till följd av nöjdförklaringen.

Begreppet nöjdförklaring

Vi har enligt våra direktiv särskilt att se över den språkliga utformningen av strafftidslagen. En fråga i det avseendet rör begreppet nöjdförklaring. Enligt vår mening finns det skäl att från språkliga utgångspunkter ifrågasätta om användningen av uttrycket ”nöjd” är rättvisande i den kontext som det här är frågan om. Det är dock svårt att hitta ett annat enkelt men språkligt mer korrekt begrepp att ersätta det nuvarande begreppet med. Dessutom är begreppet nöjdförklaring sedan länge väl inarbetat och förekommer också i flera andra lagar. Vi finner därför inte skäl att föreslå någon ändring avseende begreppet nöjdförklaring.

Formkraven förtydligas och förenklas

Syftet med nöjdförklaring är som framgått att ge den dömde en möjlighet att om han eller hon vill få påbörja verkställigheten redan innan en dom eller ett beslut fått laga kraft. Nöjdförklaring är således ytterst något som är till för den dömde och som bygger på en från den dömdes sida frivillig och ensidig handling.

För att en nöjdförklaring enligt nuvarande ordning ska bli gällande uppställs ett flertal formkrav. Således förutsätts när det gäller den som är frihetsberövad att han eller hon så snart det kan ske ska erinras om rätten att avge nöjdförklaring och när sådan förklaring får lämnas tillfrågas om han eller hon önskar göra det. Därutöver krävs vid själva nöjdförklaringen att den som tar emot förklaringen har tillgång till domen eller ett domsbevis och att den dömde haft betänketid till andra dagen efter den då domen avkunnades eller på annat sätt delgavs honom eller henne i sin helhet. Vidare gäller också att ett vittne ska finnas närvarande, att den som tar emot förklaringen ska göra en anteckning om den på domen eller domsbeviset samt att förklaringen ska skrivas under av såväl den som mottog förklaringen som den dömde och vittnet. Dessutom ska den dömde dessförinnan ha getts möjlighet att samråda med sin försvarare.

Även för den som är på fri fot uppställs ett antal krav om än något färre och annorlunda. Således gäller t.ex. inte något krav på betänketid för dessa fall. Däremot krävs att den dömde vid nöjdförklaringen kan överlämna ett exemplar av domen eller ett domsbevis till den som ska ta emot förklaringen. Därtill ska också på motsvarande sätt som för den som är frihetsberövad ett vittne vara närvarande, anteckning om förklaringen göras på domen eller domsbeviset samt anteckningen underskrivas av de närvarande.

Enligt vår bedömning kan regelverket när det gäller nöjdförklaring även med bibehållna krav på rättssäkerhet göras betydligt enklare. Det innebär att vi anser att merparten av de i dag tämligen tekniska och formella kraven, som t.ex. kravet på betänketid och vittnes närvaro, inte längre bör finnas kvar som formkrav för att en nöjdförklaring ska kunna lämnas med bindande verkan. I stället bör fokus riktas mot att skapa en reglering som innebär att en nöjdförklaring är bindande under förutsättning att den som avgett förklaringen förstått vad den inneburit. Att vissa föreskrifter om

sättet för att lämna nöjdförklaring alltså bör finnas kvar framgår nedan.

En grundläggande förutsättning för att en nöjdförklaring ska kunna bli gällande, är att den dömden innan han eller hon lämnar en sådan förklaring görs medveten om vad en nöjdförklaring innebär och vilka konsekvenserna av en sådan förklaring är. I det ligger att den dömden måste förstå inte bara vad regelverket i sig innebär, dvs. att domen eller beslutet inte längre kan överklagas och prövas av högre instans, utan också vad domen konkret innebär för honom eller henne när det gäller vilket straff och vilka andra rättsverkningar som han eller hon ålagts. För att ytterligare markera och tydliggöra vad som således bör gälla för att en giltig nöjdförklaring ska föreligga föreslår vi att det i den nya lagen införs en särskild bestämmelse enligt vilken det framgår att en nöjdförklaring ska gälla endast om den som tar emot förklaringen innan nöjdförklaringen lämnas har upplyst den som vill lämna förklaringen om innebörden och verkan av nöjdförklaringen. Det innebär således att den dömden innan han eller hon kan lämna en giltig nöjdförklaring ska ha informerats om vad det innebär att förklara sig nöjd med en dom eller ett beslut och vilka konsekvenser en sådan förklaring medför för honom eller henne. Vad som i det hänseendet ska krävas får avgöras från fall till fall beroende på den dömdes förutsättningar.

Den praktiska hanteringen vid nöjdförklaring

De myndigheter och andra icke statliga subjekt som enligt den nuvarande strafftidslagen är behöriga att ta emot nöjdförklaring är Kriminalvården (häkte samt anstalter), Polismyndigheten, Rättsmedicinalverket (RMV) (rättspsykiatriska avdelningar där rättspsykiatriska undersökningar utförs) samt landstingen, kommuner och enskilda (sjukvårdsinrättning där rättspsykiatrisk vård ges samt inrättning inom hälso- och sjukvården som i enlighet med avtal med staten åtagit sig att svara för att rättspsykiatriska undersökningar utförs). Att Kriminalvården som central myndighet på området även fortsättningsvis bör vara behörig att uppta nöjdförklaring framstår som självklart. Detsamma bör gälla i fråga om Polismyndigheten, som för många dömda utgör en naturlig kontaktpunkt där frågan om nöjdförklaring kan aktualiseras. I det fallet bör dock på

motsvarande sätt som i dag behörigheten begränsas till sådana fall där den dömde är på fri fot. Vad däremot gäller RMV är frågan inte lika självklar. Som framgår av den tidigare redovisningen har RMV föreslagit att myndighetens behörighet på området bör flyttas över till Kriminalvården. Som skäl för det har RMV i huvudsak framfört att det sannolikt mycket låga antal ärenden av denna typ som kan förekomma ställer oproportionerligt stora krav på myndigheten när det gäller upprätthållande och utveckling av kompetens samt administrativ hantering. Vi delar den uppfattningen. Med hänsyn till det och då det inte heller i övrigt framkommit något som ger anledning att tro annat än att antalet nöjdförklaringsärenden inom den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten även i fortsättningen kommer att vara mycket få, framstår det inte längre som rimligt att upprätthålla en sådan ordning. Därmed finns det inte heller skäl att upprätthålla motsvarande ordning för den del av den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten som med stöd av avtal kan bedrivas i annan än statlig regi. Några sådana avtal förekommer dessutom inte längre, varför de undersökningenheter som i dag utför rättspsykiatriska undersökningar av häktade personer enbart bedrivs i statlig regi. Vad därefter gäller den behörighet på området som tillkommer sjukvårdsinrättningar där rättspsykiatrisk vård ges torde visserligen sannolikheten där vara något större för att ärenden om nöjdförklaring kan uppkomma än vid de rättspsykiatriska undersökningensheterna. Å andra sidan kan även i det avseendet ifrågasättas om kraven på att upprätthålla kompetens och administration står i rimlig proportion till det antal ärenden som kan tänkas förekomma. Dessutom är behörigheten begränsad till att omfatta endast häktade personer, medan intagna i kriminalvårdsanstalt som ges rättspsykiatrisk vård i händelse av nöjdförklaring faller under Kriminalvårdens behörighet. Sammantaget framstår det således inte heller i denna del som rimligt att i fortsättningen upprätthålla den nu gällande ordningen. I stället får i de fall den häktade vistas på en rättspsykiatrisk undersökningenshet eller en sjukvårdsinrättning där rättspsykiatrisk vård ges frågan om nöjdförklaring hanteras i förhållande till Kriminalvården. Som anges nedan är det vår uppfattning att en nöjdförklaring ska kunna lämnas med stöd av tekniska hjälpmedel och utan krav på ett personligt sammanträffande mellan den dömde och den som tar emot förklaringen.

Nöjdförklaring kan enligt gällande regler lämnas inför domstol i fråga om domar som avser villkorlig dom eller beslut om utvisning. Enligt vår bedömning bör domstolarna ges behörighet att ta emot nöjdförklaring som avser även fängelsestraff. Det är inte fråga om en för domstolarna ny företeelse. Rutiner för en sådan hantering torde redan finnas hos domstolarna. För den dömde skapas ytterligare en möjlighet att lämna nöjdförklaring. Det får också anses vara ett naturligt tillfälle att överväga frågan och domaren i målet är väl lämpad att förklara domens eller beslutets och nöjdförklaringens innebörd och att svara på frågor från den dömde. En sådan ordning skulle dessutom i många fall innebära att den dömde på ett naturligt sätt ges möjlighet att diskutera frågan med sin offentlige försvarare. Således föreslår vi att nöjdförklaring i fortsättningen ska få lämnas inte bara inför Kriminalvården och i vissa fall Polismyndigheten utan också inför den domstol som har meddelat domen eller beslutet. Det bör därmed åligga domstolarna att på lämpligt sätt, i alla de fall där domar eller beslut som avser fängelsestraff meddelas, upplysa den dömde om möjligheten att lämna nöjdförklaring samt om hur det kan ske. Det bör överlämnas åt de behöriga myndigheterna att i enlighet med respektive myndighets arbetsordning avgöra hur frågan närmare bör hanteras organisatoriskt, t.ex. inför vem en nöjdförklaring bör kunna lämnas.

Om nöjdförklaring lämnas inför en annan myndighet än den som har meddelat domen eller beslutet, ska förutsättas att den som tar emot förklaringen i någon form, t.ex. som utskrift eller elektroniskt, har tillgång till domen eller beslutet eller ett bevis om vad avgörandet innehåller.

En lämnad nöjdförklaring ska dokumenteras. På vilket sätt dokumentation bör ske, genom anteckning i protokoll, på domen, beslutet eller domsbeviset, eller elektroniskt i någon form, bör överlämnas åt de behöriga myndigheterna att avgöra vad som utifrån respektive verksamhet framstår som lämpligast. Enligt vår bedömning bör det vidare när det gäller själva sättet för att lämna en nöjdförklaring stå varje behörig myndighet fritt att finna lämpliga former för hur så kan ske. Det innebär att en nöjdförklaring bör kunna lämnas med hjälp av modern teknik som t.ex. över videolänk, per telefon eller genom elektronisk identifiering.

Nämnda förutsättningar är inte att betrakta som materiella krav som i alla delar måste vara uppfyllda för att en giltig nöjdförklaring

ska anses föreligga. Vad det snarare handlar om är ett antal handlingsregler för att skapa en ordnad struktur kring vad som bör gälla i fråga om sättet för att lämna en nöjdförklaring. Vi anser därför att dessa i fortsättningen bör vara reglerade på förordningsnivå.

7.6.2 Verkan av en nöjdförklaring

Våra förslag: En nöjdförklaring får inte tas tillbaka.

Om den dömden har lämnat en nöjdförklaring, ska domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff genom nöjdförklaringen anses ha fått laga kraft mot den dömden.

Skälen för förslagen: Bestämmelser om effekterna av en nöjdförklaring bör införas i strafftidslagen. En nöjdförklaring får inte tas tillbaka. Det innebär att ett överklagande beträffande en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff som kommer in efter nöjdförklaringen inte ska tas upp till prövning utan i stället avvisas.

En annan effekt av att den dömden lämnar en nöjdförklaring är att domen eller beslutet i den del som avser påföljden genom nöjdförklaringen anses få laga kraft mot den dömden (jfr NJA 1983 s. 817). Detta anser vi nu bör komma till direkt uttryck i lagtexten. Det betyder att för det fall den dömden har överklagat när han eller hon lämnar nöjdförklaring domstolen inte längre har någon dom eller något beslut att pröva. Målet i den högre instansen har blivit vad som brukar kallas ett s.k. "desert mål". Överklagandet bör därmed inte föranleda någon ytterligare åtgärd från domstolens sida, varför målet bör avskrivas. Har den dömden däremot klagat även på annat, t.ex. utvisning, blir målet givetvis inte desert i den delen utan ska alltså bli föremål för den högre instansens prövning.

8 Uppskov

8.1 Direktiven

En fråga som särskilt anges i direktiven rör möjligheten till uppskov med verkställighet i vissa fall. Vårt uppdrag i denna del är att analysera och ta ställning till om systemet med uppskov bättre behöver anpassas till dagens förhållanden och föreslå vilka skäl som bör kunna leda till att uppskov beviljas. Vi ska också bedöma om det finns skäl att göra förändringar när det gäller under vilken tid uppskov bör få beviljas, och lämna förslag om att avskaffa bestämmelsen om att en första ansökan om uppskov automatiskt utgör verkställighetshinder.

8.2 Gällande rätt

8.2.1 Uppskov

Bestämmelsen om uppskov återfinns i 12 § strafftidslagen. Enligt den får uppskov med verkställigheten beviljas på ansökan av den som dömts till fängelse och inte är häktad om det finns särskilda skäl med hänsyn till den dömdes hälsotillstånd, arbets- eller utbildningsförhållanden eller andra omständigheter.

Med uppskov på grund av den dömdes arbetsförhållanden avses främst sådana fall då den dömden har ett arbete av säsongskaraktär eller då verkställighet under viss period av annat skäl skulle medföra ett särskilt svårt avbräck från försörjningssynpunkt. I viss utsträckning kan även hänsyn till arbetsgivarens intressen tas. Således bör t.ex. en lärare kunna få uppskov för att hans elever ska slippa byta lärare t.ex. strax före en examen (prop. 1974:20 s. 78). Men även ett starkt intresse från tredje mans sida kan beaktas, t.ex. om den dömden ingår i ett arbetslag med säsongsbetonade eller på annat

sätt tidsbundna arbetsuppgifter och en verkställighet skulle drabba övriga i arbetslaget oskäligt hårt. En annan situation där uppskov också kan beviljas är då en dömd kan få eller behålla en anställning som han eller hon annars skulle gå miste om.

När det gäller utbildningsförhållanden kan uppskov vara motiverat t.ex. om den dömda deltar i en starkt schemabunden undervisning eller då en jämförelsevis kort tid återstår till utbildningens eller kursens slut. Uppskov kan även beviljas för att bereda den dömda tillfälle att genomgå en sällan återkommande utbildning.

Som exempel på andra situationer där uppskov kan vara motiverat kan nämnas att en nära anhörig behöver vård eller hjälp (prop. 1974:20 s. 79).

Uppskov får beviljas under viss tid, högst sex månader. Finns det synnerliga skäl får uppskov beviljas i ytterligare sex månader. Är den som ansöker om uppskov kvinna och är hon gravid eller ammar barn får uppskov beviljas under tid som anses skälig, dvs. utan någon begränsning. Normalt beviljas uppskov inte för längre tid än sex månader. Det finns dock inget som hindrar att redan i det första beslutet medge uppskov under längre tid än sex månader om förutsättningarna för uppskov under så lång tid är uppfyllda. Uppskovstiden räknas från den dag då domen eller beslutet får verkställas.

Av andra stycket framgår att uppskov inte får beviljas om det finns skälig anledning att anta att den dömda avviker. Framkommer något som ger anledning till sådant antagande sedan uppskov har beviljats ska enligt samma stycke beslutet om uppskov återkallas.

I tredje stycket finns en bestämmelse om automatiskt uppskov med verkställigheten. Av den framgår att visar den dömda att han eller hon har gett in en ansökan om uppskov senast den dag då han eller hon enligt föreläggande skulle ha inställt sig i kriminalvårdsanstalt och har uppskov inte tidigare sökts i målet, ska verkställigheten anstå i avvaktan på Kriminalvårdens beslut.

I 10 och 11 §§ strafftidsförordningen ges kompletterande bestämmelser om ansökningsförfarandet och om Kriminalvårdens utredningsskyldighet. Där framgår att en ansökan om uppskov med verkställigheten ska ges in till Kriminalvården. Ansökan ska vara skriftlig och innehålla de skäl som den dömda vill åberopa. Ansökningsblanketter ska tillhandahållas hos Kriminalvården och hos Polismyndigheten. Kriminalvården ska göra den utredning som behövs

för att kunna pröva frågan om uppskov och får vid behov begära hjälp av Polismyndigheten.

8.3 Överväganden och förslag

8.3.1 Bestämmelsen om uppskov förtydligas och görs mer ändamålsenlig

Våra förslag: Uppskov med verkställigheten får, på ansökan av den dömda och om det är möjligt utan att kravet på samhällsskydd eftersätts, beviljas under högst sex månader om det finns särskilda skäl med hänsyn till den dömdes hälsa, familje-, arbets- eller utbildningsförhållanden eller andra liknande omständigheter. Om det finns synnerliga skäl får uppskov beviljas under ytterligare sex månader.

En ansökan får inte bifallas om den dömda är häktad, omhändertagen eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål.

I förordning bör det anges att uppskovstiden ska räknas från och med den dag då domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff får verkställas.

Ett beslut om uppskov får återkallas om

1. det inte längre finns förutsättningar för det, eller
2. den dömda lagförs för nya brott.

Har den dömda ansökt om uppskov senast den dag han eller hon enligt föreläggande skulle ha inställt sig i en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet och har uppskov inte tidigare sökts i målet, får den dömda inte påbörja verkställigheten innan Kriminalvården prövat ansökan.

Skälen för förslagen

Bestämmelsen om uppskov moderniseras och förtydligas

En grundläggande utgångspunkt är som framgått att verkställigheten av ett fängelsestraff ska påbörjas så snart som möjligt efter det att straffet blivit verkställbart. Enligt vår bedömning bör därför

möjligheten till uppskov med verkställigheten alltjämt präglas av viss återhållsamhet. För att uppskov enligt nuvarande regelverk ska kunna beviljas krävs att det föreligger särskilda skäl med hänsyn till den dömdes hälsotillstånd, arbets- eller utbildningsförhållanden eller andra omständigheter. Vi har under vår översyn inte funnit skäl att ifrågasätta regelverket i denna del. Tvärtom menar vi att de nuvarande skälen alltjämt framstår som i allt väsentligt rimliga och väl avvägda. Det är också den uppfattning som Kriminalvården gett uttryck för i våra kontakter med myndigheten. Vad som nu sagts gäller också i fråga om styrkan hos de skäl som ska föreligga. Till skillnad mot nuvarande regelverk anser vi dock att även den dömdes familjeförhållanden som skäl för att kunna beviljas uppskov bör lyftas fram i lagtexten. Det torde enligt dagens förhållanden inte vara en helt ovanlig situation att den dömda t.ex. är ensam vårdnadshavare och tvingas ordna med tillsyn av barn. Redan i dag kan sådana skäl ligga till grund för uppskov. Någon ändring i sak i den delen är det således inte frågan om. Sammantaget föreslår vi således att uppskov med verkställigheten ska kunna beviljas om det finns särskilda skäl med hänsyn till den dömdes hälsa, familje-, arbets- eller utbildningsförhållanden eller andra liknande omständigheter. Med en sådan bestämmelse som alltjämt ska vara av det fakultativa slaget ges även fortsättningsvis utrymme för viss flexibilitet när det gäller att i varje enskilt fall bedöma om tillräckliga skäl föreligger för att kunna bevilja uppskov. Vad det således ytterst handlar om är en samlad bedömning av föreliggande omständigheter där bl.a. de negativa konsekvenserna för den dömda ska ställas mot samhällets krav och intressen. Det innebär när det gäller det senare att också s.k. samhällsskyddsintressen, som t.ex. brottsofferperspektiv eller fortsatt brottsaktivitet hos den dömda, ska beaktas. Att prövningen omfattar även behovet av samhällsskydd bör uttryckligen anges i bestämmelsen. Det innebär att den omständigheten att det finns risk för att den dömda kommer att avvika eller att begå nya brott som regel ska leda till att uppskov inte beviljas.

Vad därefter gäller frågan om under hur lång tid uppskov bör kunna beviljas anser vi att de gällande tidsfristerna om högst sex månader respektive högst ett år alltjämt framstår som rimliga. Det gäller även i fråga om styrkan hos de skäl som ska föreligga för att uppskov för längre tid än sex månader ska kunna beviljas. Något behov av att kunna bevilja uppskov under längre tid än ett år har

inte heller framkommit. Någon förändring med avseende på tidsgränserna föreslås därför inte. Däremot anser vi att det inte längre finns skäl att behålla den särskilda regleringen för kvinna som är gravid eller ammar barn. Enligt nuvarande ordning gäller i sådant fall att uppskov kan beviljas under tid som anses skälig, dvs. utan någon begränsning. Enligt vår bedömning framstår emellertid en längsta tid för uppskov om sex månader respektive ett år som tillräcklig även för de nu nämnda fallen. Hänsyn har då också tagits till den möjlighet för en intagen som finns att enligt fängelselagen medges att ha sitt spädbarn hos sig, i vart fall under delar av verkställigheten. När det gäller uppskovstiden anser vi att den bör räknas från och med den dag då domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff får verkställas. Den frågan bör dock lämpligen regleras på förordningsnivå.

Därutöver föreslår vi som ytterligare förutsättning för att en ansökan om uppskov ska kunna beviljas att den dömden inte är häktad, omhändertagen eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål (jfr vårt förslag till 10 §).

Vad som nu sagts i fråga om förutsättningarna för att beviljas uppskov föreslår vi placeras i en ny 16 §.

Möjligheten till återkallelse utvidgas

En rimlig utgångspunkt är att den som fått en ansökan om uppskov beviljad ska känna sig trygg med att beslutet inte plötsligt ändras eller tas tillbaka. Å andra sidan bör det inte förekomma att en person, som beviljats uppskov under vissa förutsättningar, t.ex. att han eller hon fullgör en angelägen arbetsuppgift, kan bryta mot de angivna förutsättningarna och ändå inte behöva påbörja verkställigheten. Enligt nuvarande regelverk gäller att återkallelse kan ske i det fallet att det framkommer något som ger anledning att anta att den dömden kommer att avvika. Frågan är om det kan finnas skäl att förändra regelverket på denna punkt.

Det har under vårt arbete framkommit att det förekommer att den dömden t.ex. hoppar av den utbildning eller avbryter den anställning som det meddelade uppskovet vilar på. Enligt vår bedömning kan det i sådana fall framstå som otillfredsställande att Kriminalvården inte har någon möjlighet att återkalla beslutet. Enligt upp-

gift har Kriminalvården därför i förebyggande syfte anpassat sitt arbetssätt på så sätt att myndigheten för vissa fall i stället delar upp uppskovsbesluten i flera beslut om kortare tider, t.ex. beviljas uppskov vid två tillfällen om vardera två månader i stället för vid ett tillfälle om fyra månader. Utöver vad som nu sagts finns också andra exempel på situationer där det väsentligen brister i förutsättningarna och det på motsvarande sätt kan framstå som orimligt att Kriminalvården inte har någon möjlighet att vidta åtgärd. Som exempel kan nämnas en dömd som sedan han eller hon beviljats uppskov förklaras häktad på grund av misstanke om ny brottslighet eller lagförs för nya brott. Mot denna bakgrund finner vi det vid en samlad bedömning motiverat att i större utsträckning ge Kriminalvården möjlighet att återkalla ett beviljat uppskov. En sådan bestämmelse bör inte längre vara av tvingande slag utan i stället överlämna åt Kriminalvården att med hänsyn till samtliga omständigheter i varje enskilt fall bedöma om tillräckliga skäl föreligger för en återkallelse. Således föreslår vi enligt en ny 17 § att ett beslut om uppskov får återkallas om det inte längre finns förutsättningar för det eller den dömda lagförs för nya brott.

Bestämmelsen om automatiskt uppskov behålls

År 2013 upphävdes bestämmelserna om automatiskt uppskov med verkställighet av fängelsestraff vid ansökan om nåd. En särskild fråga för oss att överväga gäller om det finns skäl att genomföra en motsvarande förändring när det gäller en första ansökan om uppskov hos Kriminalvården.

Visserligen kan på samma sätt som beträffande det automatiska uppskovet vid ansökan om nåd hävdas att det differentierade påföljdssystemet och de ökade möjligheterna att avtjäna kortare fängelsestraff under alternativa former generellt sett lett till ett minskat behov av uppskov. Således gäller att i många av de fall där påföljden tidigare blev fängelse kan numera icke frihetsberövande påföljder vara ett alternativ och när kortare fängelsestraff döms ut kan dessa ofta verkställas i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll. Dessutom kan vid verkställighet av fängelsestraff senare delen av straffet i många fall verkställas med fotboja inom ramen för utökad frigång som utslussningsåtgärd.

Till detta ska också läggas att det inte är helt ovanligt att dömda kalkylerar med möjligheten till automatiskt uppskov och därför väntar med att skicka in en ansökan om uppskov till samma dag som han eller hon enligt föreläggande ska inställa sig i kriminalvårdsanstalt. Det förekommer även att rena okynnesansökningar ges in där inga egentliga skäl för uppskov åberopas och där det huvudsakliga syftet med ansökan är att få till stånd ett automatiskt uppskov med verkställigheten. Vad som nu sagts kan sägas tala i riktning för ett upphävande även av bestämmelsen om automatiskt uppskov vid en första ansökan om uppskov hos Kriminalvården.

Å andra sidan finns det också skäl som talar i motsatt riktning. Således gäller i de nu aktuella fallen till skillnad mot nådeärendena att det är Kriminalvården själv som har kontrollen över beslut och handläggningstid för ett uppskovsärende. Det innebär att i de fall där den dömdes huvudsakliga syfte med en ansökan är att förhålla och få verkställigheten att dra ut på tiden Kriminalvården snabbt, ibland t.o.m. samma dag som ansökan kom in, kan fatta beslut i saken och avslå den dömdes ansökan. En annan skillnad i förhållande till nådeärendena att ta i beaktande är att möjligheten att beviljas uppskov generellt sett är större än möjligheten att beviljas nåd. Det innebär att genomförandet av en sådan motsvarande förändring som den som genomförts beträffande nåd på uppskovsområdet riskerar att få helt andra konsekvenser. Det kan leda till att en person tvingas att påbörja verkställigheten trots att uppskov skulle ha beviljats om personen alltså var på fri fot. Möjlighet saknas att avbryta verkställigheten, annat än genom beslut om nåd. Det finns också skäl att i sammanhanget nämna att Kriminalvården när det gäller den aktuella frågan gett uttryck för uppfattningen att bestämmelsen inte utgör något problem och därför inte bör tas bort.

Sammantaget talar enligt vår bedömning de redovisade förhållandena för att regleringen med automatiskt uppskov vid en första ansökan om uppskov hos Kriminalvården även bör finnas kvar i en ny och reformerad strafftidslag. Vi föreslår att en sådan bestämmelse placeras i en ny 18 §. Inga förändringar utöver vissa språkliga sådana har gjorts.

8.3.2 Bestämmelsen om automatiskt uppskov med anledning av en ansökan om intensivövervakning ändras

Vårt förslag: Har den dömda ansökt om att få undergå verkställighet av dom på fängelse utanför anstalt, får han *eller hon* inte tas in i en kriminalvårdsanstalt för att påbörja verkställigheten innan *Kriminalvården* *prövat ansökan*. Den dömda får dock dessförinnan tas in i en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet, om

1. ansökan har gjorts efter den dag han *eller hon* enligt föreläggande som avses i 8 § första stycket *strafftidslagen* (2017:000) senast skulle ha inställt sig i en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet,
2. han *eller hon* tidigare har gjort en ansökan om att få undergå verkställighet av straffet utanför anstalt,
3. det är uppenbart att ansökan inte gäller ett fall som avses i 1 § denna lag,
4. det är uppenbart att ansökan inte kan bifallas på grund av bestämmelsen i 2 § andra stycket, eller
5. han *eller hon* är häktad.

Skälen för förslaget: En särskild fråga som uppmärksammas under arbetets gång gäller bestämmelsen om automatiskt uppskov i 11 § lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll (Iövl). Av den framgår att om den dömda har ansökt om att få verkställa fängelse i form av intensivövervakning får han eller hon endast i undantagsfall tas in i en kriminalvårdsanstalt för att påbörja verkställighet innan ansökan slutligt prövas. Enligt uppgift från Kriminalvården är det inte ovanligt att en sådan ansökan används som uppskovsinstrument för att senarelägga inställelsetiden. Om den dömda har överklagat ett beslut om intensivövervakning ända till Högsta förvaltningsdomstolen kan det ta upp till ett år innan det finns förutsättningar att förelägga den dömda inställelse för verkställighet av straffet. Det förekommer också att dömda undanhåller sig delgivning för att på så sätt skaffa sig långa, omotiverade uppskov med verkställigheten. Enligt vår bedömning finns det mot den bakgrunden anledning att ifrågasätta den nu-

varande ordningen. Som framgått gäller vid en ansökan om uppskov under vissa förutsättningar en motsvarande bestämmelse om automatiskt uppskov. Till skillnad mot bestämmelsen i 11 § IövL gäller den dock endast fram till dess att Kriminalvården prövat ansökan. Vi kan inte se att det finns några bärande skäl till varför inte samma begränsning bör gälla vid en ansökan om intensivövervakning. Således föreslår vi att bestämmelsen i 11 § IövL ska ändras på så sätt att vid en ansökan om intensivövervakning den dömde inte får tas in i en kriminalvårdsanstalt för att påbörja verkställigheten innan Kriminalvården prövat ansökan.

9 Strafftidsberäkning

9.1 Inledning

Av våra direktiv framgår att vi i denna del ska föreslå hur bestämmelserna om beräkning av den tid verkställigheten ska pågå kan utformas på ett mer ändamålsenligt och rättssäkert sätt samt så att de är lättare att förstå och tillämpa. Vi ska också som ett led i det arbetet med utgångspunkt i bestämmelsernas syfte ta ställning till när tid för frihetsberövande bör få avräknas.

9.2 Nuvarande bestämmelser

I detta avsnitt lämnas en beskrivning av gällande bestämmelser på området. Avsnittet är disponerat så att först lämnas en redogörelse för reglerna om beräkning av strafftid jämte annan relevant lagstiftning i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. (strafftidslagen). Därefter behandlas bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd. I den delen behandlas också strafftidslagens bestämmelser om tillgodoräknande av sådan tid.

9.2.1 Bestämmelser om beräkning av strafftid

Strafftidslagen

I strafftidslagen återfinns både bestämmelser om beräkning av strafftid (19 § första stycket, 20–22 §§, 23 § första stycket och 25 §) och bestämmelser som har betydelse för sådan beräkning (18 §, 19 § andra och tredje styckena, 19 a–c §§, 23 § andra stycket, 24 och 26 §§). Bestämmelserna har sedan lagens tillkomst ändrats

ett flertal gånger, ofta som en följd av förändringar i annan lagstiftning, men sakliga förändringar har också genomförts (se t.ex. prop. 1980/81:76).

Vid verkställighet av fängelsestraff ligger ansvaret för strafftidsberäkningen på Kriminalvården. Således ska Kriminalvården så snart det kan ske – i ett strafftidsbeslut – fastställa dagen för strafftidens slut för den som börjat avtjäna fängelse på viss tid. Om strafftiden uppgår till mer än en månad ska även tidigaste dag för villkorlig frigivning samt tidpunkten för provotidens utgång fastställas (20 § första stycket). Villkorlig frigivning ska som regel ske när två tredjedelar av strafftiden, dock minst en månad, har avtjänats (26 kap. 6 § första stycket brottsbalken), medan provotiden ska motsvara den strafftid som återstår vid den villkorliga frigivningen. Provotiden ska dock alltid uppgå till minst ett år (26 kap. 10 § brottsbalken). Ett strafftidsbeslut ska ändras när omständigheterna ger anledning till det (20 § andra stycket). En sådan omständighet kan t.ex. vara att den villkorliga frigivningen skjuts upp enligt 26 kap. 6 § andra stycket brottsbalken eller att den dömde ska avtjäna ytterligare ett straff som ska sammanläggas med det straff som strafftidsbeslutet avser.

Utgångspunkten för strafftidsberäkningen är dagen för verkställighetens början. Enligt 19 § första stycket ska strafftiden, när den dömde är häktad, omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken eller på annan grund intagen i kriminalvårdsanstalt, räknas *från* den dag då domen eller beslutet får verkställas och i annat fall *från* den dag då den dömde enligt 10 § tas in i häkte eller kriminalvårdsanstalt eller omhändertas av Polismyndigheten för förpassning. Den omständigheten att strafftiden räknas *från* betyder att dagen då verkställigheten påbörjas inte räknas in i verkställighetstiden.

Vid beräkningen ska i vissa fall strafftiden omräknas till dagar. Vid verkställighet av fängelsestraff om sammanlagt högst två månader ska strafftiden omräknas till dagar så att en månad ska anses utgöra 30 dagar (21 § första stycket). Har omräkning till dagar väl skett ska den gälla även om ett senare straff skulle förekomma och den sammanlagda strafftiden då kommer att överstiga två månader (prop. 1974:20 s. 82–83 och 114). När strafftiden är bestämd endast i dagar ska beräkningen ske så att antalet dagar läggs till den dag från vilken strafftiden ska räknas (21 § tredje stycket). Vid verkställig-

het av fängelse överstigande två månader räknas däremot strafftiden i månader och år. I sådant fall ska den dag som genom sitt tal i månaden motsvarar den från vilken strafftiden räknas anses som slutdag. Finns inte motsvarande dag i månaden ska i stället den månadens sista dag anses som slutdag. Ingår även dagar i strafftiden, ska antalet dagar läggas till slutdagen för den övriga tiden räknad i månader och år (21 § andra stycket). Uppkommer vid beräkningen del av månad anses månaden utgöra 30 dagar. Del av dag bortfaller (21 § fjärde stycket).

Ska den dömda enligt 19 a § eller domstols förordnande enligt 33 kap. 7 § brottsbalken eller enligt 19 § tredje stycket (se nedan) tillgodoräknas tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljden, ska avdrag för sådan tid ske först sedan slutdagen har beräknats (22 §). Har avbrott skett i verkställigheten ska det antal dagar som avbrottet varat läggas till den framräknade slutdagen (23 § första stycket). Det anses inte som avbrott i verkställigheten att den som avtjänar fängelsestraff häktas med anledning av misstanke om brott (23 § andra stycket), vilket däremot en häktning på annan grund medför (18 §). Inte heller tid som en intagen vistas utanför anstalt i samband med inställelse till domstol eller annan myndighet enligt 10 kap. 3 § fängelselagen (2010:610) eller vid tillfälligt överförande eller överförande för förhör eller konfrontation i samband med en förundersökning eller rättegång enligt 4 kap. 29, 29 a eller 31 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål, ska anses som avbrott utan räknas in i verkställigheten (19 § andra stycket första meningen). Detsamma gäller den tid som en intagen vistas utanför anstalt för hälso- och sjukvård, vid permission eller särskild permission eller med anledning av beslut om en särskild utslussningsåtgärd (se 9 kap. 1 §, 10 kap. 1 eller 2 § eller 11 kap. 1 § fängelselagen), om inte särskilda skäl talar mot det (19 § andra stycket andra meningen). Sådana skäl kan föreligga t.ex. om en intagen använder tiden utanför anstalt för annat ändamål än det avsedda, t.ex. genom att missbruka narkotika eller utöva annan brottslig verksamhet (prop. 2009/10:135 s. 214). Har en dömd varit intagen för verkställighet av ett fängelsestraff före den dag som anges i 19 § första stycket, får Kriminalvården förordna att tiden ska räknas in i verkställigheten (26 §). Här kan det handla om fall där t.ex. en dömd som inställt sig vid en anstalt för att avtjäna ett fängelsestraff innan tiden för överklagande av domen gått ut och

anstalten missar att ta upp frågan om nöjdförklaring innan verkställigheten påbörjas.

Har villkorligt medgiven frihet förklarats helt eller delvis förverkad, ska vid beräkning av strafftiden vad som förverkats anses som nytt straff (24 §). Det gäller både förverkande som beslutats av domstol och förverkande som beslutats av övervakningsnämnd. En korresponderande bestämmelse finns i 26 kap. 23 § brottsbalken, enligt vilken detsamma ska gälla med avseende på frågan om ny villkorlig frigivning.

Om flera fängelsestraff förekommer till verkställighet samtidigt ska strafftiderna sammanläggas för bestämmande av slutdagen (25 §). Detsamma ska enligt 26 kap. 8 § brottsbalken gälla vid tillämpning av reglerna om villkorlig frigivning, dock med undantag av sådan tid för fängelse som dömts ut enligt 28 kap. 3 § brottsbalken eller förvandlingsstraff för böter. En förutsättning för att sammanläggning ska få ske är att det senare straffet kan börja verkställas innan den dömde frigivits, slutligt eller villkorligt, från anstalten.

Lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll

Strafftidslagens bestämmelser om beräkning av strafftid gäller även när ett fängelsestraff verkställs i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll (12 § första stycket). En viss anpassning till verkställighetsformen har dock varit nödvändig. Således gäller att strafftiden i stället ska beräknas från den dag den dömde påbörjar verkställigheten i sin bostad (12 § andra stycket). Vidare ska inte heller strafftidslagens bestämmelse i 25 § om sammanläggning av strafftider tillämpas, om det sammanlagda straffet då kommer att överstiga sex månader.

Lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård

Vid verkställighet av sluten ungdomsvård ligger ansvaret för beräkning av strafftiden på Statens institutionsstyrelse (SiS). Således gäller att SiS så snart domen på sluten ungdomsvård har börjat verkställas, ska fastställa dagen för verkställighetens slut. När omständigheterna ger anledning till det, ska en ny sådan dag fastställas.

Vid beräkningen ska 19, 21–23 och 25 §§ strafftidslagen äga motsvarande tillämpning i fråga om den som är föremål för sluten ungdomsvård (11 §).

9.2.2 Bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande

Inledning

Bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd finns i strafftidslagen, brottsbalken, lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll och i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård. Därutöver återfinns sådana bestämmelser också inom ramen för den svenska lagstiftningen avseende internationell straffverkställighet. Bestämmelserna i de olika lagarna behandlas i det följande.

Strafftidslagen

Bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd finns i 19 § tredje stycket och i 19 a–c §§. Bestämmelserna i 19 § tredje stycket och 19 a § avser frihetsberövande som ägt rum i Sverige, medan bestämmelserna i 19 b–c §§ avser frihetsberövande som ägt rum utomlands. Beslut om tillgodoräknande fattas i samtliga dessa fall av Kriminalvården som ett led i strafftidsbeslutet. Det krävs alltså inte något särskilt uppsatt beslut om att fängelsestraffet ska anses verkställt i anstalt ett visst antal dagar. Vissa kompletterande föreskrifter finns i förordningen (1974:286) om beräkning av strafftid m.m.

Grundbestämmelsen om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som ägt rum i Sverige finns i 19 a §. Av den följer att om någon har dömts till fängelse på viss tid eller om domstol, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1 brottsbalken, har beslutat att sådan påföljd ska avse ytterligare brott, och den dömde med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst 24 timmar har varit berövad friheten som anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning med stöd av 10 § lagen (1991:1137) om rättspsyki-

atrisk undersökning, ska tiden för frihetsberövandet, till den del därunder inte samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, anses som tid under vilken den utdömda påföljden verkställts i anstalt (första stycket). Om rätten har undanröjt en villkorlig dom eller en skyddstillsyn och i stället dömt till fängelse på viss tid, ska vad som nu sagts tillämpas, i den mån tillgodoräknande inte redan skett, även i fråga om frihetsberövande som föregått den villkorliga domen eller domen på skyddstillsyn, frihetsberövande som föregått dom genom vilken beslutats att den villkorliga domen eller skyddstillsynen ska avse även ytterligare brott samt sådant omhändertagande som avses i 28 kap. 6 b § eller 11 § tredje stycket brottsbalken (andra stycket).

Således innebär regelverket att ett flertal förutsättningar måste vara uppfyllda för att tillgodoräknande av tid för frihetsberövande ska ske. För det första gäller som förutsättning att någon döms till fängelse på viss tid. Med döms till fängelse på viss tid avses både när domstolen dömer enligt 34 kap. 1 § 1 (förordnande om att tidigare påföljd ska avse ytterligare brott) och enligt 34 kap. 1 § 2 och 3 (dömer särskilt eller genom undanröjande av en tidigare utdömd påföljd). Vidare gäller att endast vissa former av frihetsberövanden omfattas, nämligen anhållande, häktning eller intagning på enhet för rättspsykiatrisk undersökning enligt 10 § lagen (1991:1137), om rättspsykiatrisk undersökning, dock under förutsättning att frihetsberövandet varat under en sammanhängande tid av minst 24 timmar. Det innebär att om den dömda varit anhållen för misstanke om brott som prövats genom dom i målet vid två eller flera tillfällen något tillgodoräknande inte ska ske om varje sådant frihetsberövande understiger 24 timmar. Varje enskilt frihetsberövande måste alltså ha varat minst 24 timmar för att tillgodoräknande ska ske. Om ett frihetsberövande däremot omedelbart övergår i ett annat, t.ex. anhållande övergår till häktning, ska frihetsberövandet ses som en enhet. Förutom vad som nu sagts gäller som ytterligare förutsättning att endast sådant frihetsberövande som skett på grund av misstanke om brott som prövats genom dom i målet omfattas. Det krävs dock inte att den misstänkte fälls till ansvar för just det brott som föranlett frihetsberövandet eller att det är det brottet som medfört fängelsestraffet. Tillgodoräknande ska alltså ske även för tid som avser frihetsberövande på grund av misstanke om andra genom domen prövade brott än de för vilka fängelse dömts ut, t.ex.

därför att åtalet i dessa delar ogillats (se NJA 1978 s. 666 I och II). Vidare gäller att det är tillräckligt att någon av instanserna prövat den brottsmisstanke som låg till grund för frihetsberövandet för att tillgodoräknande ska ske. Om åtal däremot inte skett kan någon avräkning inte bli aktuell. Utöver vad som nu sagts gäller som ytterligare förutsättning för att tillgodoräknande ska ske att den dömden inte samtidigt med frihetsberövandet verkställt dom i annat mål. Tillgodoräknande enligt vad som nu sagts ska ske enligt de uppgifter om sådant frihetsberövande som avses i den nu aktuella bestämmelsen som domstolen är skyldig att tillhandahålla Kriminalvården genom ett avräkningsunderlag (se 16 § förordningen [1996:271] om mål och ärenden i allmän domstol och 3 § 4 förordningen [1990:893] om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.).

Vad därefter gäller tid som den dömden hållits i häkte eller varit omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken (dvs. i samband med undanröjande av skyddstillsyn) efter det att slutlig dom eller beslut meddelats i målet kan sådan tid inte tillgodoräknas enligt bestämmelsen i 19 a §. Sådan tid ska i stället räknas som strafftid enligt 19 § tredje stycket.

I 19 b § finns en bestämmelse om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande utomlands som föregått ett överlämnande till Sverige för straffverkställighet enligt en europeisk eller nordisk arresteringsorder. För att tillgodoräknande ska ske förutsätts att frihetsberövandet skett med anledning av en begäran om överlämnande. Bestämmelsen, som är obligatorisk, innebär att den tid som den överlämnade har varit frihetsberövad ska anses som tid under vilken påföljden verkställts i anstalt. Vid beräkning av strafftiden i Sverige ska således tillgodoräknande ske enligt samma regler som om frihetsberövandet hade skett här i Sverige. Vidare gäller att tillgodoräkandet ska ske enligt de uppgifter om frihetsberövandets längd som tillhandahålls av den stat där frihetsberövandet har ägt rum. Ansvar för att uppgifterna om frihetsberövandet är korrekta åligger således den verkställande staten (dvs. den stat där frihetsberövandet ägt rum) och någon utredning beträffande frihetsberövandet ska normalt inte behöva göras (prop. 2010/11:158 s. 159).

Bestämmelsen i 19 c § tar sikte på ett specialfall av tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som ägt rum utomlands efter en begäran om överförande av straffverkställighet från Sverige. Således framgår av bestämmelsen att en person som efter en begäran av

Kriminalvården enligt 2 kap. 7 § lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen har frihetsberövats i en annan medlemsstat, men som därefter ändå påbörjar eller fortsätter avtjäna straffet i Sverige, vid verkställigheten i Sverige ska tillgodoräknas den tid som han eller hon till följd av Kriminalvårdens begäran varit frihetsberövad i utlandet (prop. 2014/15:29 s. 211).

Brottsbalken

I 33 kap. brottsbalken finns vissa bestämmelser om tillgodoräkning av tid för frihetsberövande som domstolarna ska beakta när de bestämmer påföljd.

Enligt bestämmelsen i 33 kap. 6 §, som är fakultativ, får domstolen i vissa fall förordna att den påföljd som döms ut ska anses helt eller delvis verkställd genom det frihetsberövande som föregått domen. Således reglerar bestämmelsens första stycke det fallet att den, som döms till fängelse på viss tid eller till sluten ungdomsvård, före domen har varit frihetsberövad på sådant sätt som enligt 19 a § första stycket lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. ska tillgodoräknas som tid under vilken påföljden verkställts i anstalt eller vid ett särskilt ungdomshem. En förutsättning för ett förordnande enligt bestämmelsen är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa. Att frihetsberövandet varat så lång tid att tidpunkten för villkorlig frigivning är nära förestående eller t.o.m. överskridits är däremot inte tillräckligt för att förordna att fängelsestraffet ska anses helt verkställt.

Av bestämmelsens andra stycke framgår att bestämmelsens första stycke får tillämpas även i det fallet att rätten undanröjer en villkorlig dom eller skyddstillsyn och i stället dömer till fängelse på viss tid eller slutet ungdomsvård. Bestämmelsen i första stycket gäller då även vid sådana frihetsberövanden som föregått en villkorlig dom eller skyddstillsyn eller förordnande att sådan påföljd ska avse ytterligare brott liksom även omhändertagande som avses i 28 kap. 6 b § eller 11 § tredje stycket.

Enligt bestämmelsens tredje stycke medges att domstolen även kan förordna om att böter eller ungdomstjänst ska anses helt eller

delvis verkställt genom ett frihetsberövande av det slag som omfattas av första stycket och som föregått domen.

I 33 kap. 7 § finns en bestämmelse om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som ägt rum utomlands. Av den framgår att bestämmelserna om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd i 6 §, i 19 a § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. och i 10 a § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård ska tillämpas av rätten i fråga om frihetsberövande som ägt rum utomlands, om inte särskilda skäl talar mot det. Det innebär att ett frihetsberövande som har ägt rum utomlands med anledning av en begäran om utlämning eller överlämnande för lagföring som huvudregel ska tillgodoräknas den som sedan döms till en frihetsberövande påföljd i Sverige (prop. 2010/11:158 s. 118). Ansvar för tillgodoräkandet ligger enligt bestämmelsen på domstolarna. Av förarbetena till arresteringsorderlagarna framgår att tillgodoräknande i sådana fall i princip ska ske obligatoriskt i samband med frihetsberövanden som har skett i anledning av ett överlämnande till Sverige för lagföring enligt de nämnda lagarna (prop. 2003/04:7 s. 158 f. och prop. 2010/11:158 s. 118).

I 38 kap. 2 a § finns en särskild bestämmelse om möjlighet att ompröva en påföljd i vissa fall, se närmare om innebörden av bestämmelsen i avsnitt 4.1.3. Om domstolen i ett sådant fall undanröjer fängelse eller sluten ungdomsvård och dömer till ny påföljd av sådant slag ska den tid under vilken det tidigare straffet verkställts anses vara verkställighet av det nya straffet. Den redan verkställda tiden ska anges i rättens beslut (andra stycket).

Lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll

Av 12 § lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll framgår att strafftidslagens bestämmelser om bl.a. beräkning av strafftid med några undantag ska tillämpas även när ett fängelsestraff verkställs i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll. I 15 § regleras frågan om upphävande av ett beslut om verkställighet utanför anstalt (15 §). Upphävs ett sådant beslut ska den dömda överföras till kriminalvårdsanstalt för att där avtjäna resterande del av straffet (17 §). I samband med ett sådant beslut

ska övervakningsnämnden fastställa hur många dagar av fängelsestraffet som verkställts utanför anstalt. Den tid verkställigheten utanför anstalt har pågått ska räknas som verkställd tid, om inte särskilda skäl talar mot det.

Lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård

I 10 a § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård finns en bestämmelse om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande när någon har dömts till sluten ungdomsvård eller om rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, har förordnat att sådan påföljd ska avse ytterligare brott. Bestämmelsen är utformad med en hänvisning till strafftidslagens bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande i 19 a–c §§ och innebär att Statens institutionsstyrelse ska pröva frågan om tillgodoräknande på samma sätt vid en dom på sluten ungdomsvård.

Lagen om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

Lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. behandlar frågor om överförande mellan de nordiska länderna av bl.a. frihetsberövande påföljder. När det gäller bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande i samband med överförande av straffverkställighet till Sverige innehåller lagen endast en sådan bestämmelse. Bestämmelsen finns i 5 c § fjärde stycket och reglerar tillgodoräknande av tid som en dömd varit frihetsberövad i Sverige, sedan han eller hon flytt hit undan straffverkställighet i ett annat nordiskt land. I bestämmelsen hänvisas till 19 a § strafftidslagen.

Lagen om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

Lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen behandlar frågor om överförande av straffverkställighet mellan EU:s medlemsstater. I

3 kap. 21 § finns en särskild bestämmelse om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande vid verkställighet av en annan medlemsstats dom i Sverige. Således gäller enligt den att den tid som den dömda varit frihetsberövad i den andra staten och i Sverige med anledning av de brott som påföljden avser ska tillgodoräknas honom eller henne vid verkställigheten. Härmed ska avses del av påföljden som den dömda redan verkställt eller tid som han eller hon varit anhållen eller häktad i den andra staten. Vidare avses också tid som den dömda varit frihetsberövad i Sverige. Beslut om tillgodoräknande fattas av Kriminalvården som ett led i utfärdandet av ett strafftidsbeslut (prop. 2014/15:29 s. 202).

Lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Även lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom reglerar frågor om överförande av straffverkställighet bl.a. till Sverige. Lagen innehåller både när det gäller överförande av straffverkställighet enligt brottmålsdomskonventionen, en särskild överenskommelse eller överförandekonventionen regler om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. Dessa finns i 13 §, 25 § tredje stycket och 25 g § tredje och fjärde styckena. Enligt dessa gäller att den dömda på olika sätt ska tillgodoräknas bl.a. tid under vilken han eller hon med anledning av brott som avses med påföljden varit anhållen eller häktad i den främmande staten eller här i landet.

9.3 Kort översikt av regler om beräkning av strafftid i Danmark, Norge, Finland och Island

Danmark

De grundläggande bestämmelserna om beräkning av strafftid finns i kapitel 6 (14–19 §§) i den danska lagen om verkställighet av straff m.m. (lov om fuldbyrdelse af straf m.v.). Lagen kompletteras av förordningen om beräkning av strafftiden (straffberegningssbekendtgørelsen). Regler om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande finns i den danska strafflagen (86 § straffeloven).

Enligt lagen om verkställighet av straff m.m. ska vid beräkning av strafftiden uppgifter om tidpunkten för strafftidens slut och tidpunkten för eventuell villkorlig frigivning fastställas. Avbryts verkställigheten eller ändras förutsättningarna i övrigt för beräkningen ska strafftiden räknas om. Ska den dömda verkställa flera fängelsestraff efter varandra ska beräkningen ske samlat så att alla straffen omfattas. Vidare finns bestämmelser om att det vid strafftidsberäkningen ska göras avdrag för tid under vilken den dömda varit berövad friheten som bl.a. anhållen och häktad (18 §).

I förordningen om beräkning av strafftiden finns bl.a. bestämmelser om vad som gäller i fråga om beräkningssätt (2 §) och hur den närmare beräkningen ska ske (11 §). Av dessa framgår bl.a. att strafftiden ska beräknas enligt kalendertid. Det innebär att om straffet är bestämt i dagar varje dag ska räknas som en kalenderdag. Är straffet fastställt i månader räknas varje månad som en kalendermånad på så sätt att en månad har förflutit på den genom sitt tal motsvarande dagen i den efterföljande kalendermånaden. Finns inte motsvarande dag i den senare kalendermånaden ska i stället den månadens sista dag gälla. Även straff fastställt i år räknas på så sätt att varje år är ett kalenderår. Ett kalenderår anses passerat på den genom sitt tal motsvarande dagen i det senare kalenderåret. Vid beräkning av dagen för strafftidens slut ska beräkningen ta sin utgångspunkt i den tidpunkt vid vilken straffet ska anses påbörjat. Från det datumet ska sedan räknas bakåt i kalendern motsvarande det antal dagar med vilka avdrag ska göras för tid som den dömda varit frihetsberövad och därefter framåt motsvarande det antal år/månader/dagar som det fastställda straffet uppgår till. Motsvarande beräkningssätt tillämpas vid beräkning av dagen för villkorlig frigivning.

Norge

Bestämmelser om beräkning av strafftid finns i kapitel 3, 2 och 3 §§, i föreskrifter till lagen om verkställighet av straff (forskrift til lov om gjennomføring av straff mv). Kompletterande bestämmelser finns i riktlinjer till lagen om verkställighet av straff m.m. och till föreskrifter till lagen (retningslinjer til lov om gjennomføring av straff mv og till forskrift til loven).

Enligt föreskrifter till lagen om verkställighet av straff m.m. ska beräkning av strafftiden ske i anslutning till att verkställigheten påbörjas. Vid beräkningen ska uppgifter om tidpunkten för strafftidens slut och eventuellt också tidpunkten för när villkorlig frigivning kan förväntas fastställas. Ska den dömda verkställa flera fängelsestraff samtidigt ska den sammanlagda strafftiden läggas till grund för beräkningen och straffen verkställas i ett sammanhang. Vid beräkningen ska avdrag göras för eventuell tid som den dömda varit frihetsberövad (jfr straffeloven 60 § och straffeprocessloven 460 §). Vidare finns bestämmelser om i vilka fall en omräkning av strafftiden ska ske, t.ex. efter avbrott i verkställigheten.

Enligt riktlinjerna ska beräkningen ta sin utgångspunkt i den tidpunkt vid vilken straffet ska anses påbörjat. Straff fastställt i år och månader räknas från datum till datum, medan straff fastställt i dagar räknas från klockslag till klockslag. Med en månad förstås en kalendermånad och med en dag 24 timmar. Är straffet fastställt i månader och finns inte motsvarande datum i månaden ska i stället den månadens sista dag anses som slutdag. Vid beräkning av tidpunkten för strafftidens slut ska avdrag för eventuell tid som den dömda varit frihetsberövad ske först sedan slutdagen har beräknats. Därefter beräknas eventuell tidpunkt för villkorlig frigivning genom att den sålunda framräknade strafftiden minskas med en tredjedel eller hälften beroende på om villkorlig frigivning ska ske efter två tredjedelar eller efter halva strafftiden.

Finland

Bestämmelser om beräkning av strafftid finns i kapitel 3 i den finska fängelselagen. Bestämmelserna kompletteras av anvisningar och föreskrifter om verkställighet av straff (7/004/2015). Vidare finns i strafflagen bl.a. bestämmelser om sammanräkning av fängelsestraff (se 2 c kap. 4 §) och om avräkning av tid för frihetsberövande (6 kap. 13 §).

Bestämmelserna om beräkning av strafftid i fängelselagen har nyligen varit föremål för revidering. Ändringarna, som trädde i kraft den 1 maj 2015, innebär bl.a. en övergång från beräkning av strafftiden enligt kalendertid till beräkning enligt dagar. Som skäl för förändringen anges enligt förarbetena (RP 45/2014 rd) bl.a. att

beräkning av strafftiden enligt kalendertid försvåras av att månaderna är olika långa. Det försätter de dömda i en ojämlig ställning, eftersom straffets faktiska längd beror på om månaden har 28, 30 eller 31 dagar. Vidare anses beräkningen enligt kalendertid komplicera och försvåra en övergång från manuell beräkning av strafftider till beräkning av strafftider med hjälp av ett datasystem.

Enligt fängelselagen gäller således numera när fängelsestraff på viss tid verkställs att strafftiden ska beräknas i dagar. Ett fängelsestraff som dömts ut i år och månader ska omvandlas till dagar så att ett år blir 365 dagar och en månad 30 dagar (3 kap. 1 §). Vid beräkning av tidpunkten för strafftidens slut ska avräkning för tid som den dömda varit frihetsberövad och som han eller hon ska tillgodoräknas ske först sedan straffet omvandlats till dagar. Detsamma gäller vid beräkning av tidpunkten för villkorlig frigivning då avräkning av tid för frihetsberövande som den dömda ska tillgodoräknas ska ske först sedan kvotdelarna (två tredjedelar, hälften eller en tredjedel) beräknats i dagar utifrån det omvandlade straffet. Vidare finns bestämmelser om i vilka fall och under vilka förutsättningar tid som en intagen befinner sig utanför anstalten ska inräknas i strafftiden (3 kap. 7 §). Uppgifter om bl.a. tidpunkten för frigivning ska meddelas den dömda i ett strafftidsbeslut (3 kap. 7 a §). Strafftidsbeslutet ska delges den intagne utan dröjsmål. Sak-, skriv- och räknefel i ett strafftidsbeslut får under vissa förutsättningar rättas utan den intagnes samtycke (3 kap. 7 b §).

Island

I isländsk rätt finns inte någon särskild reglering om beräkning av strafftid utan sådan beräkning sker i enlighet med gammal dansk praxis. Det pågår för närvarande arbete med att ta fram en ny lag på området.

9.4 Den praktiska hanteringen

Inledning

Kriminalvården utfärdar drygt 12 000 strafftidsbeslut årligen. Av dessa avser cirka 10 000 s.k. initialbeslut (strafftidsbeslut nr 1) och övriga s.k. ändringsbeslut.

Ansvar för att utfärda strafftidsbeslut är fördelat mellan verksamhetsställena (anstalter/häkten/frivård) och huvudkontoret (sektionen för centrala klientärenden). Hur den närmare fördelningen mellan dessa ser ut framgår av arbetsordningen.¹ Således gäller enligt den som utgångspunkt att strafftidsbeslut ska utfärdas av verksamhetsställena, dock med undantag för vissa beslut som i stället ska meddelas av huvudkontoret. Beträffande de senare gäller dessa i huvudsak ärenden som rör

- sammanläggning av strafftider,
- påföljd ändrad i högre instans under pågående verkställighet eller efter det att underinstansens påföljd avtjänats,
- påföljd ändrad på grund av resning eller nåd,
- uppskjuten villkorlig frigivning,
- omvandling av livstidsstraff till tidsbestämt straff,
- överflyttad verkställighet till Sverige enligt de nordiska och internationella verkställighetslagarna, samt i fall då den dömde varit internationellt efterlyst för verkställighet av fängelse,
- ändrad strafftid på grund av betalning av böter,

¹ Arbetsordning för Kriminalvården (version från den 1 januari 2016), se bilaga 1 s. 12.

- beslut om villkorlig frigivning och fastställande av provotidens utgång och beslut om fullgjord verkställighet när straffet har verkställts innan domen blivit verkställbar samt i övriga fall då det saknas tid kvar att verkställa, och
- omprövning av strafftidsbeslut.

På verksamhetsställena ska lägsta beslutsfattare vara på nivån kriminalvårdsinspektör, men kriminalvårdschefen har möjlighet att delegera beslutsbefogenhet till klienthandläggare med särskild erfarenhet av strafftidsberäkning. Vidare ska det i princip alltid finnas en föredragande i ärendet. Ansvaret mellan dessa är fördelat så att föredraganden ansvarar för beredningen av ärendet inklusive strafftidsberäkningen och lämnar förslag till beslut, medan beslutsfattaren ansvarar för själva beslutet.

Vid utfärdande av strafftidsbeslut använder Kriminalvården om möjligt ett datoriserat strafftidsberäkningsprogram som finns i kriminalvårdsregistret (KVR).

Strafftidsbeslut för dömda som avtjänar fängelsestraff på viss tid

Ett strafftidsbeslut kan avse antingen ett nytt initialbeslut (strafftidsbeslut 1) eller ett nytt ändringsbeslut (strafftidsbeslut 2, 3 etc.).

Ett ärende om ett nytt initialbeslut initieras genom att den dömde börjar avtjäna ett fängelsestraff. Innan ett beslut utfärdas kontrolleras att domen eller beslutet är verkställbart. Kontroll görs också av att beslutsunderlaget (t.ex. domar, domsbevis, beslut, avräkningsunderlag, förpassningssedel) är komplett. Vid eventuella brister måste handlingarna först kompletteras innan ett beslut kan meddelas. Därutöver görs även vissa kontroller i KVR för att se om den dömde har fler verkställbara domar eller beslut att avtjäna. Har den dömde visserligen fler domar eller beslut, men som inte är verkställbara, ska strafftidsbeslutet omfatta endast den verkställbara domen eller det verkställbara beslutet. Ett nytt strafftidsbeslut med sammanläggning av fängelsetiderna får i sådant fall utfärdas sedan nästa dom eller beslut får verkställas, under förutsättning att frigivning inte skett dessförinnan. Om däremot den dömde har ytterligare en dom eller ett beslut som får verkställas på dagen för

verkställighetens början ska en sammanläggning göras direkt. Handlingarna skickas i sådant fall till huvudkontoret för beslut.

Sedan samtliga kontroller genomförts och eventuella kompletteringar inkommit görs därefter strafftidsberäkningen i KVR. I och med att strafftidsbeslutet godkänns i systemet lagras strafftiden och verkställigheten uppdateras i KVR och informationen förs över till polisen (belastningsregistret). Beslutet skrivs ut och delges den intagne. Förutom personuppgifter (namn, personnummer) innehåller strafftidsbeslutet domstolsuppgifter (domstol, målnummer, datum för domen, fängelsestraffets längd, förverkande av villkorligt medgiven frihet, tillgodoräknande av frihetsberövande) och verkställighetsuppgifter (datum för verkställighetens början, slutdatum, datum för prövotidens utgång, tidigaste dag för villkorlig frigivning, återstående strafftid).

Vad därefter gäller ett ärende om ett nytt ändringsbeslut kan ett sådant initieras av en rad olika anledningar, t.ex. på grund av avbrott i verkställigheten, ny dom under pågående verkställighet eller uppskjuten villkorlig frigivning enligt 26 kap. 7 § brottsbalken. Även i ett sådant ärende ska det nya beslutsunderlaget kontrolleras och eventuella kompletteringar inhämtas innan ett ändringsbeslut meddelas. Beräkningen sker därefter på motsvarande sätt som beträffande ett nytt initialbeslut i det beräkningsprogram som finns i KVR. Sedan beslutet godkänts uppdateras verkställighetsuppgifterna i KVR och informationen förs över till polisen (belastningsregistret). Beslutet skrivs ut och delges den intagne.

Strafftidsbeslut för dömda som avtjänar livstidsstraff

För en dömd som avtjänar ett fängelsestraff på livstid initieras också det första beslutet genom att den dömde börjar avtjäna straffet. Även i ett sådant fall kontrolleras att domen är verkställbar och att beslutsunderlaget är komplett innan strafftidsbeslutet utfärdas. Någon strafftidsberäkning kan dock inte ske beträffande livstidsstraff. Således innehåller ett initialbeslut för livstidsdömda endast ett begränsat antal uppgifter, nämligen uppgifter om domen, påföljden och dagen för verkställighetens början. Först sedan livstidsstraffet omvandlats till ett tidsbestämt straff och omvandlingsbeslutet fått laga kraft görs genom ett ändringsbeslut (strafftids-

beslut 2) straffidsberäkningen. I ett sådant fall utgår beräkningen från dagen för verkställighetens början sådan den angetts i initialbeslutet och avdrag görs för tid som den dömden varit frihetsberövad med anledning av de brott som prövats i livstidsdomen. Sedan straffidsbeslutet godkänts i systemet skrivs det ut och delges den intagne.

Strafftidsbeslut när ett fängelsestraff avtjänats före det att domen eller beslutet blivit verkställbart

Det förekommer att ett fängelsestraff med anledning av tidigare frihetsberövande redan har avtjänats, villkorligt eller slutligt, före det att domen eller beslutet blivit verkställbart. I ett sådant fall meddelas ett särskilt straffidsbeslut i efterhand när domen eller beslutet blivit verkställbart. Beslutet meddelas av huvudkontoret, sektionen för centrala klientärenden, och benämns "beslut om villkorlig frigivning" eller "beslut om fullgjord verkställighet". När det gäller det förra fastställs dag då den dömden ska anses villkorligt frigiven, återstående strafftid och prövotidens utgång, medan det senare endast fastställer att fängelsestraffet är helt verkställt. För dessa fall görs beräkningarna i ett annat system än beträffande de vanliga straffidsbesluten. Även det systemet finns i KVR. Sedan ett beslut godkänts uppdateras uppgifterna i KVR och informationen förs över till polisen (belastningsregistret). Beslutet skickas därefter till den dömden. Om det finns prövotid skickas en kopia på beslutet till frivården för eventuellt beslut om övervakning.

9.5 Problem med det nuvarande regelverket

Enligt Kriminalvården medför det nuvarande regelverket problem med hänsyn till sättet att räkna. Således gäller t.ex. att med nuvarande räknesätt antalet faktiska dagar att avtjäna kan komma att variera beroende på när under året verkställigheten påbörjas, trots att det i grunden rör sig om ett lika långt fängelsestraff. Kriminalvården har för att ge en närmare bild av problemet lämnat följande exempel.

Exempel: En person döms till fängelse tre månader. Den dömden har varit anhållen och häktad i målet under perioden den 1 september 2013–den 29 oktober 2013 (= 58 dagar).

Fall 1: Egen inställelse 2014-02-24 + 2 månader (2/3 av 3 månader) = 2014-04-24 – 58 dagar = 2014-02-25, dvs. villkorlig frigivning 1 dag efter verkställighetens början.

Fall 2: Egen inställelse 2014-03-01 + 2 månader (2/3 av 3 månader) = 2014-05-01 – 58 dagar = 2014-03-04, dvs. villkorlig frigivning 3 dagar efter verkställighetens början.

Fall 3: Egen inställelse 2014-07-15 + 2 månader (2/3 av 3 månader) = 2014-09-15 – 58 dagar = 2014-07-19, dvs. villkorlig frigivning 4 dagar efter verkställighetens början.

Ett annat exempel på problem som kan uppstå med anledning av sättet att räkna gäller sådana fall då en domstol i samband med domens meddelande måste göra en preliminär beräkning av frigivningsdagen för att kunna ta ställning till frågan om en person ska vara häktad eller inte och vad konsekvensen sedan kan bli när domen blir verkställbar och sedvanlig beräkning av strafftiden ska ske. Även i ett sådant fall kan skillnader uppstå i fråga om dagen för frigivning. Det beror på att domstolen vid en preliminär beräkning av frigivningsdagen utgår från anhållningsdagen (jfr NJA 1983 s. 610) till skillnad från när domen får verkställas då utgångspunkten i stället är dagen för verkställighetens början. Kriminalvården har för att illustrera problematiken lämnat följande exempel.

Exempel: Tingsrätten dömer den 4 februari 2013 en person till fängelse fem månader och förverkar tidigare villkorligt medgiven frihet med en månad och 2 dagar. Den dömden har varit anhållen från den 5 oktober 2012.

Preliminär beräkning: För att ta ställning till häktningsfrågan måste domstolen i samband med att domen meddelas vid en preliminär beräkning av frigivningsdagen utgå från anhållningsdagen: Anhållningsdagen 2012-10-05 + 4 månader 1 dag (2/3 av 6 månader 2 dagar) = 2013-02-06, dvs. villkorlig frigivning 2 dagar efter dagen för domens meddelande.

Beräkning sedan domen får verkställas: Den dömde nöjdförklarar sig på domen den 6 februari 2013 och den dömde påbörjar därmed verkställigheten omedelbart. Vid beräkningen utgår Kriminalvården från dagen för verkställighetens början (= dagen för nöjdförklaring), dvs. den 6 februari 2013: Dagen för verkställighetens början 2013-02-06 + 4 månader 1 dag (2/3 av 6 månader 2 dagar) = 2013-06-07–124 dagar (anhållen och häktad under perioden 2012-10-05–2013-02-06) = 2013-02-03, dvs. villkorlig frigivning 3 dagar för sent.

Ett annat grundläggande problem enligt Kriminalvården är den höga detaljnivån på regelverket. Den gör regelverket sårbart och leder i vissa fall till att situationer som borde omfattas av regelverket inte gör så. Detta gäller inte minst i fråga om reglerna om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. Således saknas med den nuvarande utformningen av 19 a § strafftidslagen t.ex. uttryckligt lagstöd för att kunna tillgodoräkna tid för frihetsberövande som föregått en sluten ungdomsvård, om påföljden undanröjs och ett fängelsestraff döms ut. Inte heller är det med nuvarande lagtext möjligt att beakta frihetsberövande som föregått en dom på fängelse, om fängelsestraffet undanröjs och en skyddstillsyn med fängelse enligt 28 kap. 3 § brottsbalken döms ut. Ett annat exempel gäller tillgodoräknande av tid som den dömde varit omhändertagen enligt 28 kap. 6 b § brottsbalken (omhändertagande i samband med dom på skyddstillsyn med kontraktsvård). Enligt den nuvarande utformningen kan sådant tillgodoräknande endast komma i fråga i samband med att skyddstillsynen undanröjs (19 a § andra stycket strafftidslagen), men däremot inte om högre rätt ändrar påföljden och i stället dömer till fängelse.

9.6 Överväganden och förslag

9.6.1 Regelverket renodlas

Våra förslag: Regelverket om beräkning av strafftid renodlas. Materiella bestämmelser om inräkning av strafftid, tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd och avbrott i verkställigheten flyttas ut ur strafftidslagen och arbetas in i dels en ny lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande, dels fängelselagen.

Förklaras villkorligt medgiven frihet helt eller delvis förverkad, *ska* med avseende på frågan om ny villkorlig frigivning vad som förverkats anses *som* nytt fängelsestraff. Detsamma *ska* gälla vid tillämpning av strafftidslagen (2017:000) och lagen (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande.

Skälen för förslagen: Enligt nuvarande ordning finns i strafftidslagen både bestämmelser om beräkning av strafftid (beräkningsbestämmelser) och materiella bestämmelser av olika slag som har betydelse för sådan beräkning (inräkning av strafftid, tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd och avbrott i verkställigheten). Bestämmelser av det senare slaget finns emellertid också utanför strafftidslagen. Således finns t.ex. i brottsbalken bestämmelser om villkorlig frigivning (26 kap. 6–8 §§), prøvotid efter villkorlig frigivning (26 kap. 10 §) och tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd i vissa fall (33 kap. 5–7 §§). Ett annat exempel är lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen som också innehåller bestämmelser om bl.a. tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd (3 kap. 21 §) och villkorlig frigivning (3 kap. 22 §).

Det kan visserligen hävdas att det skulle vara lämpligt att i större utsträckning än i dag i strafftidslagen samla både beräkningsbestämmelser och materiella bestämmelser av central betydelse för beräkningen. Inte minst när det gäller brottsbalkens bestämmelser om villkorlig frigivning och prøvotid efter villkorlig frigivning kan en sådan ordning vid en första anblick tyckas rimlig. Å andra sidan måste placeringen av dessa ses utifrån den struktur och systematik kring vilken brottsbalkens kapitel om påföljderna är uppbyggda. Att med det perspektivet i endast begränsad utsträckning bryta ut och flytta över vissa s.k. verkställighetsbestämmelser till strafftidslagen framstår därför inte som lämpligt. Inte heller när det gäller brottsbalkens bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd i vissa fall, framstår en sådan ordning i alla delar som adekvat. Således har t.ex. den nuvarande bestämmelsen i 33 kap. 6 § om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande betydelse endast för påföljdsfrågan och innebär att domstolen ges möjlighet att vid bestämmande av påföljden beakta sådan tid. Därtill kan nämnas att bestämmelsen också är tillämplig i för-

hållande till andra påföljder än fängelse, nämligen sluten ungdomsvård, böter och ungdomstjänst. Att strukturera regelverket på sätt som nu övervägts är därför inte lämpligt.

Vi anser i stället att regelverket bör renodlas på så sätt att strafftidslagen reglerar förutsättningarna för straffidsberäkningen medan materiella bestämmelser som påverkar beräkningen genomgående regleras i annan författning. För att åstadkomma det föreslår vi därför att de nuvarande materiella bestämmelserna om inräkning av strafftid (19 § andra stycket), tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd (19 § tredje stycket och 19 a–c §§) och avbrott i verkställigheten (18 § och 23 § andra stycket) flyttas ut ur strafftidslagen.

När det gäller bestämmelserna om inräkning av strafftid och avbrott i verkställigheten har de redan med hänsyn till sitt innehåll ett naturligt och nära samband med regelverket i fängelselagen. Vi föreslår därför att bestämmelserna i den delen flyttas dit. Var och hur regelverket närmare bör vara placerat och utformat återkommer vi till nedan i avsnitt 9.6.6 och 9.6.7.

Däremot är frågan om placering av bestämmelserna om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd inte lika självklar. Som framgått återfinns i dag bestämmelser av sådant slag i bl.a. brottsbalken (33 kap.). Ett alternativ skulle därför kunna vara att placera bestämmelserna i brottsbalken, dvs. delvis i enlighet med den ordning som gällde före det att ansvaret för tillgodoräknande enligt den nuvarande bestämmelsen i 19 a § strafftidslagen flyttades över från domstol till Kriminalvården. Å andra sidan kan en sådan placering samtidigt ifrågasättas när det t.ex. gäller tillgodoräknande av tid för frihetsberövande vid verkställighet i Sverige av utländska domar, som får anses ha begränsad koppling till brottsbalken. Mot den bakgrunden och med hänsyn till vad som ovan anförts om att inte heller alternativet att samla bestämmelserna i strafftidslagen framstår som en lämplig ordning anser vi som mest ändamålsenligt att frågan i stället hanteras samlat i en ny lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. Vi föreslår därför att strafftidslagens bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande ska flyttas över till och arbetas in i den nya lagen. Vi återkommer till frågan om den närmare utformningen av den nya lagen i avsnitt 9.6.8.

Av samma skäl som anförts för att flytta ut bestämmelserna om bl.a. inräkning av strafftid ur strafftidslagen föreslår vi att det samma bör ske även beträffande bestämmelsen i 24 § strafftidslagen om att villkorligt medgiven frihet som förklarats helt eller delvis förverkad ska ses som nytt straff vid beräkning av strafftiden. Med hänsyn till bestämmelsens nära samband med den i 26 kap. 23 § brottsbalken korresponderande bestämmelsen föreslår vi att den flyttas dit och integreras med den bestämmelsen. I det avseendet föreslår vi en justering av lagtexten så att det i fortsättningen blir tydligt att förklarar villkorligt medgiven frihet helt eller delvis förverkad ska vad som förverkats anses som nytt fängelsestraff inte endast som i dag vid beräkning av strafftiden utan vid tillämpning av lagen i dess helhet. Att motsvarande bör gälla vid tillämpning av den nya lagen om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande återkommer vi till i avsnitt 9.6.8.

Genom att lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård hänvisar till bestämmelser om beräkning av strafftid i den nuvarande strafftidslagen kommer de ändringar som föreslås i det följande att påverka den strafftidsberäkning som Statens institutionsstyrelse gör beträffande sluten ungdomsvård.

9.6.2 Tidpunkten för strafftidens början

Vårt förslag: Vid beräkning av strafftiden ska, om inte annat framgår av särskilda bestämmelser, tidpunkten för strafftidens början anses vara den dag då fängelsestraffet får verkställas och den dömde av den anledningen berövas friheten.

Om ett fängelsestraff redan har avtjänats före den dag som anges i första stycket, ska tidpunkten för strafftidens början i stället anses vara den dag när domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft mot den dömde.

Skälen för förslaget

Tidpunkten för strafftidens början

En fråga av central betydelse för strafftidsberäkningen är vid vilken tidpunkt beräkningen bör ta sin början. Enligt vår bedömning

framstår det som både logiskt och rimligt att utgångspunkten för strafftidsberäkningen bör vara den dag då den dömden påbörjar eller får anses påbörja verkställigheten av straffet. Det är också den ordning som i grunden gäller enligt nuvarande reglering. Några synpunkter eller invändningar i den delen har inte heller framförts under arbetets gång.

Vad därefter gäller frågan om lagtextens närmare utformning gör vi följande bedömning. Enligt den nuvarande utformningen har lagstiftaren valt att i detalj reglera vad som ska gälla i fråga om från vilken dag strafftiden ska räknas för olika situationer som kan aktualiseras. Således gäller i dag att strafftiden ska räknas, när den dömden är häktad eller omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken eller på annan grund intagen i kriminalvårdsanstalt, från den dag då domen får verkställas och i annat fall från den dag då den dömden enligt 10 § tas in i häkte eller kriminalvårdsanstalt eller omhändertas av Polismyndigheten för förpassning. En sådan teknik kan i och för sig på ett sätt anses bidra till tydlighet i fråga om vad som ska anses gälla för varje situation. Å andra sidan är risken med en alltför kasuistisk reglering att vid ändrade förutsättningar inte allt som borde omfattas gör så. I ett sådant fall när reglering saknas finns med den nu angivna tekniken inte heller någon generell princip att falla tillbaka på, vilket skapar otydlighet och osäkerhet i tillämpningen. Således saknas t.ex. med den nuvarande utformningen en uttrycklig reglering för vad som ska gälla i fråga om strafftidens början vid vissa fall av överförande av en dömd till Sverige för straffverkställighet. Mot denna bakgrund föreslår vi därför i syfte att skapa ett modernt och flexibelt regelverk att utformningen av lagtexten ska ändras så att i stället för att ange vad som bör gälla för varje situation bestämmelsen om tidpunkten för strafftidens början ska utformas i mer generella termer. Vid beräkning av strafftiden ska således tidpunkten för strafftidens början anses vara den dag då fängelsestraffet får verkställas och den dömden av den anledningen berövas friheten. Med uttrycket "fängelsestraffet får verkställas" avses som en grundförutsättning för att strafftiden ska börja löpa bl.a. att fängelsestraffet är verkställbart. Avgörande för tidpunkten blir därför när den dömden av den anledningen, dvs. för att verkställa fängelsestraffet berövas friheten, eller när den dömden redan är berövad friheten den dag fängelsestraffet får verkställas.

Den närmare innebörden av bestämmelsen

Vad därefter gäller frågan om vad som närmare bör gälla i fråga om strafftidens början kan följande nämnas. När det gäller dömda på fri fot blir det avgörande för tidpunkten för strafftidens början när den dömde, oavsett om det sker efter egen inställelse eller efter föreläggande, tas in i häktet eller kriminalvårdsanstalten för att verkställa straffet. Är det däremot fråga om en dömd som på grund av att han eller hon inte har följt eller inte kunnat nås av ett föreläggande, är begärd förpassad, blir i stället det avgörande momentet när den dömde omhändertas av Polismyndigheten för förpassning till häkte eller kriminalvårdsanstalt. Den dömde får i en sådan situation redan i samband med omhändertagandet anses berövas friheten för att verkställa straffet. Har omhändertagandet däremot inledningsvis skett av annan anledning än för förpassning, t.ex. på grund av misstanke om nya brott eller enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m. blir saken en annan. I ett sådant fall blir i stället den avgörande tidpunkten för strafftidens början när förpassningsbeslutet uppmärksammas. Först i det skedet får den dömde anses berövas friheten för att verkställa straffet. Det innebär att polisen måste dokumentera och informera Kriminalvården, genom förpassningssedel eller motsvarande, vid vilken tidpunkt omhändertagandet ägde rum eller när förpassningsbeslutet uppmärksammades. Något praktiskt hinder mot en sådan ordning torde inte föreligga. Redan i dag ingår i polisens rutiner att vid ett omhändertagande kontrollera om den omhändertagne är begärd förpassad eller efterlyst för verkställighet av fängelsestraff.

Om den dömde är häktad eller omhändertagen enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § första eller tredje stycket brottsbalken eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål blir i stället den avgörande tidpunkten den dag som fängelsestraffet får verkställas. I ett sådant fall är den dömde redan berövad friheten när fängelsestraffet får verkställas. Vad som nu sagts ska gälla oavsett om den dömde är häktad eller omhändertagen i samma mål som fängelsestraffet meddelas eller i ett annat mål än det i vilket fängelsestraffet meddelas. Även om det visar sig att någon som häktas eller omhändertas redan har ett fängelsestraff som får verkställas från ett annat mål påbörjas verkställigheten med vårt förslag omedelbart i den stunden han eller hon berövas friheten genom att

häktas eller omhändertas. Den dömden får i ett sådant fall i och med beslutet om häktning eller omhändertagande anses berövas friheten för att verkställa fängelsestraffet.

Vid överförande av en dömd till Sverige för straffverkställighet av en utländsk dom gäller som huvudregel att verkställigheten i princip helt ska följa de svenska reglerna, se avsnitt 11.2.1. Det innebär således att även den nu aktuella bestämmelsen ska tillämpas för dessa fall. När det gäller överförande av en dömd till Sverige för straffverkställighet av ett frihetsstraff gäller i de flesta fallen att den dömden innan verkställigheten kan fortsätta eller påbörjas i Sverige kommer att behöva transporteras från den andra staten till Sverige. I sådant fall bör därmed när det gäller tidpunkten för strafftidens början det avgörande vara när den dömden anländer svenskt territorium och han eller hon för att fortsätta eller påbörja verkställigheten här berövas friheten genom att omhändertas för vidare transport till häkte eller kriminalvårdsanstalt. Är den dömden däremot på fri fot bör på motsvarande sätt som vid verkställighet av en svensk dom det avgörande för tidpunkten i stället vara den dag som den dömden genom egen inställelse eller efter föreläggande om inställelse tas in i häkte eller kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet.

Vad som nu sagts om att verkställigheten av en utländsk dom i princip ska följa de svenska reglerna gäller emellertid inte undantagslöst. Således gäller i det nordiska samarbetet att strafftiden räknas från verkställighetens början i det andra landet om verkställigheten har påbörjats (se 7 § andra stycket lagen [1963:193] om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. [NVL]). Eftersom det nordiska samarbetet bygger på lagharmonisering och de nordiska staterna har i stort sett likalydande lagar gällande överförande av straffverkställighet (SOU 2013:21 s. 167) saknas enligt vår bedömning tillräckliga skäl för att nu anpassa regelverket till det svenska systemet. Vad som följer av 7 § andra stycket NVL bör således gälla även i fortsättningen. Det innebär att det av den nya 19 § bör framgå att vad som sägs där ska gälla för det fall annat inte framgår av särskilda bestämmelser.

Tidpunkten för strafftidens början när fängelsestraffet redan har verkställts före det att domen eller beslutet blivit verkställbart

En särskild fråga i sammanhanget är vad som bör gälla i fråga om utgångspunkten för strafftidsberäkningen när det gäller de fall där ett fängelsestraff med anledning av tidigare frihetsberövande redan har verkställts före det att domen eller beslutet blivit verkställbart. Enligt nuvarande ordning saknas helt regler för hur beräkningen i ett sådant fall ska gå till. Eftersom det inte finns någon dag för verkställighetens början (VEB-dag) att utgå ifrån görs strafftidsberäkningen i stället med utgångspunkt antingen i anhållningsdagen (datumet för första dagen av det närmast föregående frihetsberövandet) eller beroende på omständigheterna dagen för laga kraft (t.ex. när frihetsberövandet föregått en undanröjd skyddstillsyn eller villkorlig dom och ligger långt tillbaka i tiden). Enligt vår bedömning framstår det inte som en tillfredsställande ordning att fall av det nu angivna slaget helt faller utanför regelverket. Även beträffande dessa är det givetvis angeläget att strafftidsberäkningen sker på ett genomtänkt och för alla berörda likvärdigt sätt. Frågan bör därför enligt vår bedömning nu bli föremål för lagreglering.

Vad därefter gäller vad som närmare bör gälla i fråga om den tidpunkt som strafftidsberäkningen bör ta sin utgångspunkt i framstår enligt vår bedömning som det lämpligaste alternativet den dag då fängelsestraffet fått laga kraft mot den dömda. För att inte gripandedagen (enligt vårt förslag till ny lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande gäller att tid för frihetsberövande i fortsättningen ska räknas från gripandet och inte från anhållandet som i dag) bör väljas talar flera skäl. För det första framstår det som en något märklig ordning att, som fallet kan bli i en del fall, fastställa en tidpunkt för villkorlig frigivning som i tiden ligger före det att domen eller beslutet har meddelats. Att tidpunkten för villkorlig frigivning fastställs innebär också att prövotiden börjar löpa. Även det förhållandet att prövotiden i ett sådant fall således börjar löpa innan domen eller beslutet formellt finns framstår inte heller som tillfredsställande. Ligger frihetsberövandet långt tillbaka i tiden, vilket kan vara fallet t.ex. vid ett undanröjande av en skyddstillsyn eller en villkorlig dom, är det ännu mer tveksamt att utgå ifrån gripandedagen, vilket inte heller görs i dag. Att laborera med två olika tidpunkter för i grunden lika fall framstår inte heller som ett

godtagbart alternativ. Ett annat möjligt alternativ att utgå ifrån skulle kunna vara dagen för domens eller beslutets meddelande. Inte heller det framstår emellertid som i alla delar ändamålsenligt, då resultatet blir snarlikt det ovan beskrivna men med den skillnaden att fastställandet av dag för villkorlig frigivning och av prövotiden visserligen sker efter det att domen eller beslutet meddelats men innan laga kraft. Genom att i stället utgå ifrån tidpunkten för laga kraft undviks emellertid konsekvenser av angivet slag och en större enhetlighet med beräkningen i övriga fall uppnås. Sammantaget föreslår vi därför att det i den nya 19 § tas in ett andra stycke enligt vilket det framgår att om ett fängelsestraff redan har avtjänats före den dag som anges i första stycket, tidpunkten för strafftidens början i stället ska anses vara den dag när domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft mot den dömde.

9.6.3 Beräkningsgrunder

Våra förslag: När ett fängelsestraff på viss tid verkställs ska strafftiden beräknas i dagar. Ett fängelsestraff i månader och år ska omräknas till dagar så att med en månad ska avses trettio dagar och ett år trehundrasextio dagar.

Om flera fängelsestraff på viss tid verkställs samtidigt, ska den sammanlagda fängelsetiden läggas till grund för beräkningen.

I lagen (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande finns bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd.

I 26 kap. brottsbalken finns bestämmelser om villkorlig frigivning och prövotid efter villkorlig frigivning.

I brottsbalken och fängelselagen föreslås vissa följdändringar med anledning av förslaget att fängelsestraff ska omräknas till dagar vid strafftidsberäkningen.

Skälen för förslagen

En övergång till beräkning av strafftid enbart i dagar

Strafftidsberäkningen är av grundläggande betydelse för verkställigheten och viktig för den intagne. En felaktig beräkning riskerar att få som konsekvens att den dömda hålls felaktigt frihetsberövad eller att han eller hon frigges för tidigt. Det är därför angeläget att regelverket är utformat på ett sätt som minimerar riskerna för misstag och felaktigheter vid tillämpningen. Det är också viktigt att lika fall behandlas lika.

Som framgått innebär det nuvarande regelverket att strafftiden ska beräknas på olika sätt beroende på fängelsestraffets längd. Således gäller t.ex. i fråga om fängelsestraff som överstiger två månader att strafftiden ska beräknas enligt kalendertid, medan strafftiden för fängelsestraff som understiger två månader i stället ska beräknas enligt schablon i dagar (en månad = 30 dagar). Har omräkning till dagar väl skett ska den gälla även om den sammanlagda strafftiden vid en senare sammanläggning kommer att överstiga två månader.

Delvis olika beräkningssätt gäller också för frihetsberövande som ska tillgodoräknas den dömda och för tillägg efter avbrott i verkställigheten samt vid senareläggning av villkorlig frigivning. Således beräknas tiden för tillgodoräknande av tidigare frihetsberövande respektive för tillägg efter avbrott i verkställigheten i dagar, medan tiden för tillägg sedan tidpunkten för villkorlig frigivning skjuts upp i stället beräknas enligt kalendertid.

Enligt vår bedömning finns det redan på grund av vad som nu redovisats anledning att ifrågasätta den nuvarande ordningen. Regelverket är svåröverblickbart och komplicerat att tillämpa, vilket i sin tur ökar risken för tolkningsproblem och felaktiga beräkningar. Dessutom blir det, som framgått, med en sådan ordning ofrånkomligt att det vid beräkningen på olika sätt uppstår skillnader i fråga om antalet faktiska dagar att avtjäna trots att det i grunden rör sig om lika långa strafftider. Att det förhåller sig på det viset är givetvis inte tillfredsställande och ur rättvisesynpunkt svärmotivrat. Det har också i vissa fall medfört att Kriminalvården inte med säkerhet kunnat bedöma om det finns tid kvar för den dömda att avtjäna, varför myndigheten i sådant fall ansett sig förhindrad att förelägga den dömda att inställa sig. Vi anser därför vid en samlad bedömning att det nu finns behov av att förändra regelverket så att

det i grunden blir både enklare och att ovan nämnda brister undanröjs.

Vi har övervägt om det är möjligt att uppnå angivna syften i ett system som bygger på beräkning i kalendertid. Beräkning enligt en sådan ordning kommer att överensstämma med det utdömda straffet, dvs. för den som döms till fängelse i två månader kommer också strafftiden att utgöra två månader (kalendermånader). Vid beräkning i kalendertid kvarstår dock problemet med skillnader i fråga om antalet faktiska dagar att avtjäna, eftersom dessa alltså kommer att variera beroende på när under året verkställigheten äger rum och om månaden eller månaderna således har 28, 29 (vid skottår), 30 eller 31 dagar. Vidare kan ett system med kalendertid inte tillämpas konsekvent. Det är inte möjligt att räkna kalendertid t.ex. vid korta avbrott i verkställigheten. Ett system som det nu beskrivna framstår därför inte som ett alltigenom godtagbart alternativ.

Om strafftiden däremot räknas i dagar är det möjligt att åstadkomma ett beräkningssystem helt utan sådana skillnader och orättvisor i fråga om antalet faktiska dagar att avtjäna som nyss redogjorts för. En förutsättning för det är emellertid att systemet utformas med en omräkningsregel enligt vilken fängelsestraff i år och månader föreslås omräknas till dagar enligt samma grundschablon. Det innebär att med en grundschablon där med en månad ska avses 30 dagar ett fängelsestraff om ett år kommer att avse 360 dagar, dvs. 12 månader x 30 dagar. Vid beräkning med en schablon saknar det betydelse vid vilken tidpunkt straffet börjar avtjänas och i vilket skede tid för frihetsberövande tillgodoräknas. Enligt vår uppfattning överväger fördelarna med en sådan beräkning även om en viss skillnad uppstår mellan beräkningsresultatet och straffet sett i kalendertid.

Sammanfattningsvis föreslår vi därför som ett led i att övergå till en beräkning av strafftid enbart i dagar att det i en ny 20 § ska föreskrivas att när ett fängelsestraff på viss tid verkställs ska strafftiden beräknas i dagar. Ett fängelsestraff i månader och år ska omräknas till dagar så att med en månad ska avses 30 dagar och ett år 360 dagar. Vad som nu sagts om att strafftiden ska beräknas i dagar innebär att även sådan tid som avser tillgodoräknande av frihetsberövande eller tillägg på grund av avbrott eller senareläggning av villkorlig frigivning ska beräknas enbart i dagar.

Det förändrade beräkningssättet kräver vissa justeringar i brottsbalken. Således föreslås att bestämmelsen i 26 kap. 6 § första stycket ska ändras så att den minsta tid som måste ha avtjänats för att den dömda ska friges villkorligt i stället ska anges i dagar. Vidare föreslås att bestämmelsen i 26 kap. 7 § brottsbalken om senareläggning av villkorlig frigivning ska ändras så att det i beslutet om att skjuta upp den villkorliga frigivningen ska anges inte som i dag ny tidpunkt när den dömda ska friges utan i stället med hur många dagar senareläggningen ska ske. Vidare föreslås också att den yttersta gränsen med vilken den villkorliga frigivningen som högst får skjutas upp varje gång ska ändras till att i stället anges i dagar. Nuvarande sex månader ska således i stället ersättas med 180 dagar.

Även när det gäller bestämmelsen om prøvotid i 26 kap. 10 § brottsbalken krävs en anpassning av lagtexten med anledning av det nya beräkningssättet. I dag gäller en prøvotid som motsvarar den strafftid som återstår vid frigivningen, dock minst ett år. Beträffande det senare föreslår vi att även den tidsangivelsen ska ändras och i stället anges i dagar. Således föreslår vi att ett år ska ersättas med 360 dagar.

När det gäller beräkningen av tioårsfristen i 3 § lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid görs i förarbetena en hänvisning till lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. (se prop. 2005/06:35 s. 59). Det innebär att beräkningsgrunden enligt den nya lagen även påverkar beräkningen av fristen när en ansökan om omvandling kan ske. Någon ändring i den lagen krävs inte.

Sammanläggning av fängelsestraff vid verkställighet av flera straff samtidigt

Det bör vidare införas en bestämmelse om vad som bör gälla för beräkningen om flera fängelsestraff på viss tid sammanträffar på verkställighetsstadiet. Således anser vi att det alltså bör vara så att, om flera fängelsestraff ska verkställas samtidigt, fängelsestraffen ska sammanläggas vid straffidsberäkningen. Det innebär att straffen ska behandlas som en enhet och att det är den sammanlagda fängelsetiden som ska läggas till grund för beräkningen. Således ska t.ex. om det samtidigt föreligger två verkställbara domar om tre respektive en månads fängelse straffidsberäkningen genomföras med den sammanlagda fängelsetiden om fyra månader som grund.

Detsamma ska gälla t.ex. om en dömd som redan avtjänar ett fängelsestraff om tre månader döms på nytt och därför ska avtjäna ytterligare ett fängelsestraff om en månad. Det ska för tillämpningen inte spela någon roll om sammanläggningen sker före eller efter omräkningen av fängelsestraffen till dagar, eftersom resultatet oavsett ordningsföljden blir detsamma. Däremot bör liksom i dag som förutsättning för att sammanläggning ska ske alltså gälla att det senare fängelsestraffet kan börja verkställas innan den dömden frigivits, slutligt eller villkorligt, från anstalten. Sammantaget föreslår vi således att om flera fängelsestraff på viss tid verkställs samtidigt ska den sammanlagda fängelsetiden läggas till grund för beräkningen. En sådan regel är både tydlig och enkel att tillämpa och förstå.

I sammanhanget bör dock nämnas att för det fall verkställigheten av ett fängelsestraff sker utanför anstalt i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll någon sammanläggning alltså inte ska ske om ett nytt fängelsestraff under den tiden blir verkställbart och den sammanlagda fängelsetiden därmed kommer att överstiga sex månader. Vad som nu sagts framgår av nuvarande 12 § lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll. Någon ändring i sak i den delen föreslås således inte. Däremot föreslås vissa språkliga justeringar av och följdändringar i lagtexten.

Bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande och villkorlig frigivning

Som framgått och som framgår nedan av avsnitt 9.6.8 föreslår vi bl.a. att de nuvarande bestämmelserna om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande ska flyttas till en samlad lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. Det innebär att beslut om tillgodoräknande av sådan tid i fortsättningen ska ske enligt bestämmelserna i den lagen. Med hänsyn till frågans betydelse för beräkningen av strafftid anser vi emellertid att det i strafftidslagen bör finnas en bestämmelse som upplyser om var bestämmelser av sådant slag finns. Detsamma bör gälla i fråga om bestämmelser om villkorlig frigivning och prøvotid efter villkorlig frigivning. Således föreslår vi att det i en ny 22 § tas in en särskild föreskrift som upplyser om vad som nu sagts.

9.6.4 Strafftidsbeslut

Våra förslag: Den dömd ska utan dröjsmål meddelas ett straff-tidsbeslut som fastställer följande uppgifter

1. dagen för strafftidens början,
2. fängelsestraffets längd i dagar,
3. antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande, och
4. dagen för strafftidens slut.

Om fängelsestraffet uppgår till mer än trettio dagar, ska i beslutet även fastställas uppgifter om

1. tidigaste dag för villkorlig frigivning,
2. återstående strafftid i dagar, och
3. dagen för prøvotidens utgång.

Om ett strafftidsbeslut avser ett fängelsestraff på livstid ska beslutet fastställa uppgifter om

1. dagen för strafftidens början, och
2. antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande om straffet tidsbestäms.

I förordning bör meddelas föreskrifter om beräkning av strafftid. Sådana föreskrifter föreslås omfatta följande:

- hur strafftiden ska räknas
- hur tiden för tillgodoräknande av tidigare frihetsberövande ska räknas
- hur dagen för strafftidens slut ska beräknas
- hur dagen för tidigaste dag för villkorlig frigivning ska beräknas
- hur den återstående strafftiden i dagar ska beräknas
- hur prøvotiden ska räknas
- hur del av dag som uppkommer vid beräkningen ska hanteras.

Skälen för förslagen

Ett strafftidsbeslut bör alltiämt utfärdas skyndsamt

Att fastställa när verkställigheten av ett fängelsestraff börjar och när frigivning ska ske är som tidigare konstaterats grundläggande för verkställigheten och viktigt för den intagne. Enligt vår bedömning bör därför gälla enligt en ny strafftidslag att den dömde utan dröjsmål ska meddelas ett strafftidsbeslut. Det innebär således att ett visst skyndsamhetskrav ska gälla vid strafftidsberäkningen. Utgångspunkten bör därmed vara att strafftidsbeslutet ska meddelas så snart det är möjligt efter det att den dömde har börjat avtjäna fängelsestraffet eller i det fallet när straffet redan har verkställts före den dagen så snart det är möjligt efter det att domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraffet fått laga kraft mot den dömde (jfr förslaget till ny 19 §). Med den föreslagna formuleringen "utan dröjsmål" följer ett visst utrymme för att handläggningstiden beroende på t.ex. ärendets karaktär och omständigheterna i varje enskilt fall kan komma att variera. Således kan det vara rimligt att t.ex. ett ärende om strafftidsberäkning efter frihetsberövande utomlands eller efter överförande av straffverkställighet i vissa fall får ta längre tid än vad som annars skulle anses normalt. Detsamma bör gälla i fråga om sådana ärenden där kompletteringar av olika slag behöver inhämtas för att ett beslut ska kunna meddelas. I vissa fall kan det dessutom behövas rättslig utredning om ett särskilt förhållande t.ex. om ett frihetsberövande utomlands är möjligt att tillgodoräkna enligt svensk rätt.

Uppgifter som bör ingå i ett strafftidsbeslut

Enligt det nuvarande regelverket ska ett strafftidsbeslut innehålla uppgifter om dagen för strafftidens slut och, om strafftiden uppgår till mer än en månad, tidigaste tidpunkten för villkorlig frigivning samt tidpunkten för provotidens utgång. Uppgifter av sådant slag bör ingå i ett strafftidsbeslut även fortsättningsvis. Enligt vår bedömning bör därutöver i ett sådant beslut även ingå uppgifter om dagen för strafftidens början, fängelsestraffets längd i dagar, antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande och återstående strafftid i dagar. Sådana uppgifter ingår i princip redan i

strafftidsbesluten. I förtydligande syfte bör dessa emellertid nu komma till direkt uttryck även i lagtexten. Således föreslår vi att den dömde utan dröjsmål ska meddelas ett strafftidsbeslut som fastställer följande uppgifter (1.) dagen för strafftidens början, (2.) fängelsestraffets längd i dagar, (3.) antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande, och (4.) dagen för strafftidens slut. Om fängelsestraffets längd uppgår till mer än trettio dagar, ska i beslutet även fastställas uppgifter om (1.) tidigaste dag för villkorlig frigivning, (2.) återstående strafftid i dagar, och (3.) dagen för prövotidens utgång.

När det gäller dömda till fängelse på livstid är det emellertid inte möjligt att initialt utfärda ett strafftidsbeslut med samtliga de uppgifter som nu sagts. Samtidigt är det givetvis viktigt att även för livstidsfallen på ett så tidigt stadium som möjligt fastställa vid vilken tidpunkt strafftiden påbörjades och vilken tid som ska tillgodoräknas med anledning av tidigare frihetsberövande om straffet tidsbestäms. Vi föreslår därför att det i ett tredje stycke införs en bestämmelse enligt vilken det framgår att om ett strafftidsbeslut avser ett fängelsestraff på livstid ska beslutet fastställa uppgifter om dagen för strafftidens början och antalet dagar som ska tillgodoräknas om straffet tidsbestäms. Att det av beslutet även bör framgå att påföljden är fängelse på livstid framstår som givet, men är ingen uppgift som särskilt behöver fastställas.

Närmare om beräkningen vid utfärdande av strafftidsbeslut

För att ett strafftidsbeslut ska kunna utfärdas och strafftiden beräknas är det således nödvändigt att som ett första steg fastställa korrekt datum för strafftidens början. En särskild fråga är emellertid hur strafftiden bör räknas. Enligt nuvarande ordning gäller att tiden ska räknas från och inte från och med dagen för strafftidens början. Att strafftiden räknas på det sättet betyder att dagen för strafftidens början inte räknas in i verkställighetstiden. Enligt vår bedömning finns det skäl att ifrågasätta en sådan ordning då den leder till olika resultat beroende på om den dömde är häktad eller på fri fot när fängelsestraffet får verkställas. Vi föreslår därför som en lämpligare ordning att strafftiden fortsättningsvis ska räknas från och med dagen för strafftidens början till och med dagen för

villkorlig eller slutlig frigivning. Det innebär således att även dagen för strafftidens början ska räknas in vid beräkningen av strafftiden. Vad som nu sagts bör lämpligen regleras på förordningsnivå. Vid vilken tidpunkt strafftiden ska anses börja löpa framgår av förslaget till ny 19 §.

För att kunna genomföra beräkningen måste därefter fängelsestraffet, med undantag för den situationen att det redan anges i dagar (t.ex. 14 dagar, 21 dagar), omräknas till dagar enligt den schablon som framgår av förslaget till ny 20 §. Är det fråga om samtidig verkställighet av mer än ett fängelsestraff eller fängelsestraff jämte förverkande av villkorligt medgiven frihet ska fängelsestraffen summeras innan beräkningen fortsätter. Det ska då för beräkningen inte spela någon roll om omräkningen till dagar sker före eller efter det att fängelsestraffen summeras. Sedan omräkning och eventuell summering genomförts kan fängelsestraffets längd i dagar fastställas.

Inte sällan har den dömde med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser varit frihetsberövad på sådant sätt att han eller hon ska tillgodoräknas tiden som verkställighet av påföljden. För att kunna beräkna strafftiden måste således alla de frihetsberövanden som förekommit och som enligt reglerna i den nya lagen om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande ska beaktas sammanräknas. Även sådan tid som nu avses ska räknas i dagar. Frågan är emellertid även här på vilket sätt tiden närmare ska räknas. Enligt nuvarande ordning gäller att tiden ska räknas från – och inte från och med – dagen för frihetsberövandet till och med dagen för frigivning (NJA 1973 s. 247). Som framgått föreslår vi att strafftiden i fortsättningen ska räknas från och med dagen för strafftidens början till och med dagen för frigivningen. Mot den bakgrunden framstår det därför som lämpligt att som huvudregel tillämpa motsvarande räknesätt även på tid som nu avses. Således föreslår vi att tid för frihetsberövande som ska tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljd ska räknas från och med dagen för frihetsberövandet till och med den dag som det upphörde. För det fall frihetsberövandet fortsätter fram till dess att verkställigheten påbörjas ska emellertid till undvikande av dubbelt tillgodoräknande antalet dagar som frihetsberövandet pågått i stället räknas till och med dagen före den dag från och med vilken strafftiden ska räknas. Även vad som nu sagts bör regleras på förordningsnivå.

Sedan antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande fastställts ska således dagen för strafftidens slut, dvs. den dag då frigivning allra senast ska ske, beräknas. Det innebär med tillämpning av den ovan beskrivna ordningen att med dagen för strafftidens slut ska avses fängelsestraffets längd i dagar med avdrag för det antal dagar som ska tillgodoräknas den dömden som verkställighet av påföljd beräknat från och med den dag från vilken strafftiden ska räknas. Om fängelsestraffet uppgår till mer än trettio dagar ska med tillämpning av bestämmelserna i 26 kap. 6 och 8 §§ brottsbalken även tidigaste dag för villkorlig frigivning beräknas. Det innebär att med tidigaste dag för villkorlig frigivning ska avses två tredjedelar av fängelsestraffets längd i dagar med avdrag för det antal dagar som ska tillgodoräknas den dömden som verkställighet av påföljd beräknat från och med den dag från vilken strafftiden ska räknas. Vidare bör i likhet med nuvarande ordning för det fall del av dag uppkommer vid beräkningen sådan falla bort. Föreligger förutsättningar för villkorlig frigivning ska även återstående strafftid i dagar och tidpunkten för prøvotiden fastställas. Vad först gäller återstående strafftid i dagar ska därmed avses skillnaden mellan det antal dagar som ska läggas ut vid beräkning av dagen för strafftidens slut och det antal dagar som ska läggas ut vid beräkning av tidigaste dag för villkorlig frigivning. Beträffande prøvotiden ska, enligt vad som tidigare föreslagits i avsnitt 9.6.3 den motsvara den strafftid som återstår dock minst 360 dagar. Vad därefter gäller frågan om hur tiden närmare ska läggas ut anser vi i likhet med vad som föreslagits beträffande hur strafftiden och tiden för tillgodoräknande av frihetsberövande ska beräknas att motsvarande bör tillämpas i fråga om prøvotiden. Det innebär att prøvotiden ska räknas från och med dagen efter dagen för villkorlig frigivning till och med dagen för prøvotidens upphörande. Vad som nu sagts om vad som ska avses med dagen för strafftidens slut, tidigaste tidpunkt för villkorlig frigivning, återstående strafftid, beräkning av prøvotiden och att del av dag som uppkommer vid beräkningen bortfaller bör meddelas genom föreskrifter på förordningsnivå.

9.6.5 Ändring av strafftidsbeslut

Våra förslag: Ett strafftidsbeslut ska ändras när omständigheterna ger anledning till det.

I förordning bör meddelas föreskrifter om beräkning av strafftid. Sådana föreskrifter föreslås omfatta följande:

- hur tiden för avbrott i verkställigheten ska räknas
- hur ny tidpunkt för strafftidens slut och i förekommande fall tidigaste dag för villkorlig frigivning och prøvotidens utgång ska beräknas efter avbrott i verkställigheten
- hur ny tidpunkt för tidigaste dag för villkorlig frigivning, ny återstående strafftid i dagar och ny tidpunkt för prøvotidens utgång ska beräknas efter uppskjuten villkorlig frigivning.

Skälen för förslagen

Inte sällan förekommer det att förutsättningarna för den beräkning som legat till grund för ett strafftidsbeslut ändras eller visar sig vara felaktiga. Det kan t.ex. handla om att den intagne ska avtjäna ytterligare ett straff som ska sammanläggas med det straff som strafftidsbeslutet avser eller att dagen för strafftidens slut och tidigaste dag för villkorlig frigivning ska justeras med anledning av ett avbrott i verkställigheten. Det kan också handla om att den intagne fått den villkorliga frigivningen uppskjuten eller att påföljden ändrats i högre instans eller på grund av beviljad resning eller nåd. Ett annat exempel som kan nämnas och som också medför ändrade förutsättningar för beräkningen är omvandlingen av ett livstidsstraff till ett tidsbestämt straff. Därutöver kan det givetvis också handla om felaktigheter av olika slag som Kriminalvården själv upptäcker. Beräkningen kan t.ex. grunda sig på en bristfällig utredning när det gäller tidigare frihetsberövanden eller så kan ett räknefel ha uppstått vid summeringen av frihetsberövandena. Även fel dag, månad eller årtal kan ha angetts vid beräkningen.

Även sedan den dömd frigivits villkorligt från ett fängelsestraff kan det uppstå behov av att ändra ett tidigare strafftidsbeslut. Det kan t.ex. handla om en dömd som redan verkställt ett fängelsestraff med en återstående strafftid på viss tid och som döms på nytt med

stöd av 34 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken och det enligt den nya domen finns tid för frihetsberövande som den dömden ska tillgodoräknas. Ett annat exempel är att det i efterhand visar sig finnas ytterligare tid för frihetsberövande för den dömden att tillgodoräknas eller att något annat fel uppmärksammas i beräkningen som påverkar det tidigare strafftidsbeslutet.

Mot bakgrund av vad som nu sagts bör det därför finnas en bestämmelse enligt vilken det framgår att ett strafftidsbeslut ska ändras när omständigheterna ger anledning till det. Bestämmelsen, som föreslås införas i en ny 24 §, ska ses som ett komplement till den skyldighet som Kriminalvården i vissa fall har att enligt 27 § förvaltningslagen (1986:223) ompröva ett beslut. Det innebär att ett ändringsbeslut med stöd av den nu föreslagna bestämmelsen kan meddelas även till den enskildes nackdel. Att den dömden i vissa fall ska ha beretts tillfälle att yttra sig innan ett beslut om ändring fattas framgår av bestämmelser i förvaltningslagen (1986:223). Det bör framhållas att bestämmelsen inte innebär någon rätt för den dömden att med stöd av den begära ändring av ett strafftidsbeslut. Däremot kan Kriminalvården efter påpekande av den dömden om eventuella felaktigheter i strafftidsbeslutet givetvis ändra beslutet i enlighet med ett sådant påpekande om Kriminalvården är enig med den dömden. Om så inte är fallet får den dömden begära omprövning och överklaga beslutet med tillämpning av 27–29 §§.

Något om den närmare beräkningen vid utfärdande av ändringsbeslut

Vad därefter gäller frågan om den närmare beräkningen vid ett ändringsbeslut ska som utgångspunkt gälla den beräkning och de uppgifter som framgår av det tidigare strafftidsbeslutet. Eftersom det finns en mängd olika omständigheter som kan ge anledning till ett ändringsbeslut, framstår som rimligast att överlämna åt Kriminalvården att själv bestämma och anpassa sättet för beräkningen efter omständigheterna i varje enskilt fall. Det finns dock anledning att särskilt nämna ett par situationer som redan nu kan förutses.

En sådan gäller ändring med anledning av att ett avbrott i verkställigheten ägt rum. Som tidigare nämnts ska även tid under vilken ett avbrott varat räknas i dagar. Enligt nuvarande ordning gäller i fråga om sättet att räkna sådan tid att varje del av dygn som ett

avbrott varat räknas som hel dag (RÅ 1984 ref. 2:3). Avbrott räknas således från och med dagen för avbrottet till och med dagen då verkställigheten återupptogs genom egen inställelse eller genom gripande av polis. Enligt vår bedömning bör med hänsyn till förslaget om hur strafftiden bör räknas en viss justering även ske i fråga om räknesättet när det gäller avbrott i verkställigheten. Således föreslår vi att även med avseende på avbrott i verkställigheten bör sådan tid räknas från och med dagen för avbrottet till och med dagen före den dag från och med vilken verkställigheten ska anses återupptagen. Detta bör lämpligen regleras på förordningsnivå. Del av dag som ett avbrott varat ska således inte längre vara tillräckligt för att medföra tillägg av tid som nu sagts. Däremot kan ett sådant avbrott med åberopande av andra bestämmelser i fängelselagen medföra att den dömden t.ex. tilldelas en varning. Sedan det står klart hur många dagar ett avbrott varat ska därefter en ny tidpunkt för strafftidens slut beräknas. Det innebär att för att erhålla en ny sådan tidpunkt det antal dagar med vilka avbrottet varat ska läggas till dagen för strafftidens slut enligt det tidigare strafftidsbeslutet. För det fall fängelsestraffet uppgår till mer än trettio dagar ska detsamma ske med avseende på tidigaste dag för villkorlig frigivning och dagen för prøvotidens utgång.

Vad som sagts nu ska också gälla på motsvarande sätt om den dömden fått den villkorliga frigivningen uppskjuten. Således ska sedan beslut fattats om att skjuta upp den villkorliga frigivningen för att erhålla en ny tidpunkt för tidigaste dag för villkorlig frigivning det antal dagar med vilka frigivningen skjutits upp läggas till tidigaste dag för villkorlig frigivning enligt det tidigare strafftidsbeslutet. Detsamma ska gälla i fråga om prøvotidens utgång. Vidare ska i ett sådant fall för erhållande av ny återstående strafftid i dagar det antal dagar som enligt det tidigare strafftidsbeslutet återstår minskas med det antal dagar med vilka den villkorliga frigivningen skjutits upp. Vad som nu sagts kan lämpligen regleras på förordningsnivå.

9.6.6 Möjligheten att i vissa fall besluta om att vistelse utanför anstalt inte ska inräknas i verkställigheten tas bort

Vårt förslag: Bestämmelsen i 1 kap. 2 § fängelselagen (2010:610) om i vilka situationer som en intagen får vistas utanför anstalten ändras enligt följande.

Den som är intagen i anstalt får *under verkställigheten* vistas utanför anstalten *i enlighet med vad som föreskrivs i fängelselagen*. *En intagen får även vistas utanför anstalten om det sker med stöd av bestämmelser i annan lag om utlämning, överlämnande eller om överförande av frihetsberövade för förhör m.m.*

Skälen för förslaget: Enligt nuvarande 19 § andra stycket strafftidslagen gäller att sådan tid som en intagen vistas utanför anstalt i samband med inställelse till domstol eller annan myndighet enligt 10 kap. 3 § fängelselagen eller vid tillfälligt överförande eller överförande för förhör eller konfrontation i samband med en förundersökning eller rättegång enligt 4 kap. 29, 29 a eller 31 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål ska inräknas i verkställighetstiden. Detsamma gäller tid som en intagen vistas utanför anstalt för hälso- och sjukvård enligt 9 kap. 1 § fängelselagen, vid permission eller särskild permission enligt 10 kap. 1 eller 2 § samma lag, vid utredning om återfallsrisk enligt 10 kap. 4 § samma lag eller med anledning av en särskild utslussningsåtgärd enligt 11 kap. 1 § samma lag, om inte särskilda skäl talar mot det.

Som framgår av avsnitt 9.6.1 föreslår vi i syfte att renodla reglerna om beräkning av strafftid att bestämmelsen i 19 § andra stycket strafftidslagen ska flyttas över till fängelselagen. Där återfinns i 1 kap. 2 § första stycket den grundläggande bestämmelsen om i vilka situationer som en intagen får medges att vistas utanför anstalten. Det framstår därför som rimligt att det är dit bestämmelsen bör flyttas. Enligt vår bedömning finns det emellertid även i sak anledning att ifrågasätta bestämmelsen. Således gäller som framgått att Kriminalvården vid vistelse utanför anstalt för hälso- och sjukvård, permission eller särskild permission, utredning om återfallsrisk eller med anledning av en särskild utslussningsåtgärd om särskilda föreligger för det kan besluta att inte räkna in tiden i verkställigheten. Enligt förarbetena kan sådana särskilda skäl före-

ligga t.ex. om en intagen använder tiden utanför anstalt för annat ändamål än det avsedda, t.ex. genom att missbruka narkotika eller utöva annan brottslig verksamhet. Vad som nu sagts gäller emellertid endast för det fall att misskötsamheten äger rum under tiden som den intagne vistas utanför anstalten och således inte vid motsvarande misskötsamhet under tiden i anstalten. Enligt vår bedömning finns det ur rättvisesynpunkt skäl att ifrågasätta en sådan ordning. Dessutom följer av bl.a. reglerna i 12 kap. fängelselagen att för det fall en intagen brutit mot villkor i samband med en vistelse utanför anstalt han eller hon kan tilldelas en varning eller om det är fråga om allvarlig misskötsamhet kan få tidpunkten för villkorlig frigivning uppskjuten. Om misskötsamheten är av ett sådant slag att ett avbrott skett ska dock dessa bestämmelser tillämpas, se nedan. Även vad som nu sagts om risken för den intagne att för samma misskötsamhet bli utsatt för bestraffning i dubbel bemärkelse talar således mot den beskrivna ordningen. Sammantaget föreslår vi därför att den nuvarande möjligheten för Kriminalvården att i vissa fall vid vistelse utanför anstalt besluta att sådan vistelse inte ska räknas in i verkställigheten ska tas bort. För att det inte ska råda någon tvekan om vad som ska gälla i fråga om sådan tid som en intagen vistas utanför anstalt föreslår vi att lagtexten i 1 kap. 2 § första stycket kompletteras med ”Den som är intagen i anstalt får *under verkställigheten* ...” Förutom det föreslår vi också vissa redaktionella och språkliga justeringar samt att det fortsättningsvis direkt av lagtexten bör framgå att en intagen i anstalt även får vistas utanför anstalt om det sker med stöd av bestämmelser i annan lag om utlämning, överlämnande eller om överförande av frihetsberövade för förhör m.m. Någon ändring i sak i den delen är det emellertid inte fråga om.

9.6.7 Avbrott i verkställigheten

Våra förslag: Verksställigheten avbryts om en intagen

1. avviker, eller
2. häktas av annan anledning än misstanke om brott.

Bestämmelser om nåd i brottmål finns i 12 kap. regeringsformen. Det framgår av särskilda bestämmelser i vilka fall en dom eller ett beslut tills vidare inte får verkställas.

Ett avbrott i verkställigheten innebär att den tid under vilken avbrottet varat inte ska räknas in i strafftiden.

Frågor om avbrott i verkställigheten enligt punkten 1 ovan ska prövas utan dröjsmål.

Innan ett beslut om avbrott i verkställigheten enligt punkten 1 meddelas ska förhör hållas med den intagne.

Om den som är intagen i anstalt häktas med anledning av misstanke om brott, ska bestämmelserna i häkteslagen (2010:611) tillämpas.

Bestämmelserna föreslås placeras i fängelselagen.

Skälen för förslagen

Fängelselagen kompletteras med regler om avbrott i verkställigheten

Regler om avbrott i verkställigheten och hur ett sådant avbrott påverkar strafftiden återfinns i dag i 18 och 23 §§ strafftidslagen. Således gäller enligt dessa att verkställigheten ska avbrytas om den som avtjänar ett fängelsestraff häktas av annan anledning än misstanke om brott. Har ett avbrott ägt rum i verkställigheten ska vid strafftidberäkningen det antal dagar som avbrottet varat läggas till den framräknade slutdagen.

Som framgår av avsnitt 9.6.1 föreslår vi som ett led i att renodla reglerna om beräkning av strafftid att de nuvarande bestämmelserna om avbrott i verkställighet ska flyttas över till och arbetas in i fängelselagen. Enligt vår bedömning framstår i det avseendet som en lämplig ordning att bestämmelserna tas in i ett nytt kapitel. Vi föreslår således att det i fängelselagen ska införas ett nytt 12 a kap. med bestämmelser om avbrott i verkställigheten.

Vad därefter gäller frågan om den närmare utformningen av ett sådant kapitel anser vi att det nuvarande regelverket på olika sätt behöver tydliggöras och kompletteras. Således kan det konstateras att det nuvarande regelverket inte ger en heltäckande bild av i vilka situationer avbrott i verkställigheten kan förekomma. Det saknas t.ex. helt regler om det som får antas vara det klart vanligaste sättet på vilket verkställigheten avbryts, nämligen att den intagne avviker

under pågående verkställighet av ett fängelsestraff, t.ex. från kriminalvårdsanstalt eller bevakad permission. Inte heller framgår det annat än indirekt av det nuvarande regelverket vad det innebär för strafftiden att verkställigheten avbryts. Det saknas vidare regler om vad som närmare bör gälla i fråga om handläggningen av ett sådant ärende. Vid en samlad bedömning anser vi därför att det nuvarande regelverket bör tydliggöras och kompletteras med avseende på vad som nu sagts. Således föreslår vi att det i ett nytt 12 a kap. enligt en ny 1 § ska framgå att verkställigheten avbryts om en intagen (1.) avviker, eller (2.) häktas av annan anledning än misstanke om brott. Med avviker ska framför allt förstås att den intagne rymmer eller med andra ord olovligt ger sig i väg från t.ex. en kriminalvårdsanstalt eller en permission. Men även en intagens brott mot villkor i samband med permission eller vistelse utanför anstalt ska beroende på omständigheterna kunna anses som ett avvikande. Det förutsätter dock att Kriminalvården inte längre har kontroll över den dömd, t.ex. inte längre vet var den dömd befinner sig. Med permission eller annan vistelse utanför anstalt ska förstås sådan vistelse utanför anstalt som kan medges en intagen enligt 9 kap. 1 §, 10 kap. 1–4 §§ och 11 kap. 1 § fängelselagen samt enligt 4 kap. 29, 29 a eller 31 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Vad därefter gäller vad som närmare ska avses med avbrott i verkställigheten om en intagen häktas av annan anledning än misstanke om brott bör på motsvarande sätt som i dag avses häktning som används för att tvinga någon att uppfylla en skyldighet, t.ex. att vittna (se 36 kap. 21 § rättegångsbalken), avlägga bouppteckningsed under konkurs (se 6 kap. 9 § konkurslagen) eller lämna upplysningar enligt utökningsbalken (se 2 kap. 16 § jämförd med 4 kap. 14 eller 15 § eller 16 kap. 13 § utökningsbalken). Verkställigheten av ett fängelsestraff kan emellertid avbrytas även på annan grund än vad som nu sagts. Således följer av bestämmelserna i 12 kap. 9 § regeringsformen att regeringen på grund av nåd i vissa fall kan besluta om avbrott i verkställigheten under viss tid. Likaså kan rätten i samband med t.ex. en ansökan om resning eller återställande av försutten tid eller i fråga om klagan över domvilla enligt 58 och 59 kap. rättegångsbalken besluta att en dom eller ett beslut tills vidare inte får verkställas. Därtill ska även läggas att rätten även enligt vårt förslag till ändring i 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken i ett sådant fall som där regleras föreslås på motsvarande sätt

ges rätt att besluta om att en dom tills vidare inte får verkställas. En sådan möjlighet föreligger även i enlighet med t.ex. bestämmelsen i 38 kap. 2 a § brottsbalken. För att ge en så heltäckande bild som möjligt av i vilka situationer avbrott i verkställigheten kan förekomma föreslår vi därför att det i den nya 1 § men i ett andra stycke även tas in en föreskrift som upplyser om vad som nu sagts. Vidare föreslås för att tydliggöra att det inte anses vara ett avbrott i verkställigheten om den som avtjänar ett fängelsestraff häktas med anledning av misstanke om nya brott, att det i 1 kap. i en ny 1 a § fängelselagen ska föreskrivas att om den som är intagen i anstalt häktas med anledning av misstanke om brott, ska bestämmelserna i häkteslagen (2010:611) tillämpas.

Vidare föreslår vi att det i samma kapitel i en ny 2 § tas in en bestämmelse enligt vilken det ska framgå vad effekten blir av att verkställigheten avbryts. Således ska det enligt en sådan bestämmelse tydliggöras att ett avbrott i verkställigheten enligt 1 § innebär att den tid under vilken avbrottet varat inte ska räknas in i strafftiden. Vad beträffar frågan om vad det närmare får för betydelse för beräkningen av strafftiden och strafftidsbeslutet hänvisas till vad som sägs i den delen under avsnitt 9.6.5.

Vad därefter gäller frågan om vad som närmare bör gälla i fråga om handläggningen av ett ärende om avbrott i verkställigheten kan det konstateras att den frågan endast aktualiseras i det fallet verkställigheten avbryts på grund av att den intagne avviker. I alla andra fall följer avbrottet redan på grund av beslut som fattats i enlighet med vad som är särskilt föreskrivet om det. Således föreslår vi att det av två nya paragrafer, 3 och 4 §§, ska framgå att frågor om avbrott i verkställigheten ska prövas utan dröjsmål samt att förhör ska hållas med den intagne innan ett sådant beslut om avbrott i verkställigheten meddelas.

Nya regler om avbrott blir i delar genom hänvisning i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård tillämpliga även vid verkställighet av sluten ungdomsvård.

9.6.8 Tillgodoräknande av tid för frihetsberövande

Våra förslag: En ny lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande ska införas.

Lagen ska innehålla bestämmelser om när tid för frihetsberövande i Sverige och utomlands ska eller får tillgodoräknas som verkställighet av påföljd.

Om någon har dömts till fängelse på viss tid eller till sluten ungdomsvård och den dömde med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, ska tiden för frihetsberövandet tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljden.

Tillgodoräknande ska dock inte ske om

1. tiden för frihetsberövandet redan tillgodoräknats den dömde, eller
2. den dömde samtidigt avtjänat sådan frihetsberövande påföljd i annat mål.

Villkor som uppställts vid utlämning, överlämnande eller överförande från en annan stat till Sverige ska gälla vid tillämpning av lagen.

Om någon döms till fängelse på viss tid eller till sluten ungdomsvård och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på sätt som ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.

Om någon döms till böter eller ungdomstjänst och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på sätt som ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

Vid prövning i högre rätt av ett överklagande angående utdömd påföljd får beslut i fråga om att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet ändras även om beslutet inte överklagats.

Skälen för förslagen

En ny och samlad lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande införs

Vi har i avsnitt 9.6.1 som ett led i att renodla regelverket om beräkning av strafftid övervägt placeringen av strafftidslagens nuvarande bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande och i det sammanhanget funnit som mest ändamålsenligt att frågan i fortsättningen bör hanteras samlat i en ny lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. Det innebär att förutom strafftidslagens bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande även motsvarande bestämmelser i brottsbalken, lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll (IöVL), lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU), lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. (nordiska verkställighetslagen), lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen (EVL) och lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom bör flyttas över och inarbetas i den nya lagen. Med en sådan ordning skapas enligt vår mening förutsättningar för att på ett samlat och genomgående sätt förenkla, tydliggöra och förändra regelverket i syfte att åstadkomma ett så konsekvent och heläckande regelverk som möjligt.

Sammanfattningsvis föreslår vi således att det ska införas en ny och samlad lag som reglerar under vilka förutsättningar som tid för frihetsberövande i Sverige och utomlands ska eller får tillgodoräknas den dömden som verkställighet av påföljd. Våra överväganden i fråga om behovet av en reformering av regelverket, utgångspunkter, tillämpningsområde och den närmare utformningen av bestämmelserna redovisas i det följande.

Behovet av en ändrad reglering i sak

De nuvarande grundbestämmelserna om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande i strafftidslagen (19 a § och 19 § tredje stycket) bygger till stor del på lagstiftning från 1970-talet. Under den tid som lagstiftningen varit i kraft har ett flertal förändringar

genomförts på påföljdsområdet, bland annat har flera nya påföljder för unga lagöverträdare införts. En annan förändring är att ansvaret för att besluta om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande flyttats över från domstol till Kriminalvården i fråga om den som dömts till fängelse. Till det ska läggas den höga detaljnivå som utmärker bestämmelserna och som begränsar tillämpningsområdet på ett sätt som innebär att situationer som rimligen borde omfattas faller utanför. Således saknas enligt den nuvarande utformningen av 19 a § uttryckligt lagstöd för att t.ex. kunna tillgodoräkna tid för frihetsberövande som föregått en dom på sluten ungdomsvård, om påföljden undanröjs och ett fängelsestraff döms ut i stället. Enligt nuvarande ordning är det inte heller möjligt att vid undanröjande av ungdomsvård eller ungdomstjänst som ersätts av ett fängelsestraff eller en sluten ungdomsvård tillgodoräkna tid för frihetsberövande som föregått ungdomsvården eller ungdomstjänsten. Vidare saknas också förutsättningar för att i vissa fall av ne bis in idem vid verkställighet av den nya domen kunna tillgodoräkna den dömda tid som denne med anledning av den undanröjda domen redan avtjänat i anstalt.

Men även i andra avseenden finns oklarhet i regelverket. Således får det t.ex. anses oklart om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som föregått en s.k. 28:3-dom ska ske redan i samband med att verkställigheten av 28:3-fängelset påbörjas eller först i samband med ett eventuellt undanröjande av en sådan dom (jfr prop. 1972:146 s. 47 och uttalandet avseende tillgodoräknande av frihetsberövande som föregått en skyddstillsyn med s.k. anstaltsbehandling). Vidare saknas med nuvarande bestämmelser förutsättningar för att vid undanröjande av ett s.k. 28:3-fängelse när verkställighet pågår tillgodoräkna den dömda all den tid som han eller hon avtjänat i avvaktan på att den nya domen (fängelsestraff) får laga kraft (om inte domen överklagas då högre rätt kan besluta även om sådant tillgodoräknande). Vidare omfattas inte heller tillgodoräknande av sådant omhändertagande som sker enligt 26 kap. 22 § brottsbalken (omhändertagande i avvaktan på prövning om att förklara villkorligt medgiven frihet förverkad) eller 28 kap. 11 § första stycket samma lag (omhändertagande i avvaktan på prövning om att undanröja en skyddstillsyn på grund av misskötsamhet). Däremot får frihetsberövande enligt 28 kap. 6 b § brottsbalken tillgodoräknas i samband med ett undanröjande men inte om högre

rätt efter överklagande ändrar påföljden från skyddstillsyn med kontraktsvård till fängelse

Även när det gäller reglerna om tillgodoräkning av tid för frihetsberövande som ägt rum utomlands har under senare år ett flertal förändringar genomförts framför allt till följd av det ökade internationella straffrättsliga samarbetet. Således gäller sedan 2012 att t.ex. ett frihetsberövande utomlands som föregått och skett med anledning av en begäran om överlämnande till Sverige för straffverkställighet enligt en nordisk eller europeisk arresteringsorder ska tillgodoräknas den dömden vid verkställigheten. Är det däremot fråga om ett frihetsberövande i en utomeuropeisk stat som föregått och skett med anledning av en begäran om utlämning för straffverkställighet i Sverige är det inte möjligt att tillgodoräkna den dömden ett sådant frihetsberövande om inte den utlämnande staten ställer som villkor för att utlämning ska ske att sådant tillgodoräkning ska ske. En sådan ordning framstår inte som rimlig. Till det kommer att två nya bestämmelser om tillgodoräkning av tid för frihetsberövande i samband med överförande av straffverkställighet inom Europeiska unionen tillkommit så sent som den 1 april 2015 (3 kap. 21 § EVL och 19 c § i strafftidslagen). Enligt uppgift från Kriminalvården är det inte heller sällan så att någon har varit frihetsberövad i en annan stat med anledning av internationell lagstiftning på ett sätt som inte täcks av det svenska regelverket, men där det är uppenbart att ett frihetsberövande har skett och som den dömden borde tillgodoräknas (se t.ex. Kammarrättens i Stockholm dom den 13 april 2015 i mål 5210-14). Vidare kan också nämnas att det saknas uttryckligt lagstöd för att vid ett överförande av straffverkställighet till Sverige enligt nordiska verkställighetslagen tillgodoräkna den dömden sådan tid för frihetsberövande som ägt rum i det andra nordiska landet och som föregått överförandet.

Sammanfattningsvis finns således ett behov av att reformera regelverket.

Allmänna utgångspunkter för en ny reglering på området

Det framstår som närmast självklart att såväl svenska som utländska frihetsberövanden som föregått en verkställighet och som har nära samband med ett straff också ska kunna tillgodoräknas som verkställighet. Det internationella straffrättsliga samarbetet har utvecklats väsentligt under senare år och har en helt annan omfattning än vid den tid då nuvarande regler utformades. Inte minst EU-samarbetet och utgångspunkten i ömsesidigt erkännande och verkställighet av varandras domar och beslut har lett till att möjligheterna att verkställa utländska domar i Sverige har ökat. I dag är det internationella samarbetet en naturlig del av verksamheten inom rättsväsendet. Det framstår under dessa förutsättningar som otidsenligt att ha olika regler för frihetsberövanden som skett i ett annat land och svenska frihetsberövanden. Rättsviseskäl talar också för att samtliga frihetsberövanden bör behandlas lika.

Reglerna om under vilka förutsättningar som tid för frihetsberövande ska kunna tillgodoräknas som verkställighet av påföljd bör vara så enkla och lättillämpade som möjligt. För att åstadkomma det föreslår vi att regelverket i grunden ska koncentreras till en generellt tillämplig bestämmelse. Det innebär att en sådan bestämmelse kommer att vara tillämplig inte enbart i förhållande till svenska domar och beslut utan också i förhållande till utländska domar som efter beslut om överförande ska verkställas här i Sverige. Vidare kommer en sådan bestämmelse att omfatta både frihetsberövande som ägt rum före en dom eller ett beslut och frihetsberövande som ägt rum efter en dom eller ett beslut. Vi föreslår också att en sådan bestämmelse genomgående ska vara obligatorisk till sin form, dvs. är förutsättningarna enligt bestämmelsen uppfyllda *ska* tillgodoräknande ske. Något utrymme för skönsmissiga bedömningar ska inte längre finnas.

Syftet bör således vara att skapa ett så heltäckande system som möjligt. Som utgångspunkt bör gälla att den som har varit frihetsberövad i avvaktan på utredning av brott eller för att säkerställa lagföring eller straffverkställighet ska få tillgodoräknas tiden som verkställighet av påföljd, oavsett i vilken form eller på vilken grund frihetsberövandet skett.

På så sätt främjas en enhetlig tillämpning. Med en sådan ordning blir det vidare möjligt att komma till rätta med de olägenheter som

det nuvarande systemet ger upphov till och som redovisats ovan. På så sätt skapas också förutsättningar för en bestämmelse som står sig över tid och även i händelse av framtida förändringar på t.ex. påföljdsområdet.

Tillgodoräkande av tid för frihetsberövande i Sverige och utomlands

En ny och generell bestämmelse om obligatoriskt tillgodoräkande

Vi föreslår således att det ska införas en ny och generell bestämmelse om tillgodoräkande av tid för frihetsberövande som till sin form ska vara obligatorisk. Vad därefter gäller frågan om vad som närmare bör krävas för att ett sådant tillgodoräkande ska ske gör vi följande överväganden.

På motsvarande sätt som i dag föreslår vi att tillgodoräkande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd även fortsättningsvis ska förutsätta att någon dömts till fängelse på viss tid eller till slutet ungdomsvård. Vad därefter gäller frågan om vad som närmare bör förstås med uttrycket ”dömts till fängelse på viss tid eller till slutet ungdomsvård” bör en extensiv tolkning tillämpas. Således ska som framgått såväl svenska domar och beslut om sådana påföljder som utländska sådana som efter beslut om överförande ska verkställas här omfattas. Vidare bör till uttrycket räknas både sådana situationer när rätten med tillämpning av 34 kap. 1 § 1 brottsbalken beslutat att en tidigare fängelsepåföljd eller tidigare slutet ungdomsvård ska avse också den brottslighet som omfattas av den nya domen eller när rätten dömer till fängelse eller slutet ungdomsvård med tillämpning av 34 kap. 1 § 2 och 3 brottsbalken, dvs. dömer särskilt för den brottslighet som omfattas av den nya domen eller beslutar om undanröjande av en tidigare utdömd påföljd och för den samlade brottsligheten dömer till annan sorts påföljd (fängelse/sluten ungdomsvård) än den som undanröjs. Till uttrycket bör även räknas s.k. 28:3-fängelse eller sådant fängelsestraff som med stöd av 30 kap. 3 § brottsbalken dömts ut för ett eller flera brott vid sidan av en annan påföljd som dömts ut för brottsligheten i övrigt. Även fängelse som förvandlingsstraff för böter samt sådant fängelsestraff som efter förverkande av villkorligt medgiven frihet ska verkställas (se vårt förslag till ändrad

lydelse av 26 kap. 23 § brottsbalken) omfattas. Till uttrycket ska vidare också höra sådana situationer när rätten på grund av misskötsamhet undanröjer en villkorlig dom eller skyddstillsyn och i stället dömer till fängelse (27 kap. 6 § och 28 kap. 9 § brottsbalken), eller när ett livstidsstraff omvandlats till fängelse på viss tid enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid.

Vidare föreslår vi som en ytterligare förutsättning för att tillgodoräknande ska ske att frihetsberövandet ska ha ägt rum med anledning av de brott som antingen prövats i målet eller som påföljden avser. Det innebär att frihetsberövandet för att kunna tillgodoräknas ska kunna härledas till de underliggande brotten, dvs. det ska finnas ett kausalt samband mellan brotten som prövats i målet eller som påföljden avser och frihetsberövandet. Med att den dömde varit frihetsberövad med anledning av de brott som prövats i målet är avsikten att fånga in sådana frihetsberövanden som föregått och skett i just det mål där det fängelsestraff eller den slutna ungdomsvården dömts ut från vilken avräkning ska ske. Det kan t.ex. avse sådant frihetsberövande enligt 24 kap. rättegångsbalken som sker på grund av misstanke om brott eller frihetsberövande som skett utomlands på grund av en svensk begäran om överlämnande enligt en europeisk eller nordisk arresteringsorder för lagföring här i Sverige. Det ska för tillgodoräknande i denna del inte finnas något krav på att den dömde ska ha fällts till ansvar för just det brott som föranlett frihetsberövandet eller att det är detta brott som medfört fängelsestraffet. Tillgodoräknande ska således ske oavsett om frihetsberövandet grundats på andra genom domen prövade brott än de för vilka fängelse dömts ut. Med uttrycket att den dömde varit frihetsberövad med anledning av de brott som påföljden avser är avsikten att fånga in även andra frihetsberövanden än sådana som har en direkt koppling till de brott som prövats i det aktuella målet. Det kan t.ex. handla om frihetsberövanden som föregått en undanröjd dom enligt 34 kap. brottsbalken eller en utlämning, ett överlämnande eller ett överförande för straffverkställighet. Även den som varit intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet eller som verkställt fängelsestraff i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll ska anses ha varit berövad friheten med anledning av de brott som påföljden avser. Vad däremot gäller den som enbart på grund av risk för att undandra sig utvisning på grund av brott varit berövad friheten som häktad i avvaktan på att

domen i utvisningsdelen får laga kraft blir saken en annan. I ett sådant fall sker frihetsberövandet i syfte att säkerställa verkställigheten av utvisningsbeslutet och inte det utdömda straffet. Tillgodoräknande kan därför inte komma i fråga i sådant fall.

En särskild fråga att ta ställning till i sammanhanget gäller i hur många led bakåt tid för frihetsberövande ska kunna tillgodoräknas den dömden vid ett undanröjande enligt t.ex. 34 kap. brottsbalken. Det kan gälla en situation där ett frihetsberövande som ägt rum i ett mål före det där en skyddstillsyn dömdes ut, och skyddstillsynsdomen samtidigt innebär ett undanröjande av påföljden i det tidigare målet. I syfte att skapa ett så heltäckande system som möjligt och att komma till rätta med orättvisor av olika slag anser vi att någon begränsning i fråga om i hur många led ett tillgodoräknande ska kunna ske inte bör gälla. I stället bör all den tid som den dömden med anledning av de brott som den nya påföljden i en sådan situation avser varit frihetsberövad kunna komma i fråga för ett tillgodoräknande.

Det ska för tillgodoräknande räcka att det brott som föranlett frihetsberövandet har prövats av någon av instanserna i målet eller i någon av de domar som avses med påföljden.

Som delvis redan framgått anser vi när det gäller frågan om vilka frihetsberövanden som bör omfattas av den nya regleringen att någon särskild uppräkningslista av dessa inte längre bör ske. I stället anser vi att den mer allmänna termen "frihetsberövad" bör användas. När det gäller frågan om vad som närmare bör förstås med begreppet anser vi på en generell nivå att vägledning bör sökas i den beskrivning av begreppet "frihetsberövande" som framgår av förarbetena till lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder. Enligt vad som där anges ska med "frihetsberövande" avses i korthet ingrepp som innebär att någon genom inspärning eller övervakning är faktiskt hindrad att förflytta sig utanför ett rum eller ett annat relativt starkt begränsat område (prop. 1997/98:105 s. 12). Det innebär enligt vår bedömning på en konkret nivå att till begreppet "frihetsberövad" bör räknas dels sådant frihetsberövande som skett i form av gripande, anhållande, häktning, intagning på enhet för rättspsykiatrisk undersökning (10 § lagen [1991:1137] om rättspsykiatrisk undersökning) och omhändertagande (26 kap. 22 §, 28 kap. 6 b § och 28 kap. 11 § första och tredje styckena brottsbalken), dels sådant frihetsberöv-

ande som skett genom intagning i anstalt eller vid särskilt ungdomshem eller i form av intensivövervakning med elektronisk övervakning. För att tillgodoräknande ska ske bör dock alltså som förutsättning gälla att frihetsberövandet på motsvarande sätt som i dag varat under en sammanhängande tid av minst 24 timmar. Inte minst praktiska skäl får anses tala emot att även låta mycket kortvariga frihetsberövanden omfattas och där resultatet av ett tillgodoräknande ändå inte skulle framstå som påtagligt betydelsefull för den dömda (se prop. 1972:146 s. 48).

Tillgodoräknande ska vidare kunna ske för både frihetsberövanden som ägt rum i Sverige och frihetsberövanden som ägt rum utomlands. När det gäller frågan om tillgodoräknande av frihetsberövanden utomlands kan dock nämnas att det redan i dag förekommer att intagna begär tillgodoräknande av olika typer av ingripande åtgärder, som t.ex. husarrest, reseförbud och elektronisk övervakning. Enligt vår uppfattning är det inte troligt att sådana frågeställningar kommer att minska framöver. Enligt vår bedömning bör vid avgörandet av en sådan fråga frihetsberövandet i den andra staten jämföras med de former av frihetsberövanden som här kan komma i fråga för tillgodoräknande, t.ex. anhållande och häktning. Vägledning bör givetvis ytterst sökas i den mer generella beskrivningen av vad som ska förstås med ett frihetsberövande. Ytterst torde det handla om att godta ett frihetsberövande jämförbart med ett sådant frihetsberövande som en verkställighet i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll innebär. En samlad bedömning av samtliga omständigheter får göras. Vad som nu sagts innebär dock att frihetsinskränkningar i form av mindre ingrepp i den personliga friheten som t.ex. reseförbud och anmälningsskyldighet inte omfattas av tillämpningsområdet.

Förutom vad som nu sagts bör vidare gälla att tillgodoräknande inte ska ske om tiden för frihetsberövandet redan har tillgodoräknats den dömda eller den dömda samtidigt avtjänat sådan frihetsberövande påföljd i annat mål. Tid för frihetsberövande ska således inte kunna räknas den dömda till godo mer än en gång. Enligt Kriminalvården uppstår inte sällan problem i detta avseende när domstolarna enligt 34 kap. brottsbalken undanröjer en skyddstillsyn med fängelse enligt 28 kap. 3 § och den dömda vid tillfället avtjänar fängelsestraffet. Av 34 kap. 6 § femte stycket brottsbalken framgår beträffande den aktuella situationen att när det nya straffets

längd bestäms ska skälig hänsyn tas till vad den dömden undergått till följd av domen på skyddstillsyn och till vad den dömden har avtjänat av fängelse som dömts ut enligt t.ex. 28 kap. 3 § brottsbalken. Enligt Kriminalvården klargör emellertid domstolarna många gånger inte tydligt vad som beaktats. I andra fall framgår att domstolarna endast beaktat faktiskt verkställd tid och inte det frihetsberövande som föregått domen, medan i andra fall båda delarna beaktats. Att det som Kriminalvården beskriver tycks råda oklarhet i fråga om vad domstolarna ska beakta vid bestämmandet av det nya straffet är givetvis inte tillfredsställande. Enligt vår bedömning får det emellertid redan av lagtexten – ”till vad han har avtjänat av fängelse” – anses framgå att såväl faktiskt verkställd tid som det frihetsberövande som föregått domen ska beaktas, då även det senare är att anse som avtjänad tid (jfr 26 kap. 8 § andra stycket brottsbalken). Ett beaktande av domstolen på sätt som nu angetts innebär således att något ytterligare tillgodoräknande i det avseendet inte bör ske i samband med utfärdandet av strafftidsbeslutet. Är det däremot så att den dömden vid tidpunkten för undanröjandet ännu inte påbörjat verkställigheten av fängelsestraffet bör rimligen tillgodoräknandet av ett eventuellt frihetsberövande som föregått den undanröjda domen i stället anstå till utfärdandet av strafftidsbeslutet. Oavsett vad som nu sagts bör emellertid vid eventuella oklarheter i fråga om vad domstolarna beaktat eller inte beaktat inte leda till nackdel för den dömden.

Sammanfattningsvis föreslår vi således att det i 2 § i den nya lagen ska föreskrivas att om någon har dömts till fängelse på viss tid eller till slutet ungdomsvård, och den dömden med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, tiden för frihetsberövandet ska tillgodoräknas den dömden som verkställighet av påföljden. Tillgodoräknande ska dock inte ske om tiden för frihetsberövandet redan tillgodoräknats den dömden eller den dömden samtidigt avtjänat sådan frihetsberövande påföljd i annat mål. För att det inte ska råda några tvivel om att eventuella villkor som uppställts vid utlämning, överlämnande eller överförande från en annan stat till Sverige ska gälla vid tillämpning av lagen föreslår vi att det ska komma till direkt uttryck i lagtexten.

Särskilt om tillgodoräknande vid omvandling av livstidsstraff till ett tidsbestämt straff

Den nya regleringen ska som framgått tillämpas även när ett livstidsstraff enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid omvandlats till fängelse på viss tid. Att den dömd sedan livstidsstraffet omvandlats till ett tidsbestämt straff, om förutsättningarna är uppfyllda, ska tillgodoräknas sådan tid som han eller hon varit frihetsberövad med anledning av de brott som prövats i livstidsdomen framstår som självklart. Däremot är frågan om vad som ska tillgodoräknas den dömd vid omvandlingen av livstidsstraffet inte lika självklar i det fallet att den dömd redan verkställer ett fängelsestraff när livstidsstraffet ska verkställas eller verkställigheten av ett annat fängelsestraff ska påbörjas samtidigt som verkställigheten av livstidsstraffet. Den angivna konkurrenssituationen regleras i 34 kap. 11 § brottsbalken. Enligt den bestämmelsen ska vid den uppkomna situationen livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden. Enligt vår bedömning innebär det att livstidsstraffet helt och fullt ska ersätta och konsumera alla andra påföljder, dvs. livstidsstraffet blir det enda straffet som ska verkställas för den samlade brottsligheten. Om t.ex. en dömd redan verkställer ett fängelsestraff när domstolen dömer på nytt till fängelse på livstid medför det att det första straffet konsumeras av livstidsstraffet som blir det enda straffet som ska verkställas för den samlade brottsligheten. Enligt vår bedömning framstår det därför i en sådan situation som både rimligt och lämpligt att vid en omvandling av livstidsstraffet till ett tidsbestämt straff tillgodoräknande även ska ske för den tid som den dömd avtjänat av det första straffet, dvs. både faktisk avtjänad tid i anstalt och sådant frihetsberövande som föregått domen ska beaktas.

Bestämmelsen om s.k. fakultativt tillgodoräknande behålls

Av nuvarande 33 kap. 6 § brottsbalken följer att domstolen när den dömer till fängelse eller sluten ungdomsvård har möjlighet att förklara att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet, även om det inte fullt uppgår till den bestämda strafftiden. Även i det fallet att den som varit frihetsberövad döms till böter eller ungdomstjänst har domstolen möjlighet att besluta om att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet. Enligt vår bedömning bör en motsvarande möjlighet finnas kvar. En sådan bestämmelse bör lämpligen placeras i en ny 3 §. Det kan nämnas att en viss utvidgning av tillämpningsområdet följer av den nya utformningen av 2 §. Till följd av den har också vissa justeringar av lagtexten gjorts.

Ansvarig myndighet

Ett av huvudsyftena med den nya regleringen är som framgått att göra reglerna så enkla och lättillämpade som möjligt. Som ett ytterligare led i det arbetet föreslår vi därför även vissa justeringar i fråga om på vilka myndigheter ansvaret för att tillgodoräkna tid för frihetsberövande bör ligga.

Vad först gäller ansvaret för obligatoriskt tillgodoräknande i förhållande till fängelse föreslår vi att det i fortsättningen helt bör ligga på Kriminalvården. Det innebär i förhållande till den nuvarande ordningen att domstolarnas beslutanderätt i fråga om tillgodoräknande av vissa utländska frihetsberövanden enligt 33 kap. 7 § brottsbalken inte längre kommer att finnas kvar. En annan konsekvens av förslaget är att även övervakningsnämndens beslutanderätt enligt 15 § lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll tas bort. Angående avräkningsunderlag, se nedan.

I övrigt när det gäller ansvaret för obligatoriskt tillgodoräknande i förhållande till sluten ungdomsvård och ansvaret för det s.k. fakultativa tillgodoräkandet föreslås inte några förändringar i fråga om ansvaret. Det innebär att ansvaret i dessa delar även fortsättningsvis kommer att ligga på Statens institutionsstyrelse respektive på domstolarna.

Överklagande av beslut enligt den nya lagen

Beslut om obligatoriskt tillgodoräknande fattas som ett led i det strafftidsbeslut som meddelas den dömde. Ett sådant beslut kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol enligt strafftidslagen (se 27–29 §§ i nya strafftidslagen). Detsamma gäller i fråga om de beslut om obligatoriskt tillgodoräknande som fattas av Statens institutionsstyrelse, se 22 och 23 §§ lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Avräkningsunderlag och rapportering av frihetsberövanden

Enligt nuvarande ordning gäller att domstolen ska anteckna den tid en person har varit frihetsberövad på ett sådant sätt som avses i 19 a § strafftidslagen eller 10 a § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård i en handling som bifogas domen eller beslutet (avräkningsunderlag). Även med den nya lagen bör gälla att domstolen på motsvarande sätt ska tillhandahålla och redovisa uppgifter om frihetsberövanden som föregått en dom eller ett beslut om fängelse eller sluten ungdomsvård och som ska tillgodoräknas den dömde enligt den nya lagen (2 §). Frågan bör även fortsättningsvis regleras på förordningsnivå.

När det gäller rapportering av uppgifter om frihetsberövanden som föregått en utlämning eller ett överlämnande eller överförande från en annan stat till Sverige följer det av respektive regelverk på vilket sätt sådana uppgifter ska lämnas. Vad som gäller i det avseendet påverkas inte av den nya lagen.

Följdändringar i annan lagstiftning

Som framgått innebär förslaget i denna del att i princip alla de bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som i dag finns i olika lagar flyttas över och inarbetas i den nya lagen. Vad som nu sagts föranleder därför en rad följdändringar i de lagar som berörs, dvs. i rättegångsbalken, brottsbalken, lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll, lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,

lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. och lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen.

10 Övriga bestämmelser

10.1 Inledning

I dag finns bestämmelser om beslutsbefogenhet, överklagande och omprövning av beslut samt om bemyndigande i 28–34 §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. Som ett led i vårt uppdrag att se över strafftidslagen får anses ingå att även överväga om det finns skäl att göra förändringar i någon av dessa bestämmelser. Något särskilt uppdrag i frågan finns dock inte.

10.2 Gällande rätt

Inledning

Bestämmelser om beslutsbefogenhet, överklagande och omprövning av beslut samt om bemyndigande finns, som framgått, i 28–34 §§. Bestämmelserna i 28 och 29 §§ infördes i samband med att strafftidslagen infördes, men har därefter till följd av olika organisationsförändringar ändrats vid flera tillfällen. Vad däremot gäller bestämmelserna i 30–33 §§ om omprövning av beslut infördes dessa som en konsekvens av den organisationsförändring som genomfördes den 1 januari 2006 när de lokala kriminalvårdsmyndigheterna, Transporttjänsten och Kriminalvårdsstyrelsen avvecklades och en ny myndighet, Kriminalvården, inrättades (jfr prop. 2004/05:176).

Bestämmelser om beslutsbefogenhet samt överklagande och omprövning av beslut

Beslut enligt strafftidslagen fattas av Kriminalvården och gäller omedelbart om inte något annat beslutas (28 §). Den som beslutet angår kan överklaga det till allmän förvaltningsdomstol (29 § första stycket). Vid överklagande till kammarrätten krävs prövningstillstånd (29 § andra stycket). Behörig förvaltningsrätt är den domstol inom vars domkrets den kriminalvårdsanstalt, det häkte eller det frivårdskontor är beläget där den dömde var inskriven när det första beslutet i ärendet fattades (33 §). Vilka formkrav som gäller för ett överklagande följer av 23 § förvaltningslagen (1986:223).

Ett beslut meddelat av Kriminalvården får inte överklagas innan beslutet har omprövats av myndigheten (30 § första stycket). En sådan omprövning får begäras av den som beslutet angår om det har gått honom eller henne emot. Det innebär att den enskilde inte kan överklaga ett beslut som inte har blivit föremål för omprövning. Om han eller hon ändå gör det ska överklagandet anses som en begäran om omprövning. Vid omprövningen får beslutet inte ändras till den enskildes nackdel (30 § andra stycket). För en begäran om omprövning gäller vissa formkrav (31 §). Således ska en sådan begäran vara skriftlig. Den ska vidare ha inkommit till Kriminalvården inom tre veckor från den dag då den dömde fick del av beslutet. Av begäran ska vidare framgå vilket beslut som begäran om omprövning avser och vilken ändring som begärs. Kriminalvården prövar om begäran om omprövning har kommit in i rätt tid (32 §). Har den inte det ska den avvisas om inte förseningen beror på att Kriminalvården lämnat den dömde felaktig underrättelse om hur man begär omprövning.

Bemyndigande

Enligt en särskild bestämmelse, som infördes 2014, ges regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer rätt att meddela föreskrifter om skyldigheter för kommuner, landsting och enskilda att vidta åtgärder i anslutning till att en nöjdförklaring får lämnas och lämna de uppgifter om verkställighet av dom som behövs enligt strafftidslagen (34 §).

10.3 Överväganden och förslag

Våra förslag: Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om inledande av verkställighet, nöjdförklaring, uppskov och beräkning av straff-tid.

Ett beslut enligt strafftidslagen fattas av Kriminalvården.

Ett beslut enligt lagen gäller omedelbart om inte något annat förordnas.

Kriminalvårdens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets den kriminalvårdsanstalt, det häkte eller det frivårdskontor är beläget där den klagande var inskriven när det första beslutet i ärendet fattades.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Ett beslut får inte överklagas innan beslutet har omprövats av Kriminalvården. En sådan omprövning får begäras av den beslutet angår om det har gått honom eller henne emot. Ett överklagande av ett beslut som inte har omprövats ska anses som en begäran om omprövning.

Vid omprövning får beslutet inte ändras till den klagandes nackdel.

En begäran om omprövning ska vara skriftlig och ha kommit in till Kriminalvården inom tre veckor från den dag då den klagande fick del av beslutet. I begäran om omprövning ska den klagande ange vilket beslut som avses och vilken ändring i beslutet som han eller hon begär.

Kriminalvården prövar om skrivelsen med begäran om omprövning har kommit in i rätt tid. Om skrivelsen har kommit in för sent ska den avvisas, om inte förseningen beror på att myndigheten lämnat den klagande felaktig underrättelse om hur man begär omprövning.

Skälen för förslagen

Ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att meddela föreskrifter bör finnas i den nya strafftidslagen

Som framgått föreslår vi att föreskrifter i flera fall bör regleras genom förordning. Således föreslås t.ex. i fråga om nöjdförklaring att det genom förordning bör meddelas föreskrifter om bl.a. inför vilken myndighet en nöjdförklaring får lämnas och om dokumentation och underrättelser. Även när det gäller uppskov och beräkning av strafftid föreslås på motsvarande sätt att föreskrifter bör meddelas om hur bl.a. uppskovstiden och strafftiden ska räknas. Vidare föreslås när det gäller rätten att påbörja verkställighet (7 §) att det bör vara möjligt att genom förordning meddela föreskrifter om särskilda undantag från bestämmelsen t.ex. i händelse av exceptionella förhållanden, t.ex. som vid upplopp på en eller flera anstalter.

En särskild fråga är om det krävs att riksdagen bemyndigar regeringen för att föreskrifter av det angivna slaget ska få meddelas eller regeringen med direkt stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen (verkställighetsföreskrifter och regeringens restkompetens) och alltså utan något stöd av bemyndigande i lag kan meddela sådana föreskrifter. Vad först gäller föreskrifterna om nöjdförklaring är det vår uppfattning att dessa i huvudsak innefattar sådant som faller in under regeringens restkompetens (föreskrifter om t.ex. statliga förvaltningsmyndigheters arbetsuppgifter). Däremot är saken inte lika självklar när det gäller uppskov och beräkning av strafftid och föreskrifterna om på vilket sätt tiden i olika avseenden ska räknas. En förutsättning i det avseendet för att regeringen utan stöd av ett bemyndigande ska få meddela föreskrifter är att föreskrifterna genom sitt innehåll inte får förändra innehållet i den bakomliggande lagbestämmelsen. Enligt vår bedömning går det inte att med säkerhet utesluta att så är fallet särskilt inte med hänsyn till att tiden kan komma att variera beroende på hur föreskriften om sättet att räkna tiden utformas. Det innebär således att det i den delen för att regeringen ska få meddela föreskrifter krävs att riksdagen bemyndigar regeringen i ämnet. Även i den del som avser möjligheten att meddela föreskrifter om särskilda undantag när det gäller rätten att påbörja verkställighet är det vår uppfattning att ett bemyndigande krävs.

Vad därefter gäller frågan om bemyndigandets närmare avgränsning kan olika lösningar övervägas. En lösning är att ge bemyndigandet en så precis utformning som möjligt. Ett annat alternativ är att utforma det mer brett och generellt. Med hänsyn till att det i dagsläget inte helt går att överblicka vilka föreskrifter som det kan finnas behov av samt deras närmare utformning, förordar vi för att det inte ska råda någon tveksamhet i fråga om regeringens föreskrifträtt på området, det senare alternativet. En sådan föreskrifträtt som riksdagen delegerar till regeringen bör även kunna delegeras vidare till en myndighet. Sammantaget föreslås därför att det i en ny strafftidslag föreskrivs att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om inledande av verkställighet, nöjdförklaring, uppskov och beräkning av strafftid.

Beslutsmyndighet, omprövning och överklagande av beslut

Det är Kriminalvårdens ansvar att se till att utdömda påföljder blir verkställda. Beslut enligt den nya strafftidslagen bör därför fattas av Kriminalvården. Sådana beslut bör i likhet med nuvarande ordning gälla omedelbart om inte något annat förordnas.

I dag kan Kriminalvårdens beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Vi föreslår att detsamma ska gälla beträffande beslut som fattas enligt den nya lagen. Enligt nuvarande ordning ska Kriminalvårdens beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets den kriminalvårdsanstalt, det häkte eller det frivårds-kontor är beläget där den dömde var inskriven när det första beslutet i ärendet fattades. Denna forumregel bör gälla också i fortsättningen. Sedan den 1 januari 2006 gäller att alla Kriminalvårdens beslut enligt strafftidslagen måste omprövas särskilt av myndigheten innan de får överklagas. Även denna ordning, som infördes med anledning av Kriminalvårdens omorganisation till en enda myndighet, bör gälla i fortsättningen. Det kan tilläggas att vad som nu föreslås också överensstämmer med vad som gäller enligt fängelse-lagen (se 14 kap. 1–3 §§).

11 Överförande av straffverkställighet

11.1 Direktiven

Enligt direktiven ska vi i denna del analysera hur strafftidslagen bättre kan anpassas till systemet med överförande av straffverkställighet, bl.a. när det gäller bestämmelserna om hur tiden för verkställigheten ska beräknas.

Vi har i föregående kapitel lämnat förslag till en ny strafftidslag. Vi har också som en del av vårt uppdrag lämnat förslag till en ny lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande samt till vissa förändringar i brottsbalken och fängelselagen. Beträffande dessa förslag har redan frågor med anknytning till systemet med överförande av straffverkställighet analyserats och beaktats. Analysen i det följande kommer därför att fokusera på frågan om skillnader i regler om villkorlig frigivning i samband med överförande av straffverkställighet och vilken betydelse det får för strafftidslagen.

11.2 Bakgrund och gällande rätt

11.2.1 Överförande av straffverkställighet

Inledning

Det finns ett flertal lagar som reglerar överförande av straffverkställighet till Sverige, däribland lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. (nordiska verkställighetslagen), lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen (EVL) och lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom (internationella verkställig-

hetslagen). Till lagarna finns anknytande förordningar. Vidare samarbetar Sverige med internationella tribunaler och domstolar (se lagen [1994:569] om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt, lagen [2002:329] om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen och lagen [2006:615] om samarbete med Specialdomstolen för Sierra Leone). I det följande lämnas en översiktlig redogörelse för dessa i relevanta delar. För en mer utförlig redovisning hänvisas till betänkande av Utredningen om internationell straffverkställighet – *Internationell straffverkställighet* (SOU 2013:21) och regeringens proposition *Erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen* (prop. 2014/15:29).

Nordiska verkställighetslagen

Överförande av verkställighet av ett frihetsstraff förutsätter alltid att en framställning om det görs av behörig myndighet i domslandet till en behörig myndighet i den verkställande staten.

En framställning om överförande av frihetsstraff från ett annat nordiskt land till Sverige prövas av Kriminalvården (25 §). Någon ovillkorlig skyldighet att efterkomma framställningar om överförande av sådant straff finns inte. Det har dock förutsatts att en framställning som gjorts i enlighet med den lagstiftningen regelmässigt ska bifallas om inte särskilda hinder finns.

Ett frihetsstraff som dömts ut i ett annat nordiskt land får verkställas i Sverige, om den dömden är svensk medborgare eller har hemvist här eller, om personen redan befinner sig i Sverige, om det med hänsyn till omständigheterna är lämpligast (5 §). Den dömdes samtycke är inte nödvändigt för att ett överförande ska kunna ske.

Om framställningen bifalls omvandlas straffet till fängelse på lika lång tid (6 §). Ett sådant beslut gäller omedelbart om inte annat förordnas (26 §). Straffet verkställs som om det hade dömts ut genom en svensk lagakraftvunnen dom (7 § första stycket). Dock gäller om straffet har börjat verkställas i den stat, där domen meddelades, att strafftiden i stället ska räknas från verkställighetens början i den staten (7 § andra stycket). Efter överflyttningsbeslutet följer således verkställigheten i princip helt de svenska reglerna. Vad som nu sagts gäller även bestämmelserna om villkorlig frigivning.

Lagen om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

Det är alltid den utfärdande staten som avgör om en dom ska sändas över till en annan stat för erkännande och verkställighet. Det hindrar dock inte att den verkställande staten på eget initiativ begär att den utfärdande staten sänder över domen, eller att den dömde vänder sig till någon av staterna och begär att ett förfarande för att sända över domen inleds.

Kriminalvården prövar om en utländsk dom på frihetsberövande påföljd från en annan EU-medlemsstat ska erkännas och verkställas i Sverige (3 kap. 8 §). För att en dom ska få erkännas och verkställas här krävs att den dömde befinner sig i den andra staten eller i Sverige och har en viss närmare anknytning till Sverige (3 kap. 2 § första stycket 1–3), eller i annat fall om Kriminalvården har medgett att domen sänds över till Sverige (3 kap. 2 § första stycket 4). Som huvudregel krävs att den dömde samtyckt till att domen sänds över till Sverige. Samtycke krävs dock inte om den dömde är medborgare och bosatt i Sverige, eller till följd av domen kan komma att avvisas eller utvisas till Sverige efter verkställigheten av påföljden, eller har flytt eller på annat sätt återvänt till Sverige på grund av det straffrättsliga förfarandet mot honom eller henne eller efter att domen meddelats (3 kap. 3 §).

Om den utländska domen är verkställbar i Sverige ska Kriminalvården besluta om att verkställighet kan ske (verkställbarhetsförklaring). Av verkställbarhetsförklaringen ska det framgå vilken påföljd som ska verkställas i Sverige, dvs. om påföljden ska verkställas som fängelse eller sluten ungdomsvård, och dess längd (3 kap. 9 §). Om påföljden i den utländska domen behöver anpassas för att kunna verkställas i Sverige, ska Kriminalvården själv besluta i fråga om påföljdens art eller längd, eller överlämna åt Åklagarmyndigheten att göra en ansökan hos tingsrätten om att en ny påföljd ska bestämmas (3 kap. 12 §). Beslut om anpassning av Kriminalvården får meddelas endast om anpassningen är av enklare slag. Av förarbetena framgår att möjligheten att anpassa påföljden ska användas endast i undantagsfall. Som exempel på när det kan bli aktuellt att anpassa påföljden i domstol nämns fall när den utländska påföljden avser en påföljdsform för psykiskt störda lagöverträdare eller när det är fråga om en påföljd för en ung lagöverträdare och den utländska

påföljden med hänsyn till skillnader i reglerna om villkorlig frigivning inte kan anpassas till slutet ungdomsvård genom ett beslut från Kriminalvården (prop. 2014/15:29 s. 196–197). Verkställbarhetsförklaringen är inte avsedd att ersätta den utländska domen utan anger endast att och hur domen får verkställas i Sverige (prop. 2014/15:29 s. 119). Kriminalvårdens beslut om att meddela en verkställbarhetsförklaring får överklagas till allmän domstol (4 kap. 2 §).

Vid verkställigheten i Sverige ska det överförda straffet verkställas enligt vad som gäller vid verkställighet av fängelse, om inte annat följer av lagen (3 kap. 21 §§). Det innebär att den utländska domen i huvudsak ska verkställas som om den var en svensk dom på fängelse. Således ska också bestämmelserna om villkorlig frigivning tillämpas, dock med visst undantag som följer av bestämmelsen i 3 kap. 22 § (se nedan).

I förhållande till Finland och Danmark ska i stället nordiska verkställighetslagen tillämpas.

Internationella verkställighetslagen

Vid överförande av straffverkställighet enligt *brottmålsdomskonventionen* görs framställningen till Justitiedepartementet och regeringen prövar om framställningen ska avslås. Om den inte avslås överlämnas den till riksåklagaren för vidare handläggning. Riksåklagaren ansöker därefter hos rätten (allmän domstol) om dess prövning av framställningen. Om inte hinder för verkställighet här i landet föreligger bestämmer rätten ny påföljd enligt svensk lag (11 §). Vid bestämmande av påföljden ska rätten i den mån det kan ske, beakta och räkna den dömden till godo dels vad den dömden kan ha utstått av den påföljd som ådömts genom den utländska domen, dels den tid som han eller hon varit anhöllen eller häktad i den andra staten eller här i landet. Rätten får därvid bestämma lindrigare straff än vad som är stadgat för gärningen eller helt efterge påföljden (13 §). Den överförda påföljden verkställs i enlighet med vad som i allmänhet är föreskrivet om verkställighet av påföljd som dömts ut genom svensk lagakraftvunnen dom (24 §).

Även vid överförande enligt *överförandekonventionen*, *tilläggsprotokollet* eller *Schengenkonventionen* görs framställningen hos Justitiedepartementet och prövas av regeringen. Regeringen kan

antingen själv meddela närmare föreskrifter som behövs för verkställigheten i Sverige eller överlämna åt riksåklagaren att göra ansökan hos rätten om att ny påföljd ska bestämmas enligt vad i svensk lag är föreskrivet om påföljd för motsvarande gärning. Vid verkställigheten gäller vad i allmänhet är föreskrivet om verkställighet av påföljd som dömts ut genom svensk lagakraftvunnen dom (25 §).

Överförande kan även ske enligt en särskild överenskommelse. Även i sådant fall görs framställningen till Justitiedepartementet och prövas av regeringen. På motsvarande sätt som vid överförande enligt överförandekonventionen, tilläggsprotokollet eller Schengenkonventionen kan regeringen antingen välja att själv meddela närmare föreskrifter som behövs för verkställigheten i Sverige eller överlämna åt riksåklagaren att hos rätten ansöka om att ny påföljd ska bestämmas enligt vad i svensk lag är föreskrivet om påföljd för motsvarande gärning. Vid verkställigheten gäller vad i allmänhet är föreskrivet av påföljd som dömts ut genom svensk lagakraftvunnen dom (25 g §).

Överförande av straff utdömda av internationella tribunaler och domstolar

Sverige samarbetar sedan mitten av nittioalet med de internationella brottmålstribunalerna för f.d. Jugoslavien och Rwanda. Vidare har Sverige sedan 2006 möjlighet att samarbeta med Specialdomstolen för Sierra Leone. Sverige har ingått straffverkställighetsavtal som rör domar meddelade av de internationella tribunalerna¹. Enligt 11 § lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt och 6 § lagen (2006:615) om samarbete med Specialdomstolen för Sierra Leone, får regeringen besluta att fängelsedomar meddelade av dessa internationella domstolar får verkställas i Sverige.

Sverige samarbetar sedan 2002 med Internationella brottmålsdomstolen (ICC) som är en permanent domstol. Enligt 23 § lagen (2002:329) om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen får regeringen besluta att en av domstolen meddelad fängelsedom får verkställas i Sverige.

¹ SÖ 1999:25, SÖ 2004:17 och SÖ 2006:10.

Vid verkställighet enligt dessa lagar hänvisas till 25 § internationella verkställighetslagen, se ovan. Frågor om villkorlig frigivning prövas av regeringen sedan tribunalen eller domstolen fått tillfälle att yttra sig. Regeringen får i dessa fall besluta att villkorlig frigivning ska ske vid en senare tidpunkt än som följer av brottsbalken.

11.2.2 Europakonventionen och skillnader i regler om villkorlig frigivning

Inledning

Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna utgör en del av Sveriges folkrättsliga förpliktelser och har sedan 1995 ställning som svensk lag. Av artikel 5.1 (rätt till frihet och säkerhet) i konventionen framgår att var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet och att ingen får berövas friheten utom i de fall som särskilt anges i artikeln och i den ordning som lagen föreskriver. Bland de tillåtna fallen nämns i punkten (a) situationen när någon är lagligen berövad friheten efter fällande dom av behörig domstol. Staternas skyldighet att leva upp till sina åtaganden enligt konventionen kan prövas av den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen).

Skillnader i regler om villkorlig frigivning

Vid överförande av straffverkställighet av ett frihetsstraff tillämpas, som framgått, som regel verkställighetsreglerna i den verkställande staten. Det gäller således även i fråga om bestämmelser om villkorlig frigivning.

Bestämmelser om villkorlig frigivning eller frigivning i förtid finns i de flesta stater, men skiljer sig i stor utsträckning åt. Medan vissa stater har bestämmelser om automatisk frigivning av intagna i förtid, gör andra en diskretionär prövning i varje enskilt fall. I vissa stater tillämpas en kombination av dessa. Hur lång tid som minst måste avtjänas av det utdömda straffet varierar. Vidare finns det skillnader i regelsystemen när de gäller intagnas möjligheter att få straffeftergift till följd av arbete som utförts på anstalten samt hur övervakningen ser ut efter en frigivning i förtid. Även skillnader i

fråga om på vilket sätt ett frihetsstraff kan avtjänas förekommer. Således gäller t.ex. i vissa stater att avtjänande av ett frihetsstraff kan ske under helger eller kvällar och i andra fall under dagtid. De flesta stater använder sig emellertid inte av sådana former av verkställighet utan av verkställighet i mer traditionell betydelse (SOU 2013:21 s. 254).

Genom att det är den verkställande statens verkställighetsregler som ska tillämpas kan det medföra att den dömda i praktiken kan komma att vara frihetsberövad i anstalt en kortare eller längre tid efter ett överförande än om verkställigheten i stället hade skett i domslandet.

11.2.3 Europadomstolens praxis

Inledning

Frågan om en förlängning eller risken för en förlängning av den faktiska fängelsetiden i samband med överförande av straffverkställighet kan utgöra en kränkning av den enskildes rättigheter enligt artikel 5 i Europakonventionen har behandlats av Europadomstolen flera gånger. Nedan följer en översiktlig redogörelse av de för oss kända fallen på området.

Veermäe mot Finland

I fallet *Veermäe mot Finland*² behandlades ett överförande av ett fängelsestraff på nio år från Finland till Estland. Klaganden gjorde gällande att han enligt finsk rätt skulle bli villkorligt frigiven efter att ha avtjänat halva strafftiden, medan i Estland sådan frigivning skulle kunna komma i fråga först när två tredjedelar av straffet hade avtjänats. Frågan i målet gällde således bl.a. om sökandens överförande till Estland med risk för en längre faktisk fängelsetid stod i strid med artikel 5. Domstolen konstaterade inledningsvis att det var fråga om ett frihetsberövande som grundade sig på en dom meddelad av en behörig domstol i Finland och att det fanns ett kausalt samband mellan domen i Finland och frihetsberövandet i

² *Veermäe v. Finland*, ap. no. 38704/03.

Estland. Vidare konstaterades att enbart det förhållandet att ett överförande kunde förväntas leda till en längre tid i fängelse i den verkställande staten inte gjorde frihetsberövandet godtyckligt och därmed olagligt enligt artikel 5, så länge den tid som skulle avtjänas i den verkställande staten inte översteg den tid som hade dömts ut i den ursprungliga rättegången. Enligt domstolen kunde dock inte uteslutas att det i andra fall var möjligt att en uppenbart längre faktisk fängelsestid i den verkställande staten skulle kunna komma i konflikt med artikel 5 i konventionen, och därigenom medföra ansvar för den dömande staten. Mot bakgrund av att det var troligt att det överförda straffet i Estland skulle omvandlas till ett lindrigare straff, saknades enligt domstolen grundad anledning att tro att det straff som således skulle verkställas där var uppenbart oproportionerligt, om alls oproportionerligt. Någon kränkning mot artikel 5 hade således inte ägt rum.

Csozanski mot Sverige och Szabó mot Sverige

I målen³ Csozanski och Szabó mot Sverige prövades motsvarande frågeställning som i fallet Veermäe mot Finland. Målen behandlade således frågan om ett svenskt beslut att föra över en dömd person till Ungern för verkställighet av ett i Sverige utdömt straff stod i strid med artikel 5 i Europakonventionen. Csozanski och Szabó hade i Sverige dömts till tio års fängelse vardera och hade vid tidpunkten för överförandet avtjänat ungefär två och ett halvt år av strafftiden. Efter överförandet beslutade ungersk domstol, som omvandlade straffet till ett lika långt fängelsestraff enligt ungersk rätt, att villkorlig frigivning kunde komma i fråga först när fyra femtedelar av straffet hade avtjänats. I jämförelse med de svenska reglerna innebar således överförandet till Ungern att den faktiska fängelsestiden för dem båda förlängdes med ett år och fyra månader. Domstolen, som i stort upprepade vad den tidigare sagt i fallet Veermäe mot Finland, fann vid sin prövning att en skillnad på ett år och fyra månader visserligen inte kunde anses obetydlig, men att den samtidigt rymdes väl inom ramen för det utdömda straffet. Mot den bakgrunden samt med beaktande av att det rörde sig om

³ Csozanszki v. Sweden, ap. no. 22318/02, Szabó v. Sweden, ap. no. 28578/03.

en faktisk fängelsetid om ytterligare 20 procent, fann domstolen att förlängningen inte var så oproportionerlig, att det utgjorde ett brott mot artikel 5 att överföra de dömda till Ungern.

Ciok mot Polen

I fallet Ciok mot Polen⁴ behandlades ett överförande av ett livstidsstraff från Belgien till Polen. Enligt belgisk rätt skulle sökanden ha varit berättigad att ansöka om villkorlig frigivning efter att ha avtjänat tio år av strafftiden, medan motsvarande tid i Polen uppgick till 25 år. Frågan var därför om sökandens överförande till Polen med risk för en längre verkställighetstid stod i strid med artikel 5. Domstolen, som konstaterade att frihetsberövandet grundade sig på den belgiska domen, uttalade att det faktum att den faktiska verkställighetstiden blir längre efter ett överförande inte i sig gör frihetsberövandet godtyckligt, så länge verkställighetstiden ryms inom ramen för det straff som dömts ut i den ursprungliga rättegången. Domstolen konstaterade därefter angående det aktuella fallet att det fängelsestraff, på livstid, som hade dömts ut i Belgien, förblev detsamma även efter överförandet till Polen. Vidare upprepade domstolen att frågor som rör frigivning i förtid faller inom medlemsstaternas kompetens (Kafkaris mot Cypern⁵) samt konstaterade att Europakonventionen inte i sig medför en rätt till villkorlig frigivning. Med hänsyn till dessa överväganden samt till vad som i övrigt hade framkommit i målet och i den utsträckning domstolen ansåg sig ha kompetens i ärendet, konstaterades att inget framkommit som talade för att en kränkning av konventionen hade ägt rum.

Giza mot Polen

I fallet Giza mot Polen⁶, behandlades ett överförande från Belgien till Polen sedan den dömde efter överlämnade till Belgien enligt en europeisk arresteringsorder dömts till tjugo års fängelse. Enligt

⁴ Ciok v. Poland, ap. no. 498/10, 23 October 2012.

⁵ Kafkaris v. Cyprus, ap. no. 21906/04, 12 February 2008, § 104.

⁶ Giza v. Poland, ap. no. 1997/11, 23 October 2012.

belgisk rätt skulle sökanden ha varit berättigad att ansöka om villkorlig frigivning efter att ha avtjänat en tredjedel av strafftiden, dvs. sex år och åtta månader, medan motsvarande tid i Polen uppgick till halva strafftiden, dvs. tio år. Angående det senare konstaterade domstolen att, även om sökandens försök att bli frigiven efter den perioden skulle misslyckas, frihetsberövandet inte under några omständigheter kunde överskrida den tid om tjugo år som dömts ut i Belgien. Vidare upprepade domstolen, på samma sätt som i fallet Ciok mot Polen, att frågor som rör frigivning i förtid faller inom medlemsstaternas kompetens, se ovan. Därutöver noterade domstolen att sökandens överlämnande till Belgien för lagföring skett under villkor om ett återförande till Polen för verkställighet av straffet. Sökanden visste därför eller borde ha vetat att straffet skulle verkställas i Polen. Vidare konstaterade domstolen att Europakonventionen inte i sig medför en rätt till villkorlig frigivning. Slutligen noterade domstolen att även om det kunde förväntas att sökanden, om han hade fortsatt att avtjäna sitt straff i Belgien, skulle ha blivit frigiven efter en tredjedel av strafftiden, den tidpunkten ännu inte hade uppnåtts. Mot bakgrund av dessa överväganden samt med hänsyn till vad som i övrigt framkommit i målet och i den utsträckning domstolen ansåg sig ha kompetens i ärendet, fanns enligt domstolen inget som talade för att en kränkning av konventionen hade ägt rum.

11.2.4 Svensk domstolspraxis

*Högsta förvaltningsdomstolens dom den 20 juni 2013
i mål nr 7936-11*

Målet gällde ett överförande av straffverkställighet från Finland till Sverige i enlighet med ett villkor i en europeisk arresteringsorder. Den dömde, som var svensk medborgare, hade i Finland dömts till fängelse i sju år. Enligt finsk rätt skulle villkorlig frigivning ske efter halva strafftiden. Sedan den dömde återförts till Sverige för fortsatt verkställighet av det i Finland utdömda straffet beslutade Kriminalvården om villkorlig frigivning enligt de svenska reglerna, som innebar att den faktiska verkställighetstiden förlängdes med cirka 14 månader, dvs. en förlängning med en tredjedel. Enligt Högsta förvaltningsdomstolen kunde det ifrågasättas om en sådan

förlängning generellt sett kom i konflikt med artikel 5 i Europakonventionen. Den dömda hade emellertid vid tidpunkten för överförandet mindre än tre månader kvar till förväntad villkorlig frigivning i Finland. Vid sådana förhållanden fick enligt domstolen en förlängning med ytterligare ett år och två månader anses oproportionerlig. De svenska reglerna om villkorlig frigivning ansågs därför inte kunna tillämpas fullt ut. Angående själva tidpunkten för frigivningen konstaterades att den dömda hade försatts på fri fot när han hade avtjänat drygt två månader utöver den tid som han skulle ha avtjänat i Finland. Enligt Högsta förvaltningsdomstolen skulle överklagandet bifallas på så sätt att tidpunkten för villkorlig frigivning i Sverige bestämdes i enlighet med tidpunkten för den dömdes frisläppande.

*Kammarrätten i Göteborgs domar den 20 augusti 2013
i mål 5162–5164/12*

I målen behandlades överföranden av straffverkställighet från Danmark till Sverige enligt nordiska verkställighetslagen. De dömda hade efter lagföring i Danmark dömts till åtta respektive sju års fängelse. Sedan verkställigheten påbörjats i Danmark överfördes de dömda till Sverige. I Sverige omvandlades påföljderna till fängelse på lika lång tid och vid fastställande av tidpunkten för villkorlig frigivning tillämpades de svenska reglerna. I överklagande gjorde de dömda gällande att det var de danska reglerna om villkorlig frigivning efter halva strafftiden som skulle läggas till grund för beräkningen av deras strafftidsbeslut. Enligt Kammarrätten innebar en tillämpning av de svenska reglerna om villkorlig frigivning att den faktiska fängelsetiden förlängdes med i det ena fallet cirka 16 månader och i de andra 15,5 respektive 15 månader. Vidare konstaterade domstolen att de dömda vid tidpunkten för överförandet till Sverige hade i det ena fallet cirka 23 månader och i de andra cirka 14 respektive 5,5 månader kvar till förväntad villkorlig frigivning i Danmark. Vid sådana förhållanden kunde enligt Kammarrätten förlängningen av den faktiska fängelsetiden inte anses oproportionerlig, varför överklagandena skulle avslås.

*Stockholms tingsrätts dom den 6 mars 2015
i mål T 13559-13*

Bakgrunden till målet är följande. A.B. dömdes i Finland till fängelse i cirka åtta år. Enligt ett finskt strafftidsbeslut skulle den dömde avtjäna halva strafftiden. Sedan Kriminalvården på begäran av Brottsförundersökningsmyndigheten i Finland och med stöd av nordiska verkställighetslagen beslutat att verkställigheten av fängelsestraffet skulle ske här i Sverige, omvandlades det utdömda straffet till fängelse på lika lång tid. Vid tidpunkten för överförandet hade den dömde cirka sju månader kvar att avtjäna enligt det finska strafftidsbeslutet. Kriminalvården beslutade därefter i ett strafftidsbeslut att villkorlig frigivning skulle ske först efter två tredjedelar.

Målet gäller i grunden en skadeståndstalan mot staten där A.B. gjort gällande att Kriminalvårdens strafftidsbeslut innefattade ett åsidosättande av artikel 5 i Europakonventionen, eftersom det i jämförelse med om straffet hade verkställts i Finland medförde en förlängning av den faktiska fängelsetiden med en tredjedel. Staten bestred käromålet. Enligt domstolen fanns det många likheter mellan A.B:s fall och fallet Szabó mot Sverige. Eftersom Europadomstolens bedömning i det fallet fick anses innebära en förhållandevis sträng hållning gentemot den dömde, fanns i vart fall inte skäl till annat än att i A.B:s sak betrakta en förlängning om tjugo procent som en yttersta gräns. Den längre faktiska fängelsetid som A.B. därutöver hade fått uppleva fick därför anses vara väsentlig och därmed hade en kränkning skett av artikel 5 i Europakonventionen. Käromålet skulle därför bifallas och ersättningen bestämdes till 96 000 kronor.

Staten har överklagat domen till hovrätten. Någon prövning i hovrätten har ännu inte ägt rum.

11.2.5 Bestämmelsen i 3 kap. 22 § EVL

Bestämmelsens innebörd

Bestämmelsen behandlar frågan om villkorlig frigivning med avseende på en utländsk dom som efter överförande hit enligt EVL ska verkställas här. Således gäller enligt den att Kriminalvården vid ett strafftidsbeslut får besluta om villkorlig frigivning vid en tidigare tidpunkt än vad som föreskrivs i brottsbalken, under förutsättning

att den dömden annars kommer att vara frihetsberövad under en väsentligt längre tid i Sverige än vad som skulle ha varit fallet om verkställigheten i stället hade skett i den andra staten. Med väsentligt längre ska förstås så lång tid att den kan komma i konflikt med de rättigheter som föreskrivs i Europakonventionen eller i övrigt framstår som oproportionerligt. Vid bedömningen av om avvikelsen får anses oproportionerlig ska inte bara den faktiska förlängningen i år och månader beaktas, utan även omständigheter som t.ex. hur långt straff det rör sig om och hur lång tid som återstår att verkställa vid tidpunkten för överförandet, ska tillmätas betydelse. Vad gäller tidpunkten för villkorlig frigivning ska den bestämmas så att det med viss marginal står klart att verkställigheten inte kommer i konflikt med Europakonventionens regler. Kriminalvården ska beakta den andra statens regler men inte nödvändigtvis tillämpa dem eller tillämpa dem fullt ut. (prop. 2014/15:29 s. 202–203).

11.3 Överväganden och förslag

11.3.1 Villkorlig frigivning efter överförande för verkställighet i Sverige

Vårt förslag: Om den dömden verkställer en utländsk dom i Sverige, ska villkorlig frigivning ske när halva tiden av ett tidsbestämt fängelsestraff har avtjänats, om det framgår att den dömden annars kommer att vara frihetsberövad under avsevärt längre tid än om verkställighet hade skett i den andra staten.

Villkor som uppställts vid överförande av straffverkställighet från en annan stat ska gälla vid tillämpning av bestämmelserna om villkorlig frigivning.

Bestämmelserna föreslås placeras i brottsbalken.

Skälen för förslaget

Europadomstolens praxis på området och betydelsen för svenska förhållanden

Europakonventionen utgör en del av Sveriges folkrättsliga förpliktelser, men gäller också som svensk lag. Det innebär att Sverige har åtagit sig att leva upp till de krav som ställs enligt konventionen

och hur dess grundläggande fri- och rättigheter har uttolkats av Europadomstolen.

Europadomstolen har som framgått vid flera tillfällen prövat frågan om ett överförande av straffverkställighet kan stå i strid med Europakonventionen på grund av skillnader i regler om villkorlig frigivning. Enligt vad som framgår av domstolens uttalanden (Veermäe mot Finland och Csozanski och Szabó mot Sverige) kan det inte uteslutas att så kan vara fallet om den dömda efter ett överförande riskerar en markant (flagrantly) längre faktisk fängelsestid i den verkställande staten.

En första slutsats som kan dras av domstolens praxis är att ansvar för en eventuell kränkning av artikel 5 åvilar den dömande staten och inte den verkställande staten.

Någon närmare vägledning i frågan om vilken skillnad i fängelsestid som kan accepteras går inte att utläsa av domstolens praxis. Ställningstagandena i målen Ciok och Giza mot Polen talar för att även betydande skillnader i fråga om den faktiska fängelsestiden (förlängning med 50 procent eller mer) kan förekomma utan att en kränkning anses föreligga. En tolkning som leder till omfattande undantag från huvudregeln synes inte vara förenlig med domstolens uttalanden i framför allt målen Veermäe mot Finland och Csozanski och Szabó mot Sverige. Enligt vår bedömning finns det anledning till viss försiktighet när det gäller att utifrån enskilda avgöranden dra alltför långtgående generella slutsatser. Det kan också noteras att någon kränkning med anledning av den aktuella frågeställningen såvitt känt ännu inte förekommit. Europadomstolens praxis kan därför inte anses ge uttryck för annat än att det endast är i undantagsfall, dvs. när effekten av ett överförande till en stat med strängare regler för villkorlig frigivning riskerar att leda till ett uppenbart oproportionerligt resultat, som ett överförande på grund av skillnader i fråga om regler om villkorligt frigivning kan komma i konflikt med Europakonventionen och därmed påverka lagligheten av ett frihetsberövande.

En särskild fråga är då vad detta innebär för svenska förhållanden. Med utgångspunkten att det främst är den dömande statens ansvar som aktualiseras bör någon framställning om överförande inte göras om det är fråga om att sända över en svensk dom till en annan stat och den dömda kan komma att avtjäna en väsentlig längre tid där. Detta kommer till uttryck i 2 kap. 1 § första stycket

punkten 4 EVL, där det anges att en svensk dom får sändas över till en annan stat för verkställighet endast om de lagliga förutsättningarna för detta är uppfyllda och att det dessutom i övrigt är lämpligt.

I den motsatta situationen, dvs. när det rör sig om ett överförande av en utländsk dom för verkställighet i Sverige, och avvikelserna mellan den andra statens och de svenska bestämmelserna om villkorlig frigivning är så markant att överförandet riskerar att komma i konflikt med Europakonventionen, torde formellt sätt kritik inte kunna riktas mot Sverige som verkställande stat. Trots detta framstår det inte som rimligt att Sverige medverkar vid genomförandet av ett överförande som innefattar en konventionskränkning. Samtidigt kan det t.ex. finnas starka skäl som talar för att den dömde ska få avtjäna straffet i sitt hemland.

Mot bl.a. den bakgrunden har därför en särskild bestämmelse (3 kap. 22 § EVL) införts enligt vilken Kriminalvården inom ramen för det EU-rättsliga samarbetet i samband med ett strafftidsbeslut undantagsvis kan fastställa en tidpunkt för villkorlig frigivning som inträffar tidigare än vad som föreskrivs i 26 kap. 6 § brottsbalken, om den dömde annars kommer att vara frihetsberövad under en väsentligt längre tid i Sverige än om verkställighet hade skett i den andra staten. Som framgått är emellertid bestämmelsen tillämplig endast vid överförande av straffverkställighet från en annan medlemsstat inom EU. Det innebär att risken för att inte kunna ta emot en utländsk dom för verkställighet här i Sverige således kvarstår i förhållande till andra länder utanför EU. Det finns därför skäl att nu införa en motsvarande möjlighet till justering även vid överförande av straffverkställighet från sådana länder. Lagtekniskt bör detta ske genom att det införs en ny och gemensam reglering på området. En sådan bör lämpligen placeras i anslutning till övriga bestämmelser om villkorlig frigivning i 26 kap. brottsbalken. Vi föreslår därför att bestämmelser om detta tas in i 26 kap. 6 § brottsbalken.

En möjlighet till villkorlig frigivning vid en tidigare tidpunkt införs

Vi föreslår således att det ska införas en ny bestämmelse enligt vilken det vid verkställighet av ett överfört utländskt fängelsestraff ska vara möjligt att besluta om en tidigare tidpunkt för villkorlig

frigivning än vad som annars gäller enligt 26 kap. 6 § första stycket brottsbalken. Bestämmelsen bör i likhet med vad som gäller enligt den nuvarande bestämmelsen i 3 kap. 22 § EVL vara avsedd att tillämpas endast i klara undantagsfall för att undvika stötande resultat på grund av skillnader i regler om villkorlig frigivning. Presumtionen ska således alltjämt vara en villkorlig frigivning när två tredjedelar har avtjänats, oavsett om den dömda därigenom får avtjäna en längre tid än vad som hade varit fallet om avtjänandet skett i den andra staten.

Vad därefter gäller frågan om hur en sådan bestämmelse närmare bör vara utformad gör vi följande bedömning. Enligt den nuvarande bestämmelsen i 3 kap. 22 § EVL får en tidigare tidpunkt för villkorlig frigivning bestämmas endast om den dömda annars kommer att vara frihetsberövad under en väsentligt längre tid i Sverige än om verkställigheten hade skett i den andra staten. Enligt vår bedömning bör en liknande avgränsning införas även för den nya bestämmelsen. Vad gäller frågan om den närmare innebörden i den delen gör vi följande bedömning.

Enligt vårt förslag ska som förutsättning för att bestämmelsen ska bli tillämplig och en tidigare tidpunkt för villkorlig frigivning bestämmas gälla att den dömda annars kommer att vara frihetsberövad under avsevärt längre tid än om verkställighet hade skett i den andra staten. Det innebär att vid bedömningen av om det föreligger en avsevärd skillnad en jämförelse ska göras mellan å ena sidan den fängelsestid som ska avtjänas här med tillämpning av huvudregeln i 26 kap. 6 första stycket brottsbalken och å andra sidan den fängelsestid som enligt den andra statens regler skulle ha gällt om avtjänandet hade skett där. Hur stor avvikelsen måste vara för att en tidigare tidpunkt för villkorlig frigivning ska kunna komma i fråga går dock inte med exakthet att säga. En allmän riktlinje bör emellertid vara att en förlängning i fängelsestid motsvarande skillnaden mellan ett system med villkorlig frigivning efter en tredjedel och ett system som vårt med villkorlig frigivning efter två tredjedelar, bör kunna accepteras. En särskild fråga i sammanhanget är om även andra omständigheter utöver förlängningen räknat i andel av strafftid som verkställs i anstalt bör kunna beaktas vid bedömningen av om avvikelsen får anses väsentlig. Enligt vår bedömning bör så inte ske. En sådan ordning riskerar att leda till orättvisor och att lika fall inte kommer att behandlas lika. Det är svårt att tydligt ange de

omständigheter som då borde få tillmätas betydelse. Det är inte heller möjligt att överblicka konsekvenserna av en sådan ordning, bl.a. när det gäller risken för att vissa omständigheter redan har beaktats inom ramen för den andra statens lagstiftning i samband med straffets bestämmande eller i samband med överförande-processen.

Vad därefter gäller frågan om vad som närmare bör gälla vid fastställandet av en ny tidpunkt för villkorlig frigivning kan olika alternativ övervägas. Ett alternativ är att i likhet med vad som gäller i dag enligt bestämmelsen i 3 kap. 22 § EVL överlåta åt Kriminalvården att med beaktande av även de utländska bestämmelserna om villkorlig frigivning, fastställa en rimlig tidpunkt. Ett annat alternativ är att utgå ifrån den andra statens regler och bestämma en ny tidpunkt som ligger så nära som möjligt det andra landets tidpunkt för villkorlig frigivning. Ett tredje alternativ är att för de nu aktuella fallen i stället införa en alternativ kvotdel för fastställandet av en ny tidpunkt. Vi förordar det sistnämnda alternativet. Utgångspunkten blir då att tidpunkten för villkorlig frigivning ska fastställas enligt en alternativ kvotdel som anges i lagen. Fördelen med en sådan regel är att den är tydlig och därmed också förutsebar. En sådan ordning ger Kriminalvården en klar handlingsregel och den innebär att de personer som omfattas av bestämmelsens tillämpningsområde kommer att behandlas lika. Den ansluter också till huvudbestämmelsen om villkorlig frigivning. Vi föreslår att villkorlig frigivning ska ske efter att halva strafftiden har avtjänats. Villkorlig frigivning efter avtjänande av halva strafftiden eller två tredjedelar av strafftiden är i princip de enda alternativa kvotdelar som har diskuterats i Sverige sedan brottsbalkens tillkomst. Även om det finns goda skäl att införa en möjlighet till att förkorta tiden i anstalt i de nu aktuella situationerna bör alltså beaktas att verkställigheten av straffet i anstalt inte bör skilja sig alltför mycket från vad domstolen har bestämt i domen (jfr prop. 1997/98:96 s. 123 angående de uttalanden i frågan som gjordes i samband med införande av regler om villkorlig frigivning efter att två tredjedelar av strafftiden avtjänats i anstalt).

Vi föreslår således att det ska införas en ny bestämmelse i ett nytt andra stycke i 26 kap. 6 § brottsbalken enligt vilken ska gälla att om den dömda verkställer en utländsk dom i Sverige, ska villkorlig frigivning fastställas till en tidpunkt som inträffar efter halva

strafftiden, om det framgår att den dömda annars kommer att vara frihetsberövad under avsevärt längre tid än om verkställighet hade skett i den andra staten.

För att det inte ska råda några tvivel om att i de fall det är möjligt att enligt lagstiftningen om överförande av straffverkställighet ställa villkor vid överförandet, sådana villkor ska ha företräde framför bestämmelserna om villkorlig frigivning i 26 kap. brottsbalken, föreslår vi att det ska komma till direkt uttryck i lagtexten. Vi föreslår att det lämpligen bör ske i ett nytt tredje stycke.

Kriminalvården ska vara beslutande myndighet

På motsvarande sätt som i dag gäller enligt bestämmelsen i 3 kap. 22 § EVL bör även ett beslut om villkorlig frigivning enligt den nya bestämmelsen fastställas i det strafftidsbeslut som Kriminalvården enligt strafftidslagen (vårt förslag till 24 §) ska fatta. Av det sagda följer således att det är Kriminalvården som ska vara beslutande myndighet i frågan. Vid missnöje med Kriminalvårdens beslut i frågan gäller att beslutet får överklagas i sedvanlig ordning, se avsnitt 10.3.

En särskild fråga att överväga i sammanhanget gäller Kriminalvårdens utredningsansvar vid en prövning av den aktuella bestämmelsen. Enligt vår bedömning bör i det avseendet som regel anses tillräckligt för Kriminalvården att vid en prövning utgå från de uppgifter om tidpunkt för villkorlig frigivning som normalt ingår i den information som den utfärdande staten översänder i samband med sin framställning. Skulle sådana uppgifter saknas bör i sådant fall anses tillräckligt att Kriminalvården från den utfärdande staten inhämtar uppgifter om gällande huvudregel för villkorlig frigivning i den staten. I övrigt bör det ligga på den dömda att presentera utredning och underlag som gör att det framgår att verkställigheten kommer att bli väsentligt längre här.

Följdändringar

Med hänsyn till förslaget i denna del föreslår vi att bestämmelsen i 3 kap. 22 § EVL ska upphävas. Förslaget kräver även vissa följdändringar i 26 kap. brottsbalken. Således föreslår vi att bestäm-

melsen i nuvarande andra stycket i 26 kap. 6 § flyttas till en ny 6 a §. Till följd därav föreslås vidare en justering av 26 kap. 9 § och i 12 kap. 2, 3 och 5 §§ fängelselagen (2010:610).

12 Samråd och kompetensutveckling

I betänkandet lämnar vi förslag till en ny strafftidslag och annan lagstiftning som till stor del reglerar övergången mellan den dömande verksamheten och verkställighet av utdömda fängelsestraff. Under arbetet med utredningen har vi uppmärksammat och uppmärksammat på sådana frågor där det i vissa fall verkar förekomma olika synsätt eller tillämpning hos domstolarna och Kriminalvården. Enligt vår mening finns det starka skäl för att frågor om frihetsberövande och verkställighet av straff hanteras enhetligt och förutsebart för den enskilde. Vi tar här upp två områden där sådana frågor aktualiseras.

Våra förslag innebär inte någon förändring i skyldigheten att upprätta avräkningsunderlag enligt 16 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol. Även om flertalet avräkningsunderlag upprättas på ett helt korrekt sätt, har vi fått intrycket att det i vissa fall är oklart hur eller till och med om ett underlag ska upprättas. Detta skapar merarbete hos domstolarna och Kriminalvården, särskilt när det krävs kontakter efter en doms meddelande för att reda ut vilka frihetsberövanden som förekommit i målet. Ytterst kan ett felaktigt avräkningsunderlag drabba den dömda om denne inte på ett riktigt sätt tillgodoräknas avräkningsbara frihetsberövanden. Vi har inte någon bestämd uppfattning om hur omfattande detta är. Kompetensutveckling och en översyn av formuläret för avräkningsunderlag bör kunna bidra till en bättre och smidigare tillämpning.

Vad gäller kompetensutveckling finns, såvitt vi kunnat se, i dag inte någon kurs inom Domstolsakademin som på ett mer genomgripande sätt tar upp frågeställningar kring strafftidslagen, tillgodoräknande av frihetsberövanden och andra frågor i anslutning till

övergången mellan dömande och straffverkställighet. Det vore önskvärt om utbildning i sådana frågor gavs redan under fiskalsutbildningen, men också i kompetensutveckling för ordinarie domare. När det gäller avräkningsunderlagen anser vi att det bör göras en översyn av hur (mallen för) avräkning är utformad. Det kan även finnas anledning att upprätta riktlinjer för när och hur avräkningsunderlag ska upprättas. Dessa kan med fördel tas in i en promemoria eller handbok där det kan ges exempel på hur underlaget ska upprättas i olika situationer. Vi föreslår att Domstolsverket ges i uppdrag att se över behovet av kompetensutvecklingen i nyss nämnda frågor och att, i samråd med Kriminalvården, se över samt upprätta riktlinjer för upprättande av avräkningsunderlag.

Ett annat område där vi fått intrycket att det ibland råder osäkerhet gäller domstolarnas tillämpning av häktningsreglerna. En sådan situation är när den som häktas redan är intagen för straffverkställighet. Det kan gälla någon som under tingsrättens handläggning verkställer en frihetsberövande påföljd som har dömts ut i ett tidigare mål eller som, efter att en dom på fängelse har överklagats endast av åklagaren eller målsäganden, påbörjar verkställighet av den överklagade domen. I nu angivna fall kan det nog oftast ifrågasättas om det finns skäl för häktning (se t.ex. NJA 1979 s. 425). Trots det är intrycket att häktning emellanåt förekommer i sådana situationer.

Vi har också uppmärksammat på att domstolarnas häktningsförordnanden kan ha olika lydelser, trots att det handlar om samma slags häktningssituation, och att detta undantagsvis har inneburit problem vid verkställigheten (se t.ex. Justitiekanslerns beslut den 23 februari 2015 i ärende 1559-14-20). Även om det troligen handlar om undantagssituationer tror vi att det skulle vara värdefullt med en högre grad av enhetlighet när det gäller den typen av beslut.

De här angivna häktningsfrågorna förefaller främst handla om hur gällande rätt ska tillämpas. Frågorna ligger också till stor del utanför utredningsuppdraget. Vi anser dock att det finns anledning att ge Domstolsverket i uppdrag att överväga de åtgärder som är möjliga och lämpliga för att åstadkomma en större klarhet och enhetlighet i dessa tillämpningsfrågor. Det är naturligt att ett sådant arbete bör ske i nära samarbete med Kriminalvården.

13 Konsekvenser

13.1 Inledning

Enligt 14 § kommittéförordningen (1998:1474) ska, om förslagen i ett betänkande påverkar kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda, en beräkning av dessa konsekvenser redovisas i betänkandet. Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt, ska även dessa redovisas. När det gäller kostnadsökningar och intäktsminskningar för staten, kommuner eller landsting, ska kommittén föreslå en finansiering.

Vidare ska i betänkande redovisas de konsekvenser som förslagen har för den kommunala självstyrelsen, brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

Om ett betänkande innehåller förslag till nya eller ändrade regler ska såväl förslagens kostnadsmässiga som andra konsekvenser anges. Konsekvenserna ska anges på ett sätt som motsvarar kraven på konsekvensutredningar enligt 6–7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredningar vid regelgivning.

Enligt direktiven ska utredaren redovisa de ekonomiska konsekvenserna av förslagen för det allmänna och konsekvenserna i övrigt av förslagen. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna, ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras.

13.2 Faktiska konsekvenser

Det är tydligt att den nuvarande lagstiftningen om doms befordran och beräkning av strafftid är föråldrad och oöverskådlig. Lagstiftningen ger upphov till stora tolknings- och tillämpningssvårigheter. I värsta fall kan detta leda till felaktiga frihetsberövanden, vilket även innebär att de som ska tillämpa lagstiftningen riskerar att göra sig skyldiga till tjänstefel. Den kasuistiska lagstiftningen innebär vidare att det inte alltid är möjligt att tillgodoräkna dömda de frihetsberövanden, som har föranletts av de brott som prövats i målet.

En väsentlig utgångspunkt vid utformningen av de nya reglerna har varit att de ska vara tydliga och enkla att tillämpa. De nya lagarna om strafftid och tillgodoräknande av tid för frihetsberövande kommer att öka rättssäkerheten och förutsebarheten vid beräkning av strafftid genom att lagstiftningen blir tydligare. Genom en generell reglering av vilka frihetsberövanden som ska tillgodoräknas blir det också möjligt att åstadkomma en mer ekvivalent och likvärdig behandling av de olika former av frihetsberövanden som kan föregå en straffverkställighet. Även i fråga om andra bestämmelser innebär förslagen tydligare regler som skapar förutsättningar för en effektivare hantering i Kriminalvården.

Genom att strafftiden i fortsättningen alltid ska beräknas i dagar kommer det inte längre att spela någon roll när på året ett straff verkställs, varvid risken för felaktig strafftidsberäkning minskar.

Förslaget till en ny bestämmelse om villkorlig frigivning vid överförande av verkställighet till Sverige undanröjer risken för att Sverige kan komma att medverka vid kränkningar av rättigheter enligt Europakonventionen.

13.3 Ekonomiska konsekvenser

Beläggning

Vi har föreslagit att strafftiden ska beräknas i dagar och att fängelsestraff i månader och år ska omräknas till dagar så att med en månad avses 30 dagar och ett år 360 dagar. Att ett år motsvarar 360 dagar i stället för 365 dagar kommer att ha en viss påverkan på beläggningsgraden i reducerande riktning. Eftersom de flesta fäng-

elsestraff är kortare än ett år blir dock påverkan på beläggningen begränsad.

Systemstöd och styrande dokument

Ett nytt sätt att beräkna strafftid förutsätter att Kriminalvården tar fram en ny funktion i kriminalvårdsregistret (KVR) för beräkning av strafftid enligt den nya lagstiftningen. Denna funktion kommer med hänsyn till övergångsbestämmelserna att behöva tillämpas parallellt med det nuvarande strafftidsberäkningsprogrammet under lång tid. Den nya lagstiftningen kommer kräva ändringar även i andra funktioner i KVR såsom nöjdförklaring, kontroll av att fängelsestraff får verkställas och villkorlig frigivning. Arbetet med att ta fram systemstödet kommer att bli omfattande och kräva resurser både i tid och pengar. Vidare måste föreskrifter och andra styrande dokument revideras. Samtliga dessa uppgifter faller dock inom Kriminalvårdens ordinarie verksamhetsutveckling och kostnaderna bör rymmas inom de nuvarande budgetramarna.

Även om det inte under samrådsförfarandet framkommit sådana uppgifter kan det inte uteslutas att ändringarna även kommer att föranleda behov av ändringar i Polismyndighetens system som hanterar belastningsregistret för att det ska kunna hantera strafftid i dagar, liksom i system som används av domstolarna och Statens institutionsstyrelse. Styrande dokument måste också ses över. Kostnaderna bör dock rymmas inom myndigheternas nuvarande budgetramar.

Möjligheten för domstol att ta emot nöjdförklaring vid fängelsestraff medför att nya rutiner kan komma att behövas, bl.a. när det gäller att informera den dömda om möjligheten att avge en sådan förklaring och dokumentation av nöjdförklaringen när den avges inför rätten.

Utbildning

För att vårt förslag ska kunna genomföras krävs särskilda utbildningsinsatser inom Kriminalvården. Beräkning av strafftid sker vid både häkten, anstalter och frivårdskontor och samtliga verksamhetsställen kommer således att beröras av en ny lagstiftning. Även

viss personal vid huvudkontoret och regionkontoren kommer att beröras. Enligt beräkningar från Kriminalvården kommer omkring 1 000 personer att behöva utbildas.

Den e-utbildning i strafftid som Kriminalvården har tagit fram kommer att behöva anpassas till den nya lagstiftningen. Det kommer också att behövas särskilda utbildningsinsatser som direkt tar sikte på de förändringar som lagstiftningen innebär.

De utbildningsinsatser som krävs inom Kriminalvården kommer alltså att ta resurser i anspråk. Kriminalvården har som alla myndigheter ett fortlöpande ansvar för kompetensutbildning för sin personal. Enligt vår bedömning bör därför kostnaderna rymmas inom Kriminalvårdens nuvarande budgetramar.

Även för domstolarna kommer det att krävas utbildning i den nya lagstiftningen. Vi har i avsnitt 12 anfört att det också finns ett allmänt behov av kompetensutveckling inom domstolarna när det gäller strafftidsberäkning, tillgodoräknande av tid för frihetsberövande och andra närliggande frågor och att Domstolsverket bör ges i uppdrag att se över detta behov. Även dessa utbildningskostnader bör rymmas inom den nuvarande budgetramen.

Även Statens institutionsstyrelse kommer att behöva genomföra viss utbildning, men i betydligt mindre omfattning och kostnaderna kommer därför att bli begränsade.

13.4 Övriga konsekvenser

Vi bedömer inte att förslagen kommer att ha någon beaktansvärd effekt på brottsligheten eller det brottsförebyggande arbetet.

Vi har även beaktat de övriga frågor som anges i kommittéförordningen, men inte funnit att förslagen har någon betydelse i dessa avseenden.

14 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

14.1 Ikraftträdande

Vårt förslag: Den nya strafftidslagen och den nya lagen om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande samt de ändringar som föreslås i andra författningar ska träda i kraft den 1 oktober 2017. Vid samma tidpunkt ska lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., 33 kap. brottsbalken, 10 a § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård och 3 kap. 22 § lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen upphöra att gälla.

Skälen för förslaget: Vi föreslår att det ska införas dels en ny strafftidslag, dels en ny lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. Därtill föreslås i huvudsak som en konsekvens av dessa förslag flera förändringar i andra författningar. Även om förslagen till ny strafftidslag och ny lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande i huvudsak innebär en omarbetning och omstrukturering av bestämmelserna i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., innehåller de också flera förändringar i sak. Framför allt förslaget till ny strafftidslag och ett nytt beräkningssätt av strafftiden förutsätter relativt omfattande förberedelser inom Kriminalvården för att kunna genomföras. Det är emellertid vår bedömning att ett sådant förberedelsearbete kan inledas redan under och ske parallellt med den fortsatta beredningen inom Regeringskansliet. Mot den bakgrunden samt med hänsyn till den tid som kan beräknas gå åt för remissförfarande, fortsatt beredning inom Regeringskansliet, inhämtande av lagrådsyttrande och riksdagsbehandling anser vi att förslagen till ny strafftidslag och ny lag om tillgodoräknande av tid

för frihetsberövande kan träda i kraft den 1 oktober 2017. Dessamma föreslår vi ska gälla även beträffande övriga förslag till ändringar i brottsbalken, fängelselagen och andra författningar. Vid samma tidpunkt ska lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., 33 kap. brottsbalken, 10 a § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård och 3 kap. 22 § lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen upphöra att gälla.

14.2 Övergångsbestämmelser

Strafftidslagen

Våra förslag: Den gamla lagen ska fortfarande tillämpas för prövning av nöjdförklaring som lämnats före ikraftträdandet.

Den gamla lagen ska fortfarande tillämpas för omprövning och överklagande av beslut i ärende eller mål om uppskov som har meddelats före ikraftträdandet.

Den gamla lagen ska fortfarande tillämpas för den som före ikraftträdandet har meddelats ett strafftidsbeslut. Vid tillämpning av bestämmelsen i 22 § den gamla lagen ska dock med 19 och 19 a §§ samt 33 kap. 7 § brottsbalken även avses lagen (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. Avser strafftidsbeslutet ett fängelsestraff på livstid ska beslutet dock anses ha meddelats enligt 23 § den nya lagen.

Bestämmelserna i 11 och 12 §§ i den nya lagen ska tillämpas också på sådana placeringar i häkte som med tillämpning av äldre bestämmelser pågår vid ikraftträdandet.

Beslut enligt 17 § den nya lagen får endast grundas på förhållanden som har inträffat efter ikraftträdandet.

Lagen om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande

Äldre bestämmelser ska fortfarande tillämpas för frihetsberövanden som ägt rum före ikraftträdandet.

Brottsbalken

Bestämmelserna i 26 kap. 6–10 §§ ska tillämpas i sina äldre lydelse för den som före ikraftträdandet meddelats ett strafftidsbeslut enligt lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

Vid tillämpning av 26 kap. 8 § andra stycket i sin äldre lydelse ska dock med 33 kap. 6 och 7 §§ och lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. även avses lagen (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande.

Lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll
Bestämmelserna i 11 § ska tillämpas i sin äldre lydelse på ansökningar som getts in före ikraftträdandet.

Fängelselagen (2010:610)

Bestämmelserna i 2 kap. 5 a och 5 b §§ i sina nya lydelse ska tillämpas också på sådana placeringar i häkte som med tillämpning av äldre föreskrifter pågår vid ikraftträdandet.

Lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

Den upphävda bestämmelsen i 3 kap. 22 § ska fortfarande tillämpas för den som före ikraftträdandet meddelats ett strafftidsbeslut enligt lagen (1974:202) om beräkning av straff tid m.m.

Skälen för förslagen

Allmänna utgångspunkter

Samtliga våra förslag avser förhållanden som har med verkställighet av påföljder att göra. Därmed torde, i enlighet med vad som anförts i tidigare lagstiftningsärenden, bestämmelserna i 2 kap. 10 § regeringsformen och 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken i princip inte vara tillämpliga (jfr t.ex. prop. 1965:159 s. 36 ff, prop. 1987/88:120 s. 113, prop. 1997/98:96 s. 177 f och SOU 2012:34 s. 46). Det innebär att det inte finns något hinder mot att låta förslagen börja tillämpas direkt. Förslagen aktualiserar dock ett antal frågor av övergångskaraktär som behöver lösas lagtekniskt. I det följande pekar vi på de situationer som enligt vår mening bör regleras särskilt.

Strafftidslagen och fängelselagen

Vårt förslag att ersätta det nuvarande beräkningssättet med ett nytt schabloniserat system enligt vilket strafftiden i fortsättningen enbart ska beräknas i dagar innebär en betydande förändring. Till skillnad mot i dag då beräkningen sker enligt kalendertid kommer enligt förslaget i stället varje fängelsestraff i månader och år att omräknas till dagar så att med en månad ska avses 30 dagar och med ett år 360 dagar. Det innebär att det vid ikraftträdandet kommer att finnas ett relativt stort antal meddelade och alltjämt aktuella strafftidsbeslut enligt vilka strafftiden beräknats enligt det nuvarande beräkningssättet. Att låta det nya beräkningssättet gälla även för sådana fall skulle vara praktiskt mycket svårt för Kriminalvården att hantera. En sådan ordning skulle också riskera att i vissa fall medföra att en dömd hållits frihetsberövad utan grund. Vi har även övervägt en ordning med datum för domens meddelande som avgränsning för frågan om den gamla eller nya lagen ska vara tillämplig. En sådan ordning skulle emellertid medföra att Kriminalvården får hantera parallella system inte endast i fråga om strafftidsberäkning utan också i fråga om t.ex. nöjdförklaring. Den skulle också riskera att leda till överklaganden av domar och beslut enbart i syfte att hamna på rätt sida om ikraftträdandet. Enligt vår bedömning bör därför i stället som princip gälla att den gamla lagen alltjämt ska tillämpas för den som före ikraftträdandet har meddelats ett strafftidsbeslut. Det innebär att om förutsättningarna för den beräkning som legat till grund för det meddelade strafftidsbeslutet ändras t.ex. på grund av att den intagne ska avtjäna ytterligare ett straff som ska sammanläggas med det straff som strafftidsbeslutet avser, även ändringsbeslutet ska fattas med tillämpning av den gamla lagen. Detta även i det fallet att den dom eller det beslut som är grunden för de ändrade förutsättningarna meddelats efter ikraftträdandet. Det innebär att om någon döms till fängelse och påbörjar verkställigheten före ikraftträdandet så att ett strafftidsbeslut meddelas inom den tiden, ska äldre regler tillämpas även för ändringsbeslut som fattas efter ikraftträdandet. Om den dömde t.ex. döms på nytt till fängelse och en sammanläggning ska ske efter ikraftträdandet ska strafftidsberäkningen ske enligt de gamla reglerna, om den dömde inte vid det tillfället redan frigivits villkorligt från det första straffet. Har den dömde däremot villkorligt fri-

givits ska någon sammanläggning inte ske och därmed blir de nya reglerna tillämpliga på beräkningen av strafftid av den senare domen.

Vad som nu sagts gör sig dock inte lika starkt gällande beträffande strafftidsbeslut som avser fängelsestraff på livstid. I de fallen sker som framgått strafftidsberäkningen först sedan straffet omvandlats till ett tidsbestämt straff. Av den anledningen föreslår vi att i de fall strafftidsbeslutet avser ett livstidsstraff beslutet i stället ska anses ha meddelats enligt den nya lagen. Det innebär att Kriminalvården, med hänsyn till att sådana beslut enligt den nya lagen även ska fastställa uppgifter om antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande om straffet tidsbestäms, kommer att behöva ändra besluten i enlighet med vad som nu sagts. För att det inte ska råda någon tvekan om vad som ska gälla bör när det gäller tillämpningen av 22 § i den gamla lagen särskilt föreskrivas att med hänvisningen till 19 och 19 a §§ samt 33 kap. 7 § brottsbalken även ska avses lagen (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande.

En annan viktig förändring gäller de ändrade förutsättningarna för nöjdförklaring. Till skillnad mot nuvarande ordning föreslås ökade möjligheter att lämna nöjdförklaring. Även när det gäller formkraven föreslås förändringar genom att dessa görs tydligare och enklare. I konsekvens med det sagda bör därför den gamla lagen fortsatt tillämpas för prövningar av nöjdförklaringar som lämnats före ikraftträdandet.

Detsamma anser vi bör gälla också för omprövning och överklagande av beslut i ärende eller mål om uppskov som meddelats före ikraftträdandet. I den delen föreslår vi en ny utformning av bestämmelsen om uppskov. Även om de nuvarande grundförutsättningarna för uppskov behålls i princip oförändrade kan det inte uteslutas att en prövning enligt den nya bestämmelsen kommer att leda till delvis andra överväganden. Klagan på sådana beslut som meddelats före ikraftträdandet bör därför fortsatt prövas enligt den gamla lagen. Vidare anser vi när det gäller förslaget i 17 § den nya lagen om utökade möjligheter för Kriminalvården att återkalla ett beviljat uppskov att sådana beslut endast bör få grundas på förhållanden som har inträffat efter ikraftträdandet.

Vid tidpunkten för ikraftträdandet kommer det att finnas ett antal dömda som med stöd av den gamla lagen i avvaktan på att överföras eller förpassas till kriminalvårdsantalt för verkställighet av

fängelsestraff placerats i häkte. Enligt vår bedömning bör i sådana fall placeringarna fortsätta dock med den skillnaden att efter ikraftträdandet bör i stället den nya lagens bestämmelser i 11 och 12 §§ med tydligt angivna tidsgränser tillämpas. Detsamma föreslår vi bör gälla för motsvarande placeringar i s.k. omplaceringsfall. I det avseendet bör således föreskrivas att fängelselagens bestämmelser i 2 kap. 5 a och 5 b §§ i sina nya lydelse ska tillämpas också på sådana placeringar i häkte som med tillämpning av äldre föreskrifter pågår vid ikraftträdandet.

Lagen om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande

Som en konsekvens av införandet av den nya lagen om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande föreslår vi att de nuvarande bestämmelserna om tillgodoräknande av sådan tid i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., brottsbalken, lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m., lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll, lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård och lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen ska upphöra att gälla. Enligt förslaget innebär den nya lagstiftningen dels att möjligheterna till tillgodoräknande av tid för frihetsberövande utvidgas, dels att ansvaret för sådant tillgodoräknande avseende vissa utländska frihetsberövanden samt frihetsberövande som skett med anledning av verkställighet i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll flyttas från domstol respektive övervakningsnämnd till Kriminalvården. I en särskild övergångsbestämmelse behöver därför anges vad som ska gälla för frihetsberövanden som ägt rum före ikraftträdandet men som vid tidpunkten för lagens ikraftträdande ännu inte tillgodoräknats den dömden i ett strafftidsbeslut. I sådana situationer bör främst av praktiska skäl de äldre bestämmelserna alltjämt gälla. En annan ordning riskerar bl.a. att leda till komplikationer när det gäller t.ex. inhämtande av kompletterande beslutsunderlag i fråga om sådana frihetsberövanden som inte omfattas av de äldre bestämmelserna. Det bör därför föreskrivas att äldre bestämmelser ska fortsätta att

tillämpas om frihetsberövandet ägt rum före ikraftträdandet. Det innebär att om någon är frihetsberövad vid tidpunkten för ikraftträdandet på en grund som inte kan tillgodoräknas enligt de äldre reglerna men enligt de nya, får tillgodoräkning ske från och med dagen för ikraftträdandet för den nya lagen. Med äldre bestämmelser ska därmed avses 19 § tredje stycket och 19 a–c §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., 33 kap. och 38 kap. 2 a § andra stycket brottsbalken, 5 c § fjärde stycket lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet m.m., 25 § tredje stycket lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, 12 § tredje stycket och 15 § lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll, 10 a § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård och 3 kap. 21 § tredje stycket lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen.

Brottsbalken

Förslagen i 26 kap. 6–10 §§ innebär en anpassning av regelverket med anledning av det nya beräkningssättet enligt vilket strafftiden ska beräknas enbart i dagar. Med hänsyn till att den gamla strafftidslagen ska fortsätta att tillämpas för strafftidsbeslut som har meddelats före ikraftträdandet bör i konsekvens med det detsamma gälla beträffande de nu nämnda bestämmelserna. Vi föreslår därför att det i en särskild övergångsbestämmelse ska föreskrivas att bestämmelserna i 26 kap. 6–10 §§ ska tillämpas i sina äldre lydelse för den som före ikraftträdandet meddelats ett strafftidsbeslut enligt lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. För att det inte ska råda någon tvekan kring vad som ska gälla bör när det gäller tillämpningen av 26 kap. 8 § andra stycket i sin äldre lydelse särskilt föreskrivas att med hänvisningen till 33 kap. 6 och 7 §§ och lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. även ska förstås lagen (2017:000) om tillgodoräkning av tid för frihetsberövande.

Lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll

Även den föreslagna ändringen i 11 § lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll bör förses med en övergångsbestämmelse. Således bör när möjligheten till automatiskt uppskov vid ansökan om att få verkställa fängelse i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll ändras bestämmelsen i sin äldre lydelse fortsätta att gälla för de ansökningar som har getts in till Kriminalvården före ikraftträdandet.

Lagen om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

Som en följd av förslaget att i brottsbalken för vissa fall införa en möjlighet till villkorlig frigivning vid en tidigare tidpunkt än som följer av bestämmelsen i 26 kap. 6 § brottsbalken föreslås att den nuvarande bestämmelsen i 3 kap. 22 § ska upphöra att gälla. Med hänsyn till att kraven enligt den nya bestämmelsen delvis skärpts anser vi som rimligt att i de fall det vid ikraftträdandet redan meddelats ett strafftidsbeslut enligt lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. den upphävda bestämmelsen i 3 kap. 22 § alltjämt ska tillämpas. En övergångsbestämmelse om detta bör införas.

15 Författningskommentar

15.1 Förslaget till strafftidslag

Strafftidslagen ersätter lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. Lagen innebär i huvudsak en omstrukturering och omarbetning av bestämmelserna i lagen om beräkning av strafftid m.m. i syfte att göra regleringen modern, tydlig och enkel att tillämpa. Lagen innehåller emellertid även flera förändringar i sak i förhållande till tidigare gällande regler.

Genom strafftidslagen regleras förutsättningarna för när fängelsestraff får verkställas och hur tiden för sådan verkställighet ska beräknas. Det innebär att lagen även innehåller bestämmelser om nöjdförklaring och uppskov. Lagen har utformats köns- och teknikneutralt. Den har även, så långt möjligt, utformats organisationsoberoende.

Vissa bestämmelser i lagen om beräkning av strafftid m.m. förs inte över till strafftidslagen med hänvisning till att de i stället lämpligen bör regleras i författningar på lägre nivå. Det gäller t.ex. vissa bestämmelser om nöjdförklaring och beräkning av strafftid.

Vissa bestämmelser förs över till andra lagar. Det gäller bestämmelser om förpassning, avbrott och tillgodoräknande av tid för frihetsberövande.

Lagen innehåller 29 paragrafer. De avser

- inledande bestämmelser (1–2 §§),
- inledande av verkställighet (3–12 §§),
- nöjdförklaring (13–15 §§),
- uppskov (16–18 §§),
- beräkning av strafftid (19–24 §§), samt
- övriga bestämmelser (25–29 §§).

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om när fängelsestraff får verkställas och hur tiden för sådan verkställighet ska beräknas.

Paragrafen anger lagens innehåll och tillämpningsområde. Frågan behandlas i avsnitt 5.4.

Av paragrafen framgår att lagen innehåller bestämmelser om när fängelsestraff får verkställas och hur tiden för verkställigheten ska beräknas. Det innebär att lagen är tillämplig på verkställighet av fängelsestraff. Med fängelsestraff avses fängelse som enligt lag dömts ut eller bestämts som påföljd för brott. Det saknar betydelse om fängelsestraffet bestämts i en dom eller i ett beslut. Det innebär t.ex. att fängelse som förvandlingsstraff för böter omfattas av tillämpningsområdet, liksom fängelsestraff som i beslut bestämts i samband med undanröjande av skyddstillsyn eller villkorlig dom (jfr 27 kap. 6 § och 28 kap. 9 § brottsbalken) eller med tillämpning av 34 kap. 10 § brottsbalken. Vidare omfattas också sådant fängelsestraff som efter förverkande av villkorligt medgiven frihet, genom dom eller beslut, ska verkställas (jfr 26 kap. 23 § andra meningen brottsbalken).

Lagen är också tillämplig på frihetsberövande påföljder som har dömts ut eller bestämts i något annat land och som ska verkställas som fängelsestraff i Sverige efter överförande hit enligt t.ex. lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet m.m., lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen.

Enligt lagen (2016:000) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen kan verkställigheten av en svensk frivårdspåföljd eller övervakning efter villkorlig frigivning överföras till ett annat EU-land. Det landet har befogenhet att meddela s.k. följdbeslut. Ett följdbeslut kan innebära bl.a. att villkorligt medgiven frihet förverkas eller att fängelse döms ut i stället för en frivårdspåföljd. Lagen är tillämplig även på sådana beslut, eftersom de ska gälla i Sverige (se prop. 201/15:138 s. 118 f och 2 kap. 4 § i lagen om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen).

Lagen ska vidare tillämpas vid samarbete med internationella domstolar och tribunaler, bl.a. Specialdomstolen för Sierra Leone och Internationella brottmålsdomstolen. Samarbetet innebär att svenska myndigheter kan verkställa straff, bl.a. fängelsestraff, utdömda av domstolarna. Sådan verkställighet förutsätter ett åtagande från Sverige. Även verkställighet med anledning av ett sådant åtagande omfattas av lagens tillämpningsområde. I samband med att ett sådant åtagande görs finns det normalt utrymme för att ställa upp villkor för straffverkställigheten, oftast i samråd med domstolen eller tribunalen. Sådana villkor kan innebära avvikelser från vad som normalt gäller enligt denna lag (se prop. 2001/02:88 Sveriges samarbete med Internationella brottmålsdomstolen, prop. 2005/06:93 Samarbete med Specialdomstolen för Sierra Leone och prop. 1993/94:142 Lagstiftning med anledning av den av Förenta nationerna inrättade tribunalen för brott i f.d. Jugoslavien).

I lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård finns särskilda bestämmelser om när verkställighet får inledas efter en dom på sluten ungdomsvård. Genom hänvisningar i den lagen är vissa av strafftidslagens bestämmelser om strafftidsberäkning tillämpliga även vid verkställighet av sluten ungdomsvård.

2 § Bestämmelser om verkställighet av fängelse i kriminalvårdsanstalt finns i fängelselagen (2010:610).

Bestämmelser om verkställighet av fängelse i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll finns i lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Paragrafen hänvisar upplysningsvis till fängelselagen (2010:610) och lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Inledande av verkställighet

När får verkställighet påbörjas?

3 § Ett fängelsestraff är verkställbart när en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft mot den dömda, eller när en dom eller ett beslut om verkställighet av ett motsvarande utländskt straff fått laga kraft.

Paragrafen anger grundprinciperna för när ett fängelsestraff är verkställbart. Förslaget behandlas i avsnitt 6.5.1.

Av *första ledet* följer att ett fängelsestraff är verkställbart när en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft i förhållande till den dömde. Att en dom eller ett beslut fått laga kraft innebär att domen eller beslutet inte längre kan angripas med ordinära rättsmedel, dvs. inte längre kan överklagas. Laga kraft kan inträda antingen genom att den dömde lämnar nöjdförklaring och därigenom avstår från att överklaga domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff eller genom att överklagandetiden löper ut utan att den dömde har överklagat. Det innebär att ett fängelsestraff blir verkställbart samma dag som en nöjdförklaring lämnats (jfr 15 §) eller om den dömde inte har överklagat när sista dagen för att överklaga passerat. Beträffande det senare gäller att en tingsrätts dom i brottmål eller beslut får laga kraft tre veckor från den dag då domen eller beslutet meddelades (jfr 51 kap. 1 § och 52 kap. 1 § rättegångsbalken). Om åklagaren eller målsäganden överklagat en tingsrätts dom i brottmål gäller dock att den dömde har ytterligare en vecka på sig att anslutningsöverklaga. I ett sådant fall får således domen i förhållande till den dömde laga kraft först sedan jämväl tiden för att anslutningsöverklaga gått ut (jfr 51 kap. 2 § rättegångsbalken). Domar i brottmål eller beslut meddelade av hovrätten får laga kraft fyra veckor från den dag då domen eller beslutet meddelades (55 kap. 1 § och 56 kap. 1 § rättegångsbalken). Lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid gäller vid beräkning av överklagandetiden (se RP 28 §). Domar eller beslut meddelade av Högsta domstolen får laga kraft samma dag som de meddelas.

En dom eller ett beslut behöver inte ha fått laga kraft mot alla parter eller i alla delar för att vara verkställbart. Det följer av att kravet på laga kraft endast gäller i förhållande till den dömde och i den del som avser fängelsestraff. Ett fängelsestraff blir därför verkställbart även om åklagaren eller målsäganden har överklagat domen eller beslutet. Detsamma gäller om den dömde har överklagat domen eller beslutet endast avseende annat än sådant som avser fängelsestraff, t.ex. utvisning, förverkande av egendom och skadestånd. Har den dömde överklagat domen beträffande skuldfrågan (frågan om den tilltalade ska dömas för gärningen och hur den ska bedömas) innebär det dock som regel att även påföljdsfrågan omfattas av prövningen. Med fängelsestraff ska, i likhet med

vad som anges under kommentaren till 1 §, förstås förutom fängelse som enligt lag dömts ut eller bestämts som påföljd för brott även sådant fängelsestraff som den dömden på grund av förordnande om förverkande av villkorligt medgiven frihet ska avtjäna. För att verkställighet ska få inledas krävs därför att domen eller beslutet fått laga kraft mot den dömden i båda dessa avseenden.

Andra ledet tar sikte på utländska domar eller beslut som ska verkställas här som fängelsestraff efter överförande hit enligt t.ex. lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet m.m., lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen, lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt, lagen (2002:329) om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen och lagen (2006:615) om samarbete med Specialdomstolen för Sierra Leone. I ett sådant fall gäller att ett fängelsestraff är verkställbart när domen eller beslutet i Sverige om verkställighet av det motsvarande utländska straffet fått laga kraft. Med laga kraft ska förstås detsamma som beträffande första ledet, dvs. att domen eller beslutet inte längre kan överklagas. Laga kraft enligt andra ledet kan emellertid endast inträda genom att överklagandetiden löper ut utan att den dömden har överklagat. Vad som närmare gäller i det avseendet följer av den lag i Sverige enligt vilken domen eller beslutet om verkställighet fattats. Det innebär att t.ex. ett beslut som fattas av regeringen enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom gäller omedelbart eftersom det inte går att överklaga.

4 § I vilka fall ett fängelsestraff är verkställbart utan att en dom eller ett beslut som avses i 3 § fått laga kraft framgår av särskilda bestämmelser.

Paragrafen hänvisar till särskilda bestämmelser om omedelbar verkställbarhet i vissa fall, enligt vilka ett fängelsestraff är verkställbart trots att en dom eller beslut som avses i 3 § inte fått laga kraft. Sådana bestämmelser finns i t.ex. 26 kap. 5 § brottsbalken (hovrättens dom eller beslut om skärpt fängelsestraff när verkställighet pågår), 28 kap. 3 § andra stycket brottsbalken (domstols förordnande om att ett fängelsestraff som dömts ut enligt 28 kap. 3 §

första stycket brottsbalken ska gå i verkställighet omedelbart), 37 kap. 10 § brottsbalken (övervakningsnämndens beslut om förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 26 kap. 19 § brottsbalken), 38 kap. 9 § brottsbalken (domstols beslut om ändrad påföljd enligt 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 § brottsbalken) och 26 § lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet m.m. (Kriminalvårdens beslut enligt 6 § samma lag om att bifalla en framställning om överförande av en nordisk dom för verkställighet här i landet).

Angående frågan om nöjdförklaring avseende en dom eller ett beslut som är omedelbart verkställbart hänvisas till kommentaren under 13 §.

Förslaget behandlas i avsnitt 6.5.1.

5 § I vilka fall ett fängelsestraff inte får verkställas trots vad som anges i 3 och 4 §§ framgår av särskilda bestämmelser.

Paragrafen hänvisar till särskilda bestämmelser om hinder mot verkställighet i vissa fall, enligt vilka ett fängelsestraff inte får verkställas trots att det enligt 3 och 4 §§ är verkställbart. Sådana bestämmelser finns i t.ex. 18 § (hinder mot verkställighet innan en första ansökan om uppskov prövats av Kriminalvården), 11 § lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll (hinder mot verkställighet innan en första ansökan om verkställighet i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll prövats av Kriminalvården), 29 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom (hinder mot verkställighet i vissa fall sedan framställning gjorts om att straffet ska verkställas i en annan stat) och 2 kap. 10 § lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen (hinder mot verkställighet i vissa fall sedan beslut fattats om att sända över en dom till en annan medlemsstat för att där erkännas och verkställas).

Hinder mot verkställighet kan också förekomma med anledning av att rätten med stöd av särskilda bestämmelser beslutat om inhibition, dvs. att en dom eller ett beslut tills vidare inte får verkställas. Sådana bestämmelser finns i t.ex. 26 kap. 5 § andra stycket, 34 kap. 10 § andra stycket och 38 kap. 2 a § första stycket brottsbalken samt i 55 kap. 8 §, 58 kap. 6 § och 59 kap. 3 § rättegångsbalken.

Förslaget behandlas i avsnitt 6.5.1.

6 § En prövning ska ske av frågan om ett fängelsestraff får verkställas.

Av paragrafen följer att en prövning ska ske av frågan om ett fängelsestraff får verkställas. Med prövning ska förstås en kontroll av att domen eller beslutet om fängelsestraff får verkställas. Således ska genom prövningen kontrolleras bl.a. att domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft eller på annan grund får verkställas, om det finns hinder mot verkställighet eller preskription har inträtt samt att det återstår tid kvar för den dömd att avtjäna. Ställningstagandet ska dokumenteras på lämpligt sätt, t.ex. genom en anteckning i Kriminalvårdsregistret. Den dömd ska ges möjlighet att ta del av beslutet, som kan angripas av den dömd på sedvanligt sätt genom en begäran om omprövning och överklagande, se nedan under kommentarerna till 27–29 §§.

Förslaget behandlas i avsnitt 6.5.1.

Rätten att påbörja verkställighet

7 § En dömd har rätt att påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff om han eller hon begär det och straffet får verkställas.

I paragrafen regleras under vilka förutsättningar en dömd har rätt att påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff. Förslaget behandlas i avsnitt 6.5.3.

En dömd har rätt att påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff under förutsättning att han eller hon begär det och straffet får verkställas. Bestämmelsen är tillämplig på både dömda som är på fri fot och dömda som är frihetsberövade. Om den dömd är på fri fot kan han eller hon inställa sig i en kriminalvårdsanstalt eller ett häkte och begära att få påbörja verkställigheten. Men också en dömd som t.ex. hålls i förvar enligt utlänningslagen och som har ett verkställbart straff som han eller hon vill börja verkställa, kan begära att få påbörja verkställigheten av fängelsestraffet.

Är det fråga om ett frihetsberövande i sådan form som anges i 10 §, dvs. är den dömd häktad, omhändertagen (26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § första eller tredje stycket brottsbalken) eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål ska i stället som regel 10 § tillämpas, se dock nedan under kommentaren till den

bestämmelsen angående det fallet att en dömd som förklaras häktad redan har ett verkställbart fängelsestraff för vilket uppskov beviljats.

När det gäller kravet på en begäran från den dömden att få påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff förutsätter det som regel att den dömden inställer sig personligen i häkte eller kriminalvårdsanstalt. Det följer av att det endast är i häkte eller kriminalvårdsanstalt som en sådan begäran kan tillmötesgå. Det innebär att en dömd som är frihetsberövad och som inte redan förvaras i häkte eller kriminalvårdsanstalt kan behöva hjälp från ansvariga myndigheter med att inställa sig. I särskilda undantagsfall ska det dock vara möjligt att tillmötesgå en begäran om att få påbörja verkställighet även utan att den dömden inställer sig personligen. Ett exempel på en sådan situation är om en person som dömts till rättspsykiatrisk vård under tiden vården pågår döms på nytt för brott till fängelse som han eller hon vill börja avtjäna (jfr JO-beslut dnr 6940-2012). En förutsättning är att det bedöms som lämpligt och praktiskt möjligt, dvs. bl.a. att den dömden kan verkställa straffet där han eller hon befinner sig. Den dömden ska då kunna skrivas in i anstalt utan personlig inställelse.

Det finns inget krav på att begäran för att vara giltig ska ske i någon särskild form. I princip ska det vara tillräckligt att den dömden förklarar för behörig personal att han eller hon önskar få påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff.

Med kravet på att straffet får verkställas avses att fängelsestraffet för att verkställighet ska få påbörjas bl.a. ska vara verkställbart, dvs. ska ha fått laga kraft mot dömden eller på annat sätt få verkställas (jfr 3–6 §§). Det innebär att Kriminalvården för att kunna tillmötesgå en dömds begäran om att få påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff först måste kunna kontrollera att fängelsestraffet är verkställbart, att det inte finns något hinder mot verkställighet samt att det finns tid kvar för den dömden att avtjäna. Har den dömden inte med sig några verkställighetshandlingar när han eller hon inställer sig får Kriminalvården försöka kontrollera uppgifterna på annat sätt t.ex. genom kontroll i kriminalvårdsregistret eller genom att rekvirera domen eller beslutet från den aktuella domstolen. Går inte det kan den dömdes begäran inte tillmötesgå. Detsamma gäller om den dömden är förhindrad att avtjäna straffet i anstalt. En sådan situation skulle kunna uppstå om den dömden till följd av att

han eller hon bär på en allmänfarlig sjukdom är underkastad isolering enligt 5 kap. 1 § smittskyddslagen (2004:168).

Om däremot samtliga förutsättningar är uppfyllda innebär bestämmelsen att Kriminalvården är skyldig att ta emot den dömd. Det står dock Kriminalvården fritt att sedan den dömd påbörjat verkställigheten, om behov finns flytta eller omplacera honom eller henne till annan kriminalvårdsanstalt. Den dömd anses ha påbörjat verkställigheten i och med att han eller hon tas in i häktet eller kriminalvårdsanstalten. Fram till den tidpunkten står det den dömd fritt att ångra sig.

I 25 § ges regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer rätt att få meddela föreskrifter om särskilda undantag när det gäller rätten att påbörja verkställigheten.

Dömda som är på fri fot

8 § Är den dömd på fri fot när fängelsestraffet får verkställas ska han eller hon föreläggas att senast viss dag inställa sig i den kriminalvårdsanstalt där fängelsestraffet ska verkställas. Ett sådant föreläggande ska utfärdas utan dröjsmål.

Om den dömd inte följer eller inte kan nås av ett föreläggande enligt första stycket eller om det finns risk för det, ska Polismyndigheten på begäran av Kriminalvården förpassa honom eller henne till häkte eller kriminalvårdsanstalt.

Om det bedöms kunna ske utan risk för att den dömd undandrar sig verkställighet, får Polismyndigheten förelägga honom eller henne att inställa sig i en kriminalvårdsanstalt i stället för att förpassa honom eller henne dit.

Paragrafen behandlar frågan om hur verkställigheten ska påbörjas om den dömd är på fri fot när fängelsestraffet får verkställas. Förslaget behandlas i avsnitt 6.5.3.

Enligt paragrafens *första stycke* ska en dömd som är på fri fot när fängelsestraffet får verkställas utan dröjsmål föreläggas att senast viss dag inställa sig i den kriminalvårdsanstalt där fängelsestraffet ska verkställas. Det innebär att Kriminalvården sedan fängelsestraffet får verkställas ska utfärda ett föreläggande om inställelse enligt vilket det ska framgå vid vilken tidpunkt och i vilken kriminalvårdsanstalt som den dömd senast ska inställa sig för verkställighet av fängelsestraffet. Ett föreläggande ska utfärdas utan dröjsmål.

Det innebär att viss skyndsamhet ska gälla vid utfärdandet. Beroende på omständigheterna kan dock handläggningstiden komma att variera från fall till fall. Således kan det vara rimligt att låta handläggningen ta längre tid i vissa fall t.ex. när det med hänsyn till ordning och säkerhet kan vara svårt att hitta en ändamålsenlig placering och det därför kan ta längre tid än vad som annars skulle anses som normalt.

Andra stycket anger vad som krävs för att kunna begära polisens hjälp med förpassning av en dömd till häkte eller kriminalvårdsanstalt. Således kan Kriminalvården begära att Polismyndigheten förpassar den dömd till häkte eller kriminalvårdsanstalt om han eller hon inte följer eller inte kan nås av ett föreläggande eller om det finns risk för det. Med det senare avses både en risk för att den dömd inte kommer att följa ett föreläggande och en risk för att han eller hon inte kommer att kunna nås av ett föreläggande. Det innebär att kraven för att kunna begära polisens hjälp är relativt lågt ställda. Som regel bör det för en sådan begäran vara tillräckligt att en dömd inte har hämtat ut ett föreläggande om inställelse och ytterligare kontaktuppgifter saknas. Ett annat exempel när det kan komma i fråga att begära en dömd förpassad är när det framkommit uppgifter om flyktfara i ärendet. En bedömning av samtliga omständigheter i ärendet bör dock alltid göras för att överväga behovet av ytterligare utredningsåtgärder innan en begäran om förpassning görs.

Det finns inget krav på att en begäran om förpassning måste avse ett specifikt häkte eller en specifik kriminalvårdsanstalt.

Enligt *tredje stycket* får Polismyndigheten om det bedöms kunna ske utan risk för att den dömd undandrar sig verkställighet förelägga honom eller henne att själv inställa sig i en kriminalvårdsanstalt i stället för att förpassa honom eller henne dit. Med begreppet "undandra sig verkställighet" avses både att avvika och att av annat skäl utebli från verkställighet.

9 § Kriminalvården får avvakta med att vidta en sådan åtgärd som avses i 8 § första stycket under en tid om högst sex månader

1. för domar eller beslut på fängelse i högst tre månader om syftet är att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna,
2. i avvaktan på ett ställningstagande om överförande av verkställighet av en svensk dom eller ett svenskt beslut på fängelse till ett annat land, eller
3. i avvaktan på regeringens beslut i ett ärende om nåd.

Paragrafen reglerar i vilka fall och under hur lång tid Kriminalvården får avvakta med att utfärda ett sådant föreläggande som avses i 8 § första stycket. Förslaget behandlas i avsnitt 6.5.3.

Bestämmelsen, som är tillämplig endast i förhållande till sådan verkställighet som sker enligt 8 § första stycket, innebär att Kriminalvården trots skyndsamhetskravet i 8 § första stycket i tre fall kan avvakta med ett föreläggande om inställelse under en tid om högst sex månader. Således gäller enligt *punkten 1* att Kriminalvården kan låta verkställigheten anstå för domar eller beslut på fängelse i högst tre månader om syftet är att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna. Detsamma gäller enligt *punkten 2* om det sker i avvaktan på ett ställningstagande om överförande av verkställighet av en svensk dom eller ett svenskt beslut på fängelse till ett annat land. Det innebär således att en tillämpning av punkten 2 kan komma i fråga även innan en framställning om överförande av verkställighet enligt t.ex. lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge ang. verkställighet av straff m.m. och lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom gjorts eller ett beslut om erkännande och verkställighet enligt lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen fattats. Vidare får Kriminalvården enligt *punkten 3* även låta verkställigheten anstå i avvaktan på regeringens beslut i ett ärende om nåd. I ett sådant fall bör dock om en dömd på den grunden ansökt om uppskov med verkställigheten i första hand gälla att frågan om uppskov ska prövas innan en tillämpning av punkten 3 kan komma i fråga.

Bestämmelsen är fakultativ. Det innebär att Kriminalvården är fri att med hänsyn till samtliga omständigheter i varje enskilt ärende avgöra om det framstår som en lämplig åtgärd att låta verkställigheten anstå. Omständigheter som att det finns anledning att anta att den dömd kommer att undandra sig verkställigheten eller fortsätta brottslig verksamhet bör dock normalt hindra en tillämpning av bestämmelsen.

En tillämpning av bestämmelsen hindrar inte den dömd från att ändå påbörja verkställigheten av fängelsestraffet om han eller hon så önskar (jfr 7 §).

Dömda som är frihetsberövade

10 § Är den dömd häktad, omhändertagen enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § första eller tredje stycket brottsbalken eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål när fängelsestraffet får verkställas, ska verkställigheten påbörjas omedelbart där han eller hon förvaras.

Förvaras den dömd inte i kriminalvårdsanstalt när verkställigheten enligt första stycket påbörjas och är han eller hon inte samtidigt häktad eller omhändertagen enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § första eller tredje stycket brottsbalken i annat mål, ska den dömd överföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet.

Paragrafen behandlar frågan om hur verkställigheten ska påbörjas om den dömd är frihetsberövad när fängelsestraffet får verkställas. Förslaget behandlas i avsnitt 6.5.3.

Av *första stycket* följer att om en dömd är häktad, omhändertagen enligt 26 kap. 22 § (i avvaktan på prövning av frågan om förverkande av villkorligt medgiven frihet på grund av misskötsamhet) eller 28 kap. 11 § första eller tredje stycket (i avvaktan på prövning av frågan om undanröjande av en skyddstillsyn på grund av misskötsamhet respektive i avvaktan på att ett beslut om undanröjande av skyddstillsyn får laga kraft) eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål när fängelsestraffet får verkställas, ska verkställigheten påbörjas omedelbart där han eller hon förvaras. Det finns inget krav på en aktiv handling för att verkställigheten ska påbörjas. Bestämmelsen verkar i stället med automatik. Det innebär t.ex. att om en domstol beslutat att en dömd ska kvarbli i häkte till dess att domen beträffande fängelsestraffet får laga kraft, verkställigheten ska anses påbörjad i samma stund som domen i den del som avser fängelsestraff får laga kraft mot den dömd. Detsamma ska gälla i ett sådant fall där domstolen i samband med en dom på fängelse enligt 28 kap. 3 § brottsbalken beslutar om omedelbar verkställighet samtidigt som häkttningsbeslutet hävs. I båda dessa fall är den dömd att anse som häktad när verkställigheten får påbörjas. I det första fallet ersätts häkttningsbeslutet med ett verkställbart fängelsestraff t.ex. på grund av att överklagandetiden passerats, medan det i det andra fallet i stället ersätts med ett verkställbart fängelsestraff på grund av ett förordnande om omedelbar verkställighet. Är det däremot så att den dömd är på fri fot när domstolen i samband med en dom på fängelse enligt 28 kap. 3 §

brottsbalken beslutar om omedelbar verkställighet blir i stället 8 § första stycket tillämplig, se ovan under kommentaren till 8 §.

Bestämmelsen är tillämplig även i det fallet att en dömd är häktad eller omhändertagen i ett annat mål än det i vilket fängelsestraffet har meddelats. I ett sådant fall ska det för tillämpningen inte spela någon roll i vilken ordning de olika åtgärderna förekommer till verkställighet. Det innebär t.ex. att om en dömd häktas i ett annat mål och han eller hon redan har ett verkställbart fängelsestraff, verkställigheten i och med häktningsbeslutet ska anses påbörjad omedelbart där han eller hon förvaras. För det fallet en dömd häktas och han eller hon redan har ett verkställbart fängelsestraff men som han eller hon beviljats uppskov för gäller i stället att den dömde, om han eller hon trots det beviljade uppskovet ändå vill börja verkställa straffet, med stöd av 7 § kan begära att få göra det. Som framgår av bestämmelsen i 17 § kan Kriminalvården i en sådan situation även fatta beslut om att återkalla det beviljade uppskovet. Verkställigheten ska då anses påbörjad i samma stund som beslutet om att återkalla uppskovet meddelas.

Av *andra stycket* följer att den dömde om han eller hon inte redan förvaras i kriminalvårdsanstalt när verkställigheten påbörjas och inte heller samtidigt är häktad eller omhändertagen i annat mål, ska överföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet. Med att den dömde ska överföras till kriminalvårdsanstalt ska i normalfallet förstås som att den dömde fysiskt ska överföras till sådan anstalt. För ett sådant överförande finns inget krav på förpassningsbeslut, utan transport kan ske med hjälp av Kriminalvårdens nationella transportenhet. I särskilda undantagssituationer, t.ex. då den dömde är externplacerad på sjukhus när fängelsestraffet får verkställas och bedömningen görs att han eller hon bör vara det även efter det att verkställigheten påbörjats, ska dock inte krävas att han eller hon först måste fysiskt överföras till en kriminalvårdsanstalt för inskrivning för att sedan skjutsas tillbaka till sjukhuset.

Placering i häkte

11 § En dömd som ska överföras eller förpassas till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelsestraff får i anslutning till det placeras i häkte

1. i avvaktan på anstaltsplacering, eller
2. om det behövs med hänsyn till transportförhållandena.

Den dömden får i fall som avses i första stycket tillfälligt placeras i polisarrest.

Paragrafen anger under vilka förutsättningar en dömd vid inledande av verkställighet tillfälligt får placeras i häkte. Frågan behandlas i avsnitt 6.5.4.

Enligt bestämmelsen får den som ska överföras eller förpassas till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelsestraff i anslutning till det placeras i häkte i avvaktan på anstaltsplacering eller om det behövs med hänsyn till transportförhållandena. Med uttrycket ”den som ska överföras eller förpassas till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelsestraff” avses situationer när en dömd som genom egen inställelse med stöd av 7 § påbörjat verkställigheten av ett fängelsestraff i häkte ska överföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet eller när en dömd som med stöd av 8 § omhändertagits av polis ska förpassas till häkte eller anstalt. Bestämmelsen är också tillämplig när en dömd, som med stöd av 10 § påbörjat verkställigheten omedelbart där han eller hon förvaras t.ex. i häkte eller på sjukvårdsinrättning, ska överföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet eller som efter överförande av straffverkställighet av en utländsk dom till Sverige anländer svenskt territorium och han eller hon för att fortsätta eller påbörja verkställigheten här ska överföras till kriminalvårdsanstalt.

Vidare krävs att placeringen ska ske i avvaktan på anstaltsplacering eller vara nödvändig med hänsyn till transportförhållandena. Med ”i avvaktan på anstaltsplacering” ska förstås den faktiska placeringen. Det innebär att placeringen i häkte får bestå på den grunden även sedan placeringsbeslutet har meddelats. Med ”om det behövs med hänsyn till transportförhållandena” avses dels behovet av att kunna anpassa transporterna så att utnyttjandet av transportresurserna kan ske på ett effektivt sätt, dels den situationen att en transport med hänsyn till den dömdes fysiska eller psykiska hälsa inte framstår som lämplig och därför kan behöva anstå viss tid. Bestämmelser om under hur lång tid en placering enligt bestämmelsen får fortgå framgår av 12 §, se nedan.

I 2 kap. 5 a och 5 b §§ och 15 kap. 2 a § fängelselagen (2010:610) finns bestämmelser om tillfällig placering i häkte i anslutning till omplacering av en intagen från en anstalt till en annan samt vid

återförande av en intagen som avvikit, till den kriminalvårdsanstalt från vilken han eller hon avvek.

12 § En placering med stöd av 11 § första stycket får inte pågå längre tid än nödvändigt och inte längre än sju dagar, om det inte finns särskilda skäl för en längre tid. Även om det finns särskilda skäl får placeringen inte pågå längre tid än trettio dagar.

Paragrafen reglerar under hur lång tid en placering i häkte enligt bestämmelsen i 11 § första stycket får pågå. Förslaget behandlas i avsnitt 6.5.4.

Enligt bestämmelsen får en placering i häkte enligt 11 § inte pågå längre än nödvändigt och inte längre än sju dagar, om det inte finns särskilda skäl. Särskilda skäl kan t.ex. vara när det med hänsyn till ordning och säkerhet kan vara både tidskrävande och svårt att hitta en ändamålsenlig placering. Andra exempel på särskilda skäl kan vara att beläggningen är hög på anstalter i den säkerhetsklass eller med den programverksamhet som anses lämplig varför det kan dröja innan det finns en ledig plats på sådan anstalt är. Frågan om vad som ska krävas för att särskilda skäl ska anses finnas får avgöras genom en samlad bedömning av omständigheterna i varje enskilt fall. Även om det finns särskilda skäl gäller dock att placeringen inte får pågå längre tid än trettio dagar.

Nöjdförklaring

13 § En dömd får förklara att han eller hon avstår från att överklaga en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff (nöjdförklaring).

Innan en nöjdförklaring lämnas ska den som tar emot förklaringen ha upplyst den som vill lämna förklaringen om innebörden och verkan av en nöjdförklaring.

Paragrafen reglerar möjligheten till nöjdförklaring och under vilka förutsättningar en sådan förklaring ska lämnas för att vara giltig. Förslaget behandlas i avsnitt 7.6.1.

Av *första stycket* följer att en dömd får förklara att han eller hon avstår från att överklaga en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff (nöjdförklaring). En nöjdförklaring innebär således att en dömd genom en förklaring avstår från att få en dom eller ett

beslut i den del som avser fängelsestraff prövad av högre instans. Att en dömd nöjdförklarat sig i den del som avser fängelsestraff hindrar inte den dömde från att överklaga domen eller beslutet i andra delar än den som avser fängelsestraff, t.ex. i fråga om enskilt anspråk och utvisning.

En nöjdförklaring kan endast lämnas av den dömde personligen. Förklaringen kan avse både en dom och ett beslut som avser fängelsestraff. Med uttrycket ”i den del som avser fängelsestraff” ska förstås både påföljden (fängelse) och ett eventuellt förordnande angående tidigare utdömt fängelse (förverkande av villkorligt medgiven frihet). Det innebär att en nöjdförklaring för att vara giltig i ett fall där förutom fängelse som dömts ut som påföljd domstolen även förklarat villkorligt medgiven frihet förverkad, förklaringen måste omfatta både påföljden och förverkandet för att vara gällande.

Av bestämmelsen följer att en nöjdförklaring kan lämnas både före och efter det att överklagandetiden gått ut. Det senare innebär att en nöjdförklaring kan lämnas även efter det att en dömd har överklagat, självständigt eller anslutningsvis, och överklagandetiden gått ut.

Det finns inte något formellt hinder för en dömd att lämna nöjdförklaring avseende en dom eller beslut som är omedelbart verkställbart (jfr 4 §) även om den dömde normalt inte torde ha något intresse av att avge sådan förklaring i den situationen. Nöjdförklaring kan också ske när ett överklagande förfallit, t.ex. när den dömde inte inställt sig till förhandling (jfr 51 kap. 21 § rättegångsbalken).

En nöjdförklaring kan inte lämnas med avseende på ett beslut om omvandling av ett livstidsstraff till ett tidsbestämt straff.

Av *andra stycket* framgår att den dömde för att en nöjdförklaring ska bli gällande innan förklaringen lämnas ska ha upplysts om innebörden och verkan av en nöjdförklaring. I det ligger att den dömde ska ha informerats om och fått klart för sig dels vad reglerna om nöjdförklaring innebär, dvs. att domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff inte längre kan överklagas och prövas av högre instans samt att en nöjdförklaring som lämnats inte får tas tillbaka, dels vad domen eller beslutet konkret innebär för honom eller henne, dvs. vilket eller vilka brott han eller hon dömts för, straffets längd samt vilka andra förordnanden (t.ex. förverkande av villkorligt medgiven frihet) eller rättsverkningar som domen eller

beslutet avser. Ansvaret för att informera den dömden ligger på den som ska ta emot förklaringen. Informationen ska lämnas på ett sådant sätt att det framstår som klart att den dömden måste ha förstått innebörden och verkan av nöjdförklaringen. Vad som i det hänseendet ska anses som lämpligt får avgöras från fall till fall beroende på den dömdes förutsättningar. Kraven kan t.ex. skilja sig åt beroende på om den dömden t.ex. är under 18 år eller lider av en utvecklingsstörning eller minnesstörningar. Det kan handla om att vara extra tydlig och konkret i den information som lämnas den dömden. Vidare kan det t.ex. om en dömd som inte behärskar svenska eller som är hörsel- eller talskadad finnas behov av att anlita tolk för att det ska stå klart att den dömden förstått vad nöjdförklaringen innebär och vilka verkningarna blir av den. För det fall det uppstår tvekan kring om en dömd på grund av t.ex. psykisk sjukdom eller något annat liknande tillstånd är i stånd att lämna en nöjdförklaring bör medicinsk sakkunskap inhämtas. Om det brister i uppgiftsskyldigheten leder det till att domen eller beslutet inte får laga kraft, se nedan under kommentaren till 15 §.

I avsnitt 7.6.1 redogörs för vad som bör gälla i fråga om den praktiska hanteringen vid nöjdförklaring.

Angående verkningarna av en nöjdförklaring hänvisas till kommentarerna nedan till 14 och 15 §§.

14 § En nöjdförklaring får inte tas tillbaka.

Paragrafen anger att nöjdförklaring inte får tas tillbaka. Frågan behandlas i avsnitt 7.6.2.

Att en nöjdförklaring inte får tas tillbaka innebär att den dömden sedan nöjdförklaringen väl lämnats inte kan ångra sig och återkalla förklaringen. Det innebär att överklagandet ska avvisas om en dömd, trots att han eller hon lämnat nöjdförklaring, väljer att överklaga domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff.

15 § Om den dömden har lämnat en nöjdförklaring, ska domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff genom nöjdförklaringen anses ha fått laga kraft mot den dömden.

Paragrafen reglerar verkan av en nöjdförklaring. Förslaget behandlas i avsnitt 7.6.2.

Av bestämmelsen framgår att om den dömden har lämnat en nöjdförklaring, ska domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff genom nöjdförklaringen anses ha fått laga kraft mot den dömden. Det innebär att fängelsestraffet därmed genom nöjdförklaring blivit verkställbart. Har den dömden redan överklagat domen eller beslutet när nöjdförklaringen lämnas medför det att det inte längre finns något överklagande att pröva. Det innebär att målet i den högre instansen blivit ett ”desert mål”. Överklagandet ska därmed inte föranleda någon vidare åtgärd i sak från domstolens sida utan i stället ska målet avskrivas från vidare handläggning. Om den dömden även har överklagat en dom i andra delar, t.ex. i fråga om förverkande av egendom och utvisning, medför dock en nöjdförklaring inte att målet även i dessa delar ska avskrivas.

Uppskov

Förutsättningar för uppskov

16 § Uppskov med verkställigheten får, på ansökan av den dömden och om det är möjligt utan att kravet på samhällsskydd eftersätts, beviljas under högst sex månader om det finns särskilda skäl med hänsyn till den dömdes hälsa, familje-, arbets- eller utbildningsförhållanden eller andra liknande omständigheter. Om det finns synnerliga skäl får uppskov beviljas under ytterligare högst sex månader.

En ansökan får inte bifallas om den dömden är häktad, omhändertagen eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål.

Paragrafen anger under vilka förutsättningar uppskov med verkställigheten får beviljas. Förslaget behandlas i avsnitt 8.3.1.

Enligt *första stycket* får uppskov med verkställigheten beviljas om det är möjligt utan att kravet på samhällsskydd eftersätts och det finns särskilda skäl med hänsyn till den dömdes hälsa, familje-, arbets- eller utbildningsförhållanden eller andra liknande omständigheter. Vad som ska krävas för att uppskov ska beviljas får avgöras genom en samlad bedömning av föreliggande omständigheter där bl.a. de negativa konsekvenserna för den dömden av att påbörja verkställigheten får vägas mot samhällets krav och intressen. Som exempel på det senare kan nämnas dels samhällets grundläggande krav på att verkställigheten av ett fängelsestraff ska påbörjas så snart som möjligt efter det att straffet blivit verkställbart men också sam-

hällsskyddsintressen som rymningsrisk, risk för fortsatt brottsaktivitet hos den dömda eller hänsyn till brottsoffer är sådant som ska beaktas i den samlade bedömningen. Beträffande det senare gäller att uppskov får beviljas endast om det inte samtidigt innebär ett åsidosättande av kravet på samhällsskydd.

Särskilda skäl ska finnas med hänsyn till den dömdes hälsa, familje-, arbets-, eller utbildningsförhållanden eller andra liknande omständigheter. Det innebär således att de särskilda skälen ska kunna hänföras till någon av de uppräknade omständigheterna eller till andra liknande sådana. Som exempel på hälsoskäl som kan motivera uppskov kan nämnas sjukdom som inte kan behandlas inom ramen för verkställigheten. Familjesskäl som kan motivera uppskov kan t.ex. avse en närståendes graviditet eller att den dömda är ensam vårdnadshavare för ett barn och socialtjänsten måste få möjlighet att ordna barnets tillsyn eller att barnet ska få möjlighet att vänja sig vid en familjehemsplicering. Ett annat exempel är om båda vårdnadshavarna är dömda och ska verkställa fängelsestraff samtidigt. I ett sådant fall kan det vara motiverat med uppskov för att ordna att i vart fall en vårdnadshavare kan ta hand om barnet eller barnen. När det gäller uppskov på grund av den dömdes arbetsförhållanden avses både hänsyn till den dömdes intressen och till arbetsgivarens eller tredje mans intressen i saken. Som exempel kan nämnas fall då den dömda har ett arbete av säsongskaraktär eller då verkställighet under en viss period av annat skäl skulle medföra ett särskilt svårt avbräck från försörjningssynpunkt. Ett annat exempel är då en dömd kan erhålla en anställning eller få behålla en anställning under förutsättning att viss hänsyn kan tas till arbetsgivarens önskemål i fråga om tiden för verkställigheten. Exempel på när det inom arbetslivet kan finnas ett starkt intresse från tredje man är t.ex. om den dömda ingår i ett arbetslag med säsongsbetonade eller på annat sätt tidsbundna arbetsuppgifter och en verkställighet skulle drabba övriga i arbetslaget oskäligt hårt. När det gäller utbildningsförhållanden som kan motivera uppskov kan nämnas t.ex. om den dömda deltar i en starkt schemabunden undervisning eller en jämförelsevis kort tid återstår till utbildningens eller kursens slut. Uppskov med hänsyn till utbildningsförhållanden kan också tänkas beviljas för att den dömda ska kunna genomgå en starkt begränsad eller sällan återkommande utbildning. När det gäller andra liknande omständigheter som kan motivera uppskov

kan nämnas en nära anhörig som av hälsoskäl (sjukdom) behöver vård eller annan hjälp. Ett annat exempel är då den dömde har ansökt om att han eller hon av nåd ska befrias från straffet eller få det utbytt mot en icke frihetsberövande påföljd eller en vårdpåföljd.

Uppskov får beviljas under högst sex månader om det inte finns synnerliga skäl då uppskov får beviljas under ytterligare sex månader. Det innebär att som regel en längsta tid för uppskov om sex månader bör vara tillräckligt. Med kravet på synnerliga skäl för att kunna bevilja uppskov för ytterligare sex månader avses en restriktiv tillämpning där det handlar om att det i undantagsfall kan förekomma omständigheter som gör att ett längre uppskov framstår som motiverat.

För en tillämpning av bestämmelsen förutsätts att den dömde ansöker om uppskov med verkställigheten.

Av *andra stycket* följer som ytterligare förutsättning för att en ansökan om uppskov ska kunna beviljas att den dömde inte är häktad, omhändertagen eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål. Med omhändertagen avses sådant omhändertagande som regleras i 26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § första eller tredje stycket brottsbalken.

Återkallelse

17 § Ett beslut om uppskov får återkallas om

1. det inte längre finns förutsättningar för det, eller
2. den dömde lagförs för nya brott.

Paragrafen anger i vilka fall ett beslut om uppskov får återkallas. Förslaget behandlas i avsnitt 8.3.1.

Av bestämmelsen framgår att ett beslut om uppskov får återkallas i två fall. Enligt det första fallet får återkallelse ske om det inte längre finns förutsättningar för uppskov. Med att det inte längre finns förutsättningar ska förstås att det väsentligen brister i de förutsättningar som legat till grund för det beviljade uppskovet. Som exempel på en sådan situation kan nämnas att den dömde när uppskov beviljats väljer att hoppa av den utbildning eller avbryta den anställning som det meddelade uppskovet vilar på. Ett annat exempel är när en dömd som sedan han eller hon beviljats uppskov

förklaras häktad på grund av misstanke om ny brottslighet eller omständigheter framkommer som ger anledning att anta att den dömd kommer att avvika. Vad som nu sagt utgör endast exempel. Även andra situationer kan förekomma som innebär att det inte lägre finns förutsättningar för ett beviljat uppskov.

Enligt det andra fallet får återkallelse ske på den grunden att den dömd lagförs för nya brott. Med nya brott ska förstås ny brottslighet, dvs. brott som har begåtts efter den dom eller det beslut om fängelsestraff som uppskovet avser. Genom uttrycket ”lagförs” träffar bestämmelsen både nya domar och beslut meddelade i domstol, nya strafförelägganden utfärdade av åklagare eller åklagares beslut om åtalsunderlåtelse samt föreläggande av ordningsbot som utfärdas av polisman. Det finns inget krav på att det nya avgörandet för att kunna beaktas måste ha fått laga kraft mot den dömd.

Att bestämmelsen är fakultativ innebär att det överlämnas åt Kriminalvården att med hänsyn till omständigheterna bedöma om tillräckliga skäl finns för en återkallelse. Bestämmelsen bör tillämpas med viss restriktivitet. Den dömd bör kunna få del av beslutet om återkallelse i samband med att han eller hon får en kallelse att inställa sig i anstalt.

Hinder mot verkställighet innan en första ansökan prövats

18 § Har den dömd ansökt om uppskov senast den dag han eller hon enligt föreläggande som avses i 8 § första stycket skulle ha inställt sig i en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet och har uppskov inte tidigare sökts i målet, får den dömd inte påbörja verkställigheten innan Kriminalvården prövat ansökan.

I paragrafen regleras frågan om hinder mot verkställighet innan Kriminalvården prövat en första ansökan om uppskov. Förslaget behandlas i avsnitt 8.3.1.

Bestämmelsen innebär att det finns hinder mot verkställighet om en dömd kan visa att han eller hon ansökt om uppskov senast den dag han eller hon enligt föreläggande som avses i 8 § första stycket skulle ha inställt sig vid en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet och att uppskov inte tidigare sökts i målet. Med att det finns hinder mot verkställighet innebär att den dömd inte får påbörja verkställigheten av straffet (jfr 5 §). För det fall den

dömde inställer sig i en kriminalvårdsanstalt eller ett häkte för att verkställa straffet trots att han eller hon gett in en ansökan om uppskov, får den dömd anses ha återkallat sin ansökan. Det ska för tillämpning av bestämmelsen inte spela någon roll om en ansökan om uppskov inkommit innan ett föreläggande om inställelse expedierats eller inkommit trots att den dömd inte kvitterat ut förläggandet. Hindret gäller endast till dess att Kriminalvården prövat ansökan.

Beräkning av strafftid

Tidpunkten för strafftidens början

19 § Vid beräkning av strafftiden ska, om inte annat framgår av särskilda bestämmelser, tidpunkten för strafftidens början anses vara den dag då fängelsestraffet får verkställas och den dömd av den anledningen berövas friheten.

Om ett fängelsestraff redan har avtjänats före den dag som anges i första stycket, ska tidpunkten för strafftidens början i stället anses vara den dag när domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft mot den dömd.

Paragrafen reglerar frågan om tidpunkten för strafftidens början. Förslaget behandlas i avsnitt 9.6.2.

Enligt *första stycket* ska vid beräkning av strafftiden tidpunkten för strafftidens början anses vara den dag då fängelsestraffet får verkställas och den dömd av den anledningen berövas friheten. Det innebär således att två förutsättningar ska sammanfalla för att tidpunkten för strafftidens början ska kunna fastställas. Vad först gäller uttrycket "fängelsestraffet får verkställas" avses som grundförutsättning att fängelsestraffet ska vara verkställbart (se ovan under 3 §) eller annars vara verkställbart trots att det inte fått laga kraft (se ovan under 4 §) samt att övriga förutsättningar för verkställighet är uppfyllda (se 6 §). Den andra förutsättningen är att den dömd av den anledningen, dvs. för att verkställa straffet, berövas friheten. Det innebär, när det gäller en dömd som är på fri fot, att det avgörande för tidpunkten blir när den dömd, oavsett om det sker efter egen inställelse eller efter föreläggande, tas in i häktet eller kriminalvårdsanstalten för att verkställa straffet. Är den dömd begärd förpassad blir det avgörande för tidpunkten i stället när han eller hon omhändertas av Polismyndigheten för förpass-

ning till häkte eller anstalt. Den dömden får i en sådan situation redan i samband med omhändertagandet anses berövas friheten för att verkställa straffet. Har omhändertagandet däremot inledningsvis skett av annan anledning än för förpassning, t.ex. på grund av misstanke om nya brott eller enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m., blir den avgörande tidpunkten för strafftidens början i stället när det blir känt att ett beslut om förpassning finns. Är den dömden däremot häktad, omhändertagen enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § första eller tredje stycket brottsbalken eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i annat mål blir i stället den avgörande tidpunkten för strafftidens början den dag som fängelsestraffet får verkställas. I ett sådant fall är den dömden redan berövad friheten när verkställigheten får påbörjas och får därmed i samma stund som fängelsestraffet blir verkställbart anses berövas friheten för att påbörja verkställigheten av straffet. Även i det omvända fallet när en dömd som häktas eller omhändertas enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § första eller tredje stycket redan har ett verkställbart fängelsestraff från ett annat mål får den dömden i samma stund som han eller hon häktas eller omhändertas anses berövas friheten för att påbörja verkställigheten av det verkställbara fängelsestraffet. Det innebär således att det avgörande för tidpunkten för strafftidens början i ett sådant fall blir den dag som beslutet om häktning eller omhändertagandet verkställs och frihetsberövandet sker.

Bestämmelsen är också tillämplig vid verkställighet av en utländsk dom i Sverige. I ett sådant fall blir den avgörande tidpunkten för strafftidens början när den dömden anländer svenskt territorium och han eller hon för att fortsätta eller påbörja verkställigheten berövas friheten genom att omhändertas för vidare transport till häkte eller kriminalvårdsanstalt. Befinner sig den dömden däremot redan i Sverige när verkställigheten av den utländska domen får påbörjas blir på motsvarande sätt som ovan redovisats tidpunkten för strafftidens början beroende av om den dömden är på fri fot eller frihetsberövad när den utländska domen får verkställas.

Bestämmelsen gäller endast om inte annat framgår av särskilda bestämmelser. Sådana bestämmelser finns i t.ex. 7 § lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. Enligt den lagen gäller att strafftiden räknas från verkställighetens början i den andra staten.

I *andra stycket* regleras frågan om tidpunkten för strafftidens början när ett fängelsestraff redan har avtjänats före det att straffet blivit verkställbart. Med att den dömde redan avtjänat fängelsestraffet innebär att det på grund av tidigare frihetsberövanden inte finns någon tid kvar för den dömde att avtjäna om straffet har börjat verkställas där. Enligt bestämmelsen ska i ett sådant fall tidpunkten för strafftidens början i stället anses vara den dag när domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft mot den dömde. Bestämmelsen behövs för att Kriminalvården antingen ska kunna avsluta ett ärende när ingen tid återstår för den dömde att avtjäna eller för att i efterhand fastställa tidpunkt för villkorlig frigivning, återstående strafftid i dagar och dagen för prövotidens utgång.

Beräkningsgrunder

20 § När ett fängelsestraff på viss tid verkställs ska strafftiden beräknas i dagar. Ett fängelsestraff i månader och år ska omräknas så att med en månad ska avses trettio dagar och ett år trehundra sextio dagar.

Paragrafen anger att strafftiden ska beräknas i dagar. Förslaget behandlas i avsnitt 9.6.3.

Bestämmelsen innebär att när ett fängelsestraff på viss tid verkställs ska vid beräkning av strafftiden fängelsestraffet omräknas till dagar. Omräkningen ska ske enligt en schablon där med en månad ska avses 30 dagar och ett år 360 dagar. Det innebär att ett fängelsestraff på t.ex. fem månader omräknat till dagar blir 150 dagar, dvs. $5 \times 30 = 150$, medan ett fängelsestraff på 4 år och 6 månader omräknat till dagar blir 1 620 dagar, dvs. $4 \times 360 + 6 \times 30 = 1\,620$. Vad som gäller för omräkning vid sammanläggning av två eller flera fängelsestraff framgår nedan av kommentaren till 21 §. Omräkning ska endast ske när fängelsestraffet är bestämt i år och månader. Det innebär att omräkning inte ska ske när fängelsestraffet redan bestämt i dagar, t.ex. 14 eller 21 dagar. I ett sådant fall ska strafftiden i stället fastställas till exakt det antal dagar som dömts ut. Eftersom bestämmelsen endast omfattar fängelsestraff på viss tid, blir bestämmelsen när det gäller livstidsstraff tillämplig först sedan livstidsstraffet omvandlats till ett tidsbestämt straff.

21 § Om flera fängelsestraff på viss tid verkställs samtidigt, ska den sammanlagda fängelsetiden läggas till grund för beräkningen.

Paragrafen anger hur strafftiden ska beräknas när två eller flera fängelsestraff sammanträffar på verkställighetsstadiet. Förslaget behandlas i avsnitt 9.6.3.

Med att flera fängelsestraff på viss tid verkställs samtidigt avses dels den situationen när det från början finns mer än ett fängelsestraff som ska verkställas, dels den situationen när en dömd som redan avtjänar ett fängelsestraff döms på nytt och därför ska avtjäna ytterligare ett fängelsestraff. Enligt paragrafen ska i sådana fall fängelsestraffen sammanläggas vid beräkning av strafftiden. Det är den sammanlagda fängelsetiden som ska läggas till grund för beräkningen. Således ska t.ex. straffen sammanläggas och den sammanlagda fängelsetiden om 8 månader läggas till grund för beräkningen när en dömd ska verkställa två domar om två respektive sex månaders fängelse. Detsamma ska gälla för det fall till verkställighet förekommer både ett fängelsestraff och villkorligt medgiven frihet som förklarats förverkad. Det ska för tillämpningen inte spela någon roll om sammanläggningen sker före eller efter omräkningen av fängelsestraffen till dagar, eftersom resultatet blir detsamma oavsett i vilken ordning det sker.

En förutsättning för att bestämmelsen ska bli tillämplig och sammanläggning ske är att det senare fängelsestraffet kan börja verkställas innan den dömd frigivits, villkorligt eller slutligt från det tidigare.

Att bestämmelsen är tillämplig även vid verkställighet utanför anstalt i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll följer av 12 § lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll. För det fall det sammanlagda straffet i ett sådant fall kommer att överstiga sex månader gäller emellertid enligt samma paragrafs andra stycke att någon sammanläggning inte ske.

22 § I lagen (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande finns bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd.

I 26 kap. brottsbalken finns bestämmelser om villkorlig frigivning och prøvotid efter villkorlig frigivning.

Paragrafen upplyser om var vissa bestämmelser av central betydelse för beräkningen av strafftid finns. Förslaget behandlas i avsnitt 9.6.3.

Paragrafens *första stycke* innehåller en upplysning om att det i lagen (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande finns bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd.

I andra stycket finns en upplysning om att i 26 kap. brottsbalken finns bestämmelser om villkorlig frigivning och prøvotid efter villkorlig frigivning.

Strafftidsbeslut

23 § Den dömd ska utan dröjsmål meddelas ett strafftidsbeslut som fastställer följande uppgifter

1. dagen för strafftidens början,
2. fängelsestraffets längd i dagar,
3. antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande, och
4. dagen för strafftidens slut.

Om fängelsestraffet uppgår till mer än trettio dagar, ska i beslutet även fastställas uppgifter om,

1. tidigaste dag för villkorlig frigivning,
2. återstående strafftid i dagar, och
3. dagen för prøvotidens utgång.

Om ett beslut enligt första stycket avser ett fängelsestraff på livstid ska beslutet fastställa uppgifter om

1. dagen för strafftidens början, och
2. antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande om straffet tidsbestäms.

Paragrafen reglerar utfärdande av strafftidsbeslut. Frågan behandlas i avsnitt 9.6.4.

Enligt *första stycket* ska den dömd meddelas ett strafftidsbeslut utan dröjsmål. Det innebär att ett strafftidsbeslut ska utfärdas med skyndsamhet. Utgångspunkten bör därmed vara att ett strafftidsbeslut ska utfärdas så snart det är möjligt efter det att den dömd har påbörjat verkställigheten eller i det fallet när straffet redan har verkställts före den dagen så snart det är möjligt efter det att domen eller beslutet i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft mot den dömd (jfr 19 §). Genom uttrycket ”utan dröjsmål”

följer ett visst utrymme för att handläggningstiden beroende på t.ex. ärendets karaktär kan komma att variera från fall till fall. I det fallet att kort tid återstår att verkställa i anstalt finns anledning att påskynda beslutsprocessen. Å andra sidan kan det vara rimligt att t.ex. ett ärende om strafftidsberäkning efter frihetsberövande utomlands eller efter överförande av straffverkställighet i vissa fall får ta längre tid än vad som annars skulle anses normalt. Det ligger i sakens natur att ett strafftidsbeslut inte kan meddelas innan nödvändiga kompletteringar inhämtats och rättslig utredning skett, t.ex. om ett frihetsberövande utomlands är möjligt att tillgodoräkna enligt svensk rätt.

Ett strafftidsbeslut ska innehålla och fastställa uppgifter om (1) dagen för strafftidens början, (2) fängelsestraffets längd i dagar, (3) antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande, och (4) dagen för strafftidens slut. Vad som ska förstås med dagen för strafftidens början, fängelsestraffets längd i dagar och antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande framgår av bestämmelserna i 19–22 §§. Uppgår fängelsestraffet till mer än trettio dagar ska strafftidsbeslutet även innehålla och fastställa uppgifter om (1) tidigaste dag för villkorlig frigivning, (2) återstående strafftid i dagar, och (3) dagen för prövotidens utgång. Vad gäller villkorlig frigivning följer av 26 kap. 6 § brottsbalken som huvudregel att sådan frigivning ska ske när två tredjedelar av strafftiden, dock minst trettio dagar, har avtjänats.

Enligt paragrafens *andra stycke* kan tidpunkten för villkorlig frigivning fastställas till en tidigare tidpunkt än som följer av huvudregeln i det fall den dömda verkställer en utländsk dom i Sverige. Av tredje stycket i 26 kap. 6 § följer också att Sverige kan träffa en överenskommelse med en annan stat i samband med överförande av verkställigheten av ett straff till Sverige. Ett sådant avtal gäller i Sverige och kan leda till att villkorlig frigivning ska ske vid en tidigare men också vid en senare tidpunkt än som följer av huvudregeln. Enligt 26 kap. 7 § kan senareläggning av tidpunkten för villkorlig frigivning ske på grund av misskötsamhet. Det torde dock endast undantagsvis komma i fråga att besluta om senareläggning av villkorlig frigivning redan i samband med att strafftidsbeslutet utfärdas. Det torde främst bli fråga om ändringsbeslut enligt 24 §.

Vidare följer av de lagar som reglerar Sveriges samarbete med internationella domstolar och tribunaler att regeringen prövar frågor

om villkorlig frigivning när dömda verkställer straff i Sverige med tillämpning av dessa lagar. Domstolen eller tribunalen som dömt i målet ska beredas tillfälle att yttra sig. Regeringen får i dessa fall besluta att villkorlig frigivning ska ske vid en senare tidpunkt än som följer av brottsbalken (se 11 § lagen [1994:569] om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt, 25 § lagen [2002:329] om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen och 7 § lagen [2006:615] om samarbete med Specialdomstolen för Sierra Leone).

Av 26 kap. 10 § brottsbalken framgår att prövotiden ska motsvara den strafftid som återstår vid frigivningen, dock minst 360 dagar.

Bestämmelsen i *tredje stycket* gäller strafftidsbeslut som avser ett fängelsestraff på livstid. Enligt den ska i ett sådant fall strafftidsbeslutet fastställa uppgifter om dagen för strafftidens början och antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande om straffet tidsbestäms.

Ändring av strafftidsbeslut

24 § Ett strafftidsbeslut ska ändras när omständigheterna ger anledning till det.

Paragrafen reglerar när ett strafftidsbeslut ska ändras. Förslaget behandlas i avsnitt 9.6.5.

Enligt bestämmelsen ska ett strafftidsbeslut ändras när omständigheterna ger anledning till det. Det innebär att ett ändringsbeslut ska meddelas med skyndsamhet. Ett strafftidsbeslut ska ändras både när förutsättningarna för den beräkning som legat till grund för beslutet ändrats och när beräkningen visat sig vara felaktig. Som exempel på omständigheter som ger anledning till ändring kan nämnas att den intagne ska avtjäna ytterligare straff som ska sammanläggas med det straff som strafftidsbeslutet avser eller att dagen för strafftidens slut och tidigaste dag för villkorlig frigivning ska justeras med anledning av ett avbrott i verkställigheten. Det kan också handla om att den intagne fått den villkorliga frigivningen uppskjuten eller att påföljden ändrats i högre instans eller på grund av beviljad resning eller nåd. Ett annat exempel som också medför ändrade förutsättningar för beräkningen är omvand-

lingen av ett livstidsstraff till ett tidsbestämt straff. Det kan också förekomma felaktigheter av olika slag, t.ex. kan beräkningen grunda sig på en bristfällig utredning när det gäller tidigare frihetsberövanden eller så kan ett räknefel ha uppstått vid summeringen av frihetsberövandena.

Det finns inget krav på att verkställigheten måste pågå i anstalt för att bestämmelsen ska vara tillämplig. Således ska ett strafftidsbeslut även ändras om det först sedan den dömd frigivits villkorligt framkommer omständigheter som gör att det finns anledning till ändring. Det kan t.ex. handla om en dömd som redan verkställt ett fängelsestraff med en återstående strafftid på viss tid och som döms på nytt med stöd av 34 kap. 1 § 1 brottsbalken och det enligt den nya domen finns tid för frihetsberövande som den dömd ska tillgodoräknas. Ett annat exempel är att det i efterhand visar sig finnas ytterligare tid för frihetsberövande för den dömd att tillgodoräknas eller att något annat fel uppmärksammas som påverkar beräkningen i ett tidigare strafftidsbeslut.

Ett ändringsbeslut enligt bestämmelsen kan meddelas även till den enskildes nackdel.

Övriga bestämmelser

Bemyndigande

25 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om inledande av verkställighet, nöjdförklaring, uppskov och beräkning av strafftid.

Paragrafen innehåller ett bemyndigande enligt vilket regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ges möjlighet att meddela ytterligare föreskrifter om inledande av verkställighet, nöjdförklaring, uppskov och beräkning av strafftid. Det kan exempelvis röra sig om bestämmelser om särskilda undantag när det gäller rätten att påbörja verkställighet. Ett annat exempel är bestämmelser om på vilket sätt verkställighetstiden ska räknas.

Förslaget behandlas i avsnitt 10.3.

Beslutsmyndighet

26 § Ett beslut enligt denna lag fattas av Kriminalvården.

Ett beslut enligt denna lag gäller omedelbart, om inte något annat förordnas.

I paragrafens *första stycke* anges att det är Kriminalvården som fattar beslut enligt lagen.

Av *andra stycket* framgår att ett beslut enligt lagen som regel kan verkställas även om beslutet har överklagats.

Förslaget behandlas i avsnitt 10.3. Bestämmelserna överensstämmer med regleringen i fängelselagen (2010:610), se 13 kap. 1 och 2 §§ i den lagen.

Överklagande

27 § Kriminalvårdens beslut enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets den kriminalvårdsanstalt, det häkte eller det frivårdskontor är beläget där den klagande var inskriven när det första beslutet i ärendet fattades.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande av Kriminalvårdens beslut i enskilda fall. Förslaget behandlas i avsnitt 10.3. Bestämmelserna överensstämmer med regleringen i fängelselagen (2010:610), se 14 kap. 1 § i den lagen.

Enligt *första stycket* får Kriminalvårdens beslut i ett enskilt fall överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Andra stycket innehåller bestämmelser om behörig förvaltningsrätt. Med "första beslut i ärendet" avses det överklagade beslutet.

Av *tredje stycket* följer att prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

28 § Ett beslut får inte överklagas enligt 27 § första stycket innan beslutet har omprövats av Kriminalvården. En sådan omprövning får begäras av den beslutet angår om det har gått honom eller henne emot. Ett överklagande av ett beslut som inte har omprövats ska anses som en begäran om omprövning.

Vid omprövning enligt första stycket får beslutet inte ändras till den klagandes nackdel.

Paragrafen innehåller bestämmelser om obligatorisk omprövning inom Kriminalvården. Bestämmelserna överensstämmer med regleringen i fängelselagen (2010:610), se 14 kap. 2 § i den lagen. De gäller i stället för motsvarande bestämmelser i förvaltningslagen (1986:233).

I *första stycket* anges att ett beslut inte får överklagas innan det har omprövats av Kriminalvården. En omprövning av ett beslut får begäras av den beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. Om den intagne överklagat beslutet innan det har omprövats ska överklagandet anses som en begäran om omprövning. Omprövningen är en förutsättning för att klaganden ska kunna föra ärendet vidare till allmän förvaltningsdomstol.

Enligt andra stycket får ett beslut som omprövas inte ändras till klagandens nackdel. Förbudet mot att ändra beslutet till nackdel gäller vid den omprövning som grundar sig på en begäran om omprövning från klaganden. Vid tillämpning av bestämmelsen gäller allmänna förvaltningsrättsliga principer. Vidare kan nämnas att ett straffidsbeslut kan ändras till den dömdes nackdel med stöd av 24 §.

29 § En begäran om omprövning ska vara skriftlig och ha kommit in till Kriminalvården inom tre veckor från den dag då den klagande fick del av beslutet. I begäran om omprövning ska den klagande ange vilket beslut som avses och vilken ändring i beslutet som han eller hon begär.

Kriminalvården prövar om skrivelsen med begäran om omprövning har kommit in i rätt tid. Om skrivelsen har kommit in för sent ska den avvisas, om inte förseningen beror på att myndigheten lämnat den klagande felaktig underrättelse om hur man begär omprövning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om de formella krav som ställs på en begäran om omprövning enligt 28 §. Bestämmelserna överensstämmer med regleringen i fängelselagen (2010:610), se 14 kap. 3 § i den lagen. De gäller i stället för motsvarande bestämmelser i förvaltningslagen (1986:233).

15.2 Förslag till lag (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande

Lagen är ny och innebär att bestämmelser om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande i Sverige och utomlands som verkställighet av påföljd hanteras samlat. De allmänna övervägandena om lagen finns i avsnitt 9.6.8.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om när tid för frihetsberövande i Sverige och utomlands ska eller får tillgodoräknas som verkställighet av påföljd.

Paragrafen är en upplysningsbestämmelse som anger lagens innehåll och tillämpningsområde. Lagen är generell och avser att täcka alla situationer där tillgodoräknande av frihetsberövande aktualiseras. Den omfattar således frihetsberövanden såväl i Sverige som utomlands. Vidare omfattar den t.ex. frihetsberövanden som föregått en dom som lett till en annan påföljd än fängelse eller sluten ungdomsvård under förutsättning att frihetsberövandena kan avräknas vid verkställighet av en frihetsberövande påföljd. Lagen reglerar också domstols möjlighet att besluta att ett straff ska anses helt eller delvis verkställt genom ett frihetsberövande.

I de fall domstol ger strafflindring till följd av ett frihetsberövande sker det dock med tillämpning av bestämmelserna i 29 kap. brottsbalken (se t.ex. NJA 2013 s. 321 och Högsta domstolens dom den 11 november 2015 i mål Ö 1132-15).

Tillgodoräknande av tid för frihetsberövande i Sverige och utomlands

2 § Om någon har dömts till fängelse på viss tid eller till sluten ungdomsvård och den dömde med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, ska tiden för frihetsberövandet tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljden.

Tillgodoräknande ska dock inte ske om

1. tiden för frihetsberövandet redan tillgodoräknats den dömde, eller

2. den dömd samtidigt avtjänat sådan frihetsberövande påföljd i annat mål.

Villkor som uppställts vid utlämning, överlämnande eller överförande från en annan stat till Sverige ska gälla vid tillämpning av denna lag.

Paragrafen reglerar i vilka fall och under vilka förutsättningar som tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd ska komma i fråga. Bestämmelsen är obligatorisk och innebär att om förutsättningarna är uppfyllda *ska* tillgodoräknande ske. Ett beslut om tillgodoräknande fattas som ett led i ett strafftidsbeslut. Kriminalvården är beslutsmyndighet när det gäller fängelse och Statens institutionsstyrelse när det gäller sluten ungdomsvård.

En förutsättning för att tillgodoräknande ska ske är att någon har dömts till fängelse på viss tid eller till sluten ungdomsvård. Uttrycket ”dömts till fängelse på viss tid eller till sluten ungdomsvård” ska tolkas extensivt. Således ska med fängelse på viss tid avses fängelse som enligt lag, genom dom eller beslut, dömts ut eller bestämts som påföljd för brott. Det innebär att även fängelse som förvandlingsstraff för böter samt sådant fängelsestraff som efter förverkande av villkorligt medgiven frihet (jfr 26 kap. 23 §) ska verkställas omfattas. Till begreppet ska även räknas fängelse som enligt 28 kap. 3 § brottsbalken dömts ut i förening med skyddstillsyn samt sådant fängelsestraff som enligt 30 kap. 3 § andra stycket brottsbalken dömts ut för ett eller flera brott vid sidan av en annan påföljd som dömts ut för brottsligheten i övrigt. Även situationer när rätten med tillämpning av 34 kap. 1 § 1 brottsbalken beslutat att en tidigare fängelsepåföljd eller en tidigare sluten ungdomsvård ska avse ytterligare brott eller dömt till fängelse eller sluten ungdomsvård med tillämpning av 34 kap. 1 § 2 eller 3 (särskilt eller genom undanröjande av en tidigare utdömd påföljd av annan art) omfattas. Hit hör också sådana situationer som när rätten på grund av misskötsamhet undanröjer en villkorlig dom eller skyddstillsyn och i stället dömer till fängelse (27 kap. 6 § och 28 kap. 9 § brottsbalken), eller när ett livstidsstraff omvandlats till fängelse på viss tid enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid. Därutöver omfattas även frihetsberövande påföljder som dömts ut eller bestämts i något annat land och som ska verkställas i Sverige som fängelse eller sluten ungdomsvård efter överförande hit enligt t.ex. lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island

och Norge angående verkställighet m.m., lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen. Frihetsberövanden som har skett utomlands i samband med lagföring vid internationella domstolar och tribunaler omfattas också av lagens tillämpningsområde. I sådana fall följer dock av lag att regeringen får meddela de anvisningar som i det enskilda fallet behövs för verkställighet av straffet här (se 11 § lagen [1994:569] om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt, 23 § lagen [2002:329] om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen och 6 § lagen [2006:615] om samarbete med Specialdomstolen för Sierra Leone).

För ett tillgodoräknande krävs vidare att den dömde med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar. Det innebär att frihetsberövandet för att kunna tillgodoräknas ska kunna härledas till de underliggande brotten, dvs. det ska finnas ett kausalt samband mellan brotten som prövats i målet eller som påföljden avser och frihetsberövandet. Med begreppet ”frihetsberövande” ska i huvudsak förstås det samma som enligt den beskrivning av begreppet som framgår av förarbetena till lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder. Således ska med begreppet i korthet avses ingrepp som innebär att någon genom inspärning eller övervakning är faktiskt hindrad att förflytta sig utanför ett rum eller ett annat relativt starkt begränsat område (prop. 1997/98:105 s. 12). Det innebär på en konkret nivå att till begreppet bör räknas dels s.k. straffprocessuella frihetsberövanden i form av gripande, anhållande, häktning, intagning på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning (10 § lagen [1991:1137] om rättspsykiatrisk undersökning) och omhändertagande (26 kap. 22 §, 28 kap. 6 b § och 28 kap. 11 § första och tredje styckena brottsbalken), dels sådana frihetsberövanden som skett genom intagning i kriminalvårdsanstalt eller särskilt ungdomshem för verkställighet av fängelsestraff eller sluten ungdomsvård eller som skett för verkställighet i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll. Det innebär att s.k. administrativa frihetsberövanden faller utanför tillämpningsområdet. Inte

heller omfattas sådant frihetsberövande som skett i syfte att säkerställa verkställigheten av ett utvisningsbeslut.

För att tillgodoräknande ska ske krävs att frihetsberövandet varat under en sammanhängande tid av minst 24 timmar. Varje frihetsberövande ska bedömas för sig. Om ett frihetsberövande omedelbart övergår i ett annat, t.ex. ett gripande övergår i anhållande som i sin tur övergår i häktning, ska dock frihetsberövandena anses som en enhet.

Med att den dömde varit frihetsberövad med anledning av de brott som prövats i målet avses främst frihetsberövanden som föregått eller ägt rum i just det mål där det fängelsestraff eller den slutna ungdomsvård döms ut beträffande vilken tillgodoräknande ska ske. Här kan det t.ex. handla om sådant frihetsberövande enligt 24 kap. rättegångsbalken som ägt rum på grund av misstanke om brott eller frihetsberövande som ägt rum utomlands på grund av t.ex. en svensk begäran om överlämnande enligt en europeisk eller nordisk arresteringsorder för lagföring här. Det finns inget krav på att den dömde ska ha fällts till ansvar för just det brott som föranlett frihetsberövandet eller att det är detta brott som medfört fängelsestraffet. Tillgodoräknande ska alltså ske oavsett om frihetsberövandet grundats på andra genom domen prövade brott än de för vilka fängelse dömts ut.

Med att den dömde varit frihetsberövad med anledning av de brott som påföljden avser är avsikten att fånga in även andra frihetsberövanden än sådana som har en direkt koppling till de brott som prövats i det aktuella målet. Det kan t.ex. handla om frihetsberövanden som föregått en undanröjd dom enligt 34 kap. brottsbalken eller en utlämning, ett överlämnande eller överförande för straffverkställighet. Det finns ingen begränsning i fråga om i hur många led bakåt tid för frihetsberövande kan tillgodoräknas den dömde vid sådant undanröjande. Frihetsberövande med anledning av de brott som påföljden avser kan även avse sådant frihetsberövande som skett genom intagning i kriminalvårdsanstalt eller särskilt ungdomshem för verkställighet av fängelse eller slutna ungdomsvård eller som skett för verkställighet av fängelse i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll. Här kan det t.ex. handla om att vid verkställighet av en efter resning meddelad dom tillgodoräkna den dömde tid som denne med anledning av den undanröjda domen redan avtjänat i kriminalvårdsanstalt. Det kan

också handla om redan verkställd tid i ett annat land som den dömde ska tillgodoräknas här efter ett överförande av straffverkställighet.

Det ska för ett tillgodoräknande räcka att det brott som föranlett frihetsberövandet har prövats av någon av instanserna i målet eller i någon av de domar som avses med påföljden.

Tillgodoräknande ska kunna ske både för frihetsberövanden som ägt rum i Sverige och frihetsberövanden som ägt rum utomlands. När det gäller utländska frihetsberövanden får vid avgörandet av frågan om tillgodoräknande ska ske en bedömning göras i varje enskilt fall om frihetsberövandet i den andra staten är jämförbart med någon av de former av frihetsberövande som här kan komma i fråga för tillgodoräknande. Ytterst får vägledning sökas i den generella beskrivningen av vad som ska förstås med ett frihetsberövande. Det innebär att frihetsinskränkningar i form av mindre ingrepp i den personliga friheten som t.ex. reseförbud och anmälningsskyldighet faller utanför tillämpningsområdet.

Enigt *andra stycket* ska tillgodoräknande inte ske om tiden för frihetsberövandet redan tillgodoräknats den dömde eller den dömde samtidigt har avtjänat sådan frihetsberövande påföljd i annat mål. Det innebär att tid för frihetsberövande således inte kan räknas den dömde till godo mer än en gång.

Paragrafens *tredje stycke* innehåller en bestämmelse om att villkor som uppställts vid utlämning, överlämnande eller överförande från en annan stat till Sverige ska gälla vid tillämpning av denna lag. Det innebär således att avsteg kan förekomma från vad som normalt ska gälla vid tillämpning av den bestämmelsen.

3 § Om någon döms på sätt som anges i 2 § och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.

Om någon döms till böter eller ungdomstjänst och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på sätt som enligt första stycket ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

Paragrafen innehåller de bestämmelser som tidigare fanns i 33 kap. 6 § brottsbalken. Bestämmelserna, som är fakultativa, innebär att rätten när den dömer till fängelse eller sluten ungdomsvård får förklara att påföljden ska anses helt verkställd genom sådant frihetsberövande som enligt 2 § ska tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljd, även om det inte fullt uppgår till den bestämda strafftiden. Även i det fallet att den som varit frihetsberövad på sådant sätt döms till böter eller ungdomstjänst får rätten besluta att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet. Paragrafen motsvarar i stor utsträckning den tidigare regleringen i 33 kap. 6 § brottsbalken. Vissa ändringar görs dock till följd av den nya utformningen av 2 §. Dessa innebär att tillämpningsområdet utvidgas. I den delen hänvisas till kommentaren till 2 §. I övrigt innebär paragrafen inte några sakliga ändringar. Tidigare förarbeten och praxis kan därför i oförändrade delar ge vägledning om tillämpningen (se t.ex. prop. 1999/00:26 och 2005/06:165, NJA 1989 s. 12 och NJA 2007 s. 636).

I de fall domstol ger strafflindring till följd av ett frihetsberövande sker det dock med tillämpning av bestämmelserna i 29 kap. brottsbalken (se t.ex. NJA 2013 s. 321 och Högsta domstolens dom den 11 november 2015 i mål Ö 1132-15).

4 § Vid prövning i högre rätt av ett överklagande angående utdömd påföljd får beslut i fråga som avses i 3 § ändras även om beslutet inte överklagats.

Paragrafen innehåller den bestämmelse som tidigare fanns i 33 kap. 8 § brottsbalken. Paragrafens sakliga innehåll motsvarar den tidigare bestämmelsens. Förarbetena till den bestämmelsen och praxis kan alltjämt ge vägledning för tillämpningen (se t.ex. NJA 1974 s. 356 och NJA 1979 s. 565).

15.3 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

49 kap.

5 § En tingsrätts beslut får överklagas särskilt, om tingsrätten i beslutet

1. avvisat ett ombud, ett biträde eller en försvarare eller ogillat ett yrkande om detta,

2. ogillat ett yrkande av tredje man att få delta i rättegången som inter-
venient eller målsägande eller prövat fråga enligt 13 kap. 7 § om över-
tagande av ett käromål,

3. förelagt en part eller någon annan att lägga fram skriftligt bevis eller
att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning eller vid prövning enligt
3 kap. 3 § andra stycket 4 eller 5 tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 §
andra stycket 4 eller 5 yttrandefrihetsgrundlagen funnit det vara av syn-
nerlig vikt att en uppgift som avses där lämnas vid vittnesförhör eller
förhör med en part under sanningsförsäkran,

4. prövat en fråga om utdömande av förelagt vite eller häkte eller om
ansvar för förseelse i rättegången eller om skyldighet för någon att ersätta
rättegångskostnad,

5. prövat en fråga om ersättning eller förskott av allmänna medel till
målsägande eller enskild part eller om ersättning eller förskott till biträde,
försvarare, vittne, sakkunnig eller någon annan,

6. prövat en fråga i tvistemål om kvarstad eller annan åtgärd enligt
15 kap. eller i brottmål om häktning, tillstånd till restriktioner enligt
24 kap. 5 a §, en åtgärd som avses i 25–28 kap. eller omhändertagande
enligt 28 kap. brottsbalken,

7. avslagit en begäran om biträde eller försvarare eller till sådant upp-
drag utsett någon annan än parten föreslagit,

8. prövat en fråga som gäller rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1996:1619) i
annat fall än som avses i 5 eller 7,

9. avslagit en begäran om att ersättning till vittne som åberopats av en
enskild part ska utgå av allmänna medel enligt 36 kap. 24 § andra stycket.

Paragrafen ändras genom att en tidigare punkt 10 har utgått. Ändringen är en följd av förslaget till ny lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande och att 33 kap. brottsbalken har upphört att gälla. Även en språklig ändring görs.

Förslaget behandlas i avsnitt 9.6.8.

15.4 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

26 kap.

5 § Om verkställigheten av ett fängelsestraff pågår när hovrätten skärper fängelsestraffet, ska hovrättens dom eller beslut gälla omedelbart trots att domen eller beslutet inte fått laga kraft mot den dömden.

Om det finns särskilda skäl får hovrätten, eller om hovrättens dom eller beslut har överklagats, Högsta domstolen, besluta att hovrättens dom eller beslut tills vidare inte får verkställas.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om omedelbar verkställighet av hovrättens dom eller beslut i visst fall och om möjligheten till inhibition i sådant fall. Förslaget behandlas i avsnitt 6.5.5.

Bestämmelsen i *första stycket* tar sikte på det fallet att den dömden, sedan en dom eller ett beslut blivit verkställbart, har påbörjat verkställigheten av ett fängelsestraff när hovrätten, efter överklagande av åklagaren eller målsäganden, skärper straffet. Enligt bestämmelsen ska i ett sådant fall hovrättens dom eller beslut gälla omedelbart trots att domen eller beslutet inte fått laga kraft mot den dömden. Det innebär således att verkställigheten ska fortsätta men med den nya domen eller det nya beslutet som grund.

Av *andra stycket* framgår att hovrätten, eller om hovrättens dom eller beslut har överklagats, Högsta domstolen får besluta om inhibition av hovrättens dom eller beslut, dvs. att domen eller beslutet tills vidare inte får verkställas. För att ett beslut om inhibition ska få meddelas krävs särskilda skäl. Som exempel på när sådana skäl kan finnas är när Högsta domstolen bedömer att hovrättens dom eller beslut kan komma att leda till en alltför lång verkställighetstid.

6 § När två tredjedelar av ett tidsbestämt fängelsestraff, dock minst *trettio dagar*, har avtjänats ska den dömden friges villkorligt.

Om den dömden verkställer en utländsk dom i Sverige, ska villkorlig frigivning ske när halva tiden av ett tidsbestämt fängelsestraff har avtjänats, om det framgår att den dömden annars kommer att vara frihetsberövad under avsevärt längre tid än om verkställighet hade skett i den andra staten.

Villkor som uppställts vid överförande av straffverkställighet från en annan stat ska gälla vid tillämpning av första och andra styckena.

Villkorlig frigivning får inte ske från fängelse som har dömts ut enligt 28 kap. 3 § eller från ett förvandlingsstraff för böter.

Paragrafen innehåller bestämmelser om villkorlig frigivning. Ändringarna behandlas i avsnitt 9.6.3. och 11.3.1.

I *första stycket* görs, förutom en språklig ändring, en justering till följd av att strafftiden enligt förslaget till ny strafftidslag ska beräknas enbart i dagar. Genom ändringen framgår att när två tredjedelar av ett tidsbestämt fängelsestraff, dock minst trettio dagar, har avtjänats ska den dömda friges villkorligt.

I paragrafens *andra stycke*, som är nytt, anges att villkorlig frigivning ska ske vid en tidigare tidpunkt än vad som avses i första stycket om verkställigheten avser en utländsk dom och det framgår att den dömda annars kommer att vara frihetsberövad under avsevärt längre tid än vad som hade varit fallet om verkställigheten hade skett i den andra staten. Med att verkställigheten ska avse en utländsk dom ska förstås en dom som meddelats av en nationell domstol i en annan stat. Domar meddelade av internationella domstolar och tribunaler omfattas inte av begreppet utländsk dom. Det innebär att en utländsk frihetsberövande påföljd som verkställs här som fängelsestraff efter överförande hit enligt t.ex. lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet m.m., lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen omfattas av begreppet.

Utgångspunkten vid verkställighet av utländska domar i Sverige är att huvudregeln om villkorlig frigivning när två tredjedelar av straffet avtjänats ska gälla och det oavsett om det leder till att den dömda får avtjäna en längre tid i anstalt än vad som hade skett om verkställigheten hade fullföljts i den andra staten. I vissa undantagsfall ska dock en tidigare tidpunkt för villkorlig frigivning kunna bestämmas. För att det ska vara möjligt krävs att det framgår att den dömda annars kommer att få avtjäna avsevärt längre tid än vad som hade varit fallet i den andra staten. Det är endast förlängningen som ska beaktas vid bedömningen av om det föreligger en avsevärd skillnad. Det innebär att vid bedömningen en jämförelse ska göras mellan å ena sidan den fängelsetid som ska avtjänas här med tillämpning av huvudregeln i första stycket och å andra sidan den fängelsetid som enligt den andra statens regler skulle ha gällt om avtjänandet i stället hade skett där. Vad gäller jämförelsen med vad som skulle ha gällt i den andra staten ska de uppgifter om tid-

punkt för villkorlig frigivning som normalt ingår i den information som den andra staten översänder i samband med sin framställning som regel gälla. Detta ska gälla oberoende av om systemet i det andra landet bygger på att den dömda måste ansöka om att få bli villkorligt fri och således uppgiften i informationen endast utgör en indikation på när villkorlig frigivning kan ske. Om däremot den dömda vid överförandet hit redan passerat den tidpunkt som framgår av informationen får i stället tidpunkten för överförandet användas som jämförelsenorm. Det krävs alltså inte att det inhämtas något särskilt beslut motsvarande vårt strafftidsbeslut som anger en fastställd tidpunkt för villkorlig frigivning eller underlag om hur praxis i det andra landet ser ut ifråga om tidpunkter för villkorlig frigivning. I stället ska utgångspunkten vara att den dömda skulle ha blivit villkorligt frigiven vid den tidpunkt eller enligt den kvotdel som anges i de handlingar som översänds i samband med framställningen, om inte annat framkommer som gör att det finns anledning att avvika från uppgifterna. Saknas sådana uppgifter ska det anses tillräckligt att Kriminalvården från den andra staten inhämtar uppgifter om gällande huvudregel för villkorlig frigivning i den staten. I övrigt får det ankomma på den dömda att presentera utredning och underlag som visar att han eller hon genom en tillämpning av den svenska huvudregeln kommer att vara frihetsberövad under en avsevärt längre tid här än om verkställigheten hade ägt rum i den andra staten.

Det går inte att med exakthet ange hur stor avvikelsen måste vara för att en tidigare tidpunkt för villkorlig frigivning ska komma i fråga. En allmän riktlinje bör dock vara att en förlängning av fängelsetiden motsvarande skillnaden mellan ett system med villkorlig frigivning efter en tredjedel och ett system som vårt med villkorlig frigivning efter två tredjedelar ska accepteras. Det ska i det avseendet inte spela någon roll om det rör sig om ett mycket långt eller ett kortare fängelsestraff.

Om det visar sig att en avsevärd avvikelse skulle uppstå ska villkorlig frigivning ske efter halva strafftiden. Har den tidpunkten passerats ska den dömda omedelbart friges.

Bestämmelsen är avsedd att tillämpas endast i klara undantagsfall för att undvika stötande resultat.

Paragrafens *tredje stycke*, som är nytt, innehåller en bestämmelse om att villkor som uppställts vid ett överförande av straffverkstäl-

lighet från en annan stat ska följas vid tillämpning av första och andra styckena. Det innebär således att avsteg kan förekomma från vad som normalt ska gälla vid tillämpning av dessa bestämmelser. Bestämmelser om överförande av straffverkställighet från en annan stat till Sverige finns i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge ang. verkställighet av straff m.m., lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen. Villkor som uppställs i samband med verkställighet av domar meddelade av internationella domstolar och tribunaler regleras i särskilda lagar (se kommentaren till 2 § lagen [2017:000] om tillgodoräkning av tid för frihetsberövande).

I 5 § lagen om (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid finns en bestämmelse om skyldighet att vid prövning av omvandling av livstidsstraff som överförts till Sverige följa villkor som uppställts vid överförandet. Om ett sådant livstidsstraff har tidsbestämts, och det vid överförandet uppställts villkor som gäller villkorlig frigivning, ska ett sådant villkor beaktas med stöd av den här behandlade bestämmelsen.

Fjärde stycket, som är nytt, innehåller den bestämmelse som tidigare fanns i tredje stycket. Ingen ändring görs i sak.

6 a § Om det finns synnerliga skäl mot villkorlig frigivning ska den skjutas upp enligt vad som framgår av 7 §. Vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl mot villkorlig frigivning ska det särskilt beaktas om den dömden på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten.

Paragrafen, som är ny, innehåller den bestämmelse som tidigare fanns i 6 § andra stycket. I bestämmelsen görs endast vissa språkliga ändringar. Ändringen behandlas i avsnitt 11.3.1.

7 § Om den villkorliga frigivningen skjuts upp, ska det i beslutet anges med hur många dagar det ska ske.

När antalet dagar med vilka den villkorliga frigivningen ska skjutas upp bestäms ska arten och omfattningen av de överträdelser som föranleder att den villkorliga frigivningen skjuts upp särskilt beaktas. Den villkorliga frigivningen får skjutas upp med högst etthundraåttio dagar åt gången.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förfarandet vid uppskjuten villkorlig frigivning. Ändringarna behandlas i avsnitt 9.6.3.

Genom ändringen i *första stycket* första meningen framgår att om ett beslut om att skjuta upp den villkorliga frigivningen fattas, ska det i beslutet anges med hur många dagar senareläggning ska ske. Ändringen är en följd av att strafftiden enligt förslaget till ny strafftidslag ska beräknas enbart i dagar. Första stycket ändras också genom att den tidigare andra meningen har utgått. Ändringen i den delen är inte avsedd att medföra någon förändring i sak. Att det inte finns någon begränsning i fråga om hur många gånger tidpunkten för villkorlig frigivning kan skjutas upp framgår av andra stycket.

Ändringarna i *andra stycket* innebär en anpassning av bestämmelsen till att strafftiden enligt förslaget till ny strafftidslag ska beräknas enbart i dagar. Någon förändring i sak är inte avsedd. Genom ändringarna framgår således att arten och omfattningen av de överträdelse som föranleder att den villkorliga frigivningen skjuts upp särskilt ska beaktas när antalet dagar med vilka den villkorliga frigivningen ska skjutas upp bestäms. Den villkorliga frigivningen får skjutas upp med högst 180 dagar åt gången.

I paragrafen görs också vissa språkliga ändringar.

8 § Om flera fängelsestraff verkställs samtidigt, *ska* vid tillämpning av 6 § hänsyn tas till den sammanlagda fängelsetiden. Vad nu sagts gäller dock inte tid för fängelse som dömts ut enligt 28 kap. 3 § eller förvandlingsstraff för böter.

Såsom avtjänad tid räknas även tid *under vilken* straffet *ska* anses verkställt enligt bestämmelserna i *lagen (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande*.

I paragrafens *första stycke* görs endast en språklig ändring.

Andra stycket justeras till följd av förslaget till ny lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande.

9 § Kriminalvården fattar beslut om uppskjuten villkorlig frigivning enligt 6 a och 7 §§. Sådana beslut gäller omedelbart om inte något annat *beslutas*. I paragrafen görs en följdändring med anledning av att den bestämmelse om uppskjuten villkorlig frigivning som tidigare fanns i 6 § nu finns i 6 a §. Paragrafen ändras också språkligt.

10 § Efter den villkorliga frigivningen gäller en prøvotid som motsvarar den strafftid som återstår vid frigivningen, dock minst *trehundra sextio dagar*.

Paragrafen justeras till följd av att strafftiden enligt förslaget till ny strafftidslagen ska beräknas enbart i dagar. Genom ändringen framgår att prøvotiden efter villkorlig frigivning ska motsvara den strafftid som återstår vid frigivningen, dock minst 360 dagar. Ändringen behandlas i avsnitt 9.6.3.

23 § Förklaras villkorligt medgiven frihet helt eller delvis förverkad, *ska med avseende på frågan om ny villkorlig frigivning vad som förverkats anses som nytt fängelsestraff. Detsamma ska gälla vid tillämpning av strafftidslagen (2017:000) och lagen (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande*.

I paragrafens första mening görs endast en språklig ändring.

Av andra meningen, som är ny, framgår att förklaras villkorligt medgiven frihet helt eller delvis förverkad ska vid tillämpning av strafftidslagen och lagen om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande vad som förverkats anses som nytt fängelsestraff. Med förverkande avses både förverkande som beslutas av domstol enligt 34 kap. 4 § och förverkande som beslutas av övervakningsnämnden enligt 19 §.

Förslaget behandlas i avsnitt 9.6.1.

34 kap.

10 § Har med tillämpning av 1 § 1 genom *dom som fått laga kraft beslutats*, att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård som dömts ut i tidigare mål *ska* avse ytterligare brott, och ändras den tidigare påföljden av högre rätt genom dom som *får* laga kraft, *ska* frågan om påföljd för sagda brott efter anmälan av åklagare på nytt prövas av domstol. Detsamma *ska* gälla, när påföljd bestämts med tillämpning av 3 § andra stycket eller 7 § andra stycket och den tidigare påföljden ändras.

Visar det sig, när en dom på fängelse på viss tid eller på sluten ungdomsvård *ska* verkställas, att den dömde begått brottet innan en påföljd som han *eller hon* dömts till för något annat brott börjat verkställas, och framgår det inte av domarna att den andra påföljden har beaktats, *ska*, sedan domarna *fått* laga kraft, domstol efter anmälan av åklagare med

tillämpning av 3 § andra stycket eller 7 § andra stycket bestämma vad den dömd *ska* undergå till följd av den dom som sist *ska* verkställas. *En sådan prövning hindrar inte att domen får verkställas om inte rätten beslutar något annat.*

Paragrafen innehåller bestämmelser om ändrade förhållanden.

Paragrafens *första stycke* ändras endast språkligt.

I *andra stycket* görs ett tillägg genom att en ny *andra mening* införs. Enligt den framgår att det förhållandet att en prövning enligt första stycket ska ske inte hindrar att den dom som ska prövas får verkställas, om inte rätten beslutar något annat. Ändringen innebär således att det inte längre finns något hinder mot att verkställighet får ske även beträffande den dom som prövningen avser. Som exempel på när det kan finnas anledning att besluta om att verkställighet tills vidare inte får ske kan nämnas att rätten bedömer att verkställighet av den dom som ska prövas kan komma att leda till en alltför lång verkställighetstid.

38 kap.

2 a § Har vid straffmätning eller val av påföljd enligt vad som framgår av domen särskilt beaktats huruvida den tilltalade till följd av brottet kan komma att drabbas av avskedande eller uppsägning från arbetsanställning och har det antagande som i detta hänseende legat till grund för domen visat sig felaktigt, får den rätt som först dömt i målet efter ansökan av åklagaren eller den dömd undanröja den ådömda påföljden och döma till ny påföljd för brottet. Detta gäller dock endast om den tidigare ådömda påföljden inte har till fullo verkställts. Görs en sådan ansökan, får rätten förordna att den tidigare ådömda påföljden tills vidare inte får verkställas.

Är den tidigare påföljden villkorlig dom eller skyddstillsyn och bestäms den nya påföljden till fängelse, *ska* vid straffets bestämmande skälig hänsyn tas till vad den dömd undergått till följd av den villkorliga domen eller domen på skyddstillsyn. Härvid får dömas till fängelse på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet.

Paragrafen ger en möjlighet att ompröva påföljden i vissa fall. Ändringsförslaget behandlas i avsnitt 9.6.8.

Paragrafen ändras genom att tidigare tredje och fjärde meningarna har tagits bort. Ändringen är en följd av förslaget till ny lag

om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. Därutöver görs också en språklig ändring.

15.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

5 c § Beslut om tvångsmedel gäller till dess att ärendet om överförande av verkställighet har avgjorts eller, om framställningen bifalls, till dess att påföljden har börjat verkställas i Sverige, om beslutet inte hävs dessförinnan.

Åklagaren eller rätten *ska* häva ett beslut om anhållande, häktning, reseförbud eller anmälningsskyldighet, om inte en framställning om överförande av verkställighet görs inom fyrtio dagar från det att den dömde anhölls eller häktades eller beslut om reseförbud eller anmälningsskyldighet meddelades.

Åklagaren eller rätten *ska* också häva ett beslut om anhållande eller häktning senast när det finns skäl att anta att den sammanlagda tid som den dömde har varit berövad friheten här i landet med stöd av 5 a § och i den andra staten uppgår till den tid som den dömde skulle ha varit berövad friheten för det fall verkställighet av påföljden hade skett i den andra staten.

Paragrafen ändras genom att ett tidigare fjärde stycke har utgått. Ändringen är en följd av förslaget till ny lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. I paragrafen görs också vissa språkliga ändringar.

Ändringen behandlas i avsnitt 9.6.8.

15.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

18 § En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärd som avser endast måls beredande,
2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,
3. vid beslut som avser endast rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende och

4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsutten rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som avser endast beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare får utföras av en annan tjänsteman som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid förvaltningsrätten eller vid en tingsrätt på samma ort som förvaltningsrätten. Regeringen meddelar närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,

2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om uppgifts eller handlings undantagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller annan skatteförfattning,

3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård i enskildhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet eller avskildhet enligt 34 § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt *strafftidslagen* (2017:000), mål enligt fängelselagen (2010:610) samt mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål rörande preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (2007:1091) om offentlig upphandling, lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster eller lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt och

8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2013:311) om valfrihetssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när en förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare. I fjärde stycket 3 har den ändring gjorts som föranleds av att lagen om beräkning av strafftid m.m. ersätts av strafftidslagen.

Ändringen behandlas i avsnitt 5.3.

15.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

25 § *Ska* enligt förordnande som avses i 2 § fjärde stycket eller 3 § verkställighet ske här i landet av påföljd för brott, för vilket lagföring ägt rum i främmande stat, gäller i fråga om sådan verkställighet vad som är föreskrivet om verkställighet av påföljd som ådömts genom svensk domstols lagakraftäggande dom, om *inte* annat följer av vad som *anges* nedan.

Ska verkställigheten ske i Sverige utan att ny påföljd bestämts här i landet av domstol eller annan myndighet enligt svensk lag, får verkställighet äga rum utan hinder av att påföljden är strängare än som enligt svensk lag kunnat följa på brotten. Ådömda böter får verkställas, även om bötesbeloppet överstiger det högsta bötesbelopp som kunnat ådömas enligt svensk lag. Innebär den ådömda påföljden frihetsberövande, gäller bestämmelserna i svensk lag om verkställighet av påföljd av närmast motsvarande art.

Verkställighet i fall som avses i denna paragraf får *inte* i något fall ske på sådant sätt att påföljden blir att anse som strängare än den påföljd som ådömts i den främmande staten.

I paragrafen görs vissa ändringar till följd av förslaget till ny lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. Paragrafen ändras också språkligt.

Ändringen behandlas i avsnitt 9.6.8.

15.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll

11 § Har den dömd ansökt om att få undergå verkställighet av dom på fängelse utanför anstalt, får han *eller hon* inte tas in i en kriminalvårdsanstalt för att påbörja verkställigheten innan *Kriminalvården prövat ansökan*. Den dömd får dock dessförinnan tas in i en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet, om

1. ansökan har gjorts efter den dag han *eller hon* enligt föreläggande som avses i 8 § första stycket *strafftidslagen* (2017:000) senast skulle ha inställt sig i en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet,
2. han *eller hon* tidigare har gjort en ansökan om att få undergå verkställighet av straffet utanför anstalt,
3. det är uppenbart att ansökan inte gäller ett fall som avses i 1 § denna lag,
4. det är uppenbart att ansökan inte kan bifallas på grund av bestämmelsen i 2 § andra stycket, eller
5. han *eller hon* är häktad.

Paragrafen behandlar frågan om hinder mot verkställighet efter det att en dömd ansökt om att få verkställa fängelse i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll. I *första meningen* ändras bestämmelsen genom att uttrycket "ansökan slutligt prövats" ersätts med "Kriminalvården prövat ansökan". Ändringen innebär att den dömd efter en sådan ansökan inte får tas in i en kriminalvårdsanstalt för att påbörja verkställigheten innan Kriminalvården prövat ansökan, om inte några av undantagen i punkterna 1–5 är tillämpliga. För det fall den dömd vill inställa sig i en kriminalvårdsanstalt för att verkställa straffet trots att han eller hon gett in en ansökan om verkställighet i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll, får den dömd anses ha återkallat sin ansökan.

Ändringen i *första punkten* är en följd av förslaget till ny strafftidslag. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Paragrafen ändras också språkligt.

Ändringen behandlas i avsnitt 8.3.2.

12 § Bestämmelser om *hur verkställighet ska påbörjas* och *hur tiden för verkställigheten* ska beräknas finns i *strafftidslagen* (2017:000). Bestämmelserna i 8 § *andra och tredje* styckena och 13 § i den lagen om förpassning och om uppskov med verkställighet ska dock inte gälla i fråga om verkställighet utanför anstalt enligt denna lag.

Vid tillämpning av 8 § första stycket *strafftidslagen* på verkställighet utanför anstalt enligt denna lag ska den dömda föreläggas att påbörja verkställigheten i sin bostad en viss dag. Strafftiden ska räknas från *och med* den dagen. Bestämmelsen i 21 § *strafftidslagen* om sammanläggning av *fängelsestraff* ska inte tillämpas under verkställigheten utanför anstalt om den sammanlagda *fängelsetiden* då kommer att överstiga sex månader.

I paragrafens *första* och *andra stycke* görs de ändringar som föranleds av förslaget till ny strafftidslag. Med fängelsestraff i andra stycket avses den utdömda tiden. Paragrafens tidigare tredje stycke har utgått till följd av förslaget till ny lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande.

15 § Övervakningsnämnden prövar, efter anmälan av Kriminalvården, frågan om upphävande av beslut om verkställighet utanför anstalt. Nämnden får också självant ta upp frågan till prövning. Om det finns synnerliga skäl, får nämnden besluta om återbetalning av avgift enligt 5 § som belöper på tid efter det att verkställigheten utanför anstalt upphört.

Beslutet om verkställighet utanför anstalt får inte upphävas efter den fastställda dagen för strafftidens slut.

Paragrafen innehåller bestämmelser om prövning av frågan om upphävande av beslut om verkställighet i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll. Paragrafen ändras genom att den del av *första stycket* som tidigare behandlade frågan om beräkning av strafftid har utgått. Ändringen är en följd av förslaget till ny lag om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. Ändringen innebär att uppgiften att besluta om verkställd tid vid upphävande av beslut om verkställighet utanför anstalt övergår från övervakningsnämnden till Kriminalvården.

17 § Om övervakningsnämnden bestämmer att beslutet om verkställighet utanför anstalt ska upphävas eller om det bestäms att beslutet tills vidare inte ska gälla, ska den dömda, om verkställigheten har påbörjats, föras till en kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av fängelsestraffet. Polismyndigheten ska förpassa den dömda till en sådan anstalt.

Om det bedöms kunna ske utan fara för att den dömda *undandrar sig verkställighet*, får Polismyndigheten förelägga honom eller henne att inställa sig vid kriminalvårdsanstalten i stället för att förpassa honom eller henne dit.

Paragrafens andra stycke ändras till följd av förslaget till ny strafftidslag (se 8 § andra stycket i den lagen).

15.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

11 § I fråga om beräkning av den tid som verkställigheten ska pågå, ska 19–22 §§ strafftidslagen (2017:000) tillämpas på motsvarande sätt. Det samma ska gälla beträffande 1 kap. 2 § samt 12 a kap. 1 och 2 §§ fängelselagen (2010:610).

Så snart domen på sluten ungdomsvård har börjat verkställas, *ska* Statens institutionsstyrelse fastställa dagen för verkställighetens slut. Styrelsen *ska* fastställa en ny sådan slutdag om omständigheterna ger anledning till det.

Paragrafen behandlar frågan om hur beräkningen av verkställighetstiden ska ske. I paragrafens *första stycke* görs, förutom vissa språkliga ändringar, de ändringar som föranleds av förslaget till ny strafftidslag. *Andra stycket* ändras endast språkligt.

Ändringsförslaget behandlas i avsnitt 9.6.1. och 9.6.7.

15.10 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder

6 kap.

4 § *Den som ska överlämnas får förklara att han eller hon avstår från att överklaga beslutet om överlämnande. I fråga om sådan nöjdförklaring tillämpas 13 § andra stycket och 14–15 §§ strafftidslagen (2017:000).*

I paragrafen görs vissa ändringar till följd av ändrade regler om nöjdförklaring i förslaget till ny strafftidslag.

15.11 Förslag till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)

1 kap.

1 a § *Om den som är intagen i anstalt häktas med anledning av misstanke om brott, ska bestämmelserna i häkteslagen (2010:611) tillämpas.*

I paragrafen, som är ny, regleras vilka regler som ska gälla när en intagen i anstalt samtidigt med att verkställigheten pågår häktas med anledning av misstanke om brott. Enligt bestämmelsen ska i ett sådant fall bestämmelserna i häkteslagen tillämpas. Förslaget behandlas i avsnitt 9.6.7.

2 § *Den som är intagen i anstalt får under verkställigheten vistas utanför anstalten i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag. En intagen får även vistas utanför anstalten om det sker med stöd av bestämmelser i annan lag om utlämning, överlämnande eller om överförande av frihetsberövade för förhör m.m.*

Som vistelse utanför anstalt anses inte att en intagen, genom Kriminalvårdens försorg, transporteras utanför en anstalt med anledning av att ett beslut enligt lagen ska verkställas.

Vid vistelse utanför anstalt enligt 11 kap. 1 § första stycket 2–4 gäller inte 2–10 kap.

Paragrafen innehåller vissa grundläggande bestämmelser om vistelse utanför anstalt.

Första stycket första meningen ändras endast redaktionellt. Genom ändringen framgår att en intagen i anstalt under verkställigheten får vistas utanför anstalten i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag. Sådana föreskrifter finns i 9 kap. 1 §, 10 kap. 1–4 §§ och 11 kap. 1 §.

Genom tillägget i *andra meningen* framgår att en intagen även får vistas utanför anstalten om det sker med stöd av bestämmelser i annan lag om utlämning, överlämnande eller om överförande av frihetsberövande för förhör m.m. Sådana bestämmelser finns t.ex. i 4 kap. 29, 29 a och 31 §§ lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.

3 § Bestämmelser om när fängelsestraff får verkställas och hur tiden för sådan verkställighet ska beräknas finns i strafftidslagen (2017:000).

Paragrafen ändras till följd av förslaget till ny strafftidslag.

2 kap. Placering i häkte

5 a § I anslutning till omplacering får en intagen placeras i häkte

1. i avvaktan på anstaltsplacering, om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten, eller
2. om det behövs med hänsyn till transportförhållandena.

Den intagne får i fall som avses i första stycket tillfälligt placeras i polisarrest.

Paragrafen, som är ny, anger under vilka förutsättningar en intagen tillfälligt får placeras i häkte eller polisarrest. Förslaget behandlas i avsnitt 6.5.4.

Enligt bestämmelsen får en intagen i anslutning till omplacering placeras i häkte (1) i avvaktan på anstaltsplacering, om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten, eller (2) om det behövs med hänsyn till transportförhållandena. Bestämmelsen är tillämplig både i förhållande till en planerad omplacering och i förhållande till en omplacering som uppstår akut t.ex. när det till följd av misskötsamhet uppstått risker kring den intagne. Med ”i avvaktan på anstaltsplacering” ska förstås den faktiska placeringen och inte beslutet om placering. Det innebär att placeringen i häkte får bestå på den grunden även sedan placeringsbeslutet har meddelats. För en placering enligt punkten 1 krävs att det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten. Det innebär att anstalten i första hand ska försöka hantera frågan på plats t.ex. genom inre differentiering eller avskildhetsplacering, eller alternativt om det är möjligt genom omplacering direkt till en annan anstalt. Det är alltså först sedan sådana åtgärder inte är möjliga att vidta eller tillräckliga som en placering i häkte enligt punkten 1 bör tillgripas. Bestämmelsen i denna del torde framför allt vara tillämplig på akuta situationer. När det gäller punkten 2 finns en motsvarande reglering i 11 § förslaget till ny strafftidslag. Det hänvisas därför till den kommentaren.

Bestämmelser om under hur lång tid en placering enligt bestämmelsens första stycke får fortgå framgår av 5 b §.

Enligt *andra stycket* får den intagne tillfälligt placeras i polisarrest. Bestämmelsen är avsedd att tillämpas endast om placering i häkte inte är möjligt. En placering i polisarrest ska vara tillfällig och får inte fortgå längre än en eller ett par dagar.

5 b § *En placering med stöd av 5 a § första stycket får inte pågå längre tid än nödvändigt och inte längre än sju dagar, om det inte finns särskilda skäl för en längre tid. Även om det finns särskilda skäl får placeringen inte pågå längre tid än trettio dagar.*

Paragrafen anger under hur lång tid en placering i häkte som avses i 5a § första stycket får pågå. En motsvarande reglering finns i 12 § förslaget till ny strafftidslag. Det hänvisas till den kommentaren.

12 kap.

2 § Bestämmelser om att den villkorliga frigivningen kan skjutas upp finns i 26 kap. 6, 6 a och 7 §§ brottsbalken.

Paragrafen justeras till följd av att den bestämmelse som tidigare fanns i 6 § andra stycket brottsbalken flyttas till en ny 6 a § samma balk.

3 § Frågor om varning enligt 1 § eller uppskjutande av villkorlig frigivning enligt 26 kap. 6, 6 a och 7 §§ brottsbalken ska avgöras skyndsamt.

Paragrafen justeras till följd av att den bestämmelse som tidigare fanns i 6 § andra stycket brottsbalken flyttas till en ny 6 a § samma balk.

5 § I mål och ärenden om uppskjuten villkorlig frigivning enligt 26 kap. 6, 6 a och 7 §§ brottsbalken ska ett offentligt biträde förordnas för den intagne, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Innan ett beslut om uppskjuten villkorlig frigivning meddelas ska den intagne beredas tillfälle att yttra sig.

Paragrafen justeras till följd av att den bestämmelse som tidigare fanns i 6 § andra stycket brottsbalken flyttas till en ny 6 a § samma balk.

12 a kap. Avbrott i verkställigheten

1 § Verkställigheten avbryts om en intagen

1. avviker, eller

2. häktas av annan anledning än misstanke om brott.

Bestämmelser om nåd i brottmål finns i 12 kap. regeringsformen. Det framgår av särskilda bestämmelser i vilka fall en dom eller ett beslut tills vidare inte får verkställas.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om avbrott i verkställigheten. Förslaget behandlas i avsnitt 9.6.7.

Av *första stycket första punkten* framgår att verkställigheten avbryts om en intagen avviker t.ex. från kriminalvårdsanstalt, permission eller annan vistelse utanför anstalt. Den intagne kan även avvika från häkte eller rättspsykiatrisk enhet om han eller hon är placerad där under pågående verkställighet. Med "avviker" ska framför allt förstås att den intagne rymmer eller olovligen ger sig i väg under en permission eller annan vistelse utanför anstalt. Även en intagens brott mot villkor i samband med permission eller annan vistelse utanför anstalt ska beroende på omständigheterna kunna anses som ett avvikande. Det förutsätter dock att Kriminalvården inte längre har kontroll över den dömde, t.ex. inte längre vet var den dömde befinner sig. Som exempel på en sådan situation kan nämnas en intagen som i strid med de villkor som uppställts inför en permission t.ex. inte hör av sig på utsatt tid eller på annat sätt gör sig okontakbar. Med permission eller annan vistelse utanför anstalt avses sådan vistelse utanför anstalt som sker i enlighet med vad som föreskrivs enligt denna lag eller med stöd av bestämmelser i annan lag om utlämning, överlämnade eller om överförande av frihetsberövade för förhör m.m.. I den delen hänvisas till kommentaren till 1 kap. 2 §.

Andra punkten innebär att verkställigheten avbryts om den intagne häktas av annan anledning än misstanke om brott. Som en utgångspunkt gäller att om ett frihetsberövande skulle ha avräknats enligt lagen (2017:000) om tillgodoräknande av tid för frihetsbe-

rövande ska avbrott inte ske. Som exempel på när bestämmelsen är tillämplig kan nämnas häktning som används för att tvinga någon att uppfylla en skyldighet, t.ex. att vittna (jfr 36 kap. 21 § rättegångsbalken), avlägga bouppteckningsed under konkurs (jfr 2 kap. 16 § jämförd med 4 kap. 14 eller 15 § eller 16 kap. 13 § utsökningsbalken).

Bestämmelsen i *andra stycket* anger upplysningsvis att det finns bestämmelser om nåd i brottmål i regeringsformen och särskilda bestämmelser om inhibition. Sådana bestämmelser finns t.ex. i brottsbalken och rättegångsbalken. Syftet med hänvisningen är att upplysa om att verkställigheten av ett fängelsestraff kan avbrytas även på annan grund än som avses i första stycket. Således följer av bestämmelsen i 12 kap. 9 § regeringsformen att regeringen på grund av nåd i vissa fall kan besluta om avbrott i verkställigheten under viss tid. Likaså kan rätten i samband med t.ex. en anmälan enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken eller en ansökan om resning eller återställande av försutten tid eller vid klagan över domvilla enligt 58 och 59 kap. rättegångsbalken besluta att en dom eller ett beslut tills vidare inte får verkställas.

2 § *Ett avbrott i verkställigheten enligt 1 § innebär att den tid under vilken avbrottet varat inte ska räknas in i strafftiden.*

Paragrafen anger hur ett avbrott i verkställigheten påverkar strafftiden. Förslaget behandlas i avsnitt 9.6.5. och 9.6.7. Således gäller att den tid under vilken avbrottet varat inte ska räknas in i strafftiden. Avbrott ska räknas i dagar. Det innebär att det antal dagar som avbrott skett ska läggas till den tidigare framräknade slutdagen.

3 § *Frågor om avbrott i verkställigheten enligt 1 § 1 ska prövas utan dröjsmål.*

Enligt paragrafen gäller ett visst skyndsamhetskrav vid handläggning av ärenden om avbrott i verkställigheten. Det innebär att sådana frågor ska prövas så snart den intagne påträffats och återförts eller om verkställigheten på annan grund återupptagits. Prövningen ska avse frågan om ett avbrott har förekommit, vid vilken tidpunkt (vilken dag) avbrottet inleddes och när det avslutades och verkställigheten återupptogs. Det antal dagar som ska läggas till

den i straffidsbeslutet framräknade slutdagen fastställs genom ett ändringsbeslut (se 24 § strafftidslagen). Någon prövning enligt paragrafen om avbrottet sker på grund av häktning enligt 1 § första stycket 2 ska inte ske.

4 § *Innan ett beslut om avbrott i verkställigheten enligt 1 § 1 meddelas ska förhör hållas med den intagne.*

I paragrafen anges att ett beslut om avbrott i verkställigheten på grund av att den intagne avvikit inte får meddelas utan att förhör hållits med den intagne. Ett sådant förhör syftar till att belysa vad som har inträffat och ge den intagne tillfälle att ge sin syn på saken.

15 kap.

2 a § *Påträffas en intagen som avvikit ska han eller hon återföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av fängelsestraffet. Polismyndigheten ska förpassa den intagne till häkte eller anstalt.*

Vad som sägs i 2 kap. 5 a § 2 och 5 b § ska gälla också beträffande den som enligt första stycket ska återföras till den kriminalvårdsanstalt från vilken han eller hon avvek.

Paragrafen, som är ny, innehåller en särskild förpassningsregel för det fallet att en intagen som avvikit påträffas. Således ska i ett sådant fall enligt *första stycket* den intagne återföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av fängelsestraffet. Polismyndigheten ska förpassa den intagne till häkte eller anstalt, oavsett en begäran av Kriminalvården om förpassning. Det innebär att för det fall den intagne när han eller hon påträffas inte ska återföras till den kriminalvårdsanstalt som han eller hon avvek ifrån utan i stället omplaceras, den intagne i enlighet med bestämmelserna i 2 kap. 5 a och 5 b §§ tillfälligt kan placeras i häkte eller polisarrest i avvaktan på anstaltsplacering eller om det behövs med hänsyn till transportförhållandena. Med avvikit ska förstås detsamma som i 12 a kap. 1 §. Det hänvisas till den kommentaren.

Bestämmelsen i *andra stycket* tar sikte på det fallet att den som avvikit ska återföras till den kriminalvårdsanstalt från vilken han eller hon avvek. Även i ett sådant fall ska det vara möjligt att tillfäl-

ligt placera den intagne i häkte eller polisarrest, dock endast om det behövs med hänsyn till transportförhållandena.

Förslaget behandlas i avsnitt 6.5.6.

15.12 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder

5 kap.

3 § *Den som ska överlämnas får förklara att han eller hon avstår från att överklaga beslutet om överlämnande. I fråga om en sådan förklaring tillämpas 13 § andra stycket och 14–15 §§ strafftidslagen (2017:000).*

I paragrafen görs vissa ändringar till följd av ändrade regler om nöjdförklaring i förslaget till ny strafftidslag.

15.13 Förslag till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

2 kap.

10 § Om verkställigheten av den påföljd som avses i domen pågår i Sverige när den sänds över till den andra medlemsstaten för att där erkännas och verkställas, får verkställigheten fortsätta här till dess den dömde transporteras till den andra staten enligt 12 §.

Om den dömde, efter det att domen har sänts över till den andra staten, häktas i ett annat mål, tillämpas 10 § strafftidslagen (2017:000).

Om Kriminalvården enligt 8 § har upphävt ett beslut om att sända över en dom eller om en behörig myndighet i den andra medlemsstaten beslutat att inte erkänna och verkställa domen, får verkställighet av påföljden fortsätta eller påbörjas i Sverige. Detsamma gäller om myndigheten i den andra staten har underrättat Kriminalvården om att verkställighet av andra skäl inte kan äga rum i den staten.

I paragrafens *andra stycke* görs en ändring som föranleds av förslaget till ny strafftidslag.

3 kap.

21 § Verkställighet i Sverige ska ske enligt vad som gäller vid verkställighet av fängelse, sluten ungdomsvård eller överlämnande till rättspsykiatrisk vård, om inte annat följer av denna lag.

Verkställighet får ske även om påföljden är strängare än vad som enligt svensk lag hade kunnat följa på brottet eller brotten.

Paragrafen ändras genom att ett tidigare tredje stycke har tagits bort. Ändringen är en följd av förslaget till ny lag om tillgodoräkande av tid för frihetsberövande.

Kommittédirektiv 2014:132

En ny strafftidslag

Beslut vid regeringssammanträde den 4 september 2014

Sammanfattning

En särskild utredare ska göra en översyn av lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. Syftet är att presentera en ny, användarvänlig och modern lagstiftning som bättre svarar mot dagens krav på en effektiv och ändamålsenlig verksamhet och ett rättssäkert förfarande.

Utredaren ska bl.a.

- föreslå hur lagstiftningen kan förändras så att det tydligare framgår när och hur verkställighet får eller ska inledas, under vilka förutsättningar omedelbar verkställighet ska ske och vilka skäl som ska utgöra hinder mot verkställighet,
- föreslå hur bestämmelserna om beräkning av den tid verkställigheten ska pågå kan utformas på ett mer ändamålsenligt och rättssäkert sätt samt så att de är lättare att förstå och tillämpa,
- bedöma vilka förändringar som behövs för att anpassa bestämmelserna till de krav som ställs i det internationella straffrättsliga samarbetet, och
- lämna fullständiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 28 februari 2016.

Nuvarande reglering

Lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. (strafftidslagen) reglerar bl.a. förutsättningarna för straffverkställighet, när och hur sådan verkställighet får eller ska inledas samt beräkning av den tid som verkställigheten ska pågå. Lagen innehåller även bestämmelser om överklagande och omprövning. Strafftidslagen kompletteras av bestämmelser i förordningen (1974:286) om beräkning av strafftid m.m. (strafftidsförordningen). Vidare har Kriminalvården meddelat föreskrifter och allmänna råd på området.

Strafftidslagen gäller för domar på fängelse. Lagen är även tillämplig för den som verkställer fängelsestraffet utanför anstalt enligt lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll och vid fängelse som förvandlingsstraff för böter. Vidare är strafftidslagen tillämplig vid verkställighet av domar som dömts ut i något annat land och som verkställs i form av fängelse i Sverige efter överförande hit.

Begränsningen till fängelsestraff innebär att lagen inte är direkt tillämplig vid verkställighet av sluten ungdomsvård. Genom hänvisningar i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård ska dock angivna bestämmelser om beräkning av den tid som verkställigheten ska pågå tillämpas på motsvarande sätt vid sådan verkställighet.

Behovet av en översyn

Strafftidslagen trädde i kraft 1974 och bygger till stor del på lagstiftning från början av 1960-talet. Någon allmän översyn av lagen har inte skett och de lagändringar som gjorts under åren har i huvudsak gällt detaljfrågor eller varit följdändringar till annan lagstiftning. De förarbeten som utgör vägledning för lagens tillämpning är i många fall över fyrtio år gamla.

Under den tid lagstiftningen varit i kraft har såväl Kriminalvården som samhället i övrigt genomgått stora förändringar. Inom Kriminalvården har ett flertal organisationsförändringar genomförts, bl.a. 2006 års enmyndighetsreform, och kraven på att Kriminalvården ska bedriva en effektiv verksamhet med en flexibel häktes- och anstaltsorganisation och ett effektivt återfallsförebyggande arbete har förtydligats. Vidare har det internationella straffrättsliga

samarbetet fått ökad betydelse. Förändringarna har påverkat förutsättningarna för lagens tillämpning. Det är därför angeläget att strafftidslagen anpassas till dagens förhållanden och de ändrade förutsättningar som gäller för Kriminalvårdens verksamhet.

Behovet av en översyn av strafftidslagen har aktualiserats i flera olika sammanhang. Kriminalvården har vid flera tillfällen framhållit att bristerna i regelverket ger upphov till omfattande tolknings- och tillämpningssvårigheter som ytterst riskerar att leda till felaktiga frihetsberövanden (se bl.a. Ju2012/8024/L5). Riksdagens ombudsmän (JO) och Justitiekanslern (JK) har framhållit att det är av stor vikt att en översyn av lagen kommer till stånd (se bl.a. JO-beslut dnr 3020-2012 och JK-beslut dnr 6671-13-22). Frågan om behovet av en översyn har även behandlats av regeringen, se propositionen En ny fängelse- och häkteslagstiftning (prop. 2009/10:135 s. 69) och propositionen Bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter enligt strafftidslagen (prop. 2012/13:176 s. 8).

Sammantaget står det klart att lagstiftningen har blivit föråldrad, oöverskådlig och svår att tillämpa. Det finns därför behov av en fullständig översyn av strafftidslagen.

Uppdraget

Utredaren ska göra en genomgripande analys av regelverket i sak och se över den språkliga och redaktionella utformningen av strafftidslagen. För att ha större förutsättningar att stå sig över tid behöver lagen ges en organisationsneutral utformning. Det gäller såväl i förhållande till Kriminalvårdens organisation som till rättsväsendet i övrigt. Vidare bör lagen vara utformad så att Kriminalvården ges förutsättningar att anpassa sin verksamhet till de möjligheter som den tekniska utvecklingen ger. Bland annat finns skäl att undersöka i vilken omfattning modern teknik, bl.a. videokonferens, bör kunna användas, t.ex. då en dömd önskar lämna en nöjd-förklaring eller när en dömd ska påbörja verkställigheten men av särskilda omständigheter inte kan inställa sig i anstalt (jfr JO-beslut dnr 6940-2012). Självklara utgångspunkter för en modern lagstiftning är att bestämmelserna ges en könsneutral utformning och att lagstiftningen kan möta de krav som det internationella straffrättsliga samarbetet ställer.

Lagstiftningen ska utformas på ett sådant sätt att den är enkel och tydlig att förstå och tillämpa. För att skapa underlag för analysen till förbättringar av regelverket bör en internationell jämförelse göras i den omfattning det bedöms relevant.

Utredaren ska därför

- göra en studie av systemen för beräkning av den tid verkställigheten ska pågå och angränsande frågor i några jämförbara länder,
- analysera behovet av förändringar i lagstiftningen och lämna förslag på en ny och modern strafftidslag,
- lämna förslag på hur lagstiftningen kan ges en organisationsoberoende utformning samt hur modern teknik, t.ex. videokonferens, kan användas för ett effektivt, ändamålsenligt och rättssäkert förfarande,
- bedöma vilka förändringar som behövs för att anpassa bestämmelserna till de krav som ställs i det internationella straffrättsliga samarbetet, och
- lämna fullständiga författningsförslag.

Nedan lämnas en närmare redogörelse för vissa frågor som utredaren särskilt bör uppmärksamma.

Hur ska förutsättningarna för straffverkställighet se ut samt hur och när ska sådan verkställighet inledas?

Kriminalvården har till uppgift att se till att en dom som innebär att den dömd ska undergå kriminalvård i anstalt blir verkställd. En grundläggande utgångspunkt är att domstolens prövning och verkställigheten av en utdömd påföljd sker i så nära anslutning till brottet som möjligt (prop. 1974:20 s. 78). I många fall är den dömd också särskilt motiverad att fullgöra åtgärder som åläggs honom eller henne med anledning av en dom i omedelbar anslutning till domstolsförhandlingen.

Som påpekats av bl.a. JO och Kriminalvården ger nuvarande regelverk upphov till tolkningsproblem när det gäller förutsättningarna för verkställighet, när och hur verkställigheten får eller

ska inledas samt under vilka förutsättningar omedelbar verkställighet ska ske och vilka skäl som ska utgöra hinder mot verkställighet.

En fråga rör tillämpningen av bestämmelserna i 9 och 10 §§ strafftidslagen. Nuvarande reglering ger utrymme för olika tolkningar när det gäller om Kriminalvården ska förelägga en dömd att senast en viss dag inställa sig i kriminalvårdsanstalt eller omedelbart befordra domen till verkställighet (se bl.a. JO-beslut dnr 3020-2012). Det gäller i huvudsak fall där domstolen i samband med en dom enligt 28 kap. 3 § brottsbalken förordnar om omedelbar verkställighet och samtidigt häver häktningen. I dessa fall har Kriminalvården med stöd av lagens förarbeten tolkat bestämmelserna som att det trots domstolens förordnande finns hinder mot att hålla den dömden fortsatt frihetsberövad (jfr prop. 1983/84:148, s. 36). I det enskilda fallet kan det leda till ett resultat som står i strid med syftet med bestämmelsen i 28 kap. 3 § tredje stycket brottsbalken.

En annan fråga rör betydelsen av verkställighetshinder i samband med prövning enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken. Enligt bestämmelsen ska ny prövning av straffbestämningen ske i det fall någon dömts till fängelse på viss tid för brott som han eller hon begått före verkställigheten av en påföljd som han eller hon genom en annan dom dömts till för något annat brott och det inte framgår att påföljden i den andra domen beaktats. Domstolens prövning ska ske sedan båda domarna vunnit laga kraft och avse straffbestämningen i den dom som ska verkställas sist. I fråga om den domen har det ansetts att verkställigheten inte får påbörjas innan domstolen prövat frågan (jfr prop. 1962:10 s. C 403). Det gäller även om den dom som ska prövas avser ett längre fängelsestraff och det bedöms föreligga en stor risk för återfall i brott.

En angränsande fråga rör Kriminalvårdens behov av att i samband med att verkställigheten inleds eller vid omplacering av en dömd från en anstalt till en annan kunna tillfälligt placera den dömden i häkte eller polisarrest. Enligt 11 § strafftidslagen får den som ska förpassas till kriminalvårdsanstalt för att verkställa fängelse i anslutning till det tillfälligt förvaras i häkte eller polisarrest i avvaktan på anstaltsplacering. En sådan förvaring får även ske om det behövs med hänsyn till transportförhållandena. Enligt uttalanden i förarbetena och etablerad praxis bör en sådan tillfällig förvaring inte pågå längre än någon eller några få dagar (se prop. 1974:20 s. 77 samt bl.a. JO-beslut dnr 2346-2013 och JK-beslut dnr 4519-12-40).

Bestämmelsen tar i första hand sikte på tiden omedelbart innan en dömd införs i kriminalvårdsanstalt men har i praxis också ansetts tillämplig när en intagen ska omplaceras (se t.ex. JO 1988/89:1 s. 99). För vissa klientgrupper, t.ex. dömda med ett stort skyddsbehov eller dömda med kopplingar till organiserad brottslighet, kan det vara svårt att hitta en lämplig anstaltsplacering och den utredning som måste göras för att tillgodose krav på bl.a. säkerhet och samhällsskydd kan många gånger vara tidskrävande. Även vid en ansträngd beläggningssituation inom en viss säkerhetsklass kan det uppstå situationer då det är förenat med svårigheter att, inom angiven tid, hitta en ändamålsenlig placering. Nuvarande regler och det skyndsamhetskrav som gäller möter därför inte alltid de krav som ställs på en fullgod utredning och ändamålsenlig placering. Kriminalvårdens behov av att tillfälligt kunna placera en dömd i häkte behöver balanseras mot den dömdes intresse att så snart det är möjligt få påbörja verkställigheten i anstalt eller efter omplacering överföras till en annan anstalt.

Utredaren ska därför

- föreslå hur lagstiftningen kan förändras så att det tydligare framgår när och hur verkställighet får eller ska inledas, under vilka förutsättningar omedelbar verkställighet ska ske och vilka skäl som ska utgöra hinder mot verkställighet,
- föreslå hur bestämmelserna om tillfällig placering i häkte kan förändras för att bättre möta kraven på en fullgod utredning och en ändamålsenlig anstaltsplacering, och
- analysera behovet av förändringar när det gäller verkställighets hinder i samband med prövning enligt 34 kap. 10 § andra stycket brottsbalken och, om det behövs, lämna förslag om en mer ändamålsenlig reglering.

När bör uppskov med verkställigheten kunna beviljas?

Av 12 § strafftidslagen följer att Kriminalvården på ansökan av den dömda får bevilja uppskov med verkställigheten under viss tid, högst sex månader, om det finns särskilda skäl med hänsyn till den dömdes hälsotillstånd, arbets- eller utbildningsförhållanden eller andra omständigheter. Finns det synnerliga skäl får uppskov

beviljas under ytterligare sex månader. Möjligheten att bevilja uppskov är begränsad till högst ett år. Visar den dömde att han eller hon har gett in en ansökan om uppskov senast den dag då han eller hon skulle ha inställt sig vid kriminalvårdsanstalt och har uppskov inte tidigare sökts i målet, ska verkställigheten anstå i avvaktan på Kriminalvårdens beslut.

En grundläggande utgångspunkt är att det är nödvändigt att vara återhållsam när det gäller uppskov med verkställigheten (prop. 1974:20 s. 78). Vidare har det differentierade påföljdssystemet, de förändringar som genomförts när det gäller verkställighet av fängelse och de utökade möjligheterna till utslussning från anstalt medfört ett minskat behov av uppskov generellt sett. När det gäller skälen för att bevilja uppskov finns det anledning att analysera om nuvarande bestämmelser är anpassade till dagens förhållanden. En annan fråga som bör övervägas är under vilken tid uppskov bör få beviljas (jfr prop. 2012/13:151 s. 72).

Den 1 september 2013 upphävdes bestämmelserna om automatiskt uppskov vid ansökan om nåd. Det finns skäl att genomföra en motsvarande förändring när det gäller en första ansökan om uppskov hos Kriminalvården (prop. 2012/13:151, bet. 2012/13:SfU9, rskr. 2012/13:276).

Utredaren ska därför

- ta ställning till om systemet med uppskov bättre behöver anpassas till dagens förhållanden och föreslå vilka skäl som bör kunna leda till att uppskov beviljas,
- bedöma om det finns skäl att göra förändringar när det gäller under vilken tid uppskov bör få beviljas, och
- lämna förslag om att avskaffa bestämmelserna om att en första ansökan om uppskov automatiskt utgör verkställighetshinder.

Vilka ändringar i regelverket behöver göras när det gäller nöjdförklaring?

En nöjdförklaring innebär att den dömde avstår från att överklaga domen i påföljdsdelen och medger att den får verkställas redan innan tiden för överklagande har gått ut. Därmed kan verkställigheten påbörjas och strafftiden börja löpa. En dömds skäl att

avge nöjdförklaring kan vara att t.ex. få påbörja verkställigheten i anstalt eller uppnå sammanläggningseffekter om han eller hon har flera verkställbara domar (jfr 25 § strafftidslagen). En nöjdförklaring är förenad med bestämda formkrav och kan inte tas tillbaka.

En grundläggande utgångspunkt är, som ovan nämnts, att domstolens prövning och verkställigheten sker i så nära anslutning till brottet som möjligt. Det är därför angeläget att möjligheten att få avge nöjdförklaring omfattar samtliga de situationer då det utifrån bestämmelsernas syfte kan finnas skäl för det. Vidare krävs för att tillgodose höga krav på rättssäkerhet att formkraven är enkla att förstå och tillämpa (jfr JO-beslut dnr 4547-2010). Det finns mot den bakgrunden skäl att se över bestämmelserna. Rättsmedicinalverket har i ett annat lagstiftningsarbete framfört förslag om att myndighetens befogenhet att uppta nöjdförklaring bör flyttas över till Kriminalvården (Ju2012/8024/L5). Det kan mot den bakgrunden även finnas skäl att överväga om Kriminalvårdens roll som ansvarig myndighet för att befordra domar till verkställighet ytterligare bör förstärkas.

Utredaren ska därför

- analysera om det finns behov av att utöka möjligheten att avge nöjdförklaring eller på annat sätt förändra regelverket,
- i övrigt ta ställning till vilka formkrav som bör gälla för att åstadkomma ett effektivt, ändamålsenligt och rättssäkert förfarande, och
- överväga om Rättsmedicinalverkets befogenhet att ta emot en nöjdförklaring bör flyttas över till Kriminalvården.

Beräkning av den tid verkställigheten ska pågå

För den som börjat avtjäna fängelse på viss tid ska Kriminalvården så snart det kan ske fastställa dagen för strafftidens slut. Om strafftiden uppgår till mer än en månad ska tidigaste dag för villkorlig frigivning och tidpunkten för prøvotidens utgång fastställas (20 § strafftidslagen). Att fastställa dagen för strafftidens slut, villkorlig frigivning och prøvotiden kräver ofta komplicerade bedömningar, där i många fall flera olika domar ska beaktas och tidigare frihets-

berövanden avräknas samt viss angiven tid räknas in i verkställigheten.

Bestämmelserna har en hög detaljnivå och utpräglad teknisk karaktär vilket bidrar till att göra regelverket oöverskådligt och svårt att tillämpa. Ett oriktigt strafftidsbeslut kan ytterst få som konsekvens att en dömd hålls felaktigt frihetsberövad eller att han eller hon frigges för tidigt. Även med hänsyn till den enskilda beslutsfattarens ansvar är det angeläget att bestämmelserna är utformade på ett sätt som minskar riskerna för tolkningsproblem eller felaktigheter i tillämpningen. Det finns därför ett behov av förändringar i regelverket och tydligare utformade bestämmelser som är lättare att förstå och tillämpa.

En fråga som bör uppmärksammas särskilt är hur bestämmelserna om obligatorisk avräkning av tid för frihetsberövande bör utformas. Obligatorisk avräkning ska bl.a. ske när en person dömts till fängelse och han eller hon under vissa förutsättningar tidigare varit frihetsberövad i målet. Det kan också ske när rätten förordnar att en tidigare dom ska undanröjas eller att en tidigare utdömd påföljd ska avse ytterligare brott. Häktning och andra straffprocessuella frihetsberövanden har främst till syfte att underlätta utredning av brott och att säkerställa kommande rättegång och straffverkställighet. För att samhällets reaktioner mot brott ska kunna tjäna sitt syfte krävs bl.a. att såväl de dömda som andra uppfattar dem som rimliga och rättvisa. Det avgörande är då inte bara den påföljd som döms ut utan den samlade reaktionen, dvs. även de straffprocessuella frihetsberövandena har betydelse. Bestämmelserna om avräkning av tid för frihetsberövande ska ses mot den bakgrunden. Bestämmelserna om obligatorisk avräkning har varit föremål för tolkningssvårigheter sedan lång tid tillbaka (se t.ex. 1997/98:JO1 s. 29). Det kan gälla oklarheter om bl.a. vilka frihetsberövanden som ska omfattas av rätten till avräkning när en tidigare påföljd undanröjts.

Utredaren ska därför

- föreslå hur bestämmelserna om beräkning av den tid verkställigheten ska pågå kan utformas på ett mer ändamålsenligt och rättssäkert sätt samt så att de är lättare att förstå och tillämpa, och

- med utgångspunkt i bestämmelsernas syfte ta ställning till när tid för frihetsberövande bör få avräknas.

Överförande av straffverkställighet

Överförande av straffverkställighet mellan olika länder är sedan lång tid en viktig del av det straffrättsliga samarbetet. Genom att göra det möjligt för en dömd att verkställa det utdömda straffet i det land där han eller hon är medborgare eller har sin hemvist ökar möjligheterna till social återanpassning. För Kriminalvårdens del bidrar det också till ett effektivt resursutnyttjande.

Utgångspunkten för bestämmelserna om överförande av straffverkställighet är att den överförda påföljden ska verkställas i enlighet med de regler som gäller i det land dit verkställigheten överförs. Att påföljdssystemen i olika grad skiljer sig åt mellan länder kan dock innebära svårigheter när ett beslut om strafftid ska fattas avseende en överförd påföljd (se t.ex. Högsta förvaltningsdomstolens avgörande i HFD 2013 ref. 42).

Utredaren ska därför

- analysera hur strafftidslagen bättre kan anpassas till systemet med överförande av straffverkställighet, bl.a. när det gäller bestämmelserna om hur tiden för verkställigheten ska beräknas.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska redovisa de ekonomiska konsekvenserna av förslagen för det allmänna och konsekvenserna i övrigt av förslagen. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna, ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras.

Arbetsformer och redovisning av uppdraget

Utredaren ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet, utredningsväsendet och EU. Utredaren får ta upp sådana närliggande frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas.

Under genomförandet av uppdraget ska utredaren samråda med och inhämta upplysningar från berörda myndigheter och organ, bl.a. Kriminalvården, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Statens institutionsstyrelse, Rättsmedicinalverket och Rikspolisstyrelsen.

Uppdraget ska redovisas senast den 28 februari 2016.

(Justitiedepartementet)

Statens offentliga utredningar 2016

Kronologisk förteckning

1. Statens bredbandsinfrastruktur som resurs. N.
2. Effektiv vård. S.
3. Höghastighetsjärnvägens finansiering och kommersiella förutsättningar. N.
4. Politisk information i skolan – ett led i demokratiuppdraget. U.
5. Låt fler forma framtiden!
Del A + B. Ku.
6. Framtid sökes –
Slutredovisning från
den nationella samordnaren
för utsatta EU-medborgare. S.
7. Integritet och straffskydd. Ju.
8. Ytterligare åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Fjärde penningtvättsdirektivet – samordning – ny penningtvättslag – m.m.
Del 1 + 2. Fi.
9. Plats för nyanlända i fler skolor. U.
10. EU på hemmaplan. Ku.
11. Olika vägar till föräldraskap. Ju.
12. Ökade möjligheter till modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål. U.
13. Palett för ett stärkt civilsamhälle. Ku.
14. En översyn av tobakslagen. Nya steg mot ett minskat tobaksbruk. S.
15. Arbetsklausuler och sociala hänsyn i offentlig upphandling – ILO:s konvention nr 94 samt en internationell jämförelse. Fi.
16. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2016. Risker, osäkerheter och framtidsutmaningar. M.
17. EU:s reviderade insolvensförordning m.m. Ju.
18. En ny strafftidslag. Ju.

Statens offentliga utredningar 2016

Systematisk förteckning

Finansdepartementet

Ytterligare åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Fjärde penningtvättsdirektivet – samordning – ny penningtvättslag – m.m. Del 1 + 2. [8]

Arbetsklausuler och sociala hänsyn i offentlig upphandling – ILO:s konvention nr 94 samt en internationell jämförelse. [15]

Justitiedepartementet

Integritet och straffskydd. [7]

Olika vägar till föräldraskap. [11]

EU:s reviderade insolvensförordning m.m. [17]

En ny strafftidslag. [18]

Kulturdepartementet

Låt fler forma framtiden! Del A + B. [5]

EU på hemmaplan. [10]

Palett för ett stärkt civilsamhälle. [13]

Miljö- och energidepartementet

Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2016. Risker, osäkerheter och framtidsutmaningar. [16]

Näringsdepartementet

Statens bredbandsinfrastruktur som resurs. [1]

Höghastighetsjärnvägens finansiering och kommersiella förutsättningar. [3]

Socialdepartementet

Effektiv vård. [2]

Framtid sökes – Slutredovisning från den nationella samordnaren för utsatta EU-medborgare. [6]

En översyn av tobakslagen. Nya steg mot ett minskat tobaksbruk. [14]

Utbildningsdepartementet

Politisk information i skolan – ett led i demokratiuppdraget. [4]

Plats för nyanlända i fler skolor. [9]

Ökade möjligheter till modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål. [12]